

શાલોપયોગી સૈતિપ્રથ

એનું ભાષાંતર,

કેદાનદાસ મનસારામ

તથા

નસરવાનજી માંદાભાઈ

એઓએ ગુજરાતીમાં કર્યું.

સુંબઈ.

બોર્ડ ઓફ ઇડ્યુકેશનને સાર
અમેરિકાન મિશન છાપખાનામાં છપાયું.

૬૦ સં ૧૮૫૧.

SMT. HANSA MEHTA LIBRARY
The Maharaja Sayajirao University
Call No 7B5
1185
• G8K2
• S4 Q.26571

THE
MORAL CLASS-BOOK.

Translated into Gujarati

BY

KAHÁNDÁS MANSÁRÁM

AND

NUSHIRVÁNJI CHÁNDÁBHAI.

BOMBAY:

PRINTED FOR THE BOARD OF EDUCATION
AT THE AMERICAN MISSION PRESS.

1851.

Rupnarayan Shastri

PURCHASED
Date 12-7-74
Initial RV

Cr. 26571. ✓

Rs 5-00

7BJ

1185

- GSK 2

- S4

अनुक्रमणिका.

	१
पृष्ठ-	
प्राणी संबंधी वर्तुल्युक्त.....	१
छोकरा अने देडकां अय्योनी वात.....	२
बगो अने रामो.....	३
निर्दय छोकरो अने मूक्षमदरीक यंत्र.....	५
पंढीवान अने उंहर.....	६
सगांवाहालां संबंधी वर्तुल्युक्त.....	१२
उंहर अने तेनो योले.....	१३
आनेपिआस तथा आम्हीनभस.....	१४
शिकंदर आदराह अने तेनी सा.....	१५
क्रेडरिंक-दि-ग्रेट अने तेनो पिअमतदार.....	१६
ये किरंगी लाहयो.....	१८
कनिष्ठ तथा अष्ट संबंधी वर्तुल्युक्त.....	२३
आह्कोसो सिमिलि अने नेहसनो राज.....	२७
अेक धरणीनी अतिराय संकोयता उपर डपको.....	२८
भेरि कारीन.....	२९
प्लांकस अने तेना गुलामो.....	३०
अेक आकरनुं औदार्यपूर्वक स्वार्पण.....	३१
द्विगो.....	३३
कलुपी अने तेना दीकरायोनी वात.....	३६
क्रेसिन.....	३७
मेहेनतु सुतार.....	३८
येन्नामिन फ्रान्किलन.....	३९

केटलाय्मेक मोठा भायुसोनी मितव्ययता	१२१
य्मेक मितव्ययी कुटुंब	१२३
सवा इपीय्मानी कीमत	१२४
परोपकार लुद्धी	१२७
जगमित्र हौवई	१३०
सर झिलिप सिद्धि	१३५
मुप्य कोतवाल द्रममन्द	१३६
कोशिराडस्को सेनापति	१३८
टैटस	१३९
मितक्रोध, सहनता, अने क्षमा	१४१
सोकुटीस	१४४
सारा स्वभावनो तरेडवार दापलो	१४६
शांतीथी य्मेकडुं रडेवुं कुटुंब	१४७
अपकारने यदले उपकार	१४८
ससुद्रमानो य्मेक आकस्मिक प्रसंग	१४९
डिमेग्रोनी वात	१५४
ग्रोमे काका अने माप्पी	१६०
भलाई	१६३
सूर्य, उत्तर वायु अने मुसाकर, य्मेग्रोनी वात	१६४
जेसेक होवत अने अपराधी इरेला केदी	१६५
सिसिलि अने नेप्लसनो राजा आलझेन्सो	१६६
मिजना मालविरो दयानतदारी	१६९

य्मेक योरग्रो यकलो	१७१
मिलान रोहेरनो द्वारपाण	१७३
लेनई	१७४
मोसेस रोथस यैल	१७६
मिजनी आम्बेविरो दयानतदारी	१७९
सोकुटीसने मारवाविरो छानी मखहत	१८२
हेलेन प्रैम	१८४
मिजना कुदरती हकविरो दयानतदारी	१८७
फ्रान्स देशमां जेकेरी लोकनुं हुल्लड	१८८
योमस ज्वाइसन	१९१
आपणु जे कुर्तव्य ते करवाविरो दयानतदारी	१९४
आंधणो भीपारी अने तेनो कुतरो	१९६
सेनापति वाशिगटन	१९८
आस्कोयिन न्यायाधीश	२००
दयानतदारीथी नेमळुक करनार	२०१
करजविरो दयानतदारी	२०४
पारैथनो माग्रैप	२०५
उन्हम नामि प्रमाणिक देणुदार	२०६
मार्जिस वेल्सली	२०८
नीय रीते पोतानुं हित करी लेवुं नही ते विरो द- यानतदारी	२०९
न्येर्जड	२१०

योषो व्यवहार राष्ट्रवाविरो ध्यानतदारी	२१२
कुडान उपरनो अेक प्रमाणिक छोकरो	२१४
अंदुकना दारनो पाक	२१५
वयन पाणवाविरो ध्यानतदारी	२२१
भूर अने स्थानिमाड	२२१
क्रान्स देशनो जेहन राज	२२३
सैबिछक अपकारनो त्याग करवाविरो ध्यानतदारी	२२४
मधमाप्पी अने भभरीनी वात	२२७
हाथी अने दरु	२२८
सत्य	२२८
भरवाडनो छोकरो	२३७
शभो अने कारी	२३८
आमीलिमा अक्रोड	२४४
हेल्सेन वाकर	२४७
महात्मता	२४८
भरिसोनिमानो किधिप अने तेनो अपमान करतारा	२५१
विह्वयम राज अने जेर्ल आव गोडोव्किन्	२५२
भाडाम विह्वामेई	२५३
त्रणु ज्युवान यितारा	२५४
शेष्पीपोरे	२६०
हावानानो हाकिम	२६३

शौर्य	२६५
ग्रेस अर्किंग	२६६
रोम, कडिमानो छोकरो	२६८
स्वदेशप्रीति	२७०
थामिस्तथीस तथा लामिडीभोननां वाहाणुनो काइलो	२७३
कालेस रोहेरना स्वदेशोपकारी पुरुषो	२७६

શાલોપયોગી નીતિગ્રંથ.

પ્રાણીસંબંધી વર્તણુક.

માખી, ગોકળગાય, કીડા અને દેડકાં વગેરે નાહાના
* પનિરપકારી ઘણાએક પ્રાણીઓ હોયછે, તેમને જોતાંજ
કેટલાએક લોક દુઃખ દહને મારી નાખેછે. પણ આ-
પણે તેમ કરવું ન જોઈએ, કેમકે કોઈ પણ પ્રાણીને મિ-
થ્યા ખીડા કરવી, એ અધરિત છે. વળી નાહાના પ્રાણીઓ
ઉપર નિર્દય થયાથી આપણે મનુષ્યજાતી ઉપર નિર્દય
થવાને પ્રવૃત્ત થઈએ; અને એવું થયાથી ધીન્ધીન્ધી
કદાચિત ઘણાં દુષ્ટ કર્મો પણ કરવા લાગીશું. જારે એવા
કોઈ પણ પ્રાણીને ઉપદ્રવ કરવાને અથવા મારી નાખ-

* એ અને ખીજા શબ્દો જોની પાસે આંકડા સુકેલા છે,
તેમના અર્થને સારૂ વધારામાં તેજ આંકડાની ટીપ જો.

વાને આપણું મન થાય, તારે આપણે એવો વિચાર કરવો જોઈએ, કે જો આપણા કરતાં કોઈ મોટો પ્રાણી આપણી ઉપર તેમ કરે, તો આપણને કેવું લાગે.

જો આપણે આપણા કામને કે શોખને માટે, ઘોડે અથવા કુતરો, એવું એકાદું પશુ રાખીએ, તો આપણો ધર્મ છે કે તેની સારીપેઠે બરદાસ રાખવી,—તેને પેટ ભરીને ખાવાનું તથા સાઈ રહેલાં આપણું—અને તેની પાસેથી તેના ગળ ઉપરાંત કામ ન લેવું. જરે ઘોડે કે ગધેડે કદાચિત્ ધણેજ ધરડો હોય, અથવા થાકી ગયેલો હોય, અથવા તેને ખાવાનું પુરું મળતું ન હોય, તેથી તે ધીમી ચાલતો હોય, તો તેને લગાર પણ ઉતાવળો ચલાવવાને કોરડા મારવા એમા મોટી શરમની વાત છે.

છોકરા અને દેડકાં એઓની વાત.

કોઈ એક મોટા તળાવમાં ઘણાંએક દેડકાં વસતાં હતાં, તેની પાળ ઉપર છોકરાઓનું યોજું દૈવજોગે રમતું રમતું ચાલ્યું. તેઓ પથરા દાવ રમતા હતા માટે પાણીમાં પથરોનો વરસાદ વરસી રહ્યો, તેથી તે બિચારાં દેડકાંઓને ભારે દુઃખ તથા ભય પેદા થયું. છેલ્લીવારે તેઓમાંનો એક ઘણો હિંમતવાન દેડકો પોતાનું ઝોકું પાણી બહાર કાઢાડીને બોલવા લાગ્યો, “અરે પ્રીય છોકરાઓ તમે નિર્દય થવાને અત્યારમાંથી કેમ શિખ્યા? હું તમને વિનંતી

કરીને કહું છું, કે વિચાર કરો જે તમારે તો આ રમત છે પણ એમાં હમાઈ મોત છે.”

જગો અને રામો.

જગો અને રામો એ બે ભાઈ હતા; જગાની ઉંમર સાત વરસની અને રામાની પાંચમાં કાંઈક ઓછી હતી. જગો સારી સમજણનો અને સારો સ્વભાવનો છોકરો હતો. રામો પણ તેવોજ સારો છોકરો હતો, પણ જગા કરતાં નાહાનો હતો, માટે તેનામાં જ્ઞાન અને સમજણ ઓછાં હતાં; અને તેણે કરીને જગા કરતાં ઘણી વાર અધટિત કામ કરતો હતો. એક દાહડે એ બંને છોકરા એતરમાં ફરવાને નિકળ્યા. આગલ ચાલતાં ચાલતાં રામાએ વાડમાં એક પક્ષીનો માળો ઘીડો. તે માલામાં માદા બેઠેલી હતી; તે તેમના આત્યાથી ઉડી ગઈ, અને તેમાં બેસું, એટલે તેમણે ત્રણ બચ્ચાં ઘીડાં. તેમને તે માદા તેઓ આંબ્યા તારે અવડાવતી હતી; રામાને તે બચ્ચાં બાહાર કાઢાડીને ઘેર લઈ જવાની મરજી થઈ. પણ જગાએ તેને વારચો. અને તે બોલ્યો, “ઘણા દાહડા ઉપર આપાએ મને કહ્યું હતું, કે પક્ષીના માળામાંથી ચોરી કરવી એ ખોટું છે. જેમ આપણાં માળાપ આપણા ઉપર હેત રાખે છે તેમજ પક્ષિઓ પણ પોતાનાં બચ્ચાં ઉપર રાખે છે. કોઈ દુષ્ટ માણસ આપણે

ધેર આવીને આપણને અને નાહાનાં આજકોને કદી લઈ જાય, તેથી આપણાં માઆપને જોઈલો સંતાપ થાય, તેજલો સંતાપ જે પક્ષીઓનાં બચ્ચાં જાયછે, તેમને પણ થાય. વળી એવું છે કે, નાહાના પક્ષીઓ પોતાની માને સંભાળ હોય, તેજ ઉછરે, અને જરે છોકરાઓ તેમને લઈ જાયછે, તારે તેઓ ઘણું કરીને દુઃખ પામી પામીને મરી જાયછે. જાંજાલગી તેઓ પોતાની મેળે ઉડવા લાયક, અને પોતાનો સંભાળ લે એવાં થાય, તાંજાંસુધી તેમને તેમની મા પાસે રહેવાં દીધાં હોય, તો ઘણું સારું; સમો પહેલાં આ વાત જાણતો ન હતો; પણ હવે તેણે જાણ્યું કે પક્ષી સરખાને પણ એટલું બધું દુઃખ દેવું એ જોઈ છે. એવું વિચારીને તેણે પોતાના ભાઈની શિખામણ પ્રમાણે આલવાનો નિશ્ચય કરીધો.

ભોગજોગે તે વખત જગાનો અને સમાનો આપ તે વાડની પેલીચર હતો. તાંજાંથી તેણે પોતાના છોકરાઓનું સર્વે બોલવું સાંભળ્યું. તે વાડ જાણીને તેમની પાસે આવ્યો અને કહ્યું “તમે ઘણું સારા છોકરા થયા; આગળ કદી થયું ન હોય એવું મારું હેત હવે તમારા ઉપર થયું.” વળી તે બોલ્યો, “નાહાના પક્ષીઓનો સંતાપ તો હલકી વાત છે; પણ જે નાહાનો છોકરો નિર્દયપણે આવાં નિરપકારી પ્રાણીનાં બચ્ચાં ચોરે તેનું દુષ્ટપણું, એ કોઈ હલકી વાત નથી. જે છોકરાઓ એવું કામ કરેછે

તેઓ ઉપરથી માલમ પડેછે, કે તેમનું હાકું નિર્દય છે, અને આગળ જતાં કદાચિત તેઓ વધારે નિર્દય થશે. પક્ષીઓના માજામાંથી ચોરી કરવી એ માઈ કામ છે, એવું તેના જે છોકરા અત્યારમાંથીજ સમજવા લાગ્યા, એમ વિચારવાથી તેને ઘણું આનંદ થયો.

નિર્દય છોકરો અને મૂઠમદરીક યંત્ર.

કોઈ એક જીવાન છોકરો માખિઓને પીડા કરીને તથા તેઓને મારી નાખીને તે રમતથી પોતે ગમત કરતો. તે તેમની પાંખો તથા પગો તોડી નાખતો, અને પક્ષી તેઓ તેની પાસેથી છુટી જવાને જે અમથાં તરફડીઆં મારે, તે જોઈને તે ખુશી થતો. કોઈ કોઈ સમયે તે કેટલીએક માખિઓને એકઠી કરીને તેમને એકદમ કચરીને મારી નાખે, અને આયું દુષ્ટ કર્મ પોતે કરે તેમાં મોટું પપરાક્રમ મને. એ તેની નહારી ટેવ વિશે તેનો શિક્ષક તેને વારતો, પણ ક્યાર્ય. માખિઓને દરદ લાગેછે, અને તેમને જીવતરનો, સ્વતંત્રતાનો તથા સુખનો હક આપણા જોઈલો છે. એ વાત તેના શિક્ષક તેને સમજવી પણ તે સમજ્યો નહીં. તેઓ તરફડીને વેદનાનાં જે ધ્વિજો બતાવે, તે પેલો નિર્દય છોકરો સમજે નહીં અને તે ઉપર લક્ષ પણ ન દે.

પારીક પદાર્થો દેખાડવાને માટે તે શિક્ષક પાસે એક કાચનું યંત્ર હતું; અને તેણે એક દિવસ પોતાના શિષ્યને એક અતિ સુંદર અને અમત્કારી જનાવર તે યંત્ર વતી જોવાનું કહ્યું. તે ખોલ્યો, “જે, આ માયાથી તે પુંછડી લગણુ કાળા અને રૂપેરી રંગથી ભરેલું છે, તથા એનું આખું શરીર ૧૦ અત્યંત અમત્કારી જાડા વાળથી ઢંકાયેલું છે એના ૧૧મસ્તક ઉપર આજુબાજુએ રૂપેરી વાળથી ઘેરાયેલી એ ચલકતી આંખો છે, અને એના વચલા શરીરના એ ભાગ એક ખીજા ઉપર વળે છે આખું શરીર નરમ ખીજાં તથા ઢોળથી શણુગારેલું છે, તેની શોભા મહાત્ જાણ્યોના પોશાકને પણ હકાવે છે. પોતે જે જોઈ તેથી ખુશી થઈ આશ્ચર્ય પામીને, તે છોકરો આ અમત્કારી જનાવરનું નામ તથા તેના ગુણુ જાણવાને આવુર થયો. પછી તે જનાવરને ૪મૂકમદરીકમાંથી કાઢાડીને તેની ખુશી નજર આગળ ધર્યું, તો તેની ૧૨સૈચ્છિક ૧૩કૂરતાનું ૧૪પાત્ર જે ગરીબ માખી તે માલમ પડી

અંદીવાન અને ઉંદર.

કોઈ સમયે પારીસ શહેરમાં આસ્તીલ નામનો એક મોઠો કિલો હતો તેને અંદીખાનાના કામમાં લાવતા હતા. જરે રાજની કોઈ ઉપર ૧૫૪તિશણુ થાય, તો તેને આસ્તીલમાં

મોકલાવીને કેદ કરાવે. કેટલાએક કેદિઓને ઘણું વરસ સુધી અંદીમાં રાખતા, અને તેમને કદીએ ખાહાર ફરવા હરવા દેતા નહતા, અને તેમનાં સગાંતાહાલાંમાંથી કોઈને મળવાની તેમને રજા નહતી. કોઈએક સમયે તે આસ્તીલમાં લાટૂડ નામનો એક કેદી હતો. જરે કેદ કીધો તો તેની ઉમર વીસ વરસની હતી; અને એ કેદખાનામાં તથા ખીજા અંદીખાનામાં મળીને તે પાંચીસ વરસ કેદ રહ્યો તેથી જરે છુટ્યો, તો છેક ધરડો થઈ ગયો હતો. એ ખચારને ઘણુંએક વરસ સુધી એક તાહાની કોટડીમાં રાખ્યા હતા, તાંહાં તેને કોઈની સોખત નહતી. અંદીખાનનો દરિગો તેને સાર ખાવાનું આણુતો તે વિના ખીજા કોઈને તે જોવા પામતો નહતો. એ તેને અત્યંત દુઃખ હતું; કેમકે મનુષ્યજાતીના ૧૬સમાગમ સરખી સુખ આપનારી ખીજા વસ્તુઓ યોડીજ છે.

લાટૂડની કોટડીમાં ભીતમાંની એક આડી ફાટમાંથી જે અજવાળું પડતું હતું તે વગર ખીજું મુતલક ન હતું; અને તે ભીતનો ઓસાર મોઠો હતો તેથી ફાટ ઘણી ઉંડી હતી. એક દિવસ તે એ ફાટમાંથી જોતો હતો, એટલામાં તેણે એક ઉંદરને તે ફાટને પેલે છેડે આવતાં દીઠો. ઉંદર સરખા પ્રાણિઓને પોતાની પાસે રાખ્યું માણુસોને ગમતું નથી; પણ લાટૂડ કેવળ એકલોજ માટે હરેક જી-

वंत वस्तूना आववाथी धण्यो पुरी हतो. ते उंदर पीहे नहीं म्पेयी रीते संभाणीने तेण्ये हणवे रक्षीने म्पेक रोठ-
लीनी कडको नाप्यो. उंदर आगण आव्यो म्पेने ते क-
डको लीधो; म्पेने पीले वधारे जण्ये जेष्ठतो होय म्पेवुं
तेण्ये जेण देआड्युं. लाटूडे म्पेक पीले कडको जरा पासे
नाप्यो, म्पेने ते पण्यु ते उंदरे आवीने लीधो. इरीथी
तेण्ये वणी तेनी पासे म्पेक पीले कडको नाप्यो, तेथी
ते उंदर पेहेलां करतां पासे आववाने ललयाथो. म्पे प्र-
माण्ये तेण्ये ते प्राणीने पोता उपर कांठक विधास भेसा-
ड्यो. लांहांसुधी तेण्ये रोठली नाप्या डीधी, तांहांसुधी
ते रक्षी; म्पेने जरे तेनाथी वधारे प्वावुं नहीं, तारे
आतां पाडी रहेला कडका पोताना दरमां लक्ष गयो.

पीले दाहाडे ते उंदर वणी पाछो आव्यो. पेलांम्पेतेने
थोडी रोठली म्पेने मांसनो कडको नाप्यो, ते तेने धण्ये
स्वाह लाण्यो होय म्पेम नजर आव्युं. वीले दाहाडे
पण्यु ते इरीथी आव्यो; म्पेने हवे तो म्पेठलो पधो हणी
गयो डे लाटूडना हाथमांथी आवा लाण्यो. पांयमे दाहा-
डे पोतानुं रहेलाण्यु पदक्षीने ते क्षटना माहिला छेडा आ-
गण म्पेक नाहानुं दर हतुं तांहां आवी रक्षो;—जण्ये कोध
डेहेरो डे तेण्ये पोताना पालनकर्त्तानी पासे आवी रहेवनि
धम्युं.—तेने पीले दाहाडे सवारना पोहोरमां लाटूड पासे
ते पोतानी हाजरी करवाने आव्यो, म्पेने इरीथी ते

दाहाडे जण्यो नहीं. तेने पीले दिवसे ते इरीने आव्यो;
पण्यु ते वपत तेनी साथे म्पेक सोपती हतो. म्पे म्पेक
उंदरडी हती ते पेला पंढीवानथी पीडीता होय तेम सावध-
पण्ये पेला दरमांथी जेडीमां डरे. लाटूडे तेने रोठली तथा
मांस नापीने पोतानी पासे आव्यवानो १७ प्रयत डीधो
पण्यु धण्ये वार सुधी तेने हिंमत आवी नहीं. छेली
वार पेला उंदरने मोकणे म्पेने आतो जेष्ठते ते धसी-
ने आगण आवी म्पेक कडको पकड्यो, म्पेने तुरत
पाछी वणी. थोडीम्पेक वारमां तेण्ये वधारे हिंमत धरी,
म्पेने उंदर साथे डेठलांम्पेक कडकांमो साइ पंयाप्ये
डीधी. जरे जरे ते पेला उंदरना मोहोमांथी म्पेका
कडको काहाडी ले, तारे ते उंदर लाटूड पासे आवे,—जण्ये-
डेहेरो डे पोतानुं दुःख उडवाने तथा समाधान पाववाने
आव्यो छे. जरे लाटूड तेना गयला कडकाने पदले पीले
कडको आवे, तारे ते तेनी पासे भेसे, म्पेने धुंठलीमां डे-
डीने, वांहरानी पेडे ते मांसना कडकाने पंजमां राप्पनि
मोय जेणथी आय; जण्ये तेनो मनसुयो पोतानी मा-
दाने म्पेयी रीते धिकारवानो होय डे हसण्युं हुं मारा
संभाण लेतारनी पासे छुं. हवे तुं मारी पासे आवीने
डेम लक्षी.

डेठलांम्पेक दिवस सुधी ते उंदरडी धण्ये शरममां रक्षी
म्पेने पेला उंदर तो लाटूड पासे सुपेथी आतो, पण्यु पोते

भुजे भरती, अने पोताना सोपतीने सारी पेंडे भणतुं ते
आपरे तेनाथी आमासुं नही. अेक दिवस लाटूडे लेवो
उंदरने पेहेलो अेक कडको नाप्यो, तेवोज तेणीअे कुदकारो
भारथो अने ते कडको पोताना दांतमां अाकी लीधो. पेवो
उंदर पणु जेरथी पकडी रखो तेणीअे ते धणु ताणीने
अेंथ्यो. अे रीते अेक लारे ताणुताणु थध रली; अने
अे अने प्राणी पोताना दरमणी दोठतां दोठतां गथां, तेमां
उंदरने उंदरडी अेंथी लध गध. अे कणुआथी ला-
टूडेने धणुज गमत थध; अने ते वेणाअे धाखुं करीने
पोतानुं दुःअ विसरी गयो.

पधी रेहेते रेहेते उंदरडी उंदरनी पेंडेज हणी गध; अने
दर रोज ते पणु लाटूडना हाथमांथी पोतानुं लोजन लेवा
लागी. पधी तांहां अेक नीजे उंदर मालम पज्यो,
अने पेहेली वार ते पेला जेहुना जेठथो शरमाण न हतो.
अीण सुलाकात वअत अे नीजे उंदर ते कुठंअमां मणी
गयो, अने जणु पोतानुं धर होय तेम अेवो तो हणी
गयो, हे तेणु पोताना सोपतीअेने आणुवानो निअय
डीधो. अीजे दिवसे पोतानी साथे अील अेने लाव्यो,
तथा ते अने जणु अेक अडवाडीअेमां अील पांअने
आणुया, अने अे प्रमाणे अेक पअवाडीअेमां अेंदर
लाटूडे जेखुं तो पोतानी पासे दश मोठा उंदरो थया. हवे
अेणु तेअेमांना अेक अेकनुं नाम पाड्युं, ते नामो तेअे

अेणअतां शिण्या. जरे जरे अे तेअेने नाम दधने
जोलावे, तारे तारे तेअो आहार पणु अेवे. हेठलाक दा-
हाडा सुधी अेणु तेअेने पोतानी रकाअीमां आवा दीधुं;
पणु तेअनी माल गंदी तेठला साइ पंधी तेअेने अेक ज्युदी
रकाअीमां आपडुंतेने साइ लाखुं. वणी ते तेअेने शेटणी
तथा मांसना कडका कुंकीने कुतराअेनी पेंडे कुदावे जरे
तेअो आध रेहे तारे ते तेअेने पोतानी आसपास न-
अेवे. सारांश अे हे तेअो तेनी आगण नाहाना रसु-
ण छोडरांअेना येणा सरअा थध पज्या; अने तेअो
अेनी पासे होय, अेठले अेने धाखुं करीने सुअ थनुं. अे
वअतमां अेने छुठो थवानी भरण रली नही; कारणु,
अेणु संसारमां कूरता अने ज्युलम शिवाय अीणुं कांथ
दीधुं नहनुं; अने अहिअेमां ममता तथा निरांत हती पणु
उंदरो साथे अेनी मोज आज्ज दाहाडा टकी नही; जे व-
रस पुरां थया पधी तेने तांहांथी काहाडीने ते अंदीआ-
नामांनी अेक अीण वेगणी अोरडीमां नाप्यो, तांहां ते
उंदरोथी तो तेनी पाणुज जवाखुं नही. अे प्रमाणे ते
अेनी प्राणुअेना वियोग थयाथी ते पोकेपोक सुकीने
शयो. अने हेठलाअेक दिवस लगणु तेने अंदीआतानुं
दुःअ अगाड करतां धाखुं लाखुं. अे उपरथी आप-
णुने मालम पडेछे हे नरथो अेकांतवास केवो दुःअ कारक
छे, तथा मालुस छेक अेकलुं रेहे, ते करतां हरेक प्राणीनी

સંગત કેવી પુરીથી કરેછે. વળી આ વાત ઉપરથી એવું પણ માલમ પડેછે કે જે પ્રાણિઓથી આપણને ક-
ટાળો આવેછે, અને જેમને આપણે હલકાં ગણીએ છીએ તેઓ પણ કેટલેક પ્રસંગે કામમાં આવેછે.

સગાંવાહાલાંસંબંધી વર્તણુક.

જેઓ આપણાં સગાં હોય તેઓ ઉપર આપણે માયા રાખવી ઘટેછે; તેમાં વિશેષે કરીને આપણાં માઆપ તથા ભાંડુઓ ઉપર. જારે આપણે બાળક અને લાચાર હતા, તારે આપણાં માઆપે આપણને ખવડાવ્યું; વસ્ત્ર પહેરાવ્યાં તથા આપણો સંભાળ લીધો; અને જે તેઓની એટલી માયા ન હોત, તો, તંગાસથી આપણે મરણુ પામ્યા હોત, તેટલામાટે આપણને યોગ્ય છે કે તેમનો ઉપકાર માનવો, તેમના ઉપર પ્રીતિ રાખવી, અને આપણથી અને તેટલું તેમનું સારું કરવાને હાજર રહેવું. વિશેષે કરીને આપણે તેમના યોગ્ય કાલાવાલા અને આત્મા રાજી થઈને માનવાં જોઈએ.

એકલાં ઉછરેલાં, એક બાણે જન્મનારાં, એક રમત રમ-
નારાં, અને એક મા તથા એક આપની પ્રીતિથી ચુંથા-
યલાં એવાં ભાંડુઓએ સદા એક ખીજાઉપર પ્રીતિ રા-
ખવી જોઈએ. જે તેઓ એ પ્રમાણે પ્રીતિ રાખશે, તો માલમ પડશે કે તેમની ૧૦ મનોવૃત્તિ સારી છે, તથા તેઓ

ખીજાઓને વાહાલાં લાગવા યોગ્ય છે. પણ જે તેઓ વહી પડીને કજીઓ કરે, તો તેમની આલ એવી તો ૧૫લોક-
વિરુદ્ધ અને દુષ્ટ માલમ પડશે, કે ખીજા સર્વ લોકને તે-
મનું મોહો નહીં ગમે જે ભાંડુઓ એક ખીજા ઉપર હેત રાખેછે તેઓ જારે મોટાં થાય તારે એક ખીજાના ક-
લ્યાણનો વૃદ્ધિ કરવામાં પણ વખતે ઘણાં કામ આવે-
એ કારણુ માટે બાળપણમાં તેઓએ જેમ અને તેમ સં-
બાળ લઈને એક ખીજાની મમતા વધારવી જોઈએ.

ઉંદર અને તેનો ખોળે.

આપણને આપણા માઆપને માન આપવા વિરોનો બોધ,
૨૦ તુચ્છ અને નારાકારક પ્રાણિઓથી પણ થાયછે.

ધરોમાં અને વાહાણીમાં કોઈ કોઈ વેળાએ એટલા બધા ઉંદર થાયછે કે તેથી ઘણું નુકસાન પોહાયેછે. માટે તે-
મને પકડવા સારૂ છટકા અથવા ઉંદરવાઈ મેલવાની, અ-
થવા ઝેર દેવા સારૂ સોતલ મેલવાની, અથવા હરેક તરેહથી તેમને ઓછા કરવાની જરૂર પડેછે. એક વાહાણુ દરાખ-
નો ઘર લેવા સારૂ ન્યૂયોર્કથી લિસ્બોન જતું હવું, તેમાં એક સમયે ઉંદરો એકાએક વધવા લાગ્યા, અને નુકસાન પણ ઘણું કરવા લાગ્યા. તેઓ એટલું બધું આઈ ગયા,
અને તેમને એટલો બધો ખિગાડ કીધો કે ખલાસિઓ તેઓ ઉપર ૧૦ અત્યંત ખીજવાયા; અને તેઓએ પેહેલેજ

લાગે તેમનો નારા કરવાનો નિશ્ચય કીધો. એ પ્રમાણે જરે તે વાહાણુ લિસ્મોનને આરે સલામત પોહોતું, તારે નાખુદાએ ભંડારમાં ગંધક સજગાવવાનો હુકમ કીધો. ઉંદરોથી તે આફ ખમાઈ નહીં, તેથી પોતાનાં દર છોડીને નાસવા માંડતા હતા, તેવામાં તેમાંના ઘણાએકને તે ખલાસિઓએ મારી નાખ્યા. ઘણાએક વારે એક ઉંદર પોતાની પીઠ ઉપર ખીજ એકને લઈને ભંડાર ઉપર આપ્યો તે ખીજ ઉંદરને ઘડપણુથી સફેદી આપી હતી, અને તે આંધળો પણ હતો. પેલાં માણુસોએ એવું ધારણું કે આ ધરડો ઉંદર પેલા જીવાનનો આપ હશે; તેવું જોઈને તેમને દયા આવી; અને જેણે આટલી બધી રૂપુત્તલકિત બતાવી તેને મારવો, એવું તેમના મનમાં ઉતરણું નહીં, તેથી તેના ધરડા આપને કોઈ ખીજે રેહેણુએ લઈજવા દીધો, અને તેને સલામત જવા દીધો.

આનેપિઆસ તથા આફીનમસ.

બ્યાલામુખી પર્વત એટલે પાહાડ જેનું ૨૨શિખર પોણું હોયછે, તથા જેમાંથી ધુમાડો, બ્યાલા, પથરા, અને ઉના ઓગળેલા પદાર્થો કોઈ વેળાએ ઘણા જોરથી નિકળેછે. સીસિલીમાંહેનો એટલા પર્વત ધુરોપમાંના એ જાતના પાહાડોમાં સુખ્ય છે. ઘણાએક રોકડો વરસ ઉપર પૂર્વે ન થયેલો એવો જોરાવર ઘડાકો એ પાહાડમાં થયો. ૨૩પ્રજ્વલિત રસ તેની બાજુએથી અનેક રસ્તે ઉતર્યો તેથી

ગામોનાં ગામો નારા પામ્યાં, તથા રજવાતાવરણુ, અંગાર અને રાખના પડવાથી ભરાઈ ગયું. આસપાસના ગામના લોકો, જે પોતાનો અતિ અસુલ્હ સામાન હતો તે સુલ્હમાં જીવ લઈને નાકા. પોતાની દોલતનો એવી રીતે ઘણોજ સંભાળ લેનારા, એવા આનેપિઆસ અને આફીનમસ નામના બે જીવાન પુરુષ હતા, તેઓ પોતાની પીઠ ઉપર ઘણો જીવી જાતનો બોળો લઈ ગયા. જેઓ કરા ઉપાય થકી ખચત નહીં એવાં જે તેમનાં ધરડાં માખાપ તેમને માત તેઓ લઈ ગયા.

આ બે જીવાનું આચરણ જોઈને લોકોને ઘણું આશ્ચર્ય લાગ્યું. જે રસ્તે તેઓ ગયા, તે રસ્તાને દૈવયોગથી ૨૩પ્રજ્વલિત પદાર્થ કાંઈ અડચો નહીં; અને આસપાસનું સર્વ બળીને તે જમીનની ખરાખી થઈ ગઈ, પણ તે રસ્તો તારપછી લીલોજ રહ્યો. તાંહાંના લોકો અચ્ચાની હતા, પણ તેમના મનની ૨૫વૃત્તિ સારી હતી; તેથી તેઓએ માન્યું કે આ છોકરાઓના પુણ્યને લીધે ઇશ્વરી ચમત્કારથી આ જગા ઉગરી. અને તે દાહાડાથી “ભક્તિમાનનું ૨૬ક્ષેત્ર” એવું તે ડેકાણાનું નામ પડ્યું.

શિકંદર આદરાહ અને તેની મા.

માખાપ ખરાખ સ્વભાવના અને હકિકાં હોય, તોપણ છોકરાંએ તેમનો ૨૭ સત્કાર કરવો, તથા તેમનું હરકાંઈ

અમી રહેલું. શિકંદર આદશાહની મા ઓલિમ્પિયાસ હતી તેને કારભાર કરવો ગમે એવો સ્વભાવ હતો તથા પોતાના પુત્રને ઘણી ઈર્ષ્યા દેતી હતી. તેણે આદશાહ આશિઆ ખંડમાં દેશો જીતવામાં મંડ્યો હતો, તારે પોતાની મમતાનાં ઈચ્છિતો બતાવવાસાથે જે જે લૂટ મલતી તેમાંથી ઘણાંએક મોકાં નજરાના તેના ઉપર મોકલે. તેણે પોતાની માની એટલીજ માત્ર વિનંતી કીધી કે તમારે જેહરખાની કરીને રાજ કારભારની અટપટમાં હાથ ધાલવો નહીં, અને મારો કારભારી અન્તીપતેર છે તેને સ્વસ્થપણે રાજકારભાર ચલાવવા દેવો. બરે તેણે શિકંદર ઉપર એ વિનંતીનો રૂતીક્ષુ જવાબ મોકલ્યો, તારે તે તેણે નમ્રતાથી સહન કીધો, પણ તેનો રૂદ્ધચુત્તર તીક્ષુ શબ્દે લખ્યો નહીં. પછી તે પેલા કારભારીને ઘણીજ કાચ્ચેર કરવા લાગી, તારે એક પ્રસંગે તેણે શિકંદરને એદ્યુક્ત શબ્દોથી તેની ફિરિઆદના કાગળ લખ્યા. શિકંદરે એટલોજ ઉત્તર વાળ્યો:—“અન્તીપતેરને અખર નથી કે મારી માનું એક આંસુ તેનાં છરોં પત્રોને ધોઈ નાખવાને સમર્થ છે.”

ક્રેડરિક-દિ-ગ્રેટ અને તેનો પિતૃભતદાર.

પુરિઆ દેશના રાજા ક્રેડરિક-દિ-ગ્રેટે એક દિવસ ઘંઠડી વગાડી, અને કોઈએ જવાબ ન દીધો, તેથી પોતાને

આજ જે ઠેકાણે હમેસાં હાજર રહેતો હતો, તાંહાં જવાને ખારણું ઉઘાડ્યું, અને તેને એક પાટ ઉપર ઉઘતો દીધો. તે તેને જગાડવા જતો હતો, એટલામાં તેના ગજવામાંથી લટકતા લાખોટાના (એટલે કાગળના) છેડા ઉપર તેની નજર પડી. તેમાં શું હશે તે જાણવાની તેની ઈચ્છા થઈ, તેથી તે લઈને તેણે વાંચ્યો; એટલે માલમ પડ્યું કે તે કાગળ પિતૃભતદારનો માનો છે; તે છોકરાએ તેને કુખમાં સહાય કરવા માટે પોતાના સુસારામાંથી કાંઈ મોકલું હશે તેથી તેણીએ તે કાગળમાં તેનો ઉપકાર માન્યો હતો; અને એ પ્રમાણે તે છોકરાએ પોતાની માની લાચારી ઉપર ધ્યાન પોંઠ્યાડ્યું, માટે તેનું કલ્યાણ કરવાને તે કાગળને છેડે ઈશ્વરની પ્રાર્થના કીધી હતી. રાજા છાનોમાનો પોતાના ઓરડામાં ગયો, અને નાણાનો એક પડો લઈને તે છોકરાના ગજવામાં કાગળ સાથે હળવે રહીને સુઝ્યો. પોતાના ઓરડામાં પાછો જઈને ઘટડી એવી તાણીને વગાડી કે તે પિતૃભતદાર જાગી ઉઠ્યો, અને ખારણું ઉઘાડીને અંદર આવ્યો. રાજા બોલ્યો “તે બલી ઉઘ કાઠાડી.” આકરે માફ માગી અને ઘખરાટમાં તેનો હાથ ઓચિંતો પોતાના ગજવા ઉપર પડ્યો, અને પેલો પડો હાથને લાગ્યાથી અચંચો પાડ્યો. તે તેણે આહાર કાઠાડ્યો, એટલે તેનું મોહો ઉતરી ગયું અને રાજા મમું જોઈને ૩૧ રૂદ્ધ કરવા લાગ્યો; એકે શબ્દે તેના

થી ખોલાયો નહીં. રાજ્યએ પુછ્યું “શું છે; તને શું દુઃખ છે? તે છોકરો તેને પગે લાગીને ખોલ્યો, અરે સાહેબ કોઈ મને ખરાબ કરવા માગેછે; મારા ગળવામાં આ નાણાં કાંઈથી આવ્યાં, તેની મને કાંઈજ ખબર નથી.” ક્રેડરિક ખોલ્યો “અરે બાઈ પરમેશ્વર ઈરનિદ્રામાં પણ આપણું સારું કરેછે; તે નાણું તારી માને મોકલ, મારી તેને સલામ લખજે, અને પ્પાતર જમા કરીને લખજે કે હું તારો અને તેનો અનેનો સંભાળ લઈશિ.”

એ ફિરંગી બાઈઓ.

ઈસવી સતના સોલમાં સૈકાને આરંભે પોર્તુગીસ એટલે ફિરંગીઓનાં મોઠાં મોઠાં વાહાણો લિસ્બોનથી ગોવે આવવાને હંકરાયાં. હિંદુસ્થાન વગેરે પૂર્વ તરફના દેશોમાં ગોવા તે લોકતું ધણું મોટું, માતખર, અને ચઢતી કળાતું રહેઠાણુ હતું. તેઓમાં એક વાહાણમાં ખલાસી ઉતાર, ગોર, અને ૩૩ ધર્મોપદેશક મજીને આસરે આસેં માણસ હતાં. પ્રારંભે તેમની સફર સુખ રૂપ હતી; પણ આ ક્રિકા ખંડનો કેપ-આવ-ચુડ-હોપ નામનો દક્ષિણ છેડે વઠ્યા પછી તેઓ ઈશાંન કોણે હિંદુસ્થાન તરફ નાળ લગાડીને હંકારવા લાગ્યા, તેટલામાં તે વાહાણ એક ખરાબા ઉપર અથડાઈ, તેથી તેને તળીએથી ગાખતું નિકળ્યું, અને તેમાંથી પાણી અંદર આવવા માંડ્યું, તેણે

કરીને વાહાણ તત્કાણુ તળિએ ખેદાવિના રહ્યું નહીં. એવાં મોઠાં વાહાણો ઉપર એક નાહાનો મછવો રાખેછે, તે આ વેળાએ સુખ્ય માલમે પાણીમાં નાખ્યો, અને તેમાં તેણે અંગાખરીની એક કોથળી તથા એક જાતના મુરખ્ખાના થોડાએક દાખડા નાખ્યા. પછી તે ખીજા ઓગણીસ જણુ સાથે તેમાં ફૂદી પડ્યો, અને તેઓ સઘળાએ પોતાની તરવારથી વધારે માણસોને આવતા ખંદ કીધા, કે રખેને તે મછવો ડુબે. માર્ગ જોવાને પાસે ઈહોકાયંત્ર ન હતું, તથા આકારામાંથી દૈવયોગે જે પાણી પડે તે વિના ખીજું મીઠું પાણી ન હતું, એવી ઉપસ્થિતિમાં તેઓએ તે મછવો હિંદુ મહાસાગરમાં ઝોકાવી દીધો, અને એવું ધાર્યામાં આવેછે કે પેલું વાહાણ તેમાં જે અભાગ્ય પુરૂષો હતા તેઓ સુધમાં થોડી વારે તળિએ બેઠું.

પેલા મછવામાંના લોકોએ હલેસાં મારી મારીને આર દિવસ સુધી તે મછવાને આડે અવળો ફેરવ્યો અને ઘણા હેરાન થયા. એટલામાં સુખ્ય માલમ કેટલાક દાહાડા લગી શરીરે સાળે ન હતો તે મરણ પામ્યો. તેણે કરીને તેઓ સર્વના દુઃખનો વધારો થયો, કેમકે તેઓમાં ગડખડ થઈ રહી. હકુમત તો સર્વે ચલાવા જાય, પણ કોઈ કોઈતું માને નહીં. છેલ્લી વારે તેઓએ પોતામાંથી એક જણને હુકમ ચલાવવાને તથા તેની આત્મા પ્રમાણે ચાલવાને ઈરાવવાનું કપૂલ કર્યું. તે મંડળીને આ ઈરા-

વેલા માણુસે ચિઠ્ઠી કાઠાડવાને કહ્યું, કે આપણે થોડો ખોરાક વધારે દિવસ ચાલે, માટે આપણે ચારચાર જણા- માંથી એકએકને દરિઆમાં નાખી દેવો. તે વેળાએ સઘળા મળીને ઓગણીસ આસામી હતા તે મધે એક ઉચ્છર્ષોપદેશક, તથા એક સુધાર હતો. તે ખંનેને તે ગણત્રીમાંથી ખાતલ કરવાને તે સઘળા કપૂલ થયા, કે- મઠે એક તેમને અંતકાળે તેઓના મનનું સમાધાન કરવામાં ઉપયોગી પડે, અને ખીજે, ધાંમટ અથવા કાંઈ ખીજું જોખમ લાગે તો તે મહ્યો સમારવાને કામ આવે. એજ પ્રમાણે તેઓએ એ નવા માલમને પણ જુદો રાખ્યો, કારણ, તે સુધ્યા ગણત્રીમાં એકી થતી હતી અને તેનું જીવવું ઘણું કામનું હતું. તે નાખુદાએ પોતાનો જીવ ન ઉગારવો એવી ઘણીવાર સુધી રકઝક કરી, આખરે તેઓએ તેની પાસે હા કેહેવડાવી, તેથી પાકી રહેલા સોળ જણમાંથી ચાર જણને મરવું કર્યું.

તેમાંથી ત્રણ જણ પોતાના ધર્મ પ્રમાણે ક્રીયા કરીને પોતાના દેવને શરણ થયા. ચોથો એક પોતુંગીઝ ગૃહ- સ્થ હતો, તેનો એક નાહાનો ભાઈ તે મહવામાં હતો; તેણે જ્યેષ્ઠ કે મારા વડા ભાઈને નાખવાની તૈયારી છે, તેથી તે તેને ઘણી મમતાથી ભેટ્યો, અને પોતાની આંખમાં આંસુ આણીને વિનંતિ કરવા લાગ્યો, કે “ત- મારી વતી મને મરવા દો.” વળી તે બોલ્યો “ભાઈ,

તમરે બઠરીછોકરાં છે, તે તથા આપણી ત્રણ બેહે- નો, એ સર્વે તમરે આશ્રય છે; ને હું તો છડો છું, માટે તમારું જીવવું મારા જીવવા કરતાં ઘણું કામનું છે.” એવી તેની ઉદારતાથી વડા ભાઈએ આશ્રય પામીને અને ક્ષીન થઈ જઈને જવાખ દીધો, “મરે માટે ખીજ કો- ઈને મરવા દઉં તો તે ખોટું અને અનીતિનું કામ થાય, તેમાં વળી જેનો હું અત્યંત ઉપકારી એવો જે તારા જે- વો ભાઈ, તેને મરવા દેવામાં તો ઘણુંજ ખોટું છે.” ના- હાનો ભાઈ પોતાની વાતની હક લઈ બેઠો, અને નકાર ઉપર આવે નહીં, પણ પોતાનાં ધુંટણીઆંએ ખેસીને પોતાના ભાઈને એવો મજબુત ઝાલી રહ્યો, કે તે મં- ડળીના લોકથી તેમને છોડવાયા નહીં. એ પ્રમાણે ઘણી- એક વારસુધો તેમની રકઝક આજી; મોટા ભાઈએ નાહાનાને કહ્યું કે “તું મારા છોકરાના ખાપને ડેકાણે છે, અને મારી સ્ત્રીનો સંભાળ લેવાની તને બલામણુ કરે- યું. તને વારસામાં મારી માલમિકત મળશે, મરિ બેહેનોતો પણ તુંજ સંભાળ લેજે,” તેણે જ્યેષ્ઠ કેહેવાયું તેટલું કહ્યું પણ નાહાનો હૃદયો નહીં. છેલ્લી વારે મોટાનો નિશ્ચય નાહાનાની મૌદાર્ય ઈચ્છા આગળ ચાલ્યો નહીં, અને તે નાહાનાને તેને બદલે સમુદ્રમાં નાખ્યો.

તે જીવાન તરવે બાહારૂર હતો, તેથી તેણે તે મહ- વો તુરત પકડી પાડ્યો, અને પોતાને એક હાથે સુકાન

ઝાલી લીધું, તેવામાં એક ખલાસીએ એક તરવારથી તેનો હાથ કાપી નાખ્યો, તેથી તે પાછો દરીઆમાં પડ્યો. પછી પાછું કૌમ્મત આણીને પોતાને ખીલે હાથે મછવો પકડ્યો, તે હાથ પણ તે ખલાસીએ આગળની પેઠે કાપી નાખ્યો. એટલું બધું થયું તો પણ પોતાનાં ૩૭૩ ધિર વેહેતા હાથનાં હુંડાં ઉપર રાખીને તે હુંડાં અને પગે વતી પાણી ઉપર તરતો રહેવાનો છેલ્લો ઉપાય કીધો. એ તમારો જોયાથી તથા તેના ભાઈવિશેની મમતા મનમાં આણ્યાથી, સઘલાઓને એટલી દયા આવી કે તેઓ એ પ્રમાણે તાણીને ખોલવા લાગ્યા “આ માણસ તો એક જ છે; એનો જીવ ઉગારવાને આપણે મહેનત કરો.” એમ કહીને તેને મછવા ઉપર લીધો અને તાંહાં ખની આપ્યું તેમ તેના હાથને પાટા બાંધ્યા. તેઓએ તે દાહાડે આખી રાત હલેસાં માર્યાં અને ખીલે દાહાડે સૂર્ય ઉગતાં જમીન નજરે પડી, તથા એવું માલમ પડ્યું કે આફ્રિકા ખંડના મોઝાંબિક દેશમાંના પાહાડે છે; તે સ્થળથી પોર્તુગીઝ લોકનું એક થાણું પાસે જ હતું. તાંહાં તેઓ સર્વ સહી સલામત પોહાંતા; અને ખીજું વાહાણુ ત્રિસ્પોનથી ગોવે જનાઈ તાંહાં આપ્યું તારસુધી તેઓ તાંહાં રહ્યા, અને પછી તેમાં બેસીને ગોવે ગયા.

આ રોહિરમાં લિનુસ્પોટનું નામનો એક સારો ૩૯ પ્રમાણિક ગ્રંથકાર હતો, તે એવું લખી ગયો છે કે “મ

મારી નજરે તેમને વાહાણુમાંથી ઉતરતા દીઠા; અને તે અને ભાઈઓની સાથે બેસીને મેં તે જ રાત્રે વાણુ કીધું; તાહાના ભાઈના હુંડા હાથ દીઠા, અને આ વાત તે અને ભાઈઓને તથા તેમના સંગાતીઓને મોહોડેથી સાંભળીને લખી છે.

૩૯ કનિષ્ઠ તથા ૪૦ શ્રેષ્ઠસંબંધી વર્તણૂક.

મનુષ્યોને પોતાના ઉદ્યોગને અર્થે જેમજેમ વતી ઓછી જ્ઞાનરાકિત તથા વિદ્યાભ્યાસનો અપ હોય છે, તે પ્રમાણે તેમની ૪૧ અવશ્યતા અથવા મોટાઈનું માપ ગણ્યામાં આવે છે. જેમ, કાયદા જાણનાર તથા વૈદ્ય, એઓ ધણા ખરા ભારે કુષ્ઠિવાન અને સારા વિદ્વાન પુરૂષો હોય છે; તેમના જેટલી કુષ્ઠિ તથા વિદ્યાની ગરજ વ્યાપારીઓને પોતાનો રોજગાર ચલાવવામાં પડતી નથી માટે તેઓ વ્યાપારીઓ કરતાં વધારે કામના અથવા મોટા એમ ગણાય છે. વળી મજુરો કરતાં વ્યાપારીઓ ધણા કામના છે, એમ માને છે, કારણુ મજુરોને શરીર બળ ઉપરાંત ખીજાં કરાતો જાઓ અપ રહેતો નથી, વ્યાપારી તથા શિલ્પીમાં પણ જેની ખાસે વિરોધ દ્રવ્ય હોય, તે વતી કામનો અથવા મોટો કેહેવાય છે; કેમ કે તે દ્રવ્યે કરીને તે વધારે માણુરોને શેજીએ રાખી રાકે-

છે તથા મોટાં મોટાં કામોમાં તે માયું ધાલી શકે છે. જે-
ઓ પોતાની જમીનની સાથે અથવા ભાગથી પોતાનું
શુભરાન ચલાવે છે, તેઓ આ સધળાઓ કરતાં વધારે
મોટા ગણાય છે; તેમને જમીનદાર, એટલે જમીનના
માલિક, કરી કહે છે. ૩૩ ધર્મોપદેશક, કૌલદાર તથા
ન્યાયાધીશ, અથવા એવાજ ખીજા ઉંચા ઉંચા રાજ્ય
સંબંધી કામ ચલાવનારા કેટલાએક હોય છે, તેમને
તેઓના કારખાર પ્રમાણે મોટાસ મળે છે.

એ પ્રમાણે માણસોમાં પદવીની ઋષ્ટ્રવૃત્તિ થઈ છે. કે-
ટલાએક લોક ખીજાઓ કરતાં અધિક ઉંચી પદવીનાં
કેહેવાય છે; માટે એક એક જાણને પોતાના શ્રેષ્ઠ કનિષ્ઠ
અને ધરાધરીઆ હોય છે.

કનિષ્ઠ પદવીવાળાએ શ્રેષ્ઠ પદવીવાળાને માન આપવું
યોગ્ય છે, અને જે તેની શ્રેષ્ઠ પદવી, બુદ્ધિ, સદ્ગુ-
ણ અથવા મોટા રાજ્ય સંબંધી હોવાથી મળી હોય,
તો વિરોધ કરીને માન આપવું. પણ આ જાતના મા-
નથી છેક આપણી હલકાઈ નજર આવે, અથવા તે
શ્રેષ્ઠની ખુશામદ કરે, એવી રીતે ન આપવું. કોઈ ગમે
તેવું નીચ્છ હોય તો પણ તેનામાં પોતાનો ટેક હોય છે, માટે
ખીજાની ખુશામદ કરીને તથા અધિકૃત લીનતા દેખા-
ડીને તે ટેક છોડવો નહીં.

જરે શ્રેષ્ઠોને કનિષ્ઠ પદવી વાળા યોગ્ય માન આપ્યા

જતા હોય, તારે શ્રેષ્ઠ પદવીવાળાઓને યોગ્ય છે કે કનિ-
ષ્ઠો સાથે મમતાથી ચાલવું. મનુષ્યજાતીના સંબંધથી
જેતાં તેઓ તેમના ભાઈ પરોપર છે, અને સર્વેને પોત-
પોતાનાં કામ પ્રમાણે કાંઈ પણ ભારખોજ હોય છે. 'એ
માટે જેમ નાહાતાએ મોટાને માન આપવું યોગ્ય છે,
તેમજ મોટાએ નાહાતાને આપવું જોઈએ. જે માણસ
પોતાયકી ખીજાને નીચા માને છે, અને તેટલા સાહે
તેમને હાડછેડ કરે છે, તેથી એટલુંજ માલમ પડે છે કે
એને જે હોજી છે, તેને એ લાયક નથી. તેમજ જે
પુરૂષ ઉંચી પદવીવાળાનું વગર વાંકે સદા ભુંડું ખોલે છે,
તે ઓછું ધરપાત્ર તથા અદૈખાઈ કરનારો છે એવું તેની
ચાલથી જેમ ખુલું થાય છે તેમ ખીજા કરાથી થતું નથી.

અમુક વખત મુઘી અને અમુક મુસારા પ્રમાણે જે
માણસ ધણી અથવા ધણીઆણીનું કામ કરવાને રે-
હે છે, તેનું નામ ચાકર; તેનો ધર્મ છે કે તે કામ
તેણે કરવું, અને રોઠ અથવા રોઠાણી સાથે અદખથી
ચાલવું, અને વળી રોઠ અથવા રોઠાણીએ પણ ચાકર
સાથે સુજનતાથી તથા મમતાથી ચાલવું. કોઈ ચાકર
રનો રોઠ તેની સાથે દાંડાઈ અથવા હાંગાઈથી ચાલે,
અને તારે તે જેવું કામ કરે, તેના કરતાં ઉપર કહ્યા પ્ર-
માણે તેની સાથે ચાલ્યાથી તે વધારે દિવ્વ રાખીને સાહે
કરે છે, એમાં સંદેહ નહીં. એવી રીતે ચાલ્યાથી ચાકર

શેની ઘણુંકરીને રોક અને શેડાણીઓ ઉપર માયા વ-
ધતી જાયછે; અને આપરે પોતાનું કામ સુસારા ઉ-
પર મેળ ન રાખતાં કેવળ હેતને વાસ્તે કરેછે; કેટલાએક
દાખલાથી માલમ પડેછે કે માયાળુ રોક અને શેડાણીની
તરફથી આકરોએ પોતાના જીવ સંકટમાં નાખ્યા છે.

ઘણાએક મુઘરેલા દેશોમાં આકરો પોતાના રોક સાથે
એક વરસ અથવા તેથી કાંઈ ઓછી સુદત સુધી અં-
ધાયલા હોયછે; અને જરે તે સુદત પુરી થાયછે, તારે
તેઓ પોતાના ઘણીની પેડેજ છુટા થાય છે. પણ કેટ-
લાએક દેશોમાં એક જાતના આકરો હોય છે, તેમને યુ-
લામ કરી કહેછે; તેઓ ઘણું કરીને આફ્રિકા ખંડ-
ના હબસીઓ હોયછે, અથવા તેમનાં માયાપ તે દેશનાં
હોયછે. જેમ પશુઓને આપણે આપણો માલ કરી જા-
ણીએ છેવે તેમજ તેઓને તેમના ઘણી જાણેછે. જે
એક ઘણી તેમને ખીજને તાંહાં વેચે, તો તે પણ આ-
લેછે. જે તેમને કાંઈ છોકરાં થાય, તો તે પણ યુલામ
દાખલ રહેછે. જાંહાંસુધી તેઓ જીવે અથવા પોતાનું
સ્વતંત્રપણું પોતાના ઘણી પાસેથી મેળવી લેવા નેટલા
પૈસા પેદા કરે, તાંહાં સુધી તેઓને જે કામ કરમાવે તે
તેમને કરવું પડેછે. વાજખી વિચાર કરનારા સઘળા પુ-
રૂષોને સાફ દેખારો કે ખીજને યુલામ કરી રાખવાનો
કોઈને અન્નિઆર નથી. પણ જે કોઈ ઘણી સ્વાભા-

વિક નીતાથી ઉલગે આલીને યુલામો રાખે, તો તેનાથી
જેમ અને તેમ તેણે તેઓ ઉપર દયા રાખીને તેથી તેમના
ઠગદુદ્દેવનો બાર હલકો કરવો. જે ઘણી ઉદાર હોય,
તો યુલામ સરખાનું પણ તેના ઉપર હેત વધે અને
તે દતિબારી થાય.

આલ્ફોન્સો, સિસિલિ અને નેપ્લસનો રાજ.

સિસિલિ અને નેપ્લસનો આલ્ફોન્સો નામનો રાજ પો-
તાની પ્રજા ઉપર દયા તથા કૃપા રાખવાની આપ્તમાં
ઠગપ્રખ્યાત થઈ ગયો છે.

એ રાજ સિસિલિમાં લડાઈનું કામ અલાવતો હતો
તેવામાં એક રાત્રીએ એને નદી ઉતરતાં અટકાવ્યો, તેથી
એને પોતાના લશ્કરસાથે તે નદીકિનારે યુકામ કર-
વો પડ્યો. તે ઉકાણે તે લશ્કરને આખો દિવસ અનપા-
ણીવિના રહેવું પડ્યું. સંધ્યાકાળની લગભગે એક સિપાઈ
એ તેને માટે શેટલીનો કડકો, પનીર અને એક મૂળો
આણ્યો; એ જીનસો એવા સંકટમાં પડેલા ઘણા પરા
માણસોને આપી હોત, તો તેઓ એ ભેટને માન આપી-
ને લેત; પણ આલ્ફોન્સોએ તેનો ઉપકાર માનીને તે ભેટ
અંગિકાર કરવાને ના કહી, અને ખોલ્યો કે “મારા જેવા
ભલા અને શૂરા આટલા બંધા પુરૂષોને અપવાસ પડે
અને હું મોજ કરું એ મારાથી થાય નહીં.”

वणी अेक समये अे राज्ण काभ्यानिआ प्रांतमांथी अेक-
 लो मुसाकरी करतो ळतो હતો, તેવામાં અેક અચ્ચરવા-
 ગાની પાસે આવી પાંહોચ્યો; તેનું અચ્ચર કાદવમાં
 કળી ગયું હતું, તથા તે ઘણી પોતાનું સઘળું બળ
 અચ્ચતાં પણ તેને ખેંચી કાઠાડવાને રાક્ષિતવાન ન હતો.
 જેઓ તે રસ્તેથી ગયા આવ્યા, તે સઘળા પાસે અે બિ-
 ચારાએ મદદ માગી, પણ તે સઘળું વ્યર્થ. તેણે અે
 રાજને ઝોળખ્યો નહીં; તેથી તેની પાસેપણુ મદદ માગી.
 તે સાંભળતાંજ આલ્કોન્સો ઘોડા ઉપરથી ઉતરી પડ્યો,
 અને તેને સહાય થઈને તુરત તે અચ્ચરને બાહાર કાઠા-
 ડીને મુકી બાંચ ઉપર આવ્યું; તે અચ્ચરવાગાને માલમ
 પડ્યું કે જે મને સહાય થયો, તે તો રાજ છે, તેથી પગે
 લાગીને ક્ષમા માગી; પણ આલ્કોન્સોએ તેને સમજાવીને
 કહ્યું કે “તે કાંઈ અપરાધ કીધો નથી.” જેલોકો આ-
 ગળ અે રાજને વિરુદ્ધ હતા તે સર્વ અે તેની બલાઈ
 ઉપરથી તેની સાથે મળી ગયા.

અેક ઘણીની અતિરાય ૪૫સંકોચતા ઉપર ૬૫કો.

મિસ્તર આન્સન પૂર્વ દેશનો ૪૬પ્રવાસ કરીને ઘેર આ-
 વ્યો, તારે જે આકર તેની સંગાતે ગયો હતો, તે રજ
 માગવાને આવ્યો. જરે તેના રોડ તેને કારણુ પુછ્યું,
 તારે તેણે ઉત્તર દીધો “મારે ખીજું કાંઈ દુ:ખ કેહેવાનું

નથી, પણ એટલુંજ કે રસ્તામાં આપણને મહેનત તથા
 સંકટ સરખાં પડ્યાં, તોપણુ સઘળી વેળાએ તમે હ-
 કુમતના રાખ્યો વિના ખીજે કોઈ પણ પ્રકારે મારી સાથે
 ઓટ્યા નથી.

મેરિ કારિલ.

લેડિ એમિલિ પત્થર તથા મિસ પોન્સોન્બિ નામની બે
 અચ્ચર્લાંદની કુળવંતી સ્ત્રીઓ વેક્સમાં અેક ઝુંપડીમાંરહેતી
 હતીઓ, અને તેઓની આકરીમાં તેમની સાથે તેઓ-
 ની જન્મભૂમીથી આવેલી મેરિ કારિલ નામની અેક સ્ત્રી
 હતી. મેરિ પોતાની ખંને રોઝાણીઓ સાથે નિમકહલાલ
 હતી તથા શ્રીતીથી ચાલતી હતી; અને નાહાનપણુથી એણે
 પોતાનો બંધો જન્મારો તેમની આકરીમાં કાઠાડ્યો. તેઓ
 મેરિઉપર ઘણી શ્રીતિ રાખે, અને તેને દાસી પ્રમાણે ન
 ગણતાં બેહેન પ્રમાણે ગણે. જરે ત્રણે જણીઓ ધરડી
 થઈઓ, તારે પેલી કુળવંતી સ્ત્રીઓએ લાંગોલનના દે-
 વળમાં અેક ૪૭ત્રિકોણાકાર પત્થરની દેહેરી કરાવી; તેને
 ત્રણ આજુઓ રાખવાનું કારણુ અે કે યોગ્ય વખતે ૪૮પ્ર-
 લેક જાણુનું મરણુ થાય, તારે તે આપતનો લેખ કોરાય.
 મેરિ પ્રથમ મરણુ પામી અને ઉપર કહેલે ડેકાણે તેને દાટી
 તથા તેની રોઝાણીઓએ તે પત્થરની અેક આજુએ લેખ
 કોઢાઓ, તેથી તેની ઉપર જે તેમની શ્રીતિ હતી તેની સા-

ખિતી થાય છે. થોડાં વરસમાં તેઓ પણ મરણુ પામીઓ તથા તેમને પણ મેરિ કારિલની પાસેજ દાટીને તે પત્થરની રહેલી બે બાજુએ તેમને માટે પણ તે પત્થર ઉપર લેખ કોરાયા. એ પ્રમાણે તે ત્રણે જણીઓ જુદીજુદી યોગ્યતાની હતીઓ, તોપણ પ્રીતીથી એક બીજાને ઉપયોગી પડ્યાને કીધે તથા અરસ્પરસનું માન રાખ્યાથી આખરે તેઓની દેહેરી અરોબરીને ઘણે પાસેપાસે થઈ.

ત્રીજા જોઈને તાંહાં એક દાસી હતી તે એના કુટુંબમાં એટલી લાંબી મુદત મુધી રહી, અને એવી નિમક હલાલીથી ચાકરી બળવી, કે તે મરણુ પામી તારે રાજ્યે વિન્દસરમાં સેંઠ જોઈનાં દેવળમાં તેની યાદગારીને માટે મમતા બરેલા લેખનો એક સ્થંભ તેની ઘોર ઉપર ઉભો કીધો.

પ્લાંકસ અને તેના ગુલામો.

જરે ઓક્ટોવિઅસ લેપિડસ અને આન્તોનિઅસ એમને રૂમ શહેરમાં ઉંચા હોદ્દા મળ્યા, તારે પ્લાંકસ જે પૂર્વે અમલદાર હતો, તેને પોતાનો જીવ લઈને નાસવું પડ્યું. એના ગુલામોને પકડ્યા, અને તેમને બારે ખીડા કીધી, તથાપિ તેઓએ તેને બતાવવાની ના કહી. જરે વધારે ખીડા કરવાનાં સાધનો તૈયાર થયાં, તારે એવા નિમકહલાલ ચાકરોનો નાશ થવા દહને પોતાનો

જીવ બચાવવો એ પ્લાંકસને દુસ્ત લાગ્યું નહીં: પોતે જાંહાં સંતાયો હતો તાંહાંથી બાહાર નિકળ્યો, અને જ્યેઓ એનો જીવ લેવાને આવ્યા હતા, તેમની તરવારને સ્વાધીન થયો. ધણી અને તેના ગુલામો વચ્ચે પ્રીતીના આવ્યા ૪૫ઉત્કૃષ્ટ દાખલા ઉપરથી પ્લાંકસને ક્ષમા મળી, અને આખી દુનિઆ કેહેવાલાગી કે એવા સારા ચાકરો એનેજ યોગ્ય છે, અને એવો સારો ધણી તેઓનેજ યોગ્ય છે.

એક ચાકરનું ૫૦ ઔદાર્યપૂર્વક ૫૧સ્વાર્પણ.

ઈસવી સન ૧૭૭૬માં શિઆગાની રૂતમાં કૌન્ટ પોએ-રુસ્કિ પોતાની સ્ત્રીની સાથે વિયેનથી નિકળીને ક્રોકૌ તરફ જતો હતો; તે રસ્તે કાર્પેથિઅન પર્વતમાં વર પુષ્કળ હોય છે; જરે ધણી કડાણુ ટાહાડ પડે છે તારે તેઓ વધારે જોરાવર અને કૂર થાય છે, તે વરનાં ટોળે ટોળાં ઉતરી આવ્યાં, અને ક્રોકૌથી થોડા કોસ ઉપર ઝાટોર શહેર છે તેની તથા ઓસ્ટ્રૈક શહેરની વચ્ચે તે બંને જણની ગાડી પાછળ લાગ્યાં, તેમના બે ચાકરોમાંથી એકને ઝકના ધોડા તૈયાર કરાવવાને આગમચથી મોકલ્યો હતો; ખીજે ઈત્યારી હતો, માટે તેને તે કૌન્ટ વિશેષ કરીને આહતો હતો, તે ચાકરે પેલા વરઓ લગભગ આવતાં જોઈને પોતાના ધણીની વિનંતી કીધી, અને તે વરની આગળ તેનો ધોડો છોડી મેળવાની રજા માગી,

કે તેથી કરીને તેમનો ભેસ્સો કાંઈક શાંત થાય, એટલામાં પોતાનો ઝાટોર પોહોંચવાનો વખત મળી આવે. કોન્ટે તે વાતની હા કહી; પેલો આકર ગાડી પાછળ ચઢી ગયો, અને તે ઘોડાને છોડી દીધો, તેને તે વરૂઓએ ધકડ્યો, અને ચીરને તેના કડકેકડકા કરી નાખ્યા. તેજ વખત પેલા પ્રવાસિઓએ પેલું શહેર જે પાસેજ હતું તેમાં પોહોંચવાની આરાથી જેટલી થઈ તેટલી ઉતાવળ કીધી; પણ ઘોડાઓ થાકી ગયા હતા, અને પેલાં વરૂઓ ઝૂંઘિર ચાખ્યાથી અધિક ભેસ્સામાં આવીને લગભગ ગાડીની નબ્દીક આવી પુગ્યાં, એવું અત્યંત સંકટ ભેઠને આકરે ખૂમ પાડીને કહ્યું. “એમના હાથમાંથી છુટવાનો હવે એકજ ઉપાય રહ્યો છે; જે તમો આપની પેકે મારાં છેકરાંનું તથા ખાચડીનું પ્રતિપાલન કરવાને સોગન આઓ, તો હું આ વરૂઓની આગળ બહાઈશું. હું તો મરવાનોજ; પણ તેઓ મારી ઉપર તુટી પડે, એટલામાં તમો તો નિકલી જશો.” પોડોટ્ટસ્કિ તે કબૂલ કરવાને વિચારમાં પડ્યો; પણ તેમને અચવાની ખીજી કરી આરા રહી નહીં, તેથી તેણે હા કહી, અને ધર્મરૂપી વચન આપ્યું. કે “જે તું મારા અચાવને માટે તારો જીવ આપીશ, તો હું સર્વદા તારા કુટુંબનું પ્રતિપાલન કરીશ.” તે સાંભળતાંજ આકર નીચે ઉતરીને તે વરૂઓના સામો ગયો, તેઓ તેને તુરત ખાઈ ગયાં. તે-

ટલામાં તે કોન્ટ ઝાટોર શહેરના દરવાજામાં જઈ પોહોંચ્યાથી ખર્યો. તેણે પોતાનો ખોલ પરમંતઃકરણથી પાખ્યો.

ઉદ્યોગ.

આપણું સુખ અને પોષણને માટે જે પડવાવશ્યક છે, એવા ધણાએક પદાર્થો ધરતીમાંથી પેદા થાય, એવું સર્વ શક્તિમાન જે ભગવંત તેણે કીધું છે. પણ તેઓમાં જેલો એક પણ પદાર્થ પર્યથાસ્થિત અથવા તુરત અપમાં આવે એવો મનુષ્યના ઉદ્યોગ વિના જ્વલિતજ મળી આવે છે. અનાજને પકવીને તેની કાપણી કરવી પડે છે; ધાતુને ભોંયમાંથી ખોદી કાઢાડીને તેનાં વાસણ ધડવાં પડે છે; સણ તથા રૂને કાંતીને વણવું પડે છે. એ, તથા એવી ખીજી પદ્ધતિઓથકી પ્રત્યેક માણસ તથા દેરાની પદસંપત્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. માટે શરીરે અશક્ત અથવા અંદ યુષ્ઠિનો હોય, અને તેણે કરીને કાંઈ કામ થતું ન હોય; અથવા પોતાની કિંવા ખીજની મળવેલી દોલત પોતાની પાસે હોય; અને ખીજી જોઈતી ન હોય; તેવા માણસ સિવાએ ખીજ કોઈને અજ, વસ્ત્ર કિંવા હરેક ઉપયોગી વસ્તુની ઈચ્છા હોય, તો તેણે મનુષ્ય માત્રના ઉદ્યોગમાં પોતાનો ભાગ નાખવો જોઈએ.

જે લોકો ઉદ્યોગ ન કરતાં ફજ અથવા જંગલી શિ-

કાર પાછને જીવે છે. તેઓ નંગલી અવસ્થામાં છે, એમ કહેવાય છે. અમેરિકામાં ઇન્દિઅનો, કાફ્રિઓ અને આસ્ટ્રેલિઆમાં અસલી રહેવાસીઓ એવીજ અવસ્થામાં છે. એમની ૫૭૬૫૭ વિકા કરવાની રીત ધણીજ દુઃખકારક છે; તેમને સુખદાયક અબ અથવા વસ્ત્ર નથી; અને મોંઘાઈના વખતમાં પોતાની પાસે અબનો સંગ્રહ નહીં, તેથી ધણીએક વાર તેઓમાંથી ઘણા માણસો ભૂખે મરો જાય છે, નંગલી દેશમાં એક ચોરસ મૈલ જગ્યાથી એક કરતાં વધારે માણસનું ગુજરાન જ્વિતજ થાય છે.

જે લોકો ઉદ્યોગી હોય છે તેમની ૫૭૬૫૭ વિકા ધણી સારી રીતે થાય છે. તેઓ ઘેર તથા બકરાં પાળે છે, અનાજ પકવીને તેની કાપણી કરે છે, પોતાને માટે ધરો બાંધે છે, અને વાહાણો ભરીને ખીજા દેશમાંની ઉપલેલી જનસો પોતાને દેશ આણે છે, એવી રીતનાં તેમને અનેક સુખ છે, પરંતુ નંગલી લોકોને તે સુખનો સ્વાદ પણ માલમ નથી. લોકો ધણું કરીને પોતાના ઉદ્યોગ પ્રમાણે સારી અથવા માઠી અસ્થિતીમાં હોય છે. મૂર્વ દેશના લોકો કરતાં જરમાન, સ્વિસ, પ્રેચ, વલદા, અને ખ્રિશ્ચિ, એ અતિ ઉદ્યોગી લોકો છે; તેથી તેમની સાધારણ વ્યવહારની સ્થિતિ ઉત્તમ છે. તેમના દેશમાં એક ચોરસ મૈલ જમીન ઉપર એક મોથી ત્ર-

ણસે માણસસુધી રહે છે. એ પ્રમાણે આપણને દીસે છે કે જે દેશમાં ઉદ્યોગ સુતલક ન હોય, તાંહાંના કરતાં જાંહાં ઘણો ઉદ્યોગ હોય, તાંહાં લોકોની વસ્તી વિશેષ હોય છે તથા તેઓ ઘણાજ વધારે સુખી હોય છે.

એજ પ્રમાણે ૪૫ પ્રત્યેક માણસવિશે જાણવું. જે પુરૂષ કામ કરતો નથી, અથવા હરેક રીતે પોતાના મનુષ્ય બાઈબંધના ઉપયોગમાં આવતો નથી, તેને તંગી પડે છે; પણ જે માણસ કામ કરે છે, તેને યોડાં ઘણાં સુખથી ૫૭૬૫૭ વિકા કરવાનું સાધન મળે છે. જે પ્રમાણે માણસ ઉદ્યોગી અને પ્રતિષ્ઠિત, અથવા તેથી વિરૂધ્ધ હોય છે, તેજ પ્રમાણે તેમના રોજગારમાં અરકત થાય છે. સઘળી સારી વસ્તુઓ ઉદ્યોગથી પ્રાપ્ત થાય, એવો નિયમ જેમ પરમેશ્વરે બાંધ્યો છે, તેમજ ઉદ્યોગ માણસને ઉપયોગી પડે તથા પ્રીય લાગે એવો નિયમ પણ બાંધ્યો છે. આપણા મનને તથા હાથને કામે લગાડવા સારૂ કાંઈ પણ ઉદ્યોગ ન હોય, તાંહાંસુધી આપણે તિરોગી અથવા સુખી રહેનાર નથી. તેમજ વળી આપણે અતિશય કષ્ટ અથવા ઉદ્યોગ કરવો ન જોઈએ; કારણ તેમ ક્રીધાથી આપણા શરીરનું ખજ કમ થાય છે, અને આપણને રોગ પેદા થાય છે, તે સઘળું આજના ૫૮ પરિણામ કરતાં પણ માઠું છે. ધણું કરીને એવું માનવામાં આવે છે, કે રવિવાર

વગર હરેક દાહાડામાં સાડાત્રણ પોહોર કરતાં વતું કામ કરવું એ શરીરને સુખકારક નથી.

કણ્ણી અને તેના દીકરાઓનો વાત.

કોઈ એક કણ્ણીએ મરતી વખત વિચાર કીધો કે એતોના જે ધંધામાં મેં મારી બંધો ઉમર કાઢાડી છે, તે ધંધો મારા દીકરાઓ પણ ચલાવે; પછી એ વાત તેમના મનમાં ઉતારવા સાર તેણે આ હિફમત કરી. તેમને પોતાના ખાટલા પાસે બોલાવીને આ રીતે કહ્યું; “અરે દીકરાઓ તમને વારસામાં આપવાની સઘળી પુંજીમાં મારી વાડી અને એતર છે, તેના હું તમને સઘળાને ૬૦ એકત્ર વારસ કરું છું. પણ હું તમને જણાવું છું કે તે તમો તમારા હાથમાંથી જવા દેશો નહીં; કેમકે તે સિવાયે જે કોઈ મારી ખીજી પુંજી હશે, તે તે એકાદ ડેકાણે બોચમાં મુમારે એક હાથ ઉંડી દાટી હશે.”

એ ઉપરથી છોકરાઓએ અનુમાન કીધું કે એણે તાંહાં પૈશા દાટ્યા હશે તે વિશે બોલે છે. મઠિ તેઓનો ખાપ મરણ પામ્યા પછી તેઓએ ભારે ઉદ્યોગ અને મેહનતથી ઘણો સંભાળ લઈને વાડી તથા એતરની જગો તસુએતસુ ખોદી નાખી. એ થકી એવું બન્યું કે જે ખજાનાની તેમને ઉમેદ હતી, તે તે પાર ન પડી, પણ તે જમીન મારીપેડે તળેઉપર થયાથી તથા પોંચી પાડ્યાથી, તેમાં

જે વાગ્યું હતું, તેની એવી ભરપૂર પાક થઈ કે તેજ તેમની ખરેખરી અને ભારે દોલત હતી.

ક્રેસિન્.

પ્લિનિ નામિ કર્મચાવીન ગ્રંથકર્તા એવું લખી ગયો છે કે ધિતાલી દેરાના એક પ્રાંતમાં ક્રેસિન્ નામિ કોઈ પુરુષના એતરનો સારો દેખાવ અને ઘણી ઉપજ બોધને તાંહાંના લોકોને આશ્ચર્ય લાગ્યું. તેમની પોતાની જમીન દરિદ્ર અવસ્થામાં તથા ઉજડ હતી, તેથી તેઓએ વિચાર કીધો કે ક્રેસિન્ની જમીનમાં આટલી બધી પાક થાય છે, માટે એ ઘણી કાંઈ પણ જાદુ ચલાવતો હશે. તે ઉપરથી તેઓએ તેને વ્યાયાધીરા પાસે આણ્યો, અને તેના ઉપર જાદુનું તોહોમત સુક્યું.

જારે ક્રેસિન્ને જવાબ દેવાને બોલાવ્યો, તારે પોતાની એક બલવાન છોકરી, તથા તેનાં એડવાનાં હથિઆર, તથા તેનું હોળ ખંચનારાં ઢોર, એ સર્વ તેણે આગળ કીધું; અને બોલ્યો. “મારા એતરમાં જે ઝાડવાં ઉગે છે તે આ છોકરી નીદે છે; અને તે જમીનમાં સારી પાક આવે માટે હું તેમાં સંભાળીને ખાતર નાખું છું. જ્યુઓ, મારાં સર્વ હથિઆર સારો અવસ્થામાં છે, અને મારાં ઢોરોને હું સારીપેડે મેહનત લઈને ખવડાવું છું, તેથી તેઓ આખા ગામમાં સઘલાં ઢોર કરતાં જોરાવર છે.”

वक्षी ते षोडशो "शुभो, मारा अंतरना वहीवाटमां ले
जहुनो उपयोग हुं करेछुं, ते सधलुं म्या. कोर्ध पयु मा-
रो पजेशी म्मेज साधनोनो उपयोग कररो, तो तेने पयु
मारी पेटे म्मेनीज सारी पाक भजरो."

न्यायाधीरो षोडश, "हमे म्याज सुधी म्मेना करतां सारी
तकरर कधी सांभणी न हती." म्मेम कहीने केसिनना
द्वितीयनां धलुंम्येक वप्पायु करीने तेने रज्ज म्मापी.

मिहेनतु सुतार.

सर जेना पारिंरठेने पोतानो हकिकतनी योपडीमां
म्मेहुं लप्पुं छे ले "मने याद छे के ६३जी-स कौन्तीमां
निश्तर क्लार्क नामे म्मेक सुतारनुं कामकरनारने मे दीहो
हतो; तेले म्मेदावतमां कोतवावोनो माटे पाठ अनावतां
ते उपर मेसवानी जगा साइ म्मेने लीसो करवाने म्मे-
वीतो 'धविचित्र रीते मिहेनत वीधी, केतेथी सधला हस्या.'
तेले मोहो मजकावीने उत्तर दीधो "हुं मारां पोताना सु-
म्मेने माटे म्या करेछुं; कारयु मने म्माशा छे के जहां
जगी म्या पाठउपर मेसवानो मारो म्मेधिकार थरो, तां-
हांसुधी हुं मरीशा नहीं;" म्मे तेनी उनेद पुरी थर्ध. म्मे
द्वितीयो, लजो, प्रतिष्ठित म्मेने मायाणु पुरेप हतो. स्व-
तंत्रपयुं प्राप्त करवा नेठना पहरा म्मेणववाना सर्व उ-
द्योगमां ते पार पज्यो. तेले पहरा म्मेणववा म्मेने ते सा-

अवृथी म्मेणववा. तेनी संपत्तिनी साथे तेनी म्मायइ
पयु वधती गर्ध; म्मेने ले पाठ म्मेने छोडाने साइ
क्रीधी हती ते उपर पोते कोतवाल थधने म्मेने तांहां सुधी
ते छुयो."

मेनुजमिन फ्रान्स्विन.

मेनुजमिन फ्रान्स्विन उत्तर अमेरिकामां जोस्तन न-
गरना म्मेक मीणुअत्ती-करनारनो छोडरो हतो. म्मेनो पाप
गरीय मालुस हतो, तेले म्मेने छापवानुं काम शिष्य-
वुं. मेनुजमिनने योपडीयो वांयवानो शोष हतो,
माटे नेठला पहरा अयावतो, तेना पुस्तको अरोद कर-
तो. तथापि पोताना काममां ६५कसुर करतो नहतो. म्मे
पुरेप कसरधी अरय म्मेलावतो, तथा पोतानो वप्पत
गाणतो नहीं. जरे म्मे सत्तर वरसनो थयो, तारे उ-
त्तर अमेरिकामां क्लिडिडिडि म्मे नामना पीज शिहरमां
जर्ध वरयो; म्मेने डेठकीम्येक वार सुधी डैमेर नामना
म्मेक छापनारने तांहां काम म्मेलावुं. ते वेणाम्मे ते
पोतानी शुद्धि तथा द्वितीयना जेरथी शुद्ध भाषामां
कागणपत्र लप्पी राकतो हतो. दैवज्जेगे म्मेना हाथने
लप्पेको कागण ते प्रांतवा हाकिमनी नजरे पज्यो, ते तेने
म्मेयो तो पसंद पज्यो के ते छापनार ज्युवान छोडरानी
अपर काहाडवा साइ पोते तेना रोडनी हुकाने गयो, म्मेने

तेने पोताने घेर आववानुं कलुं. थोडा दाहाडा पछी क्रान्तिजन लन्दन गयो, तांहां तेणुं डेठलांमेक दिवस सुधी ग्लुदाग्लुदा छापनारने तांहां काम यलानुं. पीज्ज कारी-गरो दर अडवाडींमे जे त्राणु इपीआ दार पछवाडे अरयता, तेथी तेमनां मगज्ज अराय थतां पणु क्रान्तिजन जेवजे अथवा जलद दार पीतो नही, तेथी तेनुं मगज्ज साइ रेहेतुं, अने ते पीज्जमे करतां विरोध निरोगी रेहेतो; तेथी तेणुं कांठके पधशा संग्रह कर्या. वीस वरसनी उमरे धणुो होश्यार थधने पाछो क्लिडोडिक्किआ गयो, अने तांहां तुरत गिरुतर कैभरसाये धंधे लाग्यो. जे वपत ते अत्यंत उद्योगी थयो जे धणुी दर रोज नाहाना कागणतो आओ ताओ भरय तेठला अक्षरना पीयां गोडवतो, तथा ते उपरांत पीज्ज कांम पणु यलावतो. जेना पडोरीओ जेना उद्योगी अने जकी तथा वाल्मी आल तथा ईतीत्र लुद्धीथी पुरी थधने तेओथी जनी आवे ते सधणुं काम जेने माटे लावता; अने जे प्रमाणे थयाथी जेनी आप्पादाना थयाविना रडी नही. हवे जेणुं जेक वर्तमानपत्र दाहाडा मांड्युं, तेनुं काम जेणुं जेवा उहापणु तथा होश्यारीथी यलानुं के ते पत्रनो धणुो इलानो थयो, तेथी जेने धणुो नको मज्जो. जेठलो जधो वधी गयो तोपणु ते छाकी गयो तेथी, जेवुं देआडवाने पोते धणुो सादो पोशाक पहरेतो, दर-

सरथी अरय यलावतो, अने कोठ वपते पोताना छापानाने माटे अरीद डीधेला कागणोने हाथगाडीमां नापनि धसडी लक्ष जतां जेयामां आवतो. पछी तेणुं पुस्तक, कागण, वगेरे वेयवानी दुकान काहाडी; तथा उधराणानुं पुस्तकप्यातुं उलुं डीधुं. अने गरी-अ रिमडनुं पंयांग जेवे नामे उहापणु तथा अकल लरेकी शिअमणुोनुं जेक पुस्तक दर वरस छापवा लाग्यो. जेठली जधी जिंता राप्या छतां पणु जे धणुी पोतानो धणुो अरो वपत पोतानी लुद्धीना सुधारामां काहाडतो. त्रीस वरसनो थयो तारे जेना रेहेरना लोकोमां जेनुं जेठुं जधुं मान वधी गधुं के ते प्रांतना राजकारभारनी मंडणीमां जेने कारकुननी जगो मणी; अने पीजे वरो उद्योगी-पोस्तमास्तर थयो. जेधुं थया छतां पणु तेना स्थलतीज्जोनुं हित पोताने प्राप्त थजेला लुद्धिअणे करधुं जेयो जे तेनो धर्म ते लुद्ध्यो नही. जेणुं विद्या तथा भाषाना सुधाराने माटे विद्वान लोकोनी जेक सभा उली डीधी तथा छोकराज्जोना अठ्यासेने माटे जेक उत्तम विद्याराणा स्थापी; अने ज्जाग लाग्याथी नुक्सान थाय, तेनो वीभो उवारनारी मंडणी उली करनार पणु जेज्ज हतो. अरे, धणुं करीने ते प्रांतना लोक संबंधो सर्व कामोमां जेतूनमिन क्रान्तिजननी थोडी धणुी पणु सलाह देवाती हती.

તારપછી એ પુરૂષ વિદ્યાના શોધ પછવાડે લાગ્યો. ઇસવી સન ૧૭૫૨ ના સાલમાં તેણે કનકવાના યોગે કરીને ૬૯ ઇલેક્ટ્રીસિટીને વાદળામાંથી નીચે ખેંચી કાઢાડી, તેથી વિજળી અને ઇલેક્ટ્રીસિટી એકલ વસ્તુ છે એવું ખતાવનાર પણ પહેલો શક્તિ એ હતો. આ શોધથી ફિ-લોડેફિઆના છાપનારનું નામ આખા યુરોપમાં પ્રસિદ્ધ થયું. બંને તે પુત્ર ઉમરનો થયો, તારે અમેરિકા અને ઇંગ્લેન્ડ વચ્ચે લઘાઈ આવી તેનો ૫૯ પરિણામ એવો થયો કે અમેરિકા-વાળા ઇંગ્લેન્ડવાળાથી સ્વતંત્ર થયા. એ કૃત્યમાં ક્રાન્-ડિલન આગેવાન થયો હતો. થોડાંએક વરસ લગણુ એણે પોતાના દેશનો તરફથી ક્રાન્સના રાજને તાંહાં વકીલનું કામ ચલાવ્યું,—તેથી એને એનો આપ અગાઉ એક ગિ-સ્તિ ધર્મશાસ્ત્રમાંનું વચન કેહેતો હતો તે યાદ આવ્યું; તે વચન એ હતું કે “તું જીએએ? ને કોઈ માણસ પોતાના કામમાં ઉદ્યોગી છે તે રાજ આગળ ઉભો રહેશે.”—ને પ્રમાણે ‘રાજપાસે એસવું’ એમાં મોટી આ-ખર છે એવું વિલાયતમાં જાણેએ, તેજ પ્રમાણે ‘રાજ આગળ ઉભા રહેવું’ એ આખરની નિશાની છે, એવું અસલથી તે આજ સુધી પૂર્વ દેશમાં કેહેવાય-છે. એ વાત ઉપરથી આ વચનનો ખરાખર અર્થ સમજાયછે. એ પ્રમાણે બેન્જમિન ક્રાન્ડિલન પ્રથમ ધંધે લાગતી વખતે એક નાચાર છોકરો હતો, પણ એણે

પોતાના ૬૯ આયુષ્યની સમાપ્તિ ખીજ ઘણા ખરા મા-ણસો કરતાં વિશેષ દોલત અને આખરમાં કીધી.

બંને કોઈ માણસનું સાઈં યાચે તારે તેનો શી રીતે આખાદાની થઈ, તે જાણવાની ખીજબંને સ્વાભાવિક-પણે ઈચ્છા થઈ આવેએ. ક્રાન્ડિલનવિશે એ ખાખત-નો શોધ કરીએ તો તેના ને લેખ આપણે માટે રહ્યા છે તે થકી આપણને સારીપેઠે ખબર મળી આવશે. તે કહેએ કે “ને દોલતની તમને ઈચ્છા હોય, તો તે મે-ખવાનો રસ્તો ખબરના રસ્તા નેવો ધોરી છે. તે રસ્તો મુખ્યત્વે કરોને ઉદ્યોગ અને કરકસર એ બે શબ્દોને આ-ધીન છે; તેનો અર્થ એ કે પદશી અથવા વખત ગુ-માવવો નહીં; પણ તે બંનેનો જેમ સારો ઉપયોગ યાચ તેમ કરવો. ઉદ્યોગ અને કરકસરવિના કાંઈ થનાર નથી; એ બંને હરો તો સર્વ કાંઈ બની આવશે. ઉદ્યોગ અને કરકસર કીધા પછી જીવાન પુરૂષને સૃષ્ટિમાં આગળ પ-ડવા સાઈ પોતાના સર્વ આપારનાં કામકાજમાં યથાયોગ્યરીતે ચાલવું અને નીતીથી રહેવું; એ સિવાય ખીજ કરા-થી વિશેષ સહાય મળનાર નથી.” વળી એ ઘણી કેહે-એ કે “ઉદ્યોગ ને છે તે સારા નસીબનું મૂળ છે. ઈશ્વર સર્વ વસ્તુઓ ઉદ્યોગને આપેએ. જાંહાંસુધી આજ કેહે-વાયએ તાંહાંસુધી કામ કરો, કેમકે કાલે તમને શી શી અ-ડ્યણો આવી પડશે તે તમને માલમ નથી. ને તેમ

ચાકર હોય્મો અને સારો ધણી તમને આજરામાં પડેલા પકડે, તો તેમાં તમો લજવારો નહીં વાર! માટે જો તમે પોતે પોતાના ધણી હોય્મો, તો પોતાના મનથી આજરામાં પકડવાને શરમ રાખો.”

ગરીબ રિવર્ડની કેહેવત.

જે સરકાર પોતાની રૈયત ઉપર એવો કર એસાડે કે તેમણે પોતાના વખતનો એક દશાંશ સરકાર ચાકરીમાં ભરવો, તો તે સરકાર જીલમી કેહેવારો; પણ આજરાનો કર આપણા ઉપર એ કરતાં વિરોધ છે. સુસ્તીથી રોગ પેદા થઈને નિસ્સય આવરદા થયે છે. મહેનતથી જીવું ધસાવું નથી, તેના કરતાં આજરાથી કાઠની પેડે વધારે નુકસાન થાય છે; કેમકે વપરાતી કુંચી હમેશાં ઉજળી રહે છે. પણ જો તારું જીવતર તને વાહાણું હોય, તો વખત ગુમાવીશ નહીં, કેમકે જીવતરનું તલ વખત છે. ઉંઘતા શિયાળથી મુરઘી પકડાતી નથી, તથા મરી ગયા પછી જોઈએ તેટલું મુવાનું છે, એ જાણ્યા છતાં પણ આપણે ઉંઘમાં કેટલો બધો વખત ગુજારીએ છેએ.

વખત સંઘળી વસ્તુઓમાં અમુલ્ય છે, માટે તેને કોંકટ ગુમાવવો એ મોટો અનર્થ છે; કેમકે એક વાર વળા વટી તે ફરીથી આવતી નથી; અને આપણે કહીએ છેએ કે વખત પુષ્કળ છે, પણ તે હમેશાં પોહોંચતો નથી.

માટે ચાલો જાગૃત થાઓ, અને કામ વળગો. અને તે પણ કામ થાય એવી રીતે વળગો, એટલે ઉદ્યોગના જોરે ન ધભરાતાં વધારે કામ થશે. સુસ્તી સર્વ વસ્તુઓને મુસ્કેલ કરી નાખે છે, પણ ઉદ્યોગથી તે સર્વ વસ્તુઓ મોહેલ થઈ પડે છે; અને જે ધણી મોડો ઉડે છે, તે આપ્યો દિવસ કામ પાછળ ઉતાવળ કરે તથાપિ રાત પડતાં મુઠી પણ તે પુરું થવું નથી. સુસ્તીની ચાલ એવી ધીમી છે કે દરિદ્ર તેને જલદીથી પકડી પાડે છે. તારા કામને હઠાવ, પણ એવું ન થાય કે કામ તને હઠાવે; અને વેહેલું મુઠું, પરોઢીઆમાં ઉઠવું એથી માણસ નિરોગી, ધનવાન તથા ડાહ્યો થાય છે.

સારો વખત આવશે એવી ઈચ્છા તથા આરા રાખવી એનો અર્થ શો? જો આપણે હાલચાલ કરીશું તો હાલનોજ વખત સારો છે. “ઉદ્યોગી પુરૂષને આરા ઉપર ખેરી રહેવાની ગરજ રહેતી નથી, અને જે પુરૂષ આરા ઉપર રહેશે તેને અપવાસ પડશે. મહેનત વીના કાંઈ નફો થતો નથી, માટે રે હાથ, મદદ કરો; કારણ, મારી પાસે ખેતીવાડી નથી, અને જો છે તો તે ઉપર સરકારનો ભારે કર છે. જોને રોજગાર છે તેને વતન છે, તથા જોને ધંધો છે તેને પ્રાપ્તિ તથા પ્રતિષ્ઠાનો અધિકાર છે એમ જાણવું; પણ તે રોજગાર પાછળ મહેનત કરવી જોઈએ, અને તે ધંધા પછવાડે સારીપેડે લાગુ રે-

હેવું જોઈએ, નહીં તો વતન અથવા તે અધિકાર એ ક-
શાથી સરકારનો કર અપારો નહીં. જે આપણે ઉદ્યો-
ગી હોઈશું તો કદી બુખે નહીં મરીએ; કેમકે ધંધા-
વાળાના ઘર તરફ બુખ નજર ધાલે છે, પણ તેને માટે
પેસવાની હિંમત આલવી નથી; કારણ ઉદ્યોગથી કરજ
ફેડાય છે, પણ આગસથી વધે છે. જે તમને ખજનો
મળ્યો ન હોય, અથવા કોઈ માત્મર સગાનો વારસો
આવ્યો ન હોય, તો શું થઈ; ઉદ્યોગ સારા નસીબનું
મૂળ છે, અને ઈશ્વર સઘળી વસ્તુઓ ઉદ્યોગને આ-
પે છે. માટે આજસુઓ મુઠ્ઠા રહે તથાપિ તમારે તો હુંડું
હોજ એડવું જોઈએ, તેથી કરોને તમને આવા તથા વે-
અવા અનાજ મળશે. જ્યાં લગી આજ કેહેવાય છે
તાંહાંલગી કામ કરો, કેમકે તમને ખખર નથી કે કાલે
તમને શી શી હરકત પડશે; અને વળી જે આજ કરી
રાકાય, તે કાલ ઉપર રાખતા નહીં. હથિઆર હાથમાં પ-
કડવા સાહ મોજાં શાને પેહેરવાં જોઈએ; યાદ રાખો કે ખી-
લાડી મોજાં પેહેરે તો તેનાથી ઉંદર પકડાય નહીં. ખરે,
કામતો ઘણું કરવાનું છે, અને કદાપિ તમો હાથે અ-
રાજત હશો, તો પણ તે કામ ઉપર સારીપેકે મંજો, એટલે
તમને મોટાં મોટાં કાર્યો માલમ પડશે, કેમકે નીરંતર પાણી
ઠપક્યાથી પથરા પણ ઘસાઈ જાય છે. કેહેવત છે કે એક ઉં-
દરે ઉદ્યોગ અને ધૈર્યથી લંગરનું દોરડું કરડી કરડીને તેના

એ કડકા કીધા; વળી, હલકા હલકા ઘાથી ભારે ભારે આડ
કમાઈ જાય છે. હું કેટલાએકને એવું પુછતાં સાંભળુંકું કે
“શું માણસને જરાએ નવરાસ ન જોયએ!” મારા મિત્ર,
તેનો ઉત્તર એ છે કે જે તેને અવકાશ જોયતો હોય, તો
તારો વખત સારી રીતે યુજાર; અને તેને એક ક્ષણ-
નો પણ ભરોસો નથી માટે એક ઘડી વ્યર્થ જવા દ-
કરા નહીં.

કાંઈ પણ ઉદ્યોગ કરવાની જરૂર.

કોઈએક ગૃહસ્થ ખાસ્તીલના બંદીખાનામાં સાત વ-
રસમુધી સખ્ત દેદમાં હતો; તે પોતાની ઓરડીમાં ઘો-
ડીએક નાહાની ઠાંકણીઓ વેરે, ને તેને પાછી વીણા લે,
અને પછી એક મોટી ખુરશીના ઘાંઝઉપર જુદેજુદે આ-
કારે ગોઠવે; એવી રીતે તેણે સઘળો વખત ગમતમાં કા-
હાડ્યો. તે પોતાના મિત્રોને વારેવારે કેહેતો કે “મેં જે
મારો વખત યુજારવા સાહ આ રીતિ શોધી કાઢાડી ન
હોત તો હું ગાંઝો થઈ ગયો હોત.”

માર્કવિસ સ્પિનોલા.

એ નામાંકિત સરદારે એક દિવસ સર હોરસ વીરને
પુછ્યું કે “તમારો ખાઈ શાથી મરણ પામ્યો?” તેણે ઉ-
ત્તર દીધો. “તેને કાંઈ ઉદ્યોગ નહતો, તેથી તે મરણ

પામ્યો.” શિનોલાએ કહ્યું “અફસોસ છે! સાહેબ, એ આપણામાંના કોઈ પણ સરદારને મારી નાખવાને બસ છે.”

બરે આપણે પંકાયલા માણસોની ઊંદગીનું વર્ણન કોઈ પણ કેકાણે વાંચીએ છેએ, તારે ઘણું કરીને સર્વદા આપણને એવુંજ માલમ પડે છે કે જેટલો તેઓ ઉદ્યોગ કરતા હતા, તે પ્રમાણે તેઓની કીર્તિ થઈ. ડિમોસ્થિનીઝ, જ્યુલિઅસ સીઝર, ફ્રાન્સનો એથો હેત્રિ, લોર્ડ બેકન, સર એસાક ન્યૂતન, ફ્રાન્ક્લિન, વારિંગ્ટન, નાપોલી-ઓન બોનાપાર્ટ,—એ સમગ્રાઓ પોત પોતાની બુદ્ધિ અને નીતિ સંબંધી ગુણોમાં જ્યુદાજ્યુદા હતા,—તોપણ એઓ સર્વ ભારે મેહેનતુ ગણાતા હતા. આપણા વાંચ્યામાં આવે છે કે તેઓ મજબૂત થાક કેટલા દિવસ સુધી સેહેતા હતા; તેઓ કેવા વેહેલા ઉડતા, કેટલી બધી વાર જંગતા; અને લડાઈના મેદાનમાં, મસ્લહતની કચેરીમાં, તથા દરબારમાં કેટલો બધો વખત કાહાડતા; તેમને તાંહાં કેટલા બધા કારભારીઓ રેહેતા હતા;— સારાંશ એ કે તેઓ કેવું કઠણ કામ કરતા હતા.

સ્વસેવા અને સ્વતંત્રતા.

માણસ માત્રે, પોતાની ઉપજીવીકા ચલાવવામાટે તથા સૃષ્ટિમાં પોતાની ચઢતી કળા થવા માટે, પોતામાં જે સા-

ધતો છે તે ઉપર ભરોસો રાખવો—એવો નિયમ ઉપ-
તિપાલનકર્તા જે ઈશ્વર તેણે બાંધેલો દિસે છે. આપણને
અને, વચ્ચે અથવા હરેક બીજી વસ્તુની ઈચ્છા થાય,
તેને માટે બીજાની આશા રાખવી, એવો નિયમ બાં-
ધ્યો નથી: એ પદાર્થો પ્રાપ્ત કરવાને આપણે જાતે મે-
હેનત લેવી, એવો આપણો ધર્મ છે. આ રીતીથી
પ્રત્યેક માણસની પૂજીવિકા તથા સુખ્યને જેવું નિ-
સ્ચય થાય છે, તેવું બીજી કોઈ પણ યુક્તીથી થવું
નથી.

માટે જોકરોને આ વાત અગત્યનો છે કે જે તેમ-
ને જોઈવું હોય, તે બાબત ચાલતાસુધી બીજા ઉપર
ભરોસો રાખવો ન પડે એવી નાહાનપણથીજ એવ પાડવી
જોઈએ. તેઓએ લુગડાં પહેરતાં, મોહોડું ધોતાં, અને
પોતાના હાથવડે ખાતાં શિખવું જોઈએ. પણ એ કામો
તેમની મા અથવા આકર રોજ કરરો, એવી આશા રા-
ખવી નહીં. તેઓએ વાંચતાં, લખતાં અને હિસાબ
ગણતાં શિખવું જોઈએ, તથા પોતાનું મન વિદ્યાથી ભ-
રવું જોઈએ, કે તેણે કરીને જેમ ઉતાવળે અને તેમ તે-
ઓ સંસારના ખટલામાં પડવાને તથા પોતાના શેટલા પેદા
કરવાને શક્તિવાન થાય. જે અગત્ય હોય, તો યોગ્ય
વખતે તેઓએ કાંઈ કસમ, રોજગાર અથવા ધંધો
શિખવાને તૈયાર થઈ રહેવું જોઈએ, કે તેણે કરીને તે-

મની હંદગીના રહેલા દિવસમાં તેમનો યુગ્લરો આલે. જેમ જેમ તેઓ પોતાનાં કાંમ પોતાને હાથે કરશે, અને પોતાની મહેનતથી પોતાનું યુગ્લરન ચલાવશે, તેમ તેમ ખીજાઓ તેમને વધારે આહારો, તથા અધિક માન આપશે. —જેને કામ કરવાને હાથ છે તથા વિચાર કરવાને મન છે, તે ખીજાઓ કામ કરતાં છતાં પોતે આગસુ રેહે તથા પોતાના થોડાં શમથી જે સુખ મળી આવે તે ન મેળવતાં, જેઓ પોતાના સુખને કાલે કામ કરતા હોય તેમના ઉપર આશા રાખીને બેસી રહે, એમાં મોટી લાજ છે, —એવું જે ગણાયછે તે વાજબી છે.

જે કામ આપણે પોતાને હાથે કરીએ, તે જેવું સારું થાય, તેવું ખીજાને સોંપ્યાથી થતું નથી; ધણીએકવાર તો તે મૂળચુંજ બનતું નથી માટે જે આપણી બળે બની આવે એવું કામ કદી ખીજા કોઈને સોંપવું નહીં.

દેવ અને ગાડીવાનની વાત.

કોઈ એક મૂર્ખ રાખ્સ પોતાની ગાડી ઉંડા કાદવવાળી ગલીમાંથી હાંકી જતો હતો, તેનાં પૈડાં કાદવમાં એવાં તો મજબુત ચોંહોટી ગયાં, કે ઘોડાઓથી ખેંચી કઢાયાં નહીં. તેથી તે ખુમો પાડીને બળ આપનાર દેવની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો કે “તું આવ, અને મને સહાય થા.” દેવ

આકારમાંથી નીચે જોઈને તેને કહ્યું “તું સુખની પુષ્ટિ આગસુ યદને પડી ન રહે; ઉઠ, અને ઘોડાઓને ખેંચીને આબક લગાવ, અને તારા ખબાનો ટેકો પૈડાને દે.” વળી તેને એવું કહ્યું, “મારી સહાયતા મળવાનો તારે માટે એજ રસ્તો છે.”

લાવરી અને અનાજના ખેતરની વાત.

કોઈએક પાઉલા અનાજના ખેતરમાં એક લાવરીને કે-શલાએક બચ્ચાં હતાં; જરે તે તેમને માટે ખોરાક શોધવાને બાહાર ગઈ, તારે પોતાની ગેરહાજરીમાં ખેતરમધ્યે જે કાંઈ બને તેની નિઘા રાખવા સારૂ તેણીએ તેમને આજ્ઞા કીધી. જરે તે પાછી આવી, તારે તેઓએ તેને કહ્યું, “ખેતરનો ધણી આ ડેકાણે આવ્યો હતો, તેણે પોતાના ખેતરની કાપણી કરવા સારૂ પોતાના પડો-સિઓની વિનંતી કીધી છે.” લાવરી બોલી, સારૂ; હજીમુઠી કાંઈ બચ નથી.” તેઓએ તેને ખીજે દિવસે કહ્યું “ખેતરનો ધણી આજણસુ આવ્યો હતો, અને તેણે પોતાના બાઈબંધને બોલાવ્યા છે.” લાવરી બોલી, ધણું સારૂ; હજીમણુ કાંઈ ચિંતા નથી.” એમ કહીને અગાઉની પેડે પાછી ખોરાક લેવાને ગઈ. પણ ત્રિ-જે દિવસે તેણે સાંભળ્યું કે આવતી કાલે ખેતરનો ધણી તથા તેનો છોકરો આવીને પોતે તે કામ કરનાર છે. તેથી

તેણીએ કહ્યું “ના, હવે તો આપણે તળવીજમાં રહેકું
જોઈએ, કેમકે પડોસી અને મિત્રોથી હું ખીણીતી ન હ-
તી, પણ મારો આતરનીરા થઈ કે ખેતરનો ધણી પોતા-
નું વચન પાળશે; કારણુ તે તેનું પોતાનું કામ છે.”

ઓર્તન શહેરનો સર રોપર્ટ ઇન્નેસ.

ઈસવી સન ૧૭૨૨ માં સ્કોટ્લાન્ડની ઉત્તરમાં ઓર્ત-
ન શહેરના સર રોપર્ટ ઇન્નેસ નામના રહેવાસીને માઠા
દેવથી ઓગણીસમે વરસે એક ખેતાબ મળ્યો, પણ તે
નામ પ્રમાણે ચાલવાને તેની પાસે દ્રવ્ય ન હતું. એના
જેવી અવસ્થામાં ખીજાઓ હોત, તો તેઓ પોતાના મિ-
ત્રોને અથવા સરકારને માથે બાર થઈ પડત. પણ એણે
પોતાનું સ્વતંત્રપણું રાખવાનો નિશ્ચય કીધો. તે કાંઈ
ધંધો શાખ્યો ન હતો તેથી તેણે વિચાર કીધો કે સિપાઈ-
ગિરીનો ધંધો કરીશ તો તે મને સર્વેથી દુરસ્ત પડશે;
તે ઉપરથી તેણે પોતાનું નામ ઘોડસ્વારની પલટનમાં સિ-
પાઈ ગિરીમાં નોંધાવ્યું.

એક દિવસ તે છાવણીમાં પોહોરો ભરતો હતો, એટ-
લામાં કાંઈ કામસાર એના કર્નલને મળવાને એક ગૃ-
હસ્થ આવ્યો; તેણે એને અગાઉ દીદો હતો; પણ એણે
એ સિપાઈગિરીનો ધંધો કરવા માંડ્યો છે એવું તેને મા-
લમ ન હતું. કર્નલ કોઈ ખીજા માણસ સાથે કામમાં

હતો, તે માલમ પડ્યાથી પેલો ગૃહસ્થ એ પોહોરા ભર-
નાર સાથે વાત વળખ્યો; અને જલદીથી તેની આતરજમા
થઈ કે એતો સર રોપર્ટ ઇન્નેસ મિવાય ખીજો કોઈ
નથી. જરે તેને કર્નલની હજીરમાં ખોલાવ્યો, તારે તેણે
તેને કહ્યું કે “ધણા એક મુગટધારી રાજાઓ કરતાં તમા-
રી તો ધણીજ આપણ છે, કેમકે નૈટ-પારોનેટ જો-
લો તમારે તાંહાં પોહોરેગિર છે.” તે કર્નલનું નામ વિત્રામ
હતું; તેને આ વર્તમાન સાંભળ્યાથી જારે આશ્ચર્ય લા-
વ્યું. પછી કર્નલે તુરત ખીજા સિપાઈને ખોલાવીને તેને
ડેકાણે પોહોરો ભરવા મોકલ્યો; અને તેને પોતાની હજી-
રમાં આવવાનો હુકમ કીધો. જરે પેલો પોહોરેગિર આ-
વ્યો, તારે તેને કર્નલે પુછ્યું “શું સર રોપર્ટ ઇન્નેસ તમે
છો? જો હોઓ તો તમારું નામ આનગી સિપાઈમાં ઘ-
ખલ કરવાની વાત તમારા મનમાં કેમ આવી?” તે
જીવાન પુરુષે નમ્રતાથી પોતાનો ખેતાબ માન્યો અ-
ને કહ્યું, “મારીપાસે દમડીની પણ પુંજ ન હતી, માટે,
જે મિત્રો મને મદદ કરવાને સમર્થ અથવા રાજી નથી,
તેમના ઉપર આરા રાખવા કરતાં મારો પદવી ભુલી
જઈને ખરા ધંધાથી મારું જીજ્ઞાસન ચલાવકું એ મને
સાઈં લાગ્યું.”

કર્નલ વિત્રામને અગાઉ જેમ લગાર આશ્ચર્ય લાગ્યું
હતું, તેમ હવે એ વાત જાણ્યાથી ઘણો ખુશ થયો.

તેણે મનમાં કેઆસ કીધો કે જે માણસે આપું કામ કીધું છે, તે કાંઈ જોવો તેવો નહીં હોય, એમ વિચારીને તેણે તુરત તે દિવસે તેના કામ ઉપરથી તેને છોડ્યો, અને તેને જમવા તેડ્યો. વળી તેજ વેળાએ પોતાના પોશાકખાનામાંથી જે પસંદ આવે તે પોશાક લેવાનું કહ્યું: પણ સર શેખરે તેને કહ્યું કે “મારે એવા પોશાકની કાંઈ જરૂર નથી, કેમકે મારા ધરની સ્થિતિમાં જે હું પહેરતો હતો, તેમાંનાં થોડાંએક લુગડાં હજી મારીપાસે છે.” કાંઈક વધારે સહવાસ થયાથી તે ઉદાર કર્નલ તે જ્યુવાન ખરિનેટ ઉપર પ્રસન્ન થયો, અને તેને કાનેટેનો અધિકાર આપવાનો ઉદ્યોગ કીધો તેમાં તે પારપડ્યો. મછી એક નિશાળમાં તે કર્નલની છોકરી પોતાનો વિદ્યાભ્યાસ પૂરા કરી રહેલા આવી હતી. તાંહાં તેનો મુલાકાતને સારૂ તે તેને લઈ ગયો; અને તે અને જણા એક ખીજને આહેછે એવું માલમ પડ્યાથી તેણે તુરત લગ્ન કરવાની વાત કાહાડી; મનમાં એવો વિચાર કીધો કે મારી છોકરીની સંપત્તિ એનાં વરના એતા અને મારી શોભા આપશે; તેના પગારથી અનેનો ઝરનિવાહ આપરથી આલ્યો જશે. તેઓનું લગ્ન થયું, અને તેઓ ધણાં મુખી થયાં. તે લાયકી ભરેલા ખારોનેટેને છોકરી થઈ તે લોર્ડ ફોર્બસ સાથે પરણી અને ધણાંએક

છોકરાંની મા થઈ, તેમાંના કેટલાએકને હંચી પદવીઓ વારસામાં મળી અને કેટલાએકને જાતે મેળવી.

જા અને આવ એની વચ્ચે તફાવત.

૩૩સરેમાં એક ગૃહસ્થ પાસે વરસ દાહોડે ખે હજાર રૂપીઆ ઉપજનો જમિન હતી, તે પોતે ખેડતો હતો; તથાપિ તેને દેવું થયું તે ફિટાડવાને તેને પોતાનો અર્ધો નિલકત વેચવાની જરૂર પડી. પછી તેણે બાકી રહેલી અર્ધો એક ખેડુતને એકવીસ વરસને પટે ગણોતે આપી. તે મુદત પુરી થતા પહેલાં તે ખેડુત ગણોત લઈને આવ્યો, અને તે જમિનદારને પુછ્યું “તમો તમારી જમિન વેચશો?” જમિનદારે કહ્યું “શું તારે ખરીદ કરવી છે?” ખેડુતે જવાબ દીધો, “જેમ તમારી મરજી.” તે ગૃહસ્થ ખોલ્યો, એમ કેમ થયું? કે ગણોત ન આપતાં એ કરતાં ખમણી જમિનનો ઉપજ વડે મારું યુજન આલ્યું નહીં, અને આટલી તાહાની ટુકડીની ઉપજથી પોતાનું યુજનન અલાવીને વળી ગણોત આપ્યા છતાં તે આટલું ખધું મેળવ્યું કે ખરીદ કરવાને પણ સમર્થ થયો.” ખેડુતે હસતાં હસતાં જવાબ દીધો, “એ શબ્દોથી તફાવત પડ્યો; તમે કહ્યું કે ‘જા,’ અને મેં કહ્યું કે ‘આવ.’” “તે ગૃહસ્થે પુછ્યું “એનો અર્થ શો?” ખેડુત ખોલ્યો, “તમે પચારી ઉપર પડી રહેતા, અથવા

મોજ મારતા અને પોતાના કામ ઉપર ખીજને મોકલતા; પણ હું તો પરાઈએ ઉડતો, અને મારા કામની તબવીજ પોતે કરતો.”

૭૪ધારીષ્ટ.

આપણે હાથે કરીને સંકટ રોધવું ન જોઈએ, કેમકે તેવું ક્રીધામાં મૂખાઈ છે; પણ જો સંકટ આવી પડે, તો આપણે ઘૈર્ય રાખવું, અને હૈહું કદાચ રાખીને શાંતપણે તેની સામે થવું. આપણે ગમે તેવા સાવધાન હોઈએ તથાપિ કોઈપણ પ્રસંગે સંકટમાં પડ્યાવિના આપણો જન્મ જાય, એવી આરા રાખી શકાતી નથી. આપણાં લુગડાં, અથવા જેમાં રહેતા હોઈએ તે ધર સળગી ઉઠે; કદાપિ આપણે પાણીમાં પડીએ; અથવા જરે ગાડીમાં બેસીને જતા હોઈએ, તારે ઘોડે અમકાંને આપણને લઈ નાહસે; એવે પ્રસંગે આપણા શરીરને જેખમ લાગે; અથવા કદાપિ આપણો પ્રાણ પણ જાય. પણ જો આપણે હોશ્ચારીથી કામ કરીએ, અને આપણો ખચાવ કરવા સાર શાંતપણે જો ઉપાય ધાય તે કરીએ, તો આપણને એકાએક જેખમ લાગશે નહીં.

સંકટમાં જાયથી કેટલાએક જણ એવા ગભરાઈ જાય છે કે પોતાના ખચાવ અથવા છુટકાને માટે તેઓથી

કોઈ ખની શકતું નથી. એવું થયાથી સંકટ ઘણું વધી પડે છે, અને નિકળી નાહાસવા જવું હોય, તોપણ એ પ્રમાણે ખીજીનારાઓને ઈજા પોહોચે છે, અથવા તેમનો પ્રાણ પણ જાય છે. કોઈ પણ સંકટવેળાએ ગભરાવું નહીં, એ ઘણીજ અગત્યની વાત છે. આપણે સુખ અને સોકસ રહેવાને પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, કે તેથી માથે પડેલા સંકટનું નિવારણ કરવાને જો આપણાથી ખની આવે તે કરી શકીએ. એને ‘૭૪ધારીષ્ટ ધરવું’ એમ કહે છે એ ગુણનો સર્વદા વખાણ થાય છે.

જો માણસનાં લુગડાં સળગી ઉઠે તેણે ખીજની મદદ લેવાને ઘોડી જવું ન જોઈએ. જો આપણે ઉભા રહીએ, અથવા ઘોડી જઈએ, તો લુગડાં ઘણાં જલદીથી બળે છે, અને તેથી તુરત શરીર દાઝી ઉઠે છે. સઉથી સરસ ઉપાય એ કે જોઈય ઉપર પડી જઈને ચાલોટવું; કેમકે તેથી બળવાનું કામ તેણું ઉતાવળે આલતું નથી. જો આપણા શરીરની આસપાસ સેત્રંજ અથવા ભારે ઉતનું લુગડું લપેટીએ, તો ઘણું કરીને ભડકો તુરતજ હોલવાઈ જશે.

બળતા ધરમાંથી નિકળી જવું હોય, અને તે ધર ધુમાડાથી ભરાઈ ગયેલું હોય, તો તેમાંથી આપણે ઉભા ચાલ્યા જવું ન જોઈએ. જો તેમ કરીએ તો યુંગળાઈ મ-

રીએ. સરસ યુક્તિ એ કે ધુંટણીએ ચાલવું; કેમકે સારો વાયુ ભોંયની નજીક હોય છે.

જે આપણે પાણીમાં પડ્યા હોઈએ, અને તરતાં આવડતું ન હોય, તો આપણે હાથપગ પછાડવા નહીં, કેમકે તેવું કીધાથી તુરત જુડી જઈશું. આપણાથી લે-
ન સ્થિર રહેવાય, તેમ રહેવું; અને આપણાં અંગેકે સાંને વાયુથી ભરેલાં રાખવાં. શરીર પાણી કરતાં હલકું છે, માટે જે આપણે ઘણા બળથી હાથપગ ન પછાડીએ, તો નિશ્ચય પાણીની સફાઈ ઉપર આવીને તાંહાં સ્થિર રહીશું.

જે હલકી ગાડીમાં બેઠા હોઈએ, અને ઘોડા ચમ-
કીને લઈ તાહાસે, તો તેવાજ આપણે બહાર કુદી પ-
ડવું નહીં. જે બને તો સારો હિકમત મુજ પડે તાંહાં સુ-
ધી સ્થિર થઈને બેસી રહેવું. સોવસા તે ઘોડે પો-
તાની મેળેજ ઉભો રહેશે; તો પછી મુદ્દન જેખમ નથી.
જે એવુંજ દુરસ્ત લાગે કે ગાડીમાંથી નિકળી જવું, તો
પ્રયત્ન કરીને ધીમે રહીને પછવાડેથી ઉતરી પડવું. ધ્યા-
નમાં રાખવું જોઈએ કે ગાડીમાં બેસીને જતાં 'આગળ
જવાની ગતિ' આપણામાં પણ આવે છે; તે ગતિને
આપણી મરજી પ્રમાણે અટકાવી રાકતા નથી. માટે
તે ગાડીમાંથી નિકળતી વખતે તેના માર્ગથી ઉલટે
માર્ગે ભુસ્કો મારવો જોઈએ, કે તે યુક્તિ એએ ગતી-

ધર બળતી વખતે એ સ્ત્રીઓની વિરુદ્ધ ચાલ. ૫૯
ના જોરથી આપણે જમીન ઉપર પછડાવાથી બી-
ચીએ.

ધર બળતી વખતે એ સ્ત્રીઓની વિરુદ્ધ ચાલ.
એક રાત્રે કોઈએક ધરવણીઆણીના ઓરડાની ફેરકાળ
સળગીને તેમાંથી બડકા નિકળવા માંડ્યા, તેથી તે જા-
ગી ઉઠી. તે દાદરબણી ઘોડી ગઈ; અને તેનાં છોક-
રાં ઉપલે માંગે સુતાં હતાં, તે સઘળાં છાપરાને રસ્તે
બચ્યાં હોત, પણ તેમને ખોલાવા સાહ ઉપર જવાને બ-
દલે બગરાઈને નીચે ઉતરી પડી, અને ભારે સંકટથી
બળતામાં થઈને રસ્તામાં ગઈ. તારે તેનાં ગરીબ છો-
કરાં તેને સાંભર્યાં; પણ હવે તો તક ગઈ. કેમકે
દાદરો સળગી ઉઠ્યા હતા, તેથી કોઈથી તેમની પાસે
જવાવું નહીં, અને તેઓ પોતાની પથારીમાં બળી
સુઆં.

એક રાત્રે એક બીજી સ્ત્રી આગના કડકાથી જાગી
ઉઠી. અને જોઈું તો પોતે સુતી હતી તે ઓરડાની હેડળ
બડકાનું અજવાળું દીકું. તેનો ઘણી તુરત ખાસ્યું ઉઘાડ-
વા જતો હતો, પણ તેણીએ તેને અટકાવ્યો; કેમકે
જે તે ઉઘાડત, તો ધુમાડો અને બડકા તેમની ઉપર
આવત. છોકરાંઓ એક દાસીપાસે જે ઓરડામાં સુતાં
હતાં, તેમાં જવાનો રસ્તો એ ઓરડામાંથી હતો. તે-

હીએ તાંહાં જઠને તેમને જગાડ્યાં; અને આદરો તથા કામળીએને એકઠી બાંધીને બારીને રસ્તે પેહલાં તે દાસીને ઉતારો, પછી એક એક કરીને છોકરાંને વારાકરતી પેલીના હાથમાં આપ્યાં. સઉથી છેલ્લી પોતે ઉતરી. થોડેક પળે તે માળ તુટી પડ્યો; અને આપ્પા ધરમાં બડકેબડકા ઉઠ્યા.

ધાયર કાપણી કરનાર.

કોઈએક માણસનો હાથ ખેતરમાં કાપણી કરતાં દાતરડાથી કમાયો, અને તેથી એક ધોરી નસ પણ કપાઈ (જેમ ૭૨ જગારાયમાંથી નળને રસ્તે પાણી આવેછે, તેમ જે નળીદ્વારે ૭૨૬૬યમાંથી લોહી વેહેછે, તેવું તામ ધોરી નસ. જરે એ કપાયછે તારે એમાંથી ભગભગ લોહી નિકળેછે તેને અંધ કરવાનો ઉપાય માત્ર એજ છે કે તે કપાએલા ભાગ અને લ્હદયની વચ્ચે દાખણુ કરવું, કે તેથી કરીને તે ભાગની તરફ આવવું લોહી અંધ થાય.) તે બિચારાનું લોહી બહુ ગયું. અને તેની આગળનાં માણસો ત ભયથી એવાં તેો ગભરાઈ ગયાં, કોઈ આણીગમ અને કોઈ પેલીગમ દોડવા લાગ્યાં અને કેટલાંએક દોડની પેઠે ઉભાં થઈ રહ્યાં. તેટલામાં એક બળવાન અને ચપળ છોકરીએ દોડી આવીને પોતાના મોઢાંનો અંધ છોકરીને તે ઘા ઉપર ખેંચી બાંધ્યો; તેણે કરીને યોગ્ય ઉ-

પાય થાય, તાંહાંસુધી લોહી વેહેતું અંધ થયું. સારારા એ કે તે છોકરીએ તેમ કીકું ન હોત, તો લોહી વેહેવાથી તે મરણુ પામ્યો હોત.

ગાંધી અને કાળાં બીઆંની કોથળી.

સુમારે સો વરસ ઉપર એડિનબરોમાં જ્યૌજ્ ડ્યૂઅર નામે એક ગાંધી હતો, તે આહે સાકર વગેરે હમણાં ગાંધીએ વેચેછે, તે સિવાય બાગમાં વાવવાનાં બીઆંનો પણ ભારે આપાર ચલાવતો હતો. તેની દુકાન નીચે બોંએઈ હતું, તેમાં તે પોતાના વ્યાપારની જનસો થોકઅંધ રાખતો હતો. તાંહાં એક જાતનો સાણુ રાખી સુઓ હતો, તે લાવવાને તેણે એક દીવસે પોતાની દાસીને મીણુબત્તી આપીને મોકલી. તે દાસી પોતાના ધણીનો હુકમ બજાવવા ગઈ, પણ સુખાઈથી પોતાની સાથે મીણુબત્તી મુકવાની સમેદાની લઈ ગઈ નહીં; તેથી તે સાણુના કડકા શેપલીમાં ભરતી વખત તેની ખાસેજ તેના વિચારના પ્રમાણે કાળાં બીઆંની એક કોથળી પડેલી હતી તેમાં તેને તે મીણુબત્તી ખોસવી પડી. પછી વળતી વખતે પેલી શેપલી ઉંચકી લાવવામાં તેના અને હાથ રોકાયા, તેથી પેલી મીણુબત્તી હતી તે તાંહાંનોતાંહાં રેહેવા દેવી પડી. જરે તેના ધણી ડ્યૂઅરે તેને મીણુબત્તી વીના નિસરણી ઉપર ચઢતી દીકી, તારે તેણે તેને પુછ્યું કે “બત્તી કાંહાં

મુકી છે ?” તેણીએ એકોમમાં જવાબ દીધો કે “સા-
ચ્છની પાસે કાળાં ખીઆંનો કોથળીમાં ખોસી છે.” તેજ
વખતે તેને સાંભર્યું કે તે કાળા ખીઆં સરખી જીનસ
તો દાર છે; અને તેણે જાણ્યું જે ખત્તીમાંથી એકાદ ત-
નખો પડશે તો ઘર ખળી જશે, અને તેના હગલામાં હું
તથા ખીજાં કેટલાંએક માણસો દગાઈ જઈશું. વળી
તેણે જાણ્યું કે જે મીણખત્તી તાંહાંની તાંહાં રહેશે, તો
થોડી વારમાં તે ખળતી ખળતી દારમુધી આવશે, અને
તેથી એવોજ ઝુંસંહાર થશે. હવે જે તે નાહાસી જાય, તો
આણીમર તેના ઘર તથા માલમિલકતનો નારા થઆવિ-
ના રહેતો નથી; અને જે હેકળ જઈને ખત્તી કાહાડી
લાવવાની ગડખડમાં પડે, તો જીવને જેખમ લાગેછે;
કેમકે તેજ ઝુંસંહાર એકાદ તનખો દારમાં ન પડે, એવું
કાંઈ તેનાથી કહી શકાય નહીં. તથાપિ તે એક ક્ષ-
ણમાં મનનો નિશ્ચય કરીને ભોંએશમાં ઉતર્યો. તાંહાં
તેણે મીણખત્તીને દારની કોથળીની વચ્ચે ઝગઝગ ખળ-
તી દીધી. ખત્તીની નજદીક હળવે રહીને ગયો, કેમકે
રખેને તેનાથી વાયુ હાલીને તે ખત્તીનો તનખો પડે.
પછી ભારે વિચારથી તે કોથળી ઉપર વાંકો વળીને તેણે
સમેઘનીની થાલ પ્રમાણે પોતાની હથેલીનો ખોખો ક-
રીને પોલી રાખી, અને આંગળીઓથી ખત્તી ઝાલી
કેમકે જે એકાદો તનખો પડે, તો એપ્રમાણે તેના હા-

થમાં ઝીલી લેવાય. પણ એકે તનખો પડ્યો નહીં,
અને એ ઘણી મીણખત્તીને સહીસલામત કાહાડી લઈ
ગયો.

મિસ્તર ડ્યૂઅરે એ ધંધામાં પુષ્કળ પૈશો મેળવ્યો, અને
તે રોહિરપાસે ૯૦ સ્થાવર મિલકત ખરીદ કીધી તે જાણવામાં
કાંઈ આશ્ચર્ય જ્યું નથી; તે મિલકત હજી લગણુ તેના
વંશવાળા પાસે છે.

૯૧ લક્ષ્મીપૂર્વક ૯૨ અવલોકન

અને

૯૩ સમયસૂચકતા.

આપણી આસપાસ શું શું ચાલ્યું જાયછે તે ઉપર લ-
ક્ષ લગાડીને જેતા રહેવું, એ માણસની અપસ્થિતિ મુધા-
રવાનો ઉપાય છે. માણસને જ્યું જાણ્યું જરૂર છે, તે-
જ્યું ખડું કાંઈ નિશાળમાં અથવા ચોપડીમાંથી માલમ
પડતું નથી. આપણા પડોસીઓનાં લક્ષણ તથા થોડે
ધણો દુનિઆનો રસ્તા, તથા ૪૯ પ્રત્યેક જગોની જુદીજુદી
તરેહની વાતો, એ સર્વ આખતો જાણવાની આપણને
અગત્ય છે; તેથી તે આખતો નિત્ય જેમજેમ આપણી
નજરે પડતી જાય, તેમતેમ તેઓ ઉપર લક્ષ દઈને તે-

મનું અવલોકન કરતા રહેવું, તથા તે સર્વેનું આપણા મનમાં તોલ કરવું જોઈએ.

માણસોના મનને જ્યુદ્ધજ્યુદ્ધ પ્રસંગે કેવું લાગે છે, અને તેઓ કેમ ચાલે છે, તે ઉપર લક્ષ્મી દીધાથી કેટલાએક લોકોમાં એવું સામર્થ્ય આવે છે કે આપણે કલાણી રીતે કહીશું અથવા કરીશું, તો તેથી આપણી આસપાસના લોકોના મનને અથવા જેની સાથે આપણી હરેક પ્રકારે સમાગમ થયો છે તેમના મનને આ પ્રમાણે લાગશે, એ વાત તેમને અગાઉથી જ જાણાય છે. કાઈ પણ પ્રસંગે ખીજાઓને કેવું લાગશે. એ જાણવાની જુદીને ઘણું કરીને 'મનવર્તવું' એમ કહે છે. આપણાં મનુષ્યજાતીનાઓ જોડે સાદો વ્યવહાર રાખવામાં પણ એ ગુણ અગત્યનો છે. તે ગુણવિના આપણામાં યથાયોગ્ય સન્માનની રીતી આવતા નથી. અત્યંત મોટાં કામમાં પણ એ ગુણ ઘણો ઉપયોગી થાય છે.

જારે આપણે બારે અથવા ભયંકર આક્રમકમાં આવી પડીએ, તારે લક્ષ્મીપૂર્વક અવલોકન કરવાની ટેવ ધણી ઉપયોગી પડે છે. જેમ કે આંકેને ખેટના માછી તથા હોડીવાળાઓમાં જે રાક્ષસોએ નાના પ્રકારના અડકતા આકાર તથા જ્યુદ્ધજ્યુદ્ધ પ્રસંગે સમુદ્રનો દેખાવ અને છે તે સંધર્મ અતિઘણા લક્ષ્મી તથા તપાસીને પોતાના ધ્યાનમાં ઉતારવું હોય છે, તેઓ ઘણું કરીને તોફાનના સંકટ-

થકી બચે છે. તેજ પ્રમાણે સંસારમાં કાંઈ પણ સુશુભ કામ આપણા ઉપર આવી પડે, તારે, —જે તે કામને લગતી અગણિત નાહાની નાહાની બાબતો ઉપર આપણે ધ્યાન આપેલું ન હોય, તેના કરતાં જે તે બાબતોનો લક્ષ્મીપૂર્વક અભ્યાસ કીધો હોય, —તો ઘણું કરીને તે કામમાંથી વગર જોખમે પાર પડીશું. કેટલાએક રાક્ષસો માથે આક્રમક આવી પડે છે, તારે ખીજાઓ કરતાં અધિક વૈશાંતિ તથા વૈધારિય દેખાડે છે, એટલું જ નહીં પણ તે ઠેકાણે લાયક પડે એવો ઉપાય ઝટ કરીને શોધી કાઢાડવાની રીતી પણ તેઓમાં હોય છે. તે પ્રસંગે સઉથી સરસ જે ઉપાય, તેનો વિચાર કરીને તે તરત ચાલુ કરે છે. જારે બચવાનો અથવા છુટવાનો એક ઉપાય ચાલતો નથી, તારે પછી ખીજા સારામાસારી હિંમત ઉપર તેઓ તુરત નજર દોડવે છે. સારાંસા એ કે તેઓમાં સમયસૂચકતા હોય છે. એ ગુણ જ્યુદ્ધજ્યુદ્ધ ધણીઓમાં જન્મથી જ કમી જાસ્તી હોય છે, પણ યોગ્ય ઉપાયથી તે ગુણનો સંધર્મ આપણોમાં વૈશાંતિ થઈ શકે છે.

ગાર્સેન્ડિ નામનો એક નાહાનો જોશી.

ક્રાન્સ દેશનો, ખીટર ગાર્સેન્ડિનામે, એક રહેવાસી ઘણો ડાહ્યો અને વિદ્વાન પુરુષ હતો. જારે બાળપણમાં એ આસરે ચાર વરસનો હતો, તારે એક ખુસી ઉપર ઉ-

બો રહીને પોતાનાં ભાંડુઓ આગળ ધર્મોપદેશ વિશે ૯૬૭-
પ્રવાદન કરતો. જેમજેમ તે મોટો થતો ગયો, તેમતેમ
તેને પર્યંત, ખેતર, સૂર્ય, ચંદ્ર અને તારા એઓની ભણી
જોવાનો શોખ થતો ગયો. જરે સાત વરસનો ઉમ-
રનો માત્ર થયો, તારે રાત્રે આકાશ સાસુ જોવાનું એને
એવું ગમે, કે ચંદ્ર તથા તારાને આકાશમાં ચાલતા જો-
વાસાથે વારેવારે પોતાની પથારીમાંથી ઉઠે. એક દિવસ સાં-
જને સમયે તે પોતાનાં ખરોખરીમાં બે ત્રણ છોકરાં સાથે ક-
રતો હતો. પુનેમનો ચંદ્ર આકાશમાં પ્રકાશતો હતો, અને
ઘણાંએક આછાં વાદળાં પવનથી આમ તેમ દોડતાં હતાં.
ચંદ્ર ચાલતો દેખાએ છે કે વાદળાં, એ ખાખત તે છોકરાં
પોતપોતામાં તકશર કરવા લાગ્યાં. ખીળાં છોકરાઓએ કહ્યું
“હમારો નિશ્ચય એ છે કે વાદળાં સ્થિર છે, અને ચંદ્ર ચા-
લે છે.” પીઠે આગ્રહથી કહ્યું “તમે જેમ વિચારો છો તેમ
ચંદ્રને ૯૬૮ જી ગોચર ગતી નથી; અને એ પ્રમાણે ઉ-
તાવળાં દોડનાર તો વાદળાં છે.” પણ તેને નીચે કહેલી
હિંમત ક્રોધી, તાંહાંસુધી તેની દલીલથી છોકરાંઓના
મનમાં કરી અસર થઈ નહીં. તે તેમને એક મોટા
ઝાડ હેઠલ લઈ ગયો, અને તેની ડાળિયા વચ્ચેથી ચંદ્ર
તરફ જોવાને તેમને કહ્યું. તારે તેઓને માલમ પડ્યું કે
ચંદ્ર તો તેજ ડાળિયા અને પાંદડાં વચ્ચે દિસે છે,
અને વાદળાં તો નજરથી ઘણાં વેગળાં ચાલ્યાં જાય છે.

તારે તેઓને કબુલ કરવું પડ્યું કે પીઠરનું કેહેલું ખરું છે,
અને હમારું ખોટું છે.

ઈન્દિઅન અને ચોરેલું હરણું માંસ.

ઉત્તર અમેરિકાનો એક ૯૬૯ ઈન્દિઅન ખાહાર જઈને પો-
તાને ઘેર આપ્યો, તારે માલમ પડ્યું કે જે હરણું માંસ
સુકાવવાને ઠાંચું હતું તે ચોરાયું. તે જગોએ સારીપેટ
આડું અવળું જોઈને તે ચોરને ખોળવાને તેનાં પગલાં
કાઠાડતો કાઠાડતો જંગલમાંથી ચાલ્યો. તેને રસ્તામાં
કેટલાંએક માણસો મળ્યાં, તેમને તેણે પુછ્યું, “તમે
કોઈ ડીંગણો, ગોરા, ઘરડાં ઝેસાને નાહાની ખંદુક અ-
ને યુચ્છદાર પુંછડીવાલા નાહાના કુતરા સાથે જતો દીઠો?”
તેઓએ હા કહી. અને ઈન્દિઅને ખાતરનિરાંથી
કહ્યું કે તે રાક્ષે મારું હરણું માંસ ચોર્યું છે, તારે
તેઓએ પુછ્યું કે “જે માણસને તે કોઈ દીવસે દીઠો
નથી એવું માલમ પડે છે, તેની આટલી બધી નીશાની
નું શો રીતે આપી સંકે છે?” ઈન્દિઅને જવાબ દીધો,
“મેં જે ડેકાણે ઉભા રહીને માંસ ઠાંચું હતું તાંહાં તેના
હાથ નહીં પુગ્યા હરો, તેથી પથરાનો ઢગલો કીધો હતો
તે ઉપરથી હું જાણ્યું કે તે ચોર ડીંગણો છે. હું જ-
ગલમાંથી સુકાં પાંદડાં ઉપર તેનાં ટુંકાં પગલાં તપાસતો ત-
પાસતો આપ્યો, તેથી માલમ પડે છે કે તે ઘરડો છે; કોઈ

ઈન્દ્રિયનનો ચાલતી વખતે અંગુઠો પોહોળો રહેતો નથી પણ તેણે તે પ્રમાણે કીધો છે. તે ઉપરથી હું જાણું છું કે તે ગોરો છે. તેની અંદુક ને આડને અંદેલીને ઉભી કીધી હતી તે અંદુકનું મોહો લાગ્યાથી તે જાડની ઢાલ ઉપર છોલાઈને નીશાની પડી છે. તે ઉપરથી મને માલમ પડે છે, કે તેની અંદુક ટુંકી છે. તેનો કુતરો તાહાનો છે, તે હું તેનાં પગલાં ઉપરથી જાણું છું; અને તેનો ધણી માંસ લેવામાં વળ્યો હતો, તારે તેનો કુતરો જાંહાં ખેડો હતો તાંહાં તેની નીશાની જોઈ, તેથી માલમ પડે છે કે તે યુચ્છાદાર પુંછડીનો છે.”

ઉંદર અને ઇંડાં.

લક્ષ્યપૂર્વક અવલોકનની ટેવનો ફેટલો ખધો ઉપસોગ છે, તે પછવાડે કહેલા જંગલી ઈન્દ્રિયનની વાત ઉપરથી માલમ પડે છે; તેમજ નીચે લખેલી ઉંદરની વાત પ્રમાણે કોઈ માણસ ચાલે, તો તે નીતિયુક્ત કર્મ કે હેવારો નહીં, તથાપિ સમયસૂચકતાનો ખોધ કરવા વિશે તે વાત કાંઈ ઓછી અગત્યની નથી.

ઉંદરને ઇંડાં ધણાં સારાં લાગે છે, તેથી જાંહાં કુકડીનો ખાડો હોય છે, તાંહાં તેઓ ધણો નારા કરે છે. ઇંડાં જામ્મે છે, તારે—એ ચોરી કરનારા ઉંદરજ હરો—એવું બાગ્યે જ કોઈના ધ્યાનમાં આવશે, કેમકે આટલી મોટી

જનસ લઈ જવાને જાહેર માલમ પડે, એવાં કાંઈજ સાધન તે જીવમાં માલમ પડતાં નથી, એ કારણુમાટે તેઓ ઉપર વેહેમ આવતો નથી; તોપણ ઉંદર ઇંડાં લઈ જાય છે એમાં કાંઈજ સંદેહ નથી. ‹‹કેશિરનો એક ખુટ એક દિવસ તેઓમાંના ધણુએકને એક કુકડીના ખાડાપાસે જઈને, તેઓ શું કરે છે, તે જોવા સાર થયે-ક છેટે છાનોમાનો ઉભો રહ્યો. તેણે થોડી વારમાં તેઓમાંના એક ઉંદરને આડો પડીને એક ઇંડાની આસપાસ આલોટતો જોયો. ઇંડાને કબજ રાખીને તેને જાન્યુત પકડવા સાર તેણે પોતાની પુંછડીની અણી પોતાના દાંત વતી આવી. પંછી ખીજાઓ આવી પુગ્યા, અને તેઓ તેને ગદંતમાંથી પકડીને ઇંડાં શુદ્ધાં તે સુરગીના ખાડાપાસેથી લઈ ગયા.

એક બાગેલા વાહાણુના ખલાસીઓ.

મયાંદવેલ નામે એક જાતની ૯૦ વનસ્પતિ સમુદ્રકિનારે ઉગે છે, પણ એવે ડેકાણે કે જાંહાં દરિયાના પાણી આવતું ન હોય. એ વાતની ખબર એકજાણુને હતી, તે એક બારે સંકટની વેળાએ ધણી ખપ લાગી.

ઈસવી સન ૧૮૨૧ ના નોવેમ્બર મહિનામાં એક તોફાનથી સસ્સેક્સના કાંઠા ઉપર ખીચિ-હેડની પાસે એક ફ્રાંસિસ વ્યાપારીનું વાહાણુ બાગ્યામાં આવ્યું. સઘળાં મા-

एतसो वाहाणुमांथी धसडाध गयां; अने कांडाना कराड उपर-
थी पडेथी अडकोनो ढगलो थम्बलो हतो ते उपर आरजणु
मात्र यही गया, तेथी तेम्बो सचुद्र थकी जय्या. रात्र
धण्णी अंधारी हवी, अने क्षणक्षणु तेम्बोने लागतुं हतुं
डे हसणु आणुणे मोळथी धसडाध जळणुं; अथलाभां
तेमांथी अेक जळुने ते अडकोमां उगेली कांठ वनस्पति
मालम पडी, अने तेणु जळणुंडे ते मर्यादेवेल छे; वणी तेने
मालम हतुं डे आ वनस्पति दरिम्बाना पाळुनी हड
आहार उगेछे. अे प्रमाणे तेनी तथा तेना सोपती-
म्बोनी नीशां थध डे आपणुे कांठ डीकर नथी. ते-
म्बो तांहां सवार सुधी धैर्यथी रखा, पधी तेभने कराड
उपरना लोकोअे दीडा, तेम्बो तुरत तेभनी मददने
आय्या.

चितारानो आकर.

सर लेम्स थोर्नहील नामे अेक ४४प्रण्यात चितारो सेंट
पाडिलना देवणना धुंमठनो अंंदरनो भाग सणुगार-
वाना काममां लाग्यो हतो. अेक दीवसे पोतानी कारी-
गरीनो अेक भाग डेवो दिसेछे, ते जेवा साइ अस्तो
अस्तो छेक पालकीनी कोर सुधी पाछे पगे आय्यो. जे
अेक उगळुं वधारे भरत, तो नीचे इरसर्थेधी उपर
पछडधने तेना कडके कडका थध जलत. तेज क्षणु तेना

आकरे तेनुं प्राणु संकट जेतांज ते चित्र तरङ्ग रंगणुं कुं-
कुं ईकणुं. अे तेना देणीता गेरवाळणी कामने माटे
तेने शिक्षा करवासाइ सर लेम्स तुरत आगण होडी आ-
य्यो; पणु जरे तेने कारणु समजणुं, तारे तेणु जे
तेने सायाशी आपी तथा तेनी हावर अतुराधनां व-
आणु डीधां ते अस नहीं हतां. जे ते आकर तेना
संकटनी तेने अपर आपवा साइ जुम पाडी उक्यो होत,
तो धणुं डरीने पगळुं सुकी जळने ते भरणु पाभत. तेने
अयाववानो उपाय अेज हतो डे ते स्वेच्छाथी पालक-
नी कोरथकी पाछो आवे, अेवी कांठ युक्ति पेदा कर-
वी. अे कारणुसर चित्रने नुकसान पोंहोंआणुं अे सारो
उपाय हतो. अे सधणी युक्ति तथा कृति अेक क्षणु-
मां थध आय्यी, तेनुं कारणु अे डे अे आकरमां धारिष्ट
अने समयसूचकताना गुणो हता.

कारन गामनो नाहानो अलासी.

इसवी सन १८११ ना अेकोत्तपर महिनामां स्तर्विं-
ग-रिशरना प्रेम-आव-कारन नामना अेक आर्कसेने प्रैय
लोकना अेक लुठार वाहाणुे नोर्थअ्यलान्दना किनारा उपर
पडडीने लुठणुं. सधणा अलासीअेने डेदीनी माइक फ्रान्स
लड्जवासाइ तेम्बोअे पोताना वाहाणुमां लीधा; पणु
ते लुठेला वाहाणुने प्रैय लोकना अेकादा अदर तरङ्ग हंकारी

લઈ જવા સાથે એક છોકરા તથા ડોસોને છ ફ્રાન્સિસો સાથે રાખ્યા. લુટાઈ જહાજથી જુદું પડ્યા પછી તુરત તે વાહાણુને ઘણું બારે તોફાન લાગ્યું, તેથી તે કિર્થિ-આવશોર્થ અંદરના મુખ આગળ ધસડાઈ ગયું; તે અંદરથી પેલો ડોસો તથા ફ્રાન્સિસો અજાણ્યા હતા, રાત્ર અંધારી હતી, તથા તેલ અને મીણુખતીઓ થઈ ચુકી હશે, અથવા સમદ્રમાં પડી હશે, તેથી હોકાયત્ર નિરુપયોગી થયું. તે માણુસોએ આશા છોડીને વાહાણુને પવન ઉપર જવા દીધું, પેલા છોકરાની ઉમર તેર વરસની માત્ર હતી; તેણે અગાઉ એ ત્રણ સફર કીધી હતી તેથી તેણે તાંહાંના બેટો અને કિનારા કાંઈક જોઈ રાખ્યા હતા. તેણે કિર્થિ અંદરના મધ્યમાં ઇન્ડિયકોથએટના ખરાબા ઉપરનો વિચિત્ર દીવો ઝોળાવ્યો. તેણે સુકાન પકડ્યું, અને જાંહાંસુધી સેંટ-માર્ગેટ્સ-હોપ લગી પાંહોંચ્યો, તાંહાંસુધી ખરોખર હંકાર્યો ગયો, અને તાંહાં એક ઇંગ્રેજી મનવાર હતી, તે તેને માલમ હતુ. તે વાહાણુ પાસે જઈ પાંહોંચતાંજ તેણે તેમાંનાં ખલાસીઓને ખોલાવ્યા; કારણ, તેને છ કેદીઓ હવાલે કરવા હતા. તે ફ્રાન્સિસો બધ પામેલા હતા, તથા તોફાન થકી અચવાને ઘણા રાજી હતા, તેથી તેઓએ તેમના હાથમાંથી નાસવાની કાંઈજ તજવીજ કીધી નહીં. જરે મનવાર ઉપરથી ખલાસીઓ આવ્યા, તારે તેઓએ જોયું કે ફ્રેન્ચોને તે છોકરાએ કેદ કીધા છે, તથા

એણે પોતાની પાસે તેમનાં હથિઆરો પણ એકઠાં કરી રાખ્યાં હતાં. હવે પેલું વાહાણુ અને તેમાંનો માલ તેમના ધણિઓને માટે અચ્ચો.

અનુકૂળ સંધિઓને ધ્યાનમાં આણવાને તથા તેમને પ્રાપ્ત કરી લેવાને અપલ તથા સાવધ બુદ્ધિ જોઈએ. માણુસે જે ધાર્યું હોય, તે પાર પડી રહે તાંહાં સુધી આગલથી નિધા રાખવી, પ્રસંગોને દૂરથી જોઈ રાખવા, તથા તેઓઉપર એકસરખી નજર રાખવી, તથા તેઓનું ગમન પોતાની તરફથી શી રીતે થાયછે, તે ઉપર ધ્યાન પોહોંચાડવું, અને તે પ્રસંગો આવી પાંહોંચે તેનેમાટે તૈયાર થઈ રહેવું, તથા જરે યોગ્ય વખત નજરે આવે તારે તેને મજબૂત ગ્રાહી રાખવો.

૯૧ મર્યાદશીલતા.

જે પુરૂષ પોતાને મોહોડે પોતાની સ્તુતિ કરેછે, અથવા પોતાની બડાઈ કરેછે, અથવા કોઈપણ રીતે એમ દેખાડેછે કે હું મારા મનથી મોટો છું, તે પુરૂષની મુકરર હાસી થાયછે. આપણે આપણા વિરો મનમાં નમ્રભાવ રાખવો અને નમ્રભાવ રાખીએ છએ એમ દેખાડવું જોઈએ; અને ખીજાઓ આપણી સ્તુતિ કરે તારે પણ તેનો આપણે

નમ્રતાથી સ્વિકાર કરવો. સર્વ સારા ગુણો મર્યાદશીલ-
તાથી શોભા પામે છે, તથા સુધરે છે; એવું જે માનવું તે યો-
ગ્ય છે. પરંતુ કદી ઉત્તમમાં ઉત્તમ ગુણો હોય, અને જે તે
ગર્વથી દેખાડ્યા, તો તેઓ પણ હલકા ગણાય છે. જે
જ્ઞાન, યોગ્યતા અથવા પદવી આપણને ન હોય, અને
છે, એવો જે ઠેંગ કરોએ, તો ઉપર કહ્યા કરતાં પણ
આપણી વધારે હાસી થશે. એવા ઠેંગ સહજ ઉઘાડ
પડે છે, અને તે ઠેંગીમાં તે ગુણો સુદૃઢ ન હોય, તેથી
જેટલો તેનો ધિક્કાર થાય, તે કરતાં એવું કીધાથી સર્વે
કોઈ તેનો વત્તો ધિક્કાર કરે છે.

આપણાં મતોને ખોટાં માનવાં અને ખીજનાં મતોને
હલકાં ગણવાં એવો જે સ્વભાવ, તેને છોડી દેવો જોઈ-
એ. આપણા પડોશીઓનાં મત આપણને ખોટાં લાગે,
તોપણ કદાપિ તેઓ અહિં વિચારતા હશે; અને આ-
પણાં મતો આપણને ખરા લાગે, તથાપિ તેઓ ખોટાં
હશે. લાખો માણસમાં પ્રત્યેક માણસ તે એકજ, તે-
ઓ સઘળાઓનાં મતો જુદાં જુદાં હોય છે; અને એક
જણને પોતા વિશે અહિં ધારવાનો જેટલો અધિકાર છે,
તેટલોજ સર્વને છે. કદાપિ હું ખોટો હોમરા, એમ
જાણવું તથા તે માફક ચાલવાનો ઉપાય શોધવો, એ
સઘળાઓને માટે મોટી વાત છે.

કાગડો જેણે મોરનાં પીછાં શરીરમાં ખોસ્વાં હતાં. ૭૫

કાગડો જેણે મોરનાં

પીછાં શરીરમાં ખોસ્વાં હતાં તેની વાત.

કોઈએક કાગડાએ ગર્વથી એવો વિચાર કીધો કે મને
મોરના જેવો સુંદર પક્ષી થવાને તેના જેવો પોશાક મળે
એટલે ખીજ કરી કસર રહી નહીં. આ ઝહાપણ ભ-
રેલી કહાનાથી કુલીને તેણે તે જાતનાં અતિ સુંદર પીછાં
એકઠાં કરી પોતાના શરીરમાં ખોસ્વાં; અને એ પાર-
કો પોશાક ખેરેને પોતાના જીવન સોખતિએને છોડીને મો-
રમાં ગણવાનો પ્રયત્ન કીધો. પણ તેવા ભલા પ્રાણિઓ
સાથે મળી જવાનો યત્ન કરતાંજ લેહેંકાતી ચાલ ઉપરથી તે
ઠેંગી પકડાઈ ગયો. તે મોરેને માઠું લાગ્યું, તેથી પો-
તાનાં પરસ્થિતિજીવ્ય થએલાં પીછાં તેના શરીરમાંથી ટુંપી
કાઠાડીને તુરત તેની શોભા ખુંચી લીધી, અને તેને કે-
વળ કાગડા બનાવીને તેના સોખતિઓમાં હાંકી મેલ્યો.
તેઓએ પણ તેજ પ્રમાણે તેનો ધિક્કાર કીધો, અને
તેનો તિરસ્કાર તથા હાસી કીધી. આ જે સજ્જ એને
થઈ, તે વાજખી થઈ.

સર એ સાક ન્યૂટન.

જેનાં સર્વ જોકો વખાણુ અને સ્તુતિ કરે છે, એવા
વિદ્વાન અને યુદ્ધિવાન પુસ્થો ઉતરતા ગુણનાં માણસો ક-
રતાં વારંવાર અધિક મર્યાદશીલ માલમ પડે છે. સર

ઐસાક ન્યૂટન નામે ૪૪ પ્રખ્યાત ૪૩ તત્ત્વજ્ઞાની પણ ઐવો-
જ મર્યાદશીલ અને માહાન્ પુરુષ થઈ ગયો.

ખાળપણમાં જરે એ નિશાળે જતો હતો તારે પોતાને
હથે ખનાવેલાં નાહાનાં નાહાનાં અમલકારી યંત્રોથી સધ-
જાને અજબ કરતો. તેની પાસે કરવતિઓ, વાંસલા,
હથોડિઓ, અને ખીજાં હથિઆરો હતાં, તે સધજાને એ
ધણી હોશિઆરીથી વાપરતો. જે ડેકાણે તે રહેતો હતો તાંહાં
એક પવનચક્કી હતી; જાંહાંસુધી તેની ખનાવટથી, તથા
તે શી રીતે ફરે છે તેથી સારીપેકે વાકિફ થયો, તાંહાંસુધી
તેની પાસે વારેઘડીએ જાંહને તેના એકએક ભાગને ધા-
રીધારીને જોતો; પછી તેણે પોતાના આકુ, કરવતી અને
હથોડીથી તે મોટી પવનચક્કીના જેવીજ એક નાહાની
સરખી ખનાવી. તે કારોગરીનો નમુનો ધણી સુઘડાઈ
બરેલો અને અમલકારી હતો. કોઈ કોઈ વખત તેને પ-
વનથી ફરવા સાર છાપરે મુકતો. તેણે તે ઘંટી ઉંદરપાસે
ફેરવાવવાની પણ યુક્તિ કીધી. તે નાહાના પ્રાણીને તે યંત્ર-
માં મુકી તેની પુંછડી દોરાથી ખાંધાંને તે દોરાને જરા પા-
છળ ખંચે, એટલે તે ઉંદર આગળ ચાલે, તેણે કરીને
તે યંત્રનાં ચક્કો ફરવા માંડે. ચક્કની ઉપર થોડા દાણા
મુકે, તે લેવાને તે ઉંદર જવા લાગે, એટલે તે પવ-
નચક્કી ફરવા માંડે.

એક મિત્રની પાસેથી એણે એક જ્યુની પેટી આણી

તેનું એણે પાણીની ધારથી ચાલતું ઘડિઆળ ખનાવ્યું.
તે હાલના સાધારણ ઘડિઆળ જેવુજ હતું; પણ ફરક એ-
ટલોજ કે ઉંચાઈમાં ચાર ફીટ માત્ર હતું. તેને મથાળે
એક ચંદો હતો, તે ઉપર અવરના આંકડા માડ્યા હતા.
પાણીના પડવાથી એક લાકડાનો કડકો નીચે ઉપર થતો
તેણે કરીને અવરકાંઠો ફરતો, એ ઘડિઆળ તેણે પોતા-
ના મુવાના ઓરડામાં મુજ્યું હતું; અને દર રોજ સવારે
તેમાં જોઈએ એટલું પાણી ભરવાને તે સંભાળ લેતો. તે-
ઉપરથી અવર એવા ખરીખર માલમ પડતા, કે ધરમાં-
ના માણસો, કેટલા વાગ્યા છે, તે તેમાં જાંહને જ્યુએ-
ઐસાક પાકશાલામાં ગયો તારપછી ઘણા દાહાડા લગી તે
ઘડિઆળને નવાઈ સરખું જાણીને તેણે ધરમાં રાખી મુજ્યું
હતું. જે ઓરડામાં તે રહેતો હતો, તેમાં ઠામેકામ ચિત્રો
હતાં, તેમાં તેણે પશુ, પક્ષિ, મનુષ્ય, વાહાણ અને
જીમિતીની આકૃતિઓ વગેરે ચિત્રો ભીત ઉપર કોયલા-
વતી ધણી સુઘડાઈથી કાહાડ્યાં હતાં.

જરે ઐસાક જરા મોટો થયો અને પાકશાલામાં ગયો,
તારે તેને રજવાતાવરણ, પાણી, ભરતીઓટ, સૂર્ય, ચંદ્ર અને
તારા એઓવિરો થોડુંઘણું જાણવાની ધણી ઇચ્છા થઈ.
એક દિવસ એ એકલો પોતાની વાડીમાં બેઠો તો, તે-
વામાં દેવજોગે એક રોમકુળ ઝાડ ઉપરથી ભાંચ ઉપર પ-
ડ્યું. પછી તે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે

“એને પડવાનું કારણ શું હશે! તે કૃષ્ણમાંનીજ સત્તા તેનું કારણ છે, કે પૃથ્વીમાંની કાંઈ શક્તિ તે કૃષ્ણને નીચે નાખેછે!” એ વિશે તેણે ઘણીવાર સુધી વિચાર કીધો તારે તેને માલમ પડ્યું કે તે કૃષ્ણને આકર્ષણ કરનાર અથવા પાડનાર પૃથ્વીજ છે, તથા એ ૯૪ આકર્ષણ-શક્તિ સૃષ્ટીમહિમા નિયમોમાંનો એક નિયમ છે. એ શક્તિએ કરીને નિરાધાર પદાર્થો આકારો તરફ અથવા હરેક બાજુએ જવાને બદલે પૃથ્વીના પૃષ્ઠ ઉપર રહેછે. પદાર્થોમાં ભાર પણ આકર્ષણયુક્તિજ આવેછે; માટે કોઈ વખત એ શક્તિને ૯૫ ગુસ્તાકર્ષણ કરીને પણ કેહેછે;— ૯૬ ગુસ્તા એટલે ભાર.—ઐસાક ન્યૂટને વળી એવું પણ શોધીકાહાડ્યું કે પદાર્થ માત્રમાં એક બીજાને ખેંચવાની આકર્ષણશક્તિ હોયછે, તથા તે શક્તિ તેમનાં મહત્ત્વ અને તેઓ વચ્ચેનાં અંતર પ્રમાણે હોયછે. એજ પ્રમાણે ચંદ્ર, ઘણો મોટો ગોળો છે, તોપણ તે પૃથ્વીના આકર્ષણની સત્તામાં છે, તથા ગ્રહો સૂર્યના આકર્ષણની સત્તામાં છે. અને તેઓ એક બીજાથી યોગ્ય અંતરે રહેલા છે તેનું કારણ પણ આકર્ષણજ છે. આ શોધોને તે દિવસ સુધી થએલા શોધોમાં અતિમહાત્ ગણ્યા તે યોગ્યજ છે; અને ન્યૂટને તે શોધ કીધા, માટે વિચારવંત માણસોએ સર્વદા તેના નામને માન આપ્યું.

સૂર્યપ્રકાશના પ્રત્યેક સેકન્ડ કીર્ણમાં સાત ભાતના

જુદાજુદા રંગ હોયછે, એ બાબદ પણ પેહલી ન્યૂટને દેખાડી, તથા તે વગેરે અગાઉ કદી માલમ ન હતી, એવી ચમત્કારિક અને આશ્ચર્ય ભરેલી અનેક વાતો પ્રસિદ્ધ કીધી. એ પુસ્તક ઘણો નરમ અને મધ્યમ સ્વભાવનો હતો, તથા કદી ગોરસામાં આવેલો માલમ પડ્યો ન હતો. એની પાસે એક નાહાનો કુતરો હતો, તેનું નામ એણે હીરો પાડ્યું હતું. એક દિવસ એને પોતાનાં અભ્યાસના આરડામાંથી બાહાર જવું પડ્યું, તાંહાં એનાં સઘળાં કાગળો તથા લખત એની જેજ ઉપર પડેલાં હતાં. દેવજનેગે એનો કુતરો હીરો મેજ ઉપર કુશો, તેથી એક સળગેલી માણખત્તી પડી ગઈ, તેણે કરીને એના સઘળા કાગળો સળગી ઉઠીને થોડાંએક ક્ષણમાં બળી ગયા. એવું થયાથી તેનો ઘણાંએક વરસોનો ઉદ્યોગ મિથ્યા ગયો. પણ જરે તે પોતાના અભ્યાસ ઉપર પાછો આવ્યો, અને જો બન્યું હતું તે જોયું, તારે તેણે તે નાહાના કુતરને માર્યો નહીં, પણ એટલુંજ બોલ્યો “અરે હીરા, હીરા, તેં જ નુકસાન કીધું છે, તેનું તને કિંમિત્ જ્ઞાન છે! ઐસાક ન્યૂટન ધનો ગણે અને વિદ્વાન પુસ્તક હતો, તથાપિ તેને પોતાની વિદ્યાનો કાંઈજ ગર્વ ન હતો; પણ તે ઘણો ભલો અને અસીલ હતો. તે ગરીબ તથા નીચ વગેરે સઘળા ઉપર માયાણ હતો. બીજાં ઘણાં ખરાં માણસો કરતાં હોશિઆર હતો, તો-

પણ પોતાના મરવાના થોડા દિવસ આગમ્ય તેણે કહ્યું કે
 “જેટલું હું હાલ જાણું છું, તે, મને જે શિખવાનું છે,
 તેની આગળ કાંઈ નથી,” કોઈ સમયે તે વિચારમાં
 એટલા બધો ગુંથાતો, કે ઘણી ખરી વેળા તેનું જમણ
 આપ્યા પોહોર સુધી પડી રહે તાર પછી તે બાણ ઉપર
 આવે. તે ઈસ્વી સન ૧૭૨૭ માં પંચાશી વરસની ઉ-
 મરે મરણુ પામ્યો.

ગર્વિષ્ટ નિરાશિઓ.

પોર્સન નામનો શિક્ષાચુર વિદ્વાન પુરુષ હતો, પણ
 તેની આલમ્બલણુ તથા દેખાવ કાંઈકે તરેહવાર હતાં; તે
 એક વખત ડાકની ગાડીમાં બેસીને ફેટલાંએક ખીજાં
 માણસો સાથે જતો હતો, પણ તેઓએ તેને ઓળખ્યો
 નહીં કે એ કોણ છે. ઓક્સફોર્ડમાંના વિદ્યાલયમાંનો
 એક જીવવાન નિરાશિઓ ભાતભાતની વાતોથી કુળવાન
 સ્ત્રિઓને રિજવતો હતો, અને ખીજું જે તેણે બાધણ
 કીધું, તેમાં એક વાક્ય બોલ્યો, અને કહ્યું કે આ સોફોક્લિ-
 સમાંનું છે. ગ્રીક ભાષામાંનું ૯૭ પ્રતીક, અને તે પણ વળી
 ગાડીમાં, તેથી તે સ્વાનવત્ત નિદ્રામાં શિક્ષાચુર ગાડીના
 એક તરફ ખુણામાં ઓકાં મારતો હતો તાંહાંથી જગી ઉઠ્યો.
 તે પોતાના કાન ખંખેરતો અને આંખો ઓળતો બોલ્યો, “સા-
 હેમ, બાણમાં તમે હમણાંજ સોફોક્લિસમાંનાં એક પ્ર-

તીકની મેહેરખાની કીધી, પણ તે તેજ અંથમાં છે એવું
 મને સ્મરણુ નથી.” તે નવા શિખાઉએ ઉત્તર દીધો
 “સાહેબ, મેં તે પ્રતીક અક્ષરે અક્ષર કહી બતાવ્યું, અને તે
 સોફોક્લીસના અંથમાંજ છે; પણ સાહેબ મને એવું જ-
 હાથ છે કે તમને પાકરાલા છોડ્યાને ઘણા દિવસ થયા હશે.”
 તે શિક્ષાચુરએ પોતાના ડગલામાં હાથ ધાલીને ગજવા-
 માંથી સોફોક્લીસનું એક નાહાનું પુસ્તક કાઢાડ્યું, અને
 તેના હાથમાં આપીને હળવે રહીને પુછ્યું, “મેહેરખાની
 કરીને આ ઓપડીમાંથી તે વાક્ય કાઢીને મને બતાવ-
 શો?” થોડીએક વારસુધી પાનાં ઉલટાવીને તેણે ઉત્ત-
 ર દીધો “તે વાક્ય ધુરિપિડીસમાં છે એમ મને કરીને વિ-
 ચાર કીધાથી માલમ પડે છે.” એ ઉપરથી તે શિક્ષાચુર-
 એ પાછો પોતાનો હાથ ગજવામાં ધાલીને, એક તેવીજ
 ધુરિપિડીસના અંથનો ૯૮ પ્રત કાઢાડી, અને કહ્યું “જરા તસ્દિ
 લખને મને તે વાક્ય આ પુસ્તકમાંથી કાઢાડી દેખાડશો!”
 તે જીવવાન ઓક્સફોર્ડનો વિદ્યાર્થી પાછો શોધવા તો મંજ્યો પણ
 કાંઈ વખું નહીં. પછી તે કુલવાન સ્ત્રિઓ મોહો ખીડીને
 હસવા મંડી, તેથી તે સમજ્યો કે હું ગુચવણમાં તો પડ્યો
 ખરો. આખરે તેણે કહ્યું “અરે પરમેશ્વર, હું કેવો મંદ
 થઈ ગયો છું! હા, હા; હવે મને સારીપેડે યાદ આપું;
 તે વાક્ય તો એસ્કિલસ અંથમાં છે.” તે આગ્રહી શિક્ષા-
 ચુરએ પાછો પોતાનો હાથ પોતાના અખુટ ગજવામાં

આપણી આસપાસની તથા આપણી સાથે સંબંધ રાખનારી વસ્તુઓનાં કેવળ દર્શનથીજ આપણી વૃત્તોની વાસ્તવિક સ્થિતિ અતિરાય વિકાર પામતાં વાર નથી લગાડતી, એ પણ લક્ષમાં રાખવાની મોટી વાત છે. જે આપણે ક્લેશ તથા કકલાટમાં ધણા રહેતા હોઈએ, તો તેથી આપણી વૃત્તિ પણ જડ તથા શીસે ભરાવા જોગ થાય છે. જ્યાં સભ્યતાના નરમ શબ્દો ખોલાતા હોય, ત્યાં જો આપણે રહીએ, તો આપણે પણ નમ્ર તથા વીવેકી થઈએ છીએ. આપણે સભ્ય મંડળીમાં હોયાથી આપણને સામર્થ્ય આવે છે, અને પ્રથમ જેનો આપણામાં ભાસ માત્ર દિસે છે તેવા પ્રાણી આપણે આપરે થઈએ છીએ.

ખીજા સદ્ગુણોની પેઠેજ સભ્યતાની પણ હદ છે. અતિરાય આદરમાન, અને હાજી હા કરવાની આલ પણ ઉન્મતાઈના જેવીજ અલખામણી છે. પ્રમાણિકપણાથી તથા મદાઈથી ખીજાની મર્જી રાખવી, એ વાસ્તવિક સભ્યતા છે; જેમ તે કાઝાવાલા તથા તાખેદારીથી દૂર છે, તેમ તિરસ્કાર તથા ખેપરવાઈથી પણ દૂર છે.

ઈશીની ખેડુત.

કોઈ એવો મોટો નથી કે જેને અતિ ગરીબ પુરૂષની સભ્યતા દિલમાં લાગતી નહીં હોય, અને કોઈ એવો ગરીબ નથી જે જેને સભ્યતાથી શાખાસી નહીં મેળ.

એવું કારણ એ છે કે જેના ઉપર આપણું હેત ઉપજે છે, તે કૃપા અથવા સભ્યતા ભરેલા કામની કીમત માટે ઉપજતું નથી; તે જે ચિત્તવૃત્તીમાંથી નિકળે છે તથા જે શીતે કીધામાં આવે છે, તે વૃત્તી તથા શીતને માટે ઉપજે છે. અને એજ કારણ માટે ગરીબ લોકોએ ધણી હલકી કૃપાથી, અથવા જેની કૃપામાં બિલકુલ ગણતી ન થાય એવી સ્તુતિઓ થકી જેટલી પ્રીતિ મેળવી છે, તેટલી મોટા માણસોએ ધણી મોટી કૃપાથકી પણ મેળવી નથી. પેહેલા આલ્સ વિરો એવું કહે છે કે કોઈ ઉપર કૃપા કરવી પડી, તો તે અસંતોષકારક શીતે કરતો તેથી કેટલાએક રાજા પોતાના દેશી લોકોની તૃપ્તીનો નકાર કરવામાં સભ્યતા દેખાડે તેમના કરતાં તેણે લોકોની પ્રીતિ થોડી સંપાદન કીધી. ઈશીન દેશનો બાદશાહ અરદેશીર એક સમય મુશાફરી કરતો હતો, તેને એક ખેડુત મળ્યો; તેણે જેવું કે પોતાના રાજાને નવરાણું આપવાને માટે કાંઈ નથી, તેથી પાસેજ એક ઝરો હતો ત્યાં દોઝો અને પોતાનો ખોખો પાણીથી ભરીને રાજાને પાવાને આગળ ધર્યો. એવું તેનું ગાંડાપણું જોઈને રાજા જરીએક હસ્યો, પણ તે આપનારનો ઉપકાર માનીને ખોલ્યો “એ ઉપરથી માલમ પડે છે કે એમાં કાંઈ પણ સભ્યતા ભરેલો સ્વભાવ છે. એવો આ ખેડુત

દેખીતો તો ગામડીઆ જેવો માનમ પડેછે, પણ એનું મન મૂળે ગૃહસ્થના જેવું હશે.”

તુરીન શહેરમાં ગયેલો ઇંગ્રેજ.

આસરે ઇસવી સન ૧૭૦૦ અને ૧૮૦૦ ની વચ્ચે ઇંગ્રેજ લોકો પ્રવાસ કરવાને નિકળતા, તારે તેઓ થોડા નિકળતા માટે હમણાના કરતાં વિરોધ માન પામતા; તે સમયે યુરોપખંડમાં કરતાં એક ઇંગ્રેજ તુરીન શહેરમાં આવી પુગ્યો. તે તાંહાંની જગા જેવા સારૂ કરતો હતો, એ ઠલામાં કવામ્મેત કરીને પાછી આવતી પાયદળ આતાની એક પલટન તેને મળી. એ પુરુષ તે સિપાઇઓની તરફ ન્યાહાળીને જોતો હતો એ ઠલામાં, એક જ્યુવાન સરદાર ૧૦૧ વસ્તુત: તે પરદેશીની આગળ કાંઈ ડોલ દેખાડવાને ઇચ્છતો હતો, તેનું ડગલું તે શહેરમાંનો એક જળમાર્ગ ઓળંગતાં ચુકું, અને તે સંભાળવાનો ૧૦૨૫લન કરતાં તેની ટોપી પડી. બધા જણ હસવા લાગ્યા, અને પેલો ઇંગ્રેજ પણ હસે એવું ધારીને તેની તરફ જોવા લાગ્યા. પણ તેવું ન કરતાં તે ઇંગ્રેજે ભારેખમ રહીને તે ટોપી જાંહાં ગપ્પડી ગઈ હતી તાંહાં ઝડપથી જઈને તે ઉંચકી લીધી, અને તેનો ધણી જે ઘભરાઈ ગયો હતો તેને ખરા હેતના ડોલથી આપી.

તે સરદારે પોતાના ચેહરાઉપર આશ્ચર્ય અને કૃતમતાનાં

ચિહ્નો આણીને તે ટોપી લીધી, અને પોતાની ટોપી સાથે જઈ મળવાને દોડ્યો. સઘળાઓએ શાખાસીના અવાજ કીધા અને તે પરદેશી આગળ આલ્યો. એ કામ એક ક્ષણમાં બન્યું તથા વગર સખ્યુને થકું હતું, તોપણ તે સઘળાનાં અંત:કરણમાં લાગું;—માયાળુ તથા નજ વૃત્તીથી જે સત્ય આદરમાન ઉત્પન થાયછે તેનું એ કૃત્ય. જેની ટોપી પડી હતી તે સરદાર પદવીવાળો પુરુષ હતો; જરે તે પાયદળ આતાની લશ્કરી ટોપી ખલાસ થઈ, તારે તેણે તે બિના પોતાના મુખ્ય સરદારની આગળ ઘણા સારા શબ્દોથી કહી સંભળાવી. તેણે તુરત સેનાપતીને કહી; અને જરે તે ઇંગ્રેજ પોતાના ઉતારા પર ગયો, તારે તેણે એક ૧૦૩નકીબને દીઠો; તે નકીબ સરદારો સાથે ભોજન કરવા સારૂ વિનંતી કરવાને તેની વાટ જોતો બેઠો હતો. સાંજરે તેને દરબારમાં આણ્યો; તે દરબાર તે વખતે યુરોપખંડમાં અતિ નામીયું હતું; તાંહાં તેને ઘણું આદરમાન આપ્યું. તારપછી તે જે ઠલા દિવસ તુરીનમાં રહ્યો, તાંહાંસુધી તેને મોઠા મોઠા લોકોને તાંહાંનાં નોતરાં આપ્યાં. અને જરે તાંહાંથી નિકળ્યો, તારે તેને ઇતાલિદેશનાં જુદાંજુદાં સંસ્થાનોમાં દાખલ થવાનાં ભલામણપત્રો મળ્યાં. એ પ્રમાણે તે રાજસંબંધહિન તથા થોડી સંપત્તીવાળો ગૃહસ્થ કૃપાનું એક શોભાયમાન કૃત્ય કીધાથી, તે કાળે જાંહાંના

લોકો સમાગમ કરવા લાયક એવો જે ઇતિહાસિક દેશ તેમાં ફરવાને સમર્થ થયો, અને વળી સારા કુળ અથવા સંપત્તીથી જોડેલું મળે તેનાં કરતાં અધિક નામ અને કાયદાથી તેણે તે પ્રદેશમાં પ્રવાસ કીધો.

અઉદમો લુધ.

ફ્રાન્સ દેશનો અઉદમો લુધ ઘણી એક બાબતોમાં વખાણ કરવા જેવો રાજ ન હતો, તોપણ પોરોપકારજીવી થકી જે શુદ્ધ નમ્રતા ઉત્પન્ન થાય છે તે એ રાજ અનેક પ્રસંગે દેખાડતો. તેના વર્સેલીસમાંના મેહેલમાં એક ખુશી બરેલી મંડળીની અંદર લાગ બેઠને એક વાત થઈ સરખી માનીને તાંહાં કાઠાડી, પણ તે કેહેતી વખત સભાને કાંઈ રસ લાગ્યો નહીં. તે યોગીમાંનો એક જણ આરજમાંથી તુરત ઉઠી ગયો, તેથી તે રાજ બોલ્યો “મારી ખાતરજમા છે કે મારી વાતથી તમને કોઈને રસ લાગ્યો નહીં હોય.” તે વખતે જે લોકો તાંહાં હતા, તેમણે કપૂલ કીધું કે “જેવી અમે ઉમેદ રાખતા હતા તેવી આ વાત બરાબર નથી.” રાજ બોલ્યો “મને એ વાત કેહેવા માંડી તાંહાં સુધી મને સાંભરતું નહીં કે આપણી પાસેથી આમાંનાકનો રાજપુત જે હમણાંજ ઉઠી ગયો તેના વડવાઓ ઉપર એ વાત લાગુ પડશે, અને તેને ઘણું માઠું લાગશે; અને હું એમ જાણું છું કે હરેક પ્રસંગે

કોઈ લાયક માણસને દુઃખ લગાડ્યું તે કરતાં સારી વાતને તોડી નાખવી એ બહુ સારું.”

એ રાજ પોતાની ખુશી માટે કોઈ ૧૦^૦ રાજસંબંધિન માણસો વિશે થઈ બરેલું બાપણ કરતો ન હતો, અથવા પોતાના કુટુંબમાંથી પણ કોઈને કરવા દેતો નહીં. તે કેહેતો કે “આપણા જેવા ઉંચી પદવીવાળાથી એવી નાદાનીની વાત થાય, તે વિજળી અને ઝેરી બાણ સરખી છે.” તેના દીકરાની વહુ એક પ્રસંગે કોઈએક માણસ વિશે તાણીને એવું બોલી કે “તારા જેવો બેડોલ પ્રાણી મેં દુનિઆમાં કદી દીઠો ન હતો.” તેનું બોલતું સાંભળતાંજ રાજ બોલ્યો “મારા રાજમાં હું એને સર્વથી વિશેષ સ્વરૂપવાનું માણસ ગણું છું; મારા સારાસારા સરદારો તથા રક્ષણ કરનારા જે શૂરા પુરુષો, તેમાંનો આ એક છે. માટે જે ઉન્મત્તાઈથી તું અપરાધી થઈ છે, તેને સારું એની પાસે તુરત ક્ષમા માગવાને હું તને આગ્રહથી કરું છું.”

બોલવાઆલવામાં નિહાસ રાખ્યાથી મોટો જે છે, તે ૧૦૫ પ્રીતિપાત્ર થાય છે, બરોબરીઓ મનગમતો થાય છે, અને ઉતરતી પદવીવાળો વાહાલો લાગે છે; જુદાઈ ઓછી થાય છે, બાપણમાં રસ આવે છે, અને મંડળીમાં પ્રત્યેક જણને ખુશી ઉપજે છે. તેથી સારો સ્વભાવ તથા અરસપરસવિશે

પરોપકારશુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે; ખીછીકણને હિમ્મત આ-
વે છે, ધાબરાનું દિલ ડેકાણે આવે છે, કૂર હોય તે મા-
ણુસાધમાં આવે છે, અને જંગલીઓના ગડબડ ભરેલા
૧૦૬ સમુદાય તથા મુધરેલાઓની મંડળી વચ્ચેનો ભેદ
માલમ પડે છે.

માણુસને જેમ ૧૦૭ દુર્લભતાનું કર્મ કરવાનો અશ્વિત્ત્વાર
નથી તેમજ તેને તેવો શબ્દ બોલવાનો પણ આધકાર
નથી; તથા તેને જેમ કોઈને ધક્કો મારીને પાડી તા-
પવાનો અશ્વિત્ત્વાર નથી તેમજ કોઈને ઉન્મત્તાઈનો
શબ્દ બોલવાનો પણ નથી.

૧૦૮ મિતાહાર.

૧૦૯ આરોગ્યતા તથા બળરાખવા સાફ દર એક ઘરડા તથા
જીવાન પુરુષને ૧૧૦ નિયમિત ખાવાનું જોઈએ; પછી કોઈને
થોડું અને કોઈને તેથી કાંઈક અધિક. જે પ્રમાણે માણુસો
બળવાન અને નિરોગી, અથવા દુર્બળ અને અરાજત
હોય છે, તેમ તે સઘળાઓને અશુક વજનનો ખોરાક
જોઈએ છે; તેજ તેમને માટે બસ કહેવાય છે; અને કોઈ
તે વજન ઉપરાંત વધુ ખાય, તો તેને દુઃખદાયક
૫૮ પરિણામો થયાવિના રહેતા નથી. જીવશ્વ પદાર્થના
ખોરાકનું અથવા સારીપેડે તૈયાર કીધેલા મસાલાદાર ખો-

રાકનું ઘણું વજન ન લેવું એપણુ સઘળાઓને ૫૩ આવશ્યક
છે, કેમકે એવી સીને અતિશય આધાથી શરીરમાં વિ-
કાર ઉત્પન્ન થાય છે, અને જો તેમનું તેમ આદ્યા કીકું
તો ૫૬ પ્રકૃતિ સદા બગડેલી રહે છે.

જેટલું ખાવું જોઈએ તે કરતાં જે પુરુષ વધારે ખાય-
છે, તેને અકરાંતીઓ કહે છે; તથા જેને સાફ સાફ ખા-
વાનું ગમે છે, તેને સ્વાદિત્ત્વો કહે છે. ડહાપણુથી જે યોગ્ય
જણાય છે તે કરતાં જે ઘણી ખોરાકથી વધારે સુખ ભોગ-
વવાનો ઇચ્છા રાખે છે, તે પુરુષ વાજખી રીતે વિચાર ક-
રનારા તથા ચાલનારાઓની નજરમાં ઘણો હલકો દી-
સે છે. જે મળે તે ખોરાકવડે આનંદ પામવો, અને તે-
માં સંતોષ તથા કૃતમતા માનીને તેને મધ્યમપણે ખાવો;
પણ તે વિશે લાંબા લાંબા વિચાર કરવા તથા તેને તૈયાર
કરવાને ઘણી મહેનત લેવી, અથવા ખાવું એજ આ-
પણુ સુખનું સાધન છે એમ જાણવું, એ સઘળું અ-
ત્યંત લાજ ભરેલું છે. અકરાંતાપણુનો જેટલો ધિક્કાર
થાય છે, તેટલો ખીજ કોઈ પણ દુર્યુણનો થતો નથી.
તેના હેતુ નીચ એને લજ્જાયુક્ત હોય છે, માટે એમાં જેને
આનંદ લાગ્યો તે પુરુષ અવશ્ય ધિક્કાર કરવાભોગ થાય છે.

ઘણું ખાવું અથવા સાફ ખાવું એ જરૂર નરસ છે, તારે દારૂ
પીવો, તે એના કરતાં પણ આપણાંમાં મોટી ભૂલ છે. માણુ-
સે ભાતભાતના દારૂઓ નિપજાવ્યા છે જેવા કે વૈન, પ્રાન્ડિ,

વિહિસિક, જીન, એલ, ઇલાદિ; એઓમાંથી કોઈપુરુષ ધણો પીએ, તો તેને વિકાર થયા વિના રહેનાર નથી; અતિ ધણી મધ્યમતાથી એટલે થોડે વળને પીધો, તો તેથી પણ કાંઈક નુકસાન પોહાયે. એ સઘળા દારૂઓમાં એક જાતની જનસનો કાંઈક અંશ હોયછે, તેને અમલ કહેછે; માટે જે વધારે પીધામાં આવે, તો તે વસ્તુના ગુણથી આપણામાં જીમ તથા કેક આવેછે, તેણે કરીને આપણી યુદ્ધિ શુભ થઈ જઈને આપણે ગાંડની પેઠે ચાલવા માંડીએ છીએ. એ અમલના તોરમાં માણસો અતિ ધણાં અનર્થાદ કર્મો કરેછે, તેમાં ખૂન પણ થાયછે; અને જરે થોડો લીધામાં આવ્યો હોય તારે પણ તેમનું ખોલવું મૂર્ખના સરખું થાયછે; અને જેનો પછવાડેથી ધણેજ પરચાત્તાપ થાયછે એવી વાતો પણ વારેવારે ખોલાયછે. માટે સઘળા જીવાન પુરુષોએ અમલવાળા દારૂઓ થકી ધણા સાવધ રહેવું; દારૂ આપવો પણ નહીં, કેમકે થોડો લેતાં લેતાં ધણો લેવાનું સૂઝ પડેછે, અને ધણો લીધાથી છેલ્લી વારે અરાખ ટેવ પડી જાયછે. જે પુરુષ એવી જાતના દારૂ પીધાને વશ થાયછે, તેને છાકયો અથવા પીધેલો કહેછે; જે એમ ધારીએ કે એવું માણસ પોતાની કેફના વખતમાં કાંઈ કુર્મ કરતું નથી, તોપણ અદરહેઝી થકી તેને દુખજલ ભોગવવું પડેછે. નિર્વ્યસનીની પેઠે તેનાથી સ્વસ્થપણે અ-

થવા સારી રીતે કામ થતું નથી. જે કામ તે માથે લેછે, તે પાર પાડશે એવો કોઈને ભરોસો આવતો નથી માટે તેને કોઈ કામ ધંધો સોંપતું નથી તેથી તે લાચાર થઈ જાયછે. દારૂ પીધાના અરથે કરીને તેની લાચારી વધતી જાયછે. તેનું કુટુંબ તેની અરાખ ટેવે કરીને વિપત્તીમાં પડેછે, તેથી તેને કોઈ આહાતું અથવા માન આપતું નથી. તેનું ઘર વિપત્તીનું સ્થળ થાયછે. અને રોગ તથા તંગાસથી તેનો આવરદા થયેછે.

એ મધમાખિઓની વાત.

વૈશાક મહિનામાં એક દિવસે સવારના સારા વખતમાં એ મધમાખિઓ મધ શોધવાને નિકળી; તેમાં એક શાણી અને ૧૧૧ મિતાહારી હતી, અને બીજી બેકિકરી અને ઉડાઉ હતી. તેઓ સુવાસિક ૬૦ વનસ્પતિ તથા મુગંધિયુક્ત ફુલો અને સ્વાદિષ્ટ ફળોની એક વાડીમાં આવી પોહોરીઓ. તેમની નજર આગળ જે ભાતભાતના મેવા હતા, તે આધામાં તેમણે કાંઈક વખત આનંદથી કાહાડ્યો; તેમાંની એક જણી પોતાનો મધપુડો બનાવવા સારા ખાતાં ખાતાં પોતાની જંગો ઉપર મીણુ એકડું કરતી જાય, અને બીજી તે વખતના આનંદ સિવાય બિલ્લ કશા ઉપર વક્ષ ત રાખતાં મીઠી મીઠી વસ્તુઓ આઈને મોજમાં ગરક થઈ ગઈ.

આપરે તેમણે એક આલૂના ઝાડની ડાળીએ ઠાંગેલી પોહોળા મોહોની મધ બરેલી શીશિ દીઠી. પેલી વિચારવિનાની સ્વાદીઆણે પોતાની બેહેનપણીની શિખામણુને મુદ્દલ ગણુકારી નહીં; અને ૧૧૨ ઇંદ્રિયબ્ધ્ય આનંદનો ૧૧૩ ઉપભોગ કરવાનો નિર્ણય કરીને ઉંધે માથે તેવાસણુમાં પડી. બિજી જે સમજણી હતી તેણીએ સાવધણુ યોડું યોડું મધ ચુસ્કું, પણ અંદર પડવાની ખીછીકથી ફળ તથા કુલો તરફ ઉઠી ગઈ; તેણે મધ્યમણુ આધું હતું તેથી તાંહાં તેની ૧૧૪મિ વધી, તેણે કરીને તેને તે ખોરાકના સુખનો વાસ્તવિક ઉપભોગ થયો.

પછી સાંજરે તેણે તાંહાં જઈને પોતાની બેહેનપણીને પુછ્યું “તું આપણા મધપુડામાં આવેછે કે નહીં?” પણ તે મીઠા પદાર્થમાં એવી ગરક થઈ હતી કે તેનાથી તે પદાર્થોનો ઉપભોગ પણ ન કરાય, અને તેમાંથી નિકળાય પણ નહીં. તેની પાંખો લપટાઈ ગએલી, પગોમાં બેર ન મળે, અને આખું શરીર નખળું પડી ગયું હતું; સામર્થ્ય એટલુંજ રહ્યું હતું, કે તેણે પોતાની સહીઅરને છેલ્લા રામરામ ક્રીધા, અને પોતાનો છેલ્લો દમ સુકતી વેળાએ આ પ્રમાણે બેદ ક્રીધો. ઉપભોગનો સ્વાદ લીધાથી સંસારમાં આપણને વધારે સુખ થાયછે ખરૂં, પણ તેમાં અતિશય માયા રાખી, તો ખરાખી થયાવિના રહેતી નથી.

લુઈ કોનારો.

વેનિસ નગરમાં લુઈ કોનારો નામનો એક અમીર રહેતો તેની આગીસ વરસની ઉમર થઈ તાંહાંસુધી પોતાના ખરા મિત્રોની પેઠે ૧૧૫મિ મિતાહાર રાખતો. તેના બે-સુમાર આધા પીધાથી સઘળા દિવસ તેને લોહીવિકાર, સંધિવા, તાવ, એવા એવા રોગ થતા, છેલ્લી વારે પોતાના વૈદોની સલાહથી તેણે પોતાનો યુજરો કરવાનો રીતિ કેવળ બદલી નાખી, અને મિતાહારમાં નાખીઓ થયો. તેનું ફળ એ નિપત્તું કે એક વરસની મુદતમાં તે સઘળા રોગથી છુટ્યો. પછી તે દર રોજ ખાર ઝાંસ અબ તથા ચઉદ ઝાંસ હલકો દરાખનો દારૂ, એટલો ખોરાક માત્ર લેવા લાગ્યો. ધણું કરીને એટલો ખોરાક ધણુ ખરાતા જીવને અધાર આપે એટલો નથી; પણ કોનારો ધણો ઘરડો થયો તાંહાંસુધી એટલાથી તેને શરીરે સુખ રહ્યું. એ સિત્તેર વરસની વયનો હતો તારે એક દિવસ પડી ગયો, તેથી તેનો એક હાથ અને પગ બાખ્યો. એટલી ઉમરનાં બિબં કેટલાંએક માણુસોને એવું દુઃખ મર્યું મુશ્કેલ પડેછે, તથા વખતે તેમનું મોત પણ આ-વેછે. પણ કોનારોનું શરીર નિરોગી અવસ્થામાં હતું તેથી તેને થોડા દાહાડામાં આરામ થયો. ત્યાસી વરસનો થયો તોપણુ તે ડુંગરો ઉપર દોડીને ચઢી જતો; બોંધ

उपरथी कुटीने घोडा उपर भेसतो; अने तेनुं चित्त
अधुं तो डेकाणुं हतुं डे ते ११६ कोमलरसप्रधान नाटको लप्पी
शकतो. सर्वकाण ते प्युरा रेहेतो; अने पोताना अंत-
काण लग्गी छोकरांमोनी रमतमां सामेल थवाने समर्थ
हतो. अमेवी ११७ विलक्षणु शेतीअमे मिताहार राप्पनारतुं
वय अग्राळुं वरसतुं यधुं, तारे ते अत्यंत शांतपणुं अने
डेवण दुःस्वरहित मरणु पाभ्यो.

न्याक सिम्पकिन.

न्याक सिम्पकिन नामतो अेक अलासी पोर्टस्मौथनी
गोदीमां काम करतो हतो, तेने पीवानी लत भारे हवी.
तेनो स्वाभाविक परिणाम अेवो थयो डे तेने तथा तेनां
आयडी छोकरांने अन्नवस्त्रना सांसां पडे; तथा तेनुं घर
शरदीनी तथा अंधारी नगोअे हतुं, अने तेमां कांछ
रायस्वीलुं पणु अगुं नहणुं. अेक दिवसे संध्याकाणे न्याक
पोताना छाकटा सोपतिअो साथे रस्तेथी नतो हतो, ते-
वामां अेक नगोअे, अेअोअे दार पीधाना सम आधे-
ला अेवा मालुसोनी अेक सभा भरार्छ हती, तांहां ते
दैव जेगे न्छ पोहोंतो. मद्यो पीधाथी शी शी अराप्पी
थायछे, तथा अेअो डेहनी वस्तुअो लेता नथी तेमनी
जुंहणी डेवा सुअथी जुनरेछे, ते विरो अेक ललो अने
प्रतिष्ठित पुरुष ११८ व्याप्यान् करतो हतो. ते अलासी अर्धो

डेहमां हतो, पणु अे भापणु थधुं ते सांभणीने पोतानी
आतरनमा करी लेवाने तेने पूरी शुद्धि हती; अने न्जरे
ते ११८ व्याप्यान् पूहं थधुं, तारे तेणुं पोतानुं नाम ते
लोकनी अंडणीमां दाम्पल करववाने ते भापणु करनारनी
विनंती डीधी.

प्रमाणिक न्याकना सोपतिअो तेनी मजक करता, तो-
पणु ते पोताना निश्चय उपर दृढ रह्यो. तेणुं पीहांअो-
मां नवानुं अंध डीधुं. अेठलुं ते कमातो, ते सधणुं
पोताना धरनां सुअ अने अगत्यनी वस्तुअो उपर अर-
यतो. तेने अने तेना कुटुंअने सारीपेठे अन्नवस्त्र मज्यां.
तेणुं कांछक सारां रायस्वीलां जेणयां, अने थोडा
काणमां छोकरांने निशाणे अेसाड्यां. धीनेधीने ते
थोडाअेक पैसा अयाववा पणु लाग्यो, अने ते पैसा
तेणुं सावकारी पेहेडीमां धणुी अपरधारीथी सुक्या, अे-
ठला साइ डे कोछ वअत ते मांदो पडे अने काम करी
न शके, तारे तेवडे तेनो अेनिर्वाह अाले; अथवा ते
पैसा अेकडा थाय, अेठले ते धरजे थया पछी तेने कार-
पानामां कामे न्छुं न पडे.

न्याकना न्युना सोपतिअो तेनी अालना वप्याणु क-
रवाने अदले तेनी हासी करवा लाग्या; पणु पोते अी-
धरां पेहेरीने, अेथी पिणने सारां वस्त्र मणतां होय ते-
विरो हसणुं, तथा पोताने लुप्पी रोठली न मणती होय

અને તેથી બિજાને મિષ્ટાન્ન મળે તે વિશે હસવું એ અનાદીપણું છે. એક દિવસે બ્યાકે તે સધળાઓનાં માઠાં ભાષણોથી પોતાનો છુટકો કીધો. તેને રસ્તે જતો જોઈને એક જાણે હાક મારીને કહ્યું “અરે બ્યાક, હું નથી જાણતો કે પરહેઝગારી તેને માફક આવેછે; એથી તો તારા ગાલ ઘણા પીળા થતા જાયછે.” બ્યાક પેહેડીમાં સુકવા સાંચાર મોહોરો લઈ જતો હતો, તે પોતાના ગળવામાંથી કાઢીને ઉત્તર દીધો “હા ભાઈઓ, ખરી વાત; અને એથી માંહે ગળવું પણ પીળું થતું જાયછે.” તેથી તેમને પોતાના દારિદ્રની લાજ લાગી, પછી તેમણે કોઈ દિવસે તેની હાસી કીધી નહીં.

સાદું આધામાં મોટી મોજ.

મિષ્ટાન્ન આધાથી જે આનંદની વૃદ્ધિ કરવાને ધારી-એછે, તેજ આનંદને તેથી ઉલટો બિગાડ થાયછે, કેમકે સાદો ખોરાક આધને સારી ભુખ તૃપ્ત થયાથી જે આનંદ યાયછે તેની ખબર, જે મિષ્ટાન્ન આધામાં મંજ્યા રહેછે તેમને કદી પડતી નથી. આટાંમેકસીઝ સ્ત્રીમોન નામના ઇરાન દેશના આદરાહ વિશે એવું કહેછે કે જારે તે પોતાના શત્રુઓ આગળથી નાસી ગયો, અને તેને સુકાં અંજીર તથા જવની રોટલી ખાવી પડી, તારે તે

કહેવા લાગ્યો કે “આહા! આજલગી હું કેટલા બધા આનંદથી અજાણ્યો હતો.”

૧૦૯ આરોગ્યતાનું ૧૧૯ સંરક્ષણ.

જે અવસ્થામાં શરીરનાં ૪૮ પ્રત્યેક ૧૨૦ ઇન્દ્રિય અથવા અંગ નિર્વિકારી હોયછે, અને પોતપોતાના નિયમિત વ્યાપાર વગર અડચણે કર્યાં જાયછે, એવી જે શરીરની અવસ્થા, તેને આરોગ્યતા કહેછે. જે ૧૨૧ અખાશય તથા કોઠામાં પોતાનું સધળું સ્વાભાવિક સામર્થ્ય હોય, અને તેમનો વ્યાપાર અન્ન ઉપર સારીપેટે ચાલતો હોય; તથા જે ૭૦ હૃદય અને તેમના માર્ગ સારી સ્થિતિમાં હોય, અને તેમાંથી લોહીનું વેહેવું ખરોખર ચાલતું હોય; તથા જે ફેફસું સાબુત હોય, અને લોહીને જોઈએ તેટલો વાયુ ગ્રહણ કરવા દે; તથા જે ભેજું નિર્વિકાર હોય, અને તેથી સર્વ મનો-વ્યાપાર યોગ્ય રીતીએ ચાલતા હોય, તથા જે પસીનો કાઠાડી નાખવાને ૧૨૨ ત્વચામાં સામર્થ્ય હોય, તો આરોગ્યતાનાં મુખ્ય લક્ષણો મળ્યાં એમ જાણવું; તારે દિલમાં કાંઈ પણ નહારી અથવા દુઃખભરેલી નિશાનીનો આપણને ભાસ થતો નથી, અને આપણાં નિમેલાં કામ ઉપર લક્ષ દેવાની આપણને શક્તિ રહેછે. એવી અવસ્થામાં રહેવું એ એક સધળાં સુખોમાં મોટાં સુખનો ૧૧૩ હૃદય-

ભોગ લીધા બરોબર છે. અને તેથી વિરુદ્ધ અવસ્થામાં રહેવું એ એક બારે વિપત્તીના ભયું લાગે છે. આપણા પરમ કૃપાળુ ઇશ્વરે એવો નિયમ બાંધ્યો છે કે જે આપણે આપણા શરીરનાં ૧૨૦૬ન્દ્રિય અથવા ૧૨૩અવયવોને કાંઈ નુક્સાન ન પોહોંચાડવાને સંભાળ લઈએ, તો તેઓ પોતાના મુળ નિરોગીપણામાં કાયમ રહે, અને તેવું થયાથી આપણે આરોગ્ય રહીએ. પણ જે આપણે તેમને નિવિકારી રાખવાને સંભાળ ન લઈએ, તો આપણે આરોગ્ય રહીએ, એવું થવું અશક્ય છે. ૧૨૪ઉદાહરણ, અતિરાય અથવા નુક્સાન બરેલો ખોરાક ખાધાની ટેવ રાખ્યાથી ખમ્સ ૧૨૧અન્નારાયને નુક્સાન પોહોંચે છે ; ઘણા વિચાર અને ઘણી ફિક્કરથી મગજને, હૃદયને તથા તેના માર્ગોને નુક્સાન પોહોંચે છે ; બરે ૧૨૨ત્વચ્ચા ગરમ હોય અને તે ઉપર તાહાડો પવન લાગે તારે તેનાં ૧૨૫છિદ્રો પુરાઈ જાય છે માટે તેમાંથી પસીનો નિકળી શકતો નથી ; એ પ્રમાણે ૧૨૬આચરણમાં કાંઈ ચુક પડ્યાથી અથવા દૈવયોગે કાંઈ ફેરફાર થયાથી પ્રત્યેક ઇન્દ્રિય વિકાર પામવા ભોગ અથવા તેની ક્રિયામાં ૧૨૭અવ્યવસ્થા થવા ભોગ છે, અને તેનો પરિણામ તેજ રોગ ; અને તે રોગ ઘણો વધી પડે છે એટલે ઘણી ખરી વાર મોત પણ આવે છે. માટે સાફ દિસે છે કે આરોગ્યતાનું સંરક્ષણ કરવાને આપણે કેટલાએક ધારા પ્રમાણે ચાલવું જોઈએ—એટલે આરોગ્ય-

તા વિરોધા નિયમો ઉપર લક્ષ્ય દેવો જોઈએ. આપણું સ્વાભાવિક બળ તથા આરોગ્યતા આપણા શરીરમાં રહે એવી રીતે ચાલવાની ટેવ આપણે રાખવી, એ એક અતિ ઘણો મોટો ૧૨૮સ્વવિષયક ધર્મ છે.

કેટલાએક રોગ ઓધે ઉતરે છે. વળી કેટલાએક ઉચ્ચાથી અથવા સ્પર્શ કીધાથી થાય છે ; એટલે વાયુ તેમને એક રાક્ષસકી ખીજ પાસે લઈ જાય છે, અથવા એક મિળને અડચાથી થાય છે ; માટે પરિણામ એવા થાય છે કે આ જાતના રોગના મુળ સાથે જોઓને કાંઈ જ સંબંધ નથી, એવા ઘણા જણને એ રોગ થાય છે—તથાપિ એવે સર્વ પ્રસંગે વ્યાધિવાળા પુરુષો ગમે એવા નિર્દોષ હોય, તોપણ તે માણસની ચુકથી જ થાય છે એમ જણવું. માખાપ અથવા વડવાઓને, અથવા ખીજ પૂર્વજોને તે રોગ અવિચારે થયા હશે, અને પછી તેમને લીધે તેઓનાં છોકરાને પ્રાપ્ત થાય છે. જે લોકો હવાએલી અથવા મોટા શહેરની સાંકડી અને ખરાબ જગ્યાએ રહે છે, અથવા નિરોગી અને હૃદ પ્રમાણેનો ખોરાક ખાતા નથી, પોતે જાતે મુઠકડ રહેતા નથી, અથવા પોતાના ઘરને પણ સાફ રાખતા નથી, તેઓમાંથી એ જાતના રોગો પેદા થાય છે.

માટે સ્પષ્ટ દિસે છે કે આપણે સાફ તથા આપણા મ-

નુષ્ણજાતીનાને સારૂ આરોગ્યતાનું સંરક્ષણ કરવાનાં યોગ્ય સાધનો યોજવાં એ આપણો ધર્મ છે.

જે માણસ જન્મથી નિરોગી હોય, તેની તેવી સ્થિતિ જરૂરી રાખવાને નીચે લખેલી વાતો ૫૩ આવશ્યક છે:—તેના ધરની જગા સુકો તથા સાફ જોઈએ. તથા તેમાંથી ચોખ્ખી હવા રાત્ર દિવસ ઘેટેથી જોઈએ. ઘણીએક વાર તેણે આખે શરીરે નાહાવું જોઈએ. દર રોજ સાઠ તોલાથી ઓછો કોરો ખોરાક ન લેવો, અને જે ૧૨૯ ઉણુકટિખંધની હૃદ આહાર રહેતો હોય તો તેમાં ઓછામાં ઓછા આઠ દશ તોલા જીવરૂપ ખોરાક જોઈએ. વળી તેણે દર રોજ એકજ જાતનો ખોરાક ન ખાવો. તથા એક ટકે ઘણી જાતનો પાણુ ન જોઈએ. તેણે જલદ તથા કેફી દારૂનો ઉપ-બોગ કરવો નહીં. તેણે નિત્ય ઓછામાં ઓછી હડી-ઘડી અને અને તો વધારે વાર પુલ્કી હવામાં રહેવું. તેને શરીર સંબંધી અને મન સંબંધી કસરત રાખવાને કાંઈપણ ઉચોગ જોઈએ; અને તેમાં દર રોજ ત્રણ પો-હોર યુજાવવા. જે એ પ્રમાણે તે કામે વળગ્યો હોય, તો તેણે પોતાની કુર્સદના વખતમાંથી કાંઈક કાળ દર રોજ કાંઈ આનંદકારક ગમતમાં કાઢાડવો. તેણે બીવાં લુગડાં પહેરીને કદી એક જાણુ પણ ખેસવું નહીં, અથવા જે ઓરડામાં થંડો વાયુ આવતો હોય તાંહાં પણ ખેસવું નહીં. આઠ પોહોરમાંથી તેણે ખે સવાખે પોહોર

ઉધ લેવી. તેણે મનમાં ઘણી ફિકર ન રાખવાને સંભા-ળ લેવો જોઈએ, તથા સાક્ષ દૈવથી જે દુ:ખ અને દિલ-ગિરી ઉપજે તે ધીરજથી સહન કરવાને ૧૦૨ ચતન કરવો જો-ઈએ. જે એ ધારા પ્રમાણે સઘળાં માણસો પોતાનો ઝરનિર્વાહ કરે, તો કેટલોક કાળે રોગનું નામ પૃથ્વી ઉપર યોડુંજ રહેશે, અને મનુષ્યજાતીનું સુખ એટલું બધું વધી જશે, કે હમણાં તે વિરો આપણાથી કાંઈજ કલ્પના થતી નથી.

હવાવાળું ઘર.

એક સ્ત્રિ, જેને આરોગ્યતાનું સંરક્ષણ શી રીતે વાક- છે તે ધારા માલમ હતા. તે ઇંગ્લાન્દના પૂર્વ તરફના એક પરગણામાં પોતાની બેહેનને મળવા ગઈ. એ સ્ત્રિ મનજીક હતી પણ પેલીની જોડે સરખાવી જોતાં અજ્ઞાન હતી. એક કાલ્પવાળી જગો પાસે ઘર હતું, તાં-હાં તે પોતાના કુટુંબ સહિત રહેતી હતી; તે ઘર એટ-લું નીચું હતું કે શિઆળામાં ઘણી ખરી વાર રસોડાની બોંચ ઉપર તસુ તસુ પાણી ભરાઈ રહેતું; જરે તે મળવા આવનારી સ્ત્રીએ તેના કુટુંબની ખબર પુછી, તારે તે-ણીએ જવાબ દીધો કે “કોણુ જાણે શું છે જે આ ઘર અમને સેહેતુંજ નથી. જે દિવસથી અમે આ ઘરમાં રે-હવા આપ્યાં છેએ, તે દિવસથી અમારે વૈથેન કાઢાડ-

વાનો વારો આવ્યોજ નથી. મારા વરને જ્યારે સંધિવા થયો છે, અને તેથી તેનું શરીર બધું રહી જશે એવું બય લાગે છે. મને કોઈ ઘેનાએજ સળેખમા થયાવિના રહે છે. અને છોકરાંઓનાં ગળાં દર શિઆળે સુજી આવે છે. તે સિવાય ગયે ઝોડતોખર મહિને અમને સર્વેને તાવ આવતો હતો, તારે એક આકર અને એ છોકરાં મરી ગયાં, તે તો તમને માલમજ છે. અહિંઆં અમે એવાં અભાગ્યાં થયાં છેયે તેનું કારણ મને કાંઈજ સુઝતું નથી.”

તે મળવા આવનારી સ્ત્રી બોલી “મારી બહેન, તું કાંઈ અભાગણી નથી, પણ તું એ સમજ માત્ર છે, તારા કુટુંબની પીડાનું કારણ આ રોગિણ કીચડની પાસે તમારું રહેકાણુ રાખ્યાથી છે. જાંહાંસુધી તમે અહિંઆં રહેશો, તાંહાંસુધી તમારી સ્થિતીમાં કાંઈ ફેર પડનાર નથી.”

તેની બહેન બોલી “તમારી ધારણામાં ખરેખરું એવુંજ આવે છે? વાર, જો એવુંજ હોય તો હું કાલેનીકાલે એ ઘરમાંથી નિકળીશ. પણ જાંહાં જઈશું, તાંહાં માંહું નસીબ એ ડગલાં આગળનું આગળજ થશે, અને હાલ જે હાલતમાં છેયે તેમાંથી નાસવા જતાં વખતે વધારે દુઃખમાં પડીશું.”

તે સ્ત્રી બોલી “એ વાત તો ખરી છે કે જાંહાં જાંહાં જઈશું, તાંહાં દૈવ તો આગળનું આગળ; તોપણ આપણો ધર્મ છે કે કાંઈ સંકટ આપણા ઉપર આવી પડતું

દિસે, તો તેથી દૂર રહેવું. એમ કીધાથી એવો કાંઈ નિશ્ચય નથી કે આપણે વધારે ખરાખીમાં પડીશું. પરનેશ્વરે આ સૃષ્ટિ ચલાવવાને કેટલાએક ધારા બાંધ્યા છે તે ધારાઓમાં આરોગ્યતાનું સંરક્ષણ કેમ થાય છે તે વિશેના ધારાઓ પણ છે. તમે અહિંઆં રહ્યાથી તેમાંના કેટલાએક ધારા તોડોહો, તથા તમારા કુટુંબની વિપત્તિ તમારી ચુકનો સ્વાભાવિક પરિણામ છે, એમ મને લાગે છે.”

છેલ્લે સર્વાળે ધણી વિનંતી કરીને તેણે પોતાની બહેનના કુટુંબને ખીલ્લે કેકાણે ધર બદલાવ્યું; તાંહાં તેના વરનો સંધિવા મટ્યો, અને માએ અને છોકરાંએ ધણાં વરસ સુધી આરોગ્યતા ભોગવી.

અજીર્ણ થએલા રોગીને સારો કરવાનો

પ્રથમ ઉપાય.

ઈંગ્લાન્ડ દેશના એક જ્ઞાનવારાય સ્થળમાં કોઈ એક વૈદ્ય છે, તેણે અજીર્ણ વિકાર દુર કીધાથી, એટલે ૧૩૦૦ પાચક ઠંદિયોતી અવ્યવસ્થા ૧૩૧૧ વ્યવસ્થામાં આણ્યાથી, મોટું નામ મેળવ્યું છે; તે ધણા રોગીઓને મધ્યમ રીતે ખાવું પીવું અને થોડીએક વાર ખાહાર કરવા જવું એ સિવાય ખીજું કાંઈ ફરમાવતો નહીં. એક દિવસ એક જડ અને મધ્યમ વયનો પુરુષ તેની પાસે આવીને કેહેવા લાગ્યો કે

“મારી પદ્મપ્રકૃતિ ઘણીજ બિગડી છે.” તે વૈદ્યને તુરત માલમ પડ્યું કે જે ઘણાંએક તાલિવન્ત લોકો ગાડીમાં ખેસીને ફરેછે, તથા જે ઉપભોગની તેમને ઈચ્છા થાય તે ક્રીધાવિના રહેતા નથી, તેમાંનો આ એક પુરુષ છે. તેણે તે રોગીને પુછ્યું કે “મારે રોહર આહાર થોડાંએક ગાઉ ઉપર જવું છે માટે મારી સાથે તમો ગાડીમાં આવશો!” તે વાત તેણે માન્ય કીધી. જરે તેઓ રોહર આહાર આસરે ત્રણેક ગાઉ ગયા, તારે તે વૈદ્ય આખકો નાખી દીધો, અને તે રોગીની વિનંતી કીધી કે “જરા નીચે ઉતરીને પેલો આખકો આણો.” તે પુરુષ ગાડી ઉપરથી ઉતરતાંજ તે વૈદ્યે ગાડી ફેરવી, અને પાછો રોહર ભણી જવા લાખ્યો; અને પ્રથમ પાછો ફરી જોઈને હસતાં હસતાં તે રોગીને કહ્યું “તમે ચાલતા પાછા આવજો, તેથી ઘણું કરીને તમને રક્ષુધા ઉત્પન્ન થશે” તે રોગીને સદાવડો મટાડવાનો એ પેહલો ઉપાય હતો.

એવીજ હાલતમાં પડેલાં એક રાક્ષે લન્દનમાં એક નાનીઓ વૈદ્ય જે લગાર તરેહવાર હતો, તેને ઈલાજ પુછ્યો; તેનો જવાબ તેણે એટલોજ દીધો કે “પાવલામાં તાઈ શુજરાન ચવાવ. અને તે પછુ તું પોતે પેદા કરજે.” એ જવાબ મનરથી હતો ખરો તથાપિ તે પુરુષને નિશ્ચય તેમજ કરવું ઘટતું હતું.

એક જીવાન પુરુષ જીને સંજોખમા થયો હતો.

એક તુરત ધંધે લાગેલા જીવાન પુરુષને એક રાત્રે ૧૩૩ના ઠકરાલામાંથી ઘેર આવતાં સંજોખમા થયો. ખીજે દિવસે જો તે પથારીમાં પડી રહ્યો હોત, અને કાંઈ ઓસડ લીધું હોત, તો ઘણું કરીને તેની ૧૩૪વિકૃતિ દુર થઈ જાત; પણ પોતાના કામ ઉપર હાજર રહેવાને તે આતુર હતો, તથા તે કામની ઘણીજ ખપરદારી રાખવાની જરૂર હતી, માટે તેનાથી તે એક દિવસ પણ ઘેર રહેવાનું બંધું નહીં. પછી તે પોતાના લખવાના કામ ઉપર મંડ્યો, તેથી સાંજની તેની પ્રકૃતિ જરા વિરોધ બિગડી. તે ખરા સ્વભાવનો માણસ હતો, તથા પોતાનું કામ ચલાવવામાં દૃઢ હતો, તેથી હજીપણ તેણે આહાર નિકળવાને મમત કીધો; તેનો પરિણામ એવો થયો કે તેને ગળે આગ ઉડવા માંડી, પણ તેથી અતિશય વેદના થઈ નહીં, માટે હું ખારે બધમાં છું એમ તેને લાગ્યું નહીં. કોઈએક કામ વિરો તે ચિન્તાતુર હતો, તે બજવવાને પોતે આરકને હાંકવાને કેકાણે ખેસીને રાત્રે એક મજલ પણ કીધી. પછી તેનો ઘાટો ખેસી ગયો; તોપણ તે પોતાના વેપારના કામમાં લાયુ રહ્યો. આખરે એવો દૈવયોગ બન્યો કે એક દાહાડો તેની વખારમાં એક વૈદ્યનું આવવું થયું; તેણે એની અવસ્થા જોઈ

ને કહ્યું કે “તમે સુતા નથી અને હેરફેરા કરો છો તેથી તમારા જીવનું જોખમ થશે, માટે હું સલાહ આપું છું કે ઘેર જઈને તમારો જો વૈદ્ય હોય, તેને બોલાવો.

એ વાત તે જીવાન પુરુષે લાચારીથી કબુલ કીધી. તેને આરામ કરવાને ઘણા ઘણા ઉપાય કીધા, પણ સર્વ નિષ્ફળ ગયા. તેની શ્વાસ લેવાની નળીનો ઉપલો ભાગ તથા જે નળીઓ ફેફસાને જઈ મળે છે તે સારી ન થાય એવી રીતે સુજી ગઈ; પછી તે થોડાંએક અડવાડીઆંમાં મરણ પામ્યો, અને તેથી તેનું સર્વ કુટુંબ તથા મિત્રો ભારે શોકમાં પડ્યાં. એ પ્રમાણે જે માયાણુ સ્વભાવનો હતો તથા જેના ઉપર ભારે આશા હતી, એવો આ એક જીવાન પુરુષ જરીએક અવિ-વેક્રી થયાથી પોતાની ભર જીવાનીમાં મરણ પામ્યો.

એ ધન્ય આરોગ્યતા! તારી કીમત સુવર્ણ તથા સંપત્તીથી ઘણીજ વધતી છે. જીવને તું મોટો કરે છે; અને જ્ઞાન મેળવવાને તથા સદ્ગુણની રુચિ આણવાને તેની સત્તા પણ તારાથીજ વધે છે. જે પુરુષ પાસે તું છે, તેને બીજા કરાની થોડીજ ગરજ પડે છે; અને જે માણસ એવો અભાગ્યો છે કે તેની પાસે તું નથી, તે તારી અને બીજી સર્વ વસ્તુઓની કમતીમાં રહે છે.

૧૦૯ આરોગ્યતા તથા આયુષ્યવૃદ્ધિ કરવાનાં સાધનોમાં સુખ્યત્વે કરીને મિતાહાર, ખુલ્લો વાયુ, સહેલી મહેનત, અને થોડી ચિન્તા એ ચાર વસ્તુઓ છે.

સંતોષ.

અરો અને ખોટો એવો એ જાતનો સંતોષ હોય છે. છેક આસુગમતી અપસ્થિતીમાં આપણે હોંઠાએ; આપણાં અન, વસ્ત્ર તથા બિજી જરૂરી જીનસો એાઈ હોય; જેથી આપણી સ્થિતિ સુધરી શકે, એવી આપણા મનમાં અને શરીરમાં શક્તિ હોય; અને આપણું સારું કરવાને ૧૦૨ ચત્ન કરવાનું કોઈ પણ પ્રકારે અયોગ્ય ન હોય; એ પ્રમાણે હોય તો, સંતોષ માનીને રહેવું એ ખોટું છે. એવું પણ બને કે આપણે એવી અવસ્થામાં હોઈએ જે અરેખરી અડ-ચણો આપણા પર આવી પડે; શરદી ભરેલા ઘરમાં રહેવાથી આપણી આરોગ્યતાને નુક્સાન પોહોંચતું હોય; અથવા જે સેહેજમાં સંધાય એવું કાચું આપણા લુગડામાં હોય; એ પ્રમાણે હોય તો સંતોષમાં રહેવું એ પણ તેટલુંજ ખોટું છે. જે સૃષ્ટીના આરંભથીજ માણસો જેવી અવસ્થામાં હતાં, તેવીજ અવસ્થામાં તેઓ સંતોષ માનીને પડી રહ્યાં હોત, તથા જે અરાબિઓનો સેહેલી રીતે ઉપાય થઈ શકે તેઓનેજ સાંતપણે સ્વાધીન રહેત,

તો પૃથ્વી આનલગી નંગલી લોકોનુંજ રહેઠાણુ હોત.
 ખરો સંતોષ તો તેજ કે આપણી બુદ્ધિને તથા સાધ-
 નોને માફક આવે એવી અવસ્થામાં, અને જે હરેક ઉ-
 પાય અથવા ચિન્તા કરવાથી મટે નહીં એવી અભિ-
 યોને સ્વાધીન થઇને ૧૩૫ સહનશીલ અને સુખી રહેવું.
 સઘળા એ જાતના સંતોષને પસંદ કરેછે, અને સર્વે સારા
 માણસો એવા સંતોષની ટેવને માટે ૧૭ પ્રયત્ન કરેછે.

જે માણસ, પોતાની મેળે જેટલું સાઈ મેળવાય, તેટલામાં
 સંતોષ પામતો નથી, તેને લોભી કહેછે. લોભી માણસો
 થકી ઇસ્વરની ૧૩૧ વ્યવસ્થામાં એક ઉપયોગી ૫૮ પરિણામ
 થાયછે; પણ તેઓ પોતે ૧૦૧ વસ્તુતઃ સુખી હોતા નથી,
 કારણ, તેઓ કદી તૃપ્ત રહેતા નથી. તેમને એક વસ્તુ
 મળી, એટલે પછી તે બિજા મેળવવાની આરામ કરેછે;
 તેમને ગમે એટલી આખર મળે, તોપણ તેઓ બિજા
 આખરની આરામ રાખેછે. શિકંદરના વખતમાં જેટલો
 પૃથ્વીનો ભાગ જાણીતો હતો, તેમાંનો ધણો ખરો હિ-
 સ્સો બંરે જીતી રહ્યો, તારે બિજા કાંઈ જીતવાતું
 રહ્યું નહીં, એવું વિચારીને પોતે શેવા લાગ્યો. મોટા
 અધિકારમાં તથા ઘણી દોલત રાખ્યામાં સદાકાળ ભય
 હોયછે, માટે તેમાં અસ્વસ્થતા પણ હોયછે; પણ જે
 પુરુષ સંસારની સારી વસ્તુઓના મધ્યમ ભાગથી તૃપ્ત
 રહેછે, તે નીરાંતથી અને નિર્ભયપણે દાહાડ કાઢેછે.

છેકજ યોગમાં સંતોષ માનવો, અથવા જોને દૂર કરી
 શકીએ એવી અભિચ્ચોમાં તૃપ્ત થઇને રહેવું, એ
 અયોગ્ય નથી ખરૂં, તોપણ સારાંશ એ કે તૃપ્તિયુક્ત મ-
 નવાળા થવું એ સાઈ.

હંસણી અને સોનાનાં ઇંડાંની વાત.

કોઈએક માણસ પાસે સારાં ભાગ્યે કરીને એક હંસણી
 હતી, તે રોજ એક સોનાનું ઇંડું સુકતી. એ થકી તે-
 નો લોભ કમી થવો જોઈએ, તે ઉલટો વધતો ગયો;
 અને તેમાં સંતોષ ન પામીને તેણે એવો નિશ્ચય કીધો
 કે એને મારી નાખીને એનું પેટ ચીરવું, એટ-
 લે એનામાં જે અખુટ ખજાનો છે, તે મને એક-
 દમ મળે, અને રોજ રોજ એક ઇંડાંની વાટ જોવી ન
 પડે. પછી તેણે ધારણ પ્રમાણે કીધું; પણ કાંઈ મળ્યું
 નહીં, અને ઉલટો દિલગિર તથા નિરાશ થયો.

એક મોટા રાજકારભારીનું અસુખ.

વીજા જ્યોર્જના રાજ્યમાં હેલિ ઉન્દાસ નામે એક મોટો
 રાજકારભારી હતો. તેને મોટો અમલ મળ્યો હતો, તેથી
 તે ઘણાએક લોકોને સુખી કરવાને સમર્થ હતો. તોપણ
 હિંમેસાં તે પોતે સુખી ન હતો. ઇસવી સન ૧૭૯૫ ના
 સાલને છેલ્લે દિવસે તેની વિખ્ખલડનમાં રહેવાની જગો-

मे सर जेहन सिंझेर तेनी सुधाकातने आव्यो, अने आव्यो रात तांहां रह्यो. सवारे मणस्कांमां ते परोखो मिस्तर उन्दासना पुस्तकामां गयो, अने हिंदुस्थानमांना श्रितिरा राजना संरक्षणुने भाटे डेप आव गुड होम जती लेवाना अगत्य विरो अक मोठो लांभो कागण तेने वांमतां दीडो. सर जेहने तेनो हाथ हलावीने तेने कहुं, “मारा मित्र, हुं स्कोठखान्दनी रीत प्रमाखे आव्यो छुं; आ नवुं वरस तमने शुभदायक हो, अने आ ऋतु सुअे करीने तमने धणी वार प्राप्त थाव्यो.” थोडीअेक वार अ-टकीने कांछिके १३५ उद्वेगथी राजकारभारीअे जवाय दीधो, “मारी आशा अेवी छे डे गया वरस करतां आ वरस साइं जय, डेमके मने याद छे डे आप्पा वरसमां अेक पखु दाहाजे में सुअमां काहाउयो नथी.” जेनी सधणी उमरमां अनेक जय मजेली, जे राजद्वारी मोटाछनी ररशिअर उपर १३७ निश्चित उलो रहेलो देआयछे, अेवो जे अे पुरुष, तेपखु अे प्रमाखे कपूल थयो: पछीतेनी ते कपूल कीधेकी वात सर जेहन सिंझेर माखुसनी छिछानी निष्कणतानां १३८ दृष्टांतने डेकाखे वारवार डेहेतो.

दरपारी उंदर अने गामडीआ उंदरनी वात.

अेक गामडाना संतोषी उंदरने अेक समये पोताना अेक ज्युना सोअतीनी सुधाकात थछ; ते गामडीआ उंदरे

पोताना परोखानी आकरी करवा साइ आछीने पोताना जुंपजमां जे मणी आव्युं, तेवुं पनीर अने मांस तेनी आगण सुअुं. ते जेजवानी लुपीसुकी हती, तथापि तेनी परोखगत अन्तःकरखुथी थछ. ते दिवसनी सांज तेअोअे वातमितमां आनंदथी जुजरी; पछी सुवाने गया. पीजे दाहाउे दरपारी उंदर पोताना मित्रनी रज लेवाने अदले तेने पोतानी साथे तेडी लछ जवानो आग्रह करवा लाव्यो; तेमां पोते दरपारमां डेवा भरपूर सुअथी रेहेतो हतो ते अडाछ भरिवा शअेथी डेहेवा लाव्यो. तेअो साथे निकज्या; अने सांजरे ते जेहेलमां आवी पेंहोअ्या, तारे वार थछ गछ हती; पखु तेअोने सारीपेडे मदाछ, सुरअो अने पज्याअ अेवां भारे भारे पदार्थोनी जेजवानीमांथी जे वधेखुं हरो ते मज्युं; तेमां सुरती पनीर पखु हतुं; अने तेअोअे उंया दाइमां पोतानी सुखे लींजवीअ्यो. पखु तेमनी जेजवानी ज्ञानी वार बाली नहीं; डेमके अेठलांमां अेक गु-रज कुतरने असतो अने पंज भारती सांभणीने तेअो धखु असज्या. इरीथी आवा वलज्या अेठलांमां अेक बिला-डीतो साद सांभणीने तेअो भरवा जेवा थया. अे थछ सुअुं नहीं अेठलांमां आकरोनुं थेणुं औरजमां पे-सीने अेक पलकमां ते सर्वे उसरडी गया. पछी पेला गामडीआ उंदरने जोलवानी शुद्धि आवी, अेठले ते

કેહેવા લાગ્યો, “મારા વાહાલા મિત્ર, જો તારા સુખથી જીવવાના ૧૩૯ વૈભવમાં આ પ્રમાણે ભય તથા સંકટ આડાં આવતાં હોય, તો પછી મારે મારું લુપ્તસુકું ખાવાનું સાઈ; હું મારા શાંતીવાળા ઝુંપડામાં પાછો જઈશઃ કે-મકે એન વિના ઉત્તમ સુખ શા કામનું! અથવા દુઃખીત અન્તઃકરણને ૧૪૭ સમૃદ્ધિ શા કામની!

એક ૧૪૦ બિક્ષાગૃહમાંનો સંતોષ.

યોગ દીવસ ઉપર—માં બિક્ષાગૃહ જોવાને અમે ગયા હતા, તાંહાંના રહેનારામાંથી એકજણમાં અમે સંતોષ તથા માહું આણ્યાવિના પરમેશ્વરની કરેલી સ્થિતિમાં રહેવાનો એક નામીયો દાખલો જોયો. એક નામે સ્ત્રી પોતાનાં કાકીકાકાના હાથ નીચે ઉછરી હતી; તેઓ સારી અવસ્થામાં હતાં પણ મધ્યમપણે અને વિવેકથી પોતાનો ઝરેનિર્વાહ ચલાવતાં હતાં. તે ગૃહસ્થ પોતાના છોકરાંને એક બિજા સાથે હુલ્લામથી બાષણ કરવા માટે હિંમત આપતો હતો; પણ કોઈ માણસ, કુટુંબ, પોશાક અથવા કોઈનો કોઈ સાથે સંકેત એ બાબત ખોલવાની મના કરતો: તે કેહેતો કે આટલા વિષય ઉપર બાષણ છોકરાંને કાને નિત્ય પડ્યાથી તે વિષયો તેમના મનમાં કેવા ફસી જાય છે, અને પોતામાં અયોગ્ય શીતીનું મોટાપણું માનવાને તેઓ કેવાં શિખે છે, તે તેમનાં માખાપને સમજાવું નથી.

એવા લાએક માણસના હાથ હેઠે તેની બતરીજી મોટી થઈને પરણી. તાર પછી પંદર વરસે તેના કાકો, કાકી અને વર, એ સર્વે મરી ગયાં. એ પ્રમાણે તે નિરાશ્રિત રહી, તો પણ પોતાની મહેનતે કરીને સુખથી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવ્યો, અને પોતાના અનેક મિત્રોની મહત્તેમનીતેમ રાખી. એ પ્રમાણે તેણે દશ વરસ સુધી પોતાની ઉમર આનંદમાં કાઢાડી. દશ વરસ થયાં પછી એક દિવસે તેની પાસેના ઘરમાં રાત્રે આગ લાગી, તેથી તે બિચારીનું ઘર બળી ગયું, અને તે પોતે ઓરડાની બારીએથી જુસ્કો મારીને બચ્યો. એ જુસ્કો માર્યાથી શરીરને જોખમ લાગ્યું, તેથી તેનો જમણો હાથ કાપી નાખવો પડ્યો, અને તેનો જમણો પગ કેવળ નકામો થયો.

તેનાં મિત્રો ધણા કૃપાળુ હતાં, અને તેઓ તેની ધણી અખર રાખતાં હતાં; યોગએક દિવસ સુધી તેણે રાજી થઈને તેમના પૈસાવડે પોતાનું ગુજરાન ચલાવ્યું; પણ એકના ધર્મ ઉપર ધણા જણ આશા રાખે છે એવું સમજીને તેણીએ પોતાના મનમાં સ્વતંત્રપણાથી નક્કી કરાવ કીધો કે લાચાર તથા ગરીબ લોકોને મહાજન પાસેથી જેમ ખાવાનું મળે છે તેમ હું પણ લઉં. તેને બિક્ષાગૃહમાં જવાથી કાંઈ ભય અથવા નામોશી લાગી નહીં; કે-મકે તેને માલમ હતું કે માણસને આખર અથવા ગેર-

આખર તેની આલ થકીજ મળે છે. સર્વ વસ્તુનો દાતા જે ભગવંત, તેને વિશે ઉપકારપૂર્વક પરમ્મતઃકરણથી તે સ્ત્રિ તાંહાં રહી છે. તે ૧૩૫સહનશીલ, ૧૪૧ભક્તિમાન, અને એક સરખી સંતોષવાળી છે. તે છોકરાને શિખવે છે, ધરડાંના સુખદુઃખમાં સામલ થાય છે, તથા પોતાના નાના પ્રકારનાં જ્ઞાન તથા મીઠાં ભાષણવડે સર્વને આનંદ પમાડે છે. એવાં તેનાં લક્ષણો તેની સ્થિતિને મોટાઈની શોભા આપે છે; અને જેઓ તે સ્થળ જોવા જાય છે, તેઓ એ બિહ્વાગૃહમાં રાજી થઈને વાસ કરનારી વિશે ૨૭સત્કારયુક્ત તથા ૧૪૨સાનંદાશ્ચર્યયુક્ત ભાવ મનમાં આણીને પાછા ફરે છે.

દેડકાંએ રાજની ઇચ્છા કીધી તેમની વાત.

અસંતોષી તથા અંચળ એવી જે દેડકાંની જાતિ, જેઓએ ૭સ્વતંત્રપણાનો કેટાળો આણીને અને ફેરફાર કરવાની ઇચ્છા રાખીને તેઓએ ૧૪૩ગૃહસ્પતિને અર્જી કીધી કે, “અમને એક રાજ આપો.”

આલતા સુધી તેમને ઝાઝું નુકસાન ન થાય, એવી રીતે તેમની અર્જી કબૂલ કરવાને તે સુસ્વભાવ દેવે તેમને સાર એક લાકડાનો કડકો ફેંડ્યો. પેહેલાં તેમણે પોતાના નવા રાજને ધણું માન આપ્યું, અને અદખથી તેની પાસેથી વેગળાંનાવેગળાં રહ્યાં; પણ

તેનો શાંત અને ભલો સ્વભાવ જોઈને ધીમે ધીમે તેઓએ તેની પાસે વધારે સહવાસથી જવાની હિંમત પકડી, અને આખરે તેને અતિશય ૧૪૪તિરસ્કાર કરવા જોગ માન્યો. પછી એવી હાલતમાં તેઓએ બિલ્લે રાજ માગવાને બૃહસ્પતિની ફરિને વીનંતી કીધી. તારે તે ગર્જનાકર્તાએ રીસ ચઢાવીને તેમને માટે એક બગલું મોકલ્યું; તેણે પોતાનો નવા સંસ્થાનનો કબૂલે હાથમાં લેતાંજ, ભારે ૧૪૫સ્વચ્છંદ અને જીલ્લમથી પોતાની પ્રજાનો એક પછી એક, એ રીતે બહુ કરવા માંડ્યો.

એથી તેઓ અગાઉના કરતાં ઘણાં વધારે અસંતોષી થયાં અને ત્રીજી વેળાએ બૃહસ્પતિની વિનંતી કરતાંજ તેઓને એ પ્રમાણે ડપકો દઈને કાહાડી મેલ્યાં; “તમે જે પીડાની મારી આગળ ફરીઆદ આણી છે, તે પીડા તમે તમારીજ મજા મુખાઈથીજ પોતાને માથે આણી; માટે ધીરજથી તેને આધીન રહાવિના તમારે બિલ્લે કાંઈ ઉપાય નથી.”

મૃશીમાંહેલા જે ૧૪૬વાસ્તવિક લાભ તથા ૧૪૭સમૃદ્ધીનાં જે સુખ, જેનો અધિકાર અત્યંત મેહ તથા શ્રીમંત સરદાર લોકો કેહે છે કે અમને છે, પણ તે સર્વ, ગામડાંમાંરહેનારા ભલા ગૃહસ્થો, તથા આખાદાની ભરેલો ધંધો કરનારા, અથવા ખેડુતો, એમને પ્રાપ્ત થાય છે; વળી વિ-

રોષ એ કે 'રાજની મર્જી ૧૪૮ સંપાદન કરી લેવામાં કોઈ અમારી ખરોખરીનો યરો, અથવા દરબારમાંથી કોઈ અમારો પગ કાઢાડી નાખાવરો, અથવા અમે અમારી ઉંચી અને પ્રિય પદવી થકી નીચા ઉતરીશું—' એવાં વેદના ભરેલાં ભય અને ૧૪૯ શંકા, એવિના તે સઘળાં સુખ તેમને પ્રાપ્ત થાયછે. એવાં તુફાન તેમના માથા ઉપરથી ઉડી જઈને ગઢરૂપી પર્વત તથા ઉંચા દેવદારતાં ઝાડે ઉપર જઈ પડેછે; ખોટી રીતે મેળવેલા તથા હાથમાંથી જતા રહે એવા અધિકાર તેમની પાસે નથી; કોઈ તેમની ગેરઆખર કરતા નથી. અથવા પછવડેથી તેમની ખોદણી કરતા નથી; શ્રીમંતને ૧૩૬ વૈભવ તથા મોટાઈ ઉપરથી નિશ્ચયે કરીને પ્રાપ્ત થનાર જે વિપત્તિ તેથી અલગ રહીને એ લોકો મોતાની મધ્યમ ૫૬ સંપત્તિવડે એકાએક નિર્ભયપણે આનંદમાં દાહાડા કાઢાડેછે. જે કોઈ એવી સ્થિતિમાં સંતોષ માનતો ન હોય, અને બિચું સુખ મેળવવું હોય, તો તેણે પરલોકનું સુખ પ્રાપ્ત કરી લેવાનો શોધ કરવો; કેમકે અહિંમાં એથી ઉત્તમ સુખ તો ઈશ્વરથી પણ તેને અપાતું નથી.

મોટાઈનું કહેછે કે "હાલનો સાધારણ અરચ કરવા જેટલું મારી પાસે હોય, એટલાવડે હું ૧૫૦ સંતુષ્ટ રહું છું કેમકે બિબ્લ અસાધારણ પ્રસંગોને માટે તો આખી દુનિઆ-

નો અળનો પણ કદી પુરો નહીં પડે; અને દૈવની સાથે ઠકર લેવાને તે કદી આપણને હથિઆર આપે, એવું ઈચ્છવામાં મોટી મુખાઈ છે."

સંતોષ એ કોઈએક અસુહ્ય રત્ન છે, અને જે કોઈએ હજારો ઈચ્છાનો અરચ કરીને તે મેળવું, તેણે શાણપણ તથા સુખની ખરીદી કરી એમ જાણવું.

૧૫૧ મિતવ્યય.

આપણે ઉદ્યોગી થઈને દ્રવ્ય મેળવવું એટલીજ જરૂર છે, એમ નથી, પણ તે દ્રવ્ય મેળવ્યા પછી અખરદારીથી તથા વિચારથી તેનો ઉપયોગ કરવો. જે આપણે ધણી મહેનત કરીને કમાઈએ, અને જલદી જલદી અરચી નાંખીએ, તો આજસુ રહ્યા કરતાં કામિ વલગ્યા એટલોજ આપણને નફો થાયછે, એ કરતાં કાંઈ વધારે થતો નથી. જે આપણે ધણી મહેનતથી ધંધો ન કરીએ, અથવા કાંઈ બિજાં કારણને લીધે થોડું કમાતા હોઈએ, અને તેમાં વળી આપણે મોકળે હાથે અરચ કરીએ, તો તેમ કરવું એ ઉપર કલા કરતાં પણ ધણું નરસ છે; કેમકે તેથી આપણું દ્રવ્ય જલદીથી ખુટી જાયછે, માથે કરજ થાયછે, અને આપણે હેરાન થઈએ

હોયે. ખરો રસ્તો તો એ છે કે આપણી કમાઈ પ્રમાણે ખરચ રાખવો, પણ જોઈએ કમાઈએ, તેટલું સમજી કદી ખરચી નાંખવું નહીં. આપણે હવેસાં થોડું ધણું પણ ખચાવી રાખવું જોઈએ, કે તેણે કરીને, જરૂર મંદવાડ અથવા ઘડપણને લીધે, અથવા કાંઈ મિજલ દેવયોગથી આપણાથી કામ ન થાય, તારે આપણને વેહેલા ન પડે. ગમે તેટલું થોડું કમાતો હોય, તોપણ પ્રત્યેક માણસે ચાલતા સુધી તેમાંથી હરેક રીતે થોડુંએક ખચાવી રાખવું, કે દુઃખના દાહાડામાં તે ખપ આવે.

આપણે ગમે તેટલા તાલિવન્ત જોઈએ, તોપણ ખર્ચરદારીથી હવેસાં ઘટતી જનસો ઉપરજ પૈસા ખરચવા જોઈએ. પૈસાને દુષ્ટ કામમાં અથવા મુખાઈ ભરેલી ગમતમાં ખરચવા, તે ધુળમાં નાખ્યા બરોબર છે; અથવા જે ઉદ્યોગમાં તે પૈસા મેળવ્યા હોય, તે ઉદ્યોગ જાણે કીધોજ નહતો, એવું થઈ જાય છે. તે પૈસા તથા તે મેહેનત આપણા તથા દુનિઆના હાથમાંથી ગયાં એમ જાણવું. આપણને સંભાળ લેવો જોઈએ કે હરેક ખાવાના પદાર્થનો બિગાડ ન થાય, તથા આપણા ખપનો હરકાંઈ સામાન અથવા માલ ખરાબ ન થાય. આપણી પાસે કાંઈ પૈસા વધે તે નકામી સ્ત્રીઓમાં યુમાવવા, અથવા તેની સારી સ્ત્રી ખરીદ કરીને તેને બિગાડવી, તેના કરતાં તે પૈસા ૧૫૨દાનપાત્ર ગરીબને આપવા, એ કેવું સાઈ!

કીડી અને તીડની વાત.

શીઆળાની નંદુમાં કીડીઓનું દળ અનાજના બંદોબસ્ત અને રક્ષણને માટે બારે કામમાં મંડવું હતું; તે અનાજ તેઓએ પોતાના નાહાના ગામડીઆ રેહેકાણના રસ્તાની આસપાસ પવનમાં ઢગલા કરીને સુકાવું નાખ્યું. એક તીડ ઉનાળો ગયો તોપણ દેવયોગથી ખચ્યો હતો, તથા યાહાડ અને જૂખથી મુડદા મરખો થઈ ગયો હતો, તે ધણી નમ્રતાથી તેમની પાસે આવ્યો અને વિનંતી કરવા લાગ્યો, “કે, મને ધંહું અથવા ખાજરીનો એક દાણો આપીને મારો જીવ ઉગારો.” એક કીડીએ તેને પુછ્યું, “ઉનાળામાં તે તારો વખત શી રીતે યુજરશ્યો, કે તે અમારી પેઠે મેહેનત કરીને દાણાનો સંગ્રહ નહીં કીધો.” તેણે ઉત્તર દીધો “હાય હાય! બાઈઓ, મેં મારા દિવસ ખાધા પીધામાં તથા નાચવા ગાવામાં કાહાડ્યા, અને શીઆળાની વાત તો મને કદી સાંભરીજ નહીં.” કીડી બોલી, “જો એવું છે, તો મારે એટલુંજ કેહેવાનું છે કે ઉનાળામાં જોઈએ પીએ, ગાએ અને નાચે, તેમને શીઆળામાં જૂખેજ મરવું પડે છે.”

કેટલાએક મોટા માણસોની ૧૫૧મિતવ્યથા.
કેટલાએક પુરુષ જે મોટી પદવીના થઈ ગયા તેઓ પોતા-

नी मितव्ययताने माटे ४४ प्रत्यात यथा होता. मोठे शिकंदर
 आदशाह धाळुं करीने पोताना हलका अधिकारिम्होना सरभो
 साधे पोशाक पेहेरतो. इशे ले इमनो मोठो राज्याधिकारी
 हतो, ते अेक सो पेन्स अेठेले आसरे सवायार इपीआ-
 थी वत्ती डीमतनो उगलो कधी पेहेरतो नही, अने अेवुं
 इहेतो हे "ले वस्तुनी मारे गरज नथी, ते अेक पैसे
 मणे तोपणु मांधी." अेगस्तस शाहनशाहना हाथमांते
 वपतनी जल्लती पृथिव धाळुं करीने अधी हती, ते
 पोतानी वहु तथा दीकरीना हाथनो अनवेलो पोशाक पे-
 हेरतो, अने साधारणु माणुसना पिछाना करतां वधा-
 रे डीमती पिछाना उपर सुतो न हतो. रहोडेक नाचे
 लेर्मानो शाहनशाह, लेणु आखिआना राजकुटुंबनी
 १५३स्थापना डीधी हती, ते अेवो साधे पोशाक पेहेरतो,
 हे अेक दिवस अेक लडिआरानी दुकानमां तापवाने पेडो,
 तारे ते लडिआरीअे तेने कोर् हलको पुरुष जल्लोने
 पोतानी लड्डी आगणथी काहाडी मेव्यो. तेना वंशमांना
 पुरुष पांयसो आदर्स, ले लेर्मानो राजधिराज
 तथा स्पेननो राज हतो, तेने पणु धां सादां सुगडां
 पेहेरवानी ठेव हती; तेज प्रमाणे फ्रान्स देशना अग्या-
 रमां सुधै राजने पणु हती; तेनी अरयनी योपडीमां
 'गुना अदनते नवी आहे, योहोडमल्लोनी अेक इपीअो, तथा
 जेडने तेज योपडवानो अेक आतो,' अे प्रमाणे लणुसुं

छे. तथापि अे सर्व मोठा राजधिराजअे अेवा हता,
 हे योग्य प्रसंगे मोठा अरय करवामां आधुंपाधुं जेता
 न हता.

अेक १५१मितव्ययी कुटुंब.

छोकरांअेअे अेकअेक जनस संभाणी राजतां शि-
 अणुं; ते वस्तुअो पोताने काममां आवे अे माटे तेम
 करवुं नही, पणु अेस जल्लोने करवुं हे हरकोडने का-
 म आवे; कारणु, प्रथम विचार प्रमाणे करे, तो ते-
 अो स्वार्थी थवा मांडरी, तेमनुं ३७७दरपणुं तो अे हे,
 ले तेमनी पासे होय, ते, तेमना सोअतिअो मणीने वेहं-
 थी लेवुं, पणु करी मीजने पिगाड करवो नही. अेक सभये
 अेक कुटुंबनी में सुलाकात डीधी, तेअोमां १५१मितव्ययता
 अरेअरी दीक्षमां आवी; अेवुं छातां पणु ताहां कांर्ह-
 लकुं अथवा १५४असुअकारक नहणुं. १४६वास्तविक मित-
 व्ययता प्रमाणे आद्वयाधी, लेम पिजअो धाणुथी सुभी
 थता, तेम तेअो योअधी हता. अे कुटुंबमां जरे आप
 अेकाहुं पडीकुं लावतो, तारे मोठां छोकरां पोतानी मणे
 कागण तथा दोरी छोडीते, तेने अग्नीमां न पाणतां
 अथवा काडी न नाअतां जणवीने रापी मुकतां.
 जरे नाहानां छोकराने लंगर लाववा साह अथवा लम-
 रजे करववा साह दोरी जेहअे, तारे ते तैआरज हती;

અને જરે તેઓ તેને ભોંય ઉપર નાખી દેતાં, તારે પછી તેને ડેકાયે સુકવા સાર નાહાનાં છોકરાને કેહેવું પડતું નહીં.

સવા રૂપીઆની કીમત.

એક મોટી નિશાળમાં વાલેન્તૈન નામિ તેર વરસની ઉમરનો એક નિશાળિઓ હતો. તે છોકરો સ્વભાવે સારો હતો, પણ તેના સોબતિઓમાંના કેટલાએકને ખરચવાને સાર પોતાના કરતાં વધારે પૈસા મળતા, માટે તેમની અદેખાઈ કરચા વિના તેનાથી રહેવાતું નહીં. પછી તેણે એ બાબત પોતાના બાપનું મન જોવા સાર હિમ્મત પકડીને કાગળ લખ્યો; ‘મારે માટે આટલું નાણું મોકલો’ એમ ઉધાડું ન માગતાં તેણે લખી જણાવ્યું કે ‘મારા વર્ગમાંના ઘણાએક છોકરાઓને ગજવાખરચ સાર દર અઠવાડિએ સવા રૂપીઓ મળે છે.’

તેના બાપને બિલ્લં કેટલાંએક કારણસર તેની હોંસ પૂરી પાડવાને ગમ્યું નહીં, અથવા તેને ઘણું દુઃખ લાગે એવી રીતે ના લખવાનું પણ તેની નજરમાં આવ્યું નહીં; તેણે જવાબ લખ્યો તેનો સુખ્ય હેતુ એ હતો, કે દર અઠવાડિએ સવા રૂપીઓ કેટલો કામનો છે, તથા કોઈ નિશાળિઆને નકામી સ્ત્રીને અપાવવા કરતાં તે સવા રૂપીઓ બિલ્લ કેટલા બધા અગત્યના ઉપયોગોમાં ખરચાશે, એ સઘળી વાતની તેને સમજણ પડે.

“જાંહાં અલુખડાં ઘણાં પાકે છે, તાંહાં દર માંપે એંસી શેર એવાં બે માપ વેચાતાં લઘએ, તો સવા રૂપીઆમાં આવશે. હવે ૧૧૦ શેર એ કોરો ખોરાક થયો; તેને તૈઆર કરવામાં જે ઘટ પડે તે સર્વે હિસાબમાં લઘને દર શેજ માણસ દિઠ પોપણને માટે અઠી શેર બસ છે. એ હિસાબ પ્રમાણે ગણ્યાથી સવા રૂપીઆમાં એક અઠવાડિઆ સુધી નવ માણસનું પોપણ થાય; ગરોબાઈથી તો ખરું, પણ તે અલુખડાં સાથે જરાએક મીઠું તથા છાસ બેગીને આધાથી હજારો માણસનું પોપણ ચાલે છે.

આપણી આસપાસનાં ઝુંપડાંમાં રહેનારા ઘણાએક લોકોને દર અઠવાડિએ પા રૂપીઆવાળી શેટલી આપીએ, તો તેઓ ઘણો ઉપકાર માનીને લે, અને પોતાનાં છોકરાંના ખોરાકમાં ઘણો વધારો મળ્યો એમ જાણે. માટે સવા રૂપીએ એક અઠવાડિઆમાં તને પાંચ ગરીબ કુટુંબની દુઆ મળશે.

ગામડામાં ઘણાંએક ઝુંપડાં છે, જેઓમાં મોટાં કુટુંબને રહેવાને દર વરસે વીસ રૂપીઆ બાહું પડે છે. માટે દર અઠવાડિએ સવા રૂપીઆથી એવાં ત્રણ ઝુંપડાંનું બાહું અપાએ, અને વળી તે ઝુંપડાં સમરાવવાને પણ થોડું ઘણું બાકી રહેશે.

ગામડામાં જાંહાં અિઓને બાણવે છે તે નિશાળામાં શિખ-

વાને માટે દર અઠવાડિયે ઘણું કરીને સવા આનો આ-
પવો પડે છે. માટે દર અઠવાડિયે સવા રૂપીઆમાં પં-
દર સોળ છોકરાં વાંચતાં શિખે, અને છોકરિઓ સીવ-
તાં પણ શિખે. શેહેરમાંનો નિશાળમાં ત્રણ મહિને અઠી
રૂપીઆ આપીએ, તો તાંહાં વાંચતાં, લખતાં, તથા હિ-
સાબ ગણુતાં શિખીને છોકરાં સાધારણ ધંધો કરવા
બેગ તૈઆર થાય છે. માટે દર અઠવાડિયે સવા રૂપી-
આ વેડે તેવી નિશાળમાં છ છોકરાં શિખે, અને તે ઉ-
પરાંત તેમનાં પુસ્તકોનો ખરચ પણ તેમાંથી નિકળે.

દર અઠવાડિયે સવા રૂપીઆથી લોકોનું સાહે કરવા-
ના આ સઘળા માર્ગ કહ્યા. હવે તારા પોતાના કાયદા
સાહે તે પૈસા કેમ વાપરવા, તેના હું તને એકાદ ખેરસ્તા
કહું છું.

આડ તથા સિદ્ધપદાર્થના ઇતિહાસ સંબંધી બિહુ વ-
સ્તુઓનાં રંગ ભરેલાં ચિત્રો તને ઘણાંજ ગમે છે, તે હું બ-
ણું છું. એવાં કેટલાંએક પુસ્તકો હાલ દર મહિને છપા-
ય છે. દર અઠવાડિયે સવા રૂપીઆ ખરચ્યાથી તેવાં તે-
વાં કેટલાંએક ઉત્તમ પુસ્તકો ખરીદ થઈ શકશે.

જો સવા રૂપીઆ લન્દન શેહેરમાં એકાદાં જીનું પુસ્ત-
કોની દુકાનખાતે વાપર્યો, તો તને પાંચ વરસ સુધી
વાંચવાને પૂરાં પડે તે કરતાં વધે એટલાં એક વરસમાં
૧૫૫ આઘકવીઓના ગ્રંથો મળશે.

હવે દર અઠવાડિયે તને સવા રૂપીઆ આપવાને હું
આનાકાની કરતો નથી, પણ જોઈને કરીને તારૂં તથા
બિબ્લઓનું સાહે થાય એવો જે આ સવા રૂપીઆ, તે
તું તારા સોબતિઓની પેડે આધા પીધામાં અને રમત-
માં ઉડાવે એ મને ગમતું નથી.

પરોપકારશુદ્ધિ.

પોતાને જે જોઈતું હોય, અથવા જે વસ્તુની ઇચ્છા હોય,
તે સઘળાને માટે ઈ પ્રત્યેક માણસે પોતાના ઉદ્યોગ ઉપર
ભરોસો રાખવો, એવું છે ખરું; તથાપિ સઘળાં માણસ
નાના પ્રકારના મામાન્ય સંબંધોથી બંધાયલાં છે, માટે તેમણે
અરસ્પરસનું સાહે ઇચ્છવું, તથા યોગ્ય પ્રસંગે એક બિબ્લ-
ને સહાય થવાનો તથા કામમાં આપવાનો સ્વભાવ રાખવો.

અરસ્પરસનું સાહે ઇચ્છ્યાથી, આપણા મનુષ્યજાતિ-
નાઓ પોતાને માટે જે કરતા હોય, તે પ્રીતીથી જોવું,
તથા તેમની સાથે સ્નેહથી બોલવું, એમ આપણા મન-
માં આવે છે. આપણે જેમની સાથે મિઠાસના શબ્દોથી
વાત કરીએએ, તે શબ્દો સાંભળ્યાથી તેમની બિબ્લઓ
ઉપર પ્રીતિ થાય છે; અને એવું થયાથી માણસ મા-
નમાં પ્રિય રૂપવૃત્તિ ફેલાય છે, અને માણસોના સુખનું માન
ઘણું વૃદ્ધિ પામે છે. પણ જો માણસો અરસ્પરસનું સાહે

ન ઠરે, તો તેઓમાં જાનો દ્રેષભાવ ઉત્પન્ન થશે, તથા કોઈનો જીવ મુખી રહેશે નહીં.

સંસારમાં ઘણીએક આપદાઓ છે, તેઓથકી જન્મ તવો સાવધ પુરુષ હોય, તેને પણ બચવાનો ભરોસો રહેતો નથી. આપણે માંદા અથવા કાંઈ દુઃખમાં હોઈએ, આપણી ઉત્તમ યુક્તિઓ ન ચાલે; તથા આપણા ઉપર દરિદ્રીપણું અને તંગી આવી પડે. જ્યારે કોઈ એવી આપદામાં હોય, તારે બિજાઓએ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તેનું સમાધાન કરવું, તેને સહાય થવું, તથા તેને અગાઉના જીવો મુખી કરવો. એવાં સાધનોએ કરીને દૈવહિત પુરુષોનું કઠિણ અવસ્થાથકી રક્ષણ થાયછે; તથા બિજાઓ વધારે મુખી થાયછે, કેમકે આપણા મનુષ્યજાતિનાઓનું દુઃખ કમી કરવાને સમર્થ થવું, એ આનંદકારક છે.

ધરિવરે માણસોને જીદા જીદા ગુણો આપ્યા છે. કે- ઠલાએક શરીરે તથા જીવોએ બળવાન હોયછે, અને બિજા કેટલાએક અશક્ત હોયછે. કોઈ અદ્ય મુક કરેછે, અને કોઈ વિરોધ કરેછે. કોઈને માખાપ પાસેથી ધન તથા વિદ્યા મળેછે, અને કેટલાએકને એ બે- માંથી કાંઈ પણ મળતું નથી. જીદા જીદા દેરાના લોકોની પણ એજ પ્રમાણે જીદી જીદી દૈવદશા હોયછે, કે- ઠલાએક લોકો જ્ઞાને કરીને પ્રકાશિત હોયછે. અને કે-

ઠલાએક સની અવસ્થામાં જીદલા હોયછે. માટે મનુષ્ય સંબંધે તથા દેરાના લોક સંબંધે આપણે સઘળાઓને અવશ્ય કરીને યોગ્ય છે કે એક બિજાના બલા સાર મેહનત લેવી; બલવાને નિર્બલને સહાય થવું; ઉત્તમે ઉદકનિ- જ્ઞની બૂલ ભાગીને તેને સુધારવો; તાલેવને કેંગાલની સદદ કરવી; અને જ્ઞાનીએ મૂર્ખને જ્ઞાનોપદેશ કરવો.

આપણા સર્વ શક્તિમાનુ ઉત્પન્નકર્તાએ આપણને પરોપકારશુદ્ધિ એટલા માટે આપી છે, કે આપણે તેનો ઉપયોગ એવાં કારણસર કરીએ; અને વળી તેણે શાસ્ત્રમાં ૧૫૬ સાક્ષાત્ આજ્ઞા કીધી છે. કે પ્રત્યેક માણસે પોતાના પડોશીને આહાવો, ગરીબને સહાય થવું, વિધવા તથા માખાપ વિનાનાં છોકરાંની અખરમ્મંતર લેવી, તથા એક બિજાને ખોધ કરવો અને શિખવવું.

આ સઘળાં કામોમાં આપણે અહાપણની ૧૫૭એજના કરવી. જે આપણે દાન કીધાથી આજ્ઞાની વૃદ્ધિ થાય, અથવા દુર્ગુણ વધે, તો તેવું દાન ન કરીએ તે સારું. જેમને આપણે દાન કરીએછીએ, તે દાનોથી તેમનું વાસ્તવિક દુઃખ મટેછે કે નહીં, તથા તેથી તેમનું સારું થાયછે કે માંડું, એ વિશે આપણે સાવધાની રાખવી જોઈએ. ગરજવંતને સહાય થવાની ધણું કરીને આ ઉત્તમ રીતી છે કે તેને એવી રીતે સહાય થવું જે, તે પોતે પોતાને સહાય થવાને શક્તિવાનુ થાય, જેટલું આપણે બિજાને આપી-

એજાએ, તેટલું સારીપેઠે ખચી શકે, તથા બિબ્બાએ જે આપણી પાસે માગતા હોય તે દેવું ફીટાડવામાં આપણું દાનથી કાંઈ અટકાવ ન થાય, તે વિશે પણ આપણે સંભાળ લેવો જોઈએ. જે પૈસા આપણા પોતાના ન હોય, અથવા જેથી આપણું પોતાનું કરજ વાળવું ઘટે, તે ન કરતાં આપણે બિબ્બાને આપી દઈએ, તો આપણું કૃત્ય ઘાતાના સરખું તો નહીં, પણ ચોરના સરખું કહેવારો.

જગમિત્ર હૌવડ.

જોહન હૌવડ નામે એક દ્રવ્યવાન ઇંગ્લાન્ડ દેશનો ગૃહસ્થ, માણસના દુઃખ કમી કરવામાં ૧૭૫૫નું ક્રીયા ઉપરથી ૪૪ પ્રખ્યાત હતો. એની જ્વાનીમાં એક વાર લિસ્બોનની સફરે જતાં ફ્રેન્ચ લોકે એને પકડ્યો, અને એસ્તમાં એક દુઃખદાયક તુરંગમાં કેદ નાખ્યો; તાંહાં એને તથા એના સોબતિઓને કેટલાએક ઘણાડા ફરસાંબંધીની ભોંય ઉપર સુવું પડ્યું તથા સઘળા છેક બુખે મરવા લાગ્યા. એવે પ્રસંગે જે જે વિપત્તિઓ એણે ભોગવી, તથા બિબ્બાએને ભોગવતાં દીકા, તેથી એના મનમાં એવાત ઘણીજ લાગી, અને જરે એ પોતાને દેશ પાછો ગયો, તારે ઇંગ્લેન્ડ સરકારમાં એણે એટલો ઉદ્યોગ કીધો કે તે વિરોની ફરિઆદ થઈ, અને ફ્રેન્ચ લોક ઇંગ્લેન્ડ કેદીઓ સાથે વિરોધ દ્યાથી આજવાને પ્રવૃત્ત થયા.

તારપછી કેટલાંએક વરસ સુધી બેંક્રોડ પાસે કાર્ડિગટનમાં તે પોતાની જગીરમાં રહ્યો, અને પોતાની આસપાસ સુખ્ય વધારવા લાગ્યો. તેણે ઘણાંએક લાયક અને ઉદ્યોગી માણસોને પોતાની જમીન ઉપરનાં ઝુંપડાંમાં વસાવ્યાં, અને અતિ ધણે સાવધપણે તેમનાં સુખવિશે સંભાળ લેવા માંડ્યો. તેણે નિશાળો ખાંધી, તેમાં છોકરાં મફત વાંચવા શિખતાં; અને તે પોતાની પેદાસમાંથી ઘણાંએક ભાગ ધર્મને અર્થે વાપરતો અને પોતાનો ઝરેનિવાહ ઘણા મધ્યમ ખર્ચથી ચલાવતો. આખરે ઇસવી સન ૧૭૭૩ ને સુમરે એનું લક્ષ પોતાના દેશનાં બંદીખાનાંની અવસ્થા ઉપર દોડ્યું. તેને માલમ પડ્યું કે તે સમયે સર્વ કેદાણાંનાં બંદીખાનાં દુઃખના ભંડાર સરખાં છે; તથા તેમાં ૧૦૯ આરોગ્યતાનો નારા થાય છે, અને દુર્ગુણની શિક્ષા થવાને બદલે તેનો વધારો થાય છે. તે પોતાને રહેવાની જગા આગળના બંદીખાનાંમાં બારે ઉદ્યોગથી કાંઈ સુધારો કરી રાજ્યો. પછી દૂરનાં બંદીખાનાંઓની અવસ્થા વિશે તજવીજ કરવાને તેને મન થયું. કાંઈક કાળે તેણે ઇંગ્લાન્ડમાંના સઘળાં બંદીખાનાં જોયાં તથા સ્કોટલાન્ડ અને આયર્લેન્ડમાંના પણ ઘણાંએક દીકાં. અધિકારવાળા રાજ્યો આગળ બંદીખાનાંઓની અવસ્થાનું વર્ણન કરી રાજ્યાધી એણે પાર્લિમેંટની મારફતે બે ધારા સાખીત કરાવ્યા, તેમાં એક નિરપરાધી બંદીખાનો પાસેથી ઓછી

स्मिन्नां थकी जतां १९२२ मोरलोकनां लूटाइ वाहाणु हौवडना
वाहाणु उपर हुमलो कीधो, अमे वाहाणुवाणाओमे
ते नंगधी लोकने हडाव्या; ते लडाधमां हौवड धण्डी
अहादुशीथी लड्यो. वेनिसमां ते मोटा आनंदथी ला-
अरिथेमां गयो, अने सरिस्ता प्रमाणु तेमां आगीरा
दिवस लगी रह्यो; अमे प्रमाणु तेणु पोतानी मनुष्य
जतिना कल्याणु साइ जल्दी जेधने पोताना जेवने
१९१९ विव्रमां नाप्यो. अमेवी तेनी आद उपरथी आणी
दुनिआना लोकोथको तेने मान मज्या विना रह्युं नही.
जेर्मानोना शाहनशाहने अमेनी धीरजवत परोपकारश्रुद्धि-
विशे अमेयुं आस्यर्थ लाग्युं, हे जरे ते वियेनमांथी पाछो
इरवा निकज्यो, तारे ते शाहनशाहे तेनी मुलाकात जेवा
साइ विनंति कीधो, अने ते रोहेरमां प्रसिद्ध डेकाणु ते-
नी मूर्ति उभी करवा साइ उधराणानी अमेक टीप क-
रवानो तेणु आरंभ कोधो. पणु जगमित्र हौवड जे-
वो भजो हतो, तेवो नअ पणु हतो; तेणु विनंति
कीधो, तेथी अमेवी शीते तेने मान आपवानो जे मन-
सुयो हतो, ते छोडी देवो पज्यो.

धसिवी सन १७८८ ना सालमां उनाणाना दिवसमां
हौवड पोतानी छेव्ही मुसाद्रीने निसरयो. ते जेर्मानोमां
थधने सेंट-पीटर्स-श्रुद्ध तथा मोस्को अहिआं गयो. अने
सुधरेला देशमांना प्रत्येक डेकाणुना १९३३ वैवलीन पुरुषोना

रेहेडाणुना तजवीजदार सरज्जो जल्दीने, उपर कडेवा
डेकाणुनां सधणां अंदीआनां तथा दवाआनां, अमेनी आ-
अण उधाडां मुज्यां. पछी ते तुर्की समुद्रना कांडानां इशि-
आन लोकनां नवां संस्थानो तरक गयो; अने पोते अ-
सोनमां रह्यो; तांहां अमेक जतनो दुष्ट ताव आणु हतो.
तेना अपायांमां अमेक ज्युवान कुलवंती स्त्री आवी हती.
'हौवड मने साइ कररो,' अमेयुं धारीने तेणु अमेम धरज्युं
हे 'ते मने मणवाने आवे.' दुःखीअने साद सांभ-
णवाने सर्वदा सावध अमेवो जे अमे पुरुष, ते पेसीनी
सहायता काले गयो. तेने सो वसा ते स्त्रिथीज तावनो
उडपद्रव लज्यो, अने पोते तेथीज भरणु पाज्यो. तेने
असोन पासे दाज्यो, तांहां थोडांअमेक वरस पछी आ-
लेकअन्दर आदराहणे अमेनी यादगारने माटे अमेक १९४२ थंज
उभो कराज्यो.

सर इल्लिप सिद्धि.

सर इल्लिप सिद्धि नामे अमेक आहादुर सिपाध, कवि
हतो, तथा ते वेणानो संपूर्ण युल्लो गृहस्थ हतो. नेद-
रलान्दमां जुद्धेननी लडाधमां अमेनी नीये अमे थोडा भरा-
या; पछी अमे त्रिज थोडा उपर अडवा जतो हतो,
अमेठलांमां अने अमेक धा लाग्यो, तेमांथी लोही वेडेवा
लाग्युं, अने तेने १९५५ मूर्छां आवी तेथी छावणीमां लध

ગયા. લડાઈમાં જાપમી થયેલાં માણસોને ધણું કરીને તરસ બહુ લાગેછે; પણ એવે વખતે પાણી મળવું મુશ્કેલ છે. યોડુંએક પાણી સર કિલિપતી તરસ છિપાડવાને આણ્યું; પણ જેવો તે પાણી પોતાના ઓઠને લગાડતો હતો, એટલામાં તેણે જેવું કે એક જાપમી થયેલા સિપાઈને તાંહાંથી લઈ જાયછે, તથા તે એ પાણી ભણી આતુર દૃષ્ટીએ જોયછે. તે ઉદાર પુસ્ત્રે તે પાણી જરા પણ આપ્યા વિના પોતાના મોહોડ આગળથી દૂર કીધું, અને પેલા સિપાઈને આપીને બોલ્યો “તારે મારા કરતાં વતી ગરજ છે.”

તે એ જાપમીથી ફક્ત તેનીરા વરસની ઉમરમાં મરણુ પામ્યો; પણ પેલા ગરીબ સિપાઈ ઉપર જે તેણે કૃપા કીધી, તેથી તેનું નામ મોટા માન સાથે તે કાળથી સ્મરણમાં રહ્યું છે; અને માણસો તાંહાંસુધી ઉદાર કર્મોની બૂઝને જાણતાં રહેશે, તાંહાંસુધી તે નામ કદી વિસરી નહીં જાય.

મુખ્ય કોતવાલ દ્રમ્મન્દ.

આસરે સિત્તર વરસ ઉપર જ્યોર્જ દ્રમ્મન્દ નામે એકિન્ધરોનો મુખ્ય કોતવાલ હતો, તે પોતાના પરોપકારો સ્વભાવ ઉપરથી યદ્યપ્રખ્યાત હતો. એક દિવસ એ વેસ્તપોર્ટ નામે એક પરામાંથી શહેરમાં આવતો હતો, તે

વેખાએ એણે એક મુડદાને એક નાહાના ઘરનાં પારણામાંથી કાઢાડીને કબરસ્તાન ભણી લઈ જતાં દીઠું. તે મુડદાની સાથે જનારી મંડળીમાં ફક્ત ચાર ગરીબડા સરખા અને દેખઈતા સાધારણ ફકીરના જેવા ઘરડા ઓસા હતા; તે ઠાઠડીને એકએક છેડે એકએક જાણુ હતા, અને તેમને ફેરબદલીને માટે કોઈ ન હતું. અને સાથે છુટું ચાલનાર પણ કોઈજ નહીં. તે કોતવાલને તુરત માલમ પડ્યું કે આ કોઈ ફકીરનું મુડદું છે; અને તેટલા માટે તે પેલા ઓસાઓની પાસે ગયો, અને તેમને કહેવા લાગ્યો, “આ બિચારા મરનાર પાણીનો પાછળ એનું મુડદું દાટવાને કોઈજ મિત્ર નથી, તો એ ખેદકારક કર્મ હું પોતે કરીશ.” એમ કહીને તે પેલી કરકઠી આગળ ચાલવા લાગ્યો. યોડાએક આગળ ચાલ્યા એટલામાં તે કોતવાલના ઓળખીતા એ ગૃહસ્થો મળ્યા; તેઓએ તેને પુછ્યું “તમે શીદ જાઓછો?” તેણે ઉત્તર દીધો “આ ગરીબ બિચારીની લોથ સાથે જનાર કોઈ એનું સયું વાહાણું નથી, તેથી હું જાઉંછું.” તે સાંભળીને તેઓ પાછા વળ્યા અને તેની સાથે ચાલ્યા. બિજાઓ પણ તેમજ આવી મળ્યા. અને એ પ્રમાણે એની કબર આગળ આવી પુગતાં એક સારી મોટી મંડળી એકરી થઈ. તે માયાળું અંતઃકરણના કોતવાલે કહ્યું “હું આ ઘરડા ઓસાનું માથું કબરમાં મુ-

कुछुं," तेज प्रमाखे तेखे डीधुं; अने पोताना हेअतां तेने सारी शीते द्यव्यो. जरे ते क्रिया पूरी थर्ध तारे तेखे पुछुं, "भरनारने कांछि आयडी छेकरां छे?" तेने अणर मणी डे तेनी भैरी धल्ली धरडी तथा छेक हल-हवाल छे. तारे ते कोतवाले पोतानी आसपासना लोकाने कहुं, "गृहस्थो, आपखे कांछि विचित्र शीते अ-हिंआं आवी मण्णा छैअे, अने ते अिआरी विधवाना लदाने माटे कांछिपणु १५५ प्रतिष्ठित कर्म करथा विना आपखे ग्युदा पउवुं नहीं. अेकअेक जणु थोडुं थोडुं आ-पो, अने अे पैसा सारे मार्गे लगाडवानुं काम हुं पो-ते साथे लउंछुं." तेज वअत सधणाअेअे थोडुं थोडुं लरीने अेक डीप अनावी, तेथी अेक लारे रकम थर्ध, तथा ते पेली गरीअ भैरीने योग्य शीतीअे आपवामां आवी. वणी तारपछी ते कोतवाले तेने अेक सारा उध-अमां नाप्पी, तेथी करीने लोकना आधार उपर आरा न राअतां, ते पोतानो अरनिवाह करवाने शक्तिवात् थर्ध.

कोशिउस्को सेनापति.

कोशिउस्को नामे अेक सेनापति पोलान्दमां मोठे शूरे थर्ध गयो; ते धल्लो परोपकारी पुरुष હતો. તેની ધ-રણ એવી થઈ કે સોલોયઆનના પાદ્રીને વાસ્તે સારા કા-

હતા દારના કેટલાઅેક સીસા મોકલવા; પણ આકરને લોભ પેદા થવા સરખું કરવું અે તેને ગમ્યું નહીં, તેથી એહતનર નામે અેક જીવાન માણસને તે બેટ લઈ જ-વાનું કામ સોંપ્યું, અને પોતે ધલ્લો અરો જે ઘોડા ઉપર બેસતો હતો તે ઉપર બેસી જવાને તેને કહ્યું. જરે એ-હતનર પાછો આવ્યો, તારે તેણે તે સેનાપતીને કહ્યું, "તમે તમારા ઘોડાની સાથે નાણાની થેલી નહીં આપો તો હું ફરીથી અે ઘોડા ઉપર નહીં બેસું." કોશિઉસ્કોઅે પુછ્યું, "તારા ખોલવાનો અર્થ શો?" તેણે કહ્યું, "ર-સ્તામાં કોઈ ગરીબ માણસ પોતાની ટોપી ઉતારીને બિ-અ માગવાને આવેછે, અેટલે અે ઘોડો તત્કાળ ઉભો રહેછે. અને તે બિઆરીને કાંઈ પણ આપીઅે તાંહાં સુધી જરા ડગતો પણ નથી; અને મારી પાસે કાંઈ પૈસા ન હતા, તેથી તે ઘોડાને સસજવવા સાર તે બિ-આરીને આપવા સરખી કાંઈ પણ જીકી નિશાની મારે કરવી ષડતી."

ટૅટસ.

ટૅટસ નામે રમતો શાહનશાહ થઈ ગયો, તેને પોતાની પ્રજાનું સાંર કરવા સિવાય બિજી કાંઈ હોંસ ન હતી. અેક દિવસ માંજે તેને સાંભર્યું કે આજે રૈયત-તા ઉપયોગાર્થે મેં કશું કામ કીધું નથી, અથવા કોઈ

ઉપર કાંઈ કૃપા પણ કીધી નથી; તેથી પોતાની આસપાસ ખેડેલા હતા તેમને કેહેવા લાગ્યો, “બાઈઓ મારો એક દિવસ કોકટ ગયો.”

જે તારા સોખતિઓ તારી ઉપર હેત રાખતા ન હોય તો તે તારેજ વાંક છે. જે તું માયાળુ અને મિત્રાચારી બરેલો હશે, તો તેઓ તને ચાહ્યાવિના રહેનાર નથી. તારા સોખતિઓને જેથી નાપુરી ઉપજે, એવું કર્મ કરવાની તને ૧૬૭૭ મેંદારે જરૂર પડશે એ ખરૂં છે; પણ, તારું અંતઃકરણ કૃપાયુક્ત છે. તું સ્વાર્થી નથી, તથા તારા સોખતિઓનું સુખ વધારવા સારું તું તારી પોતાની અનુકૂલતા છોડી દેવાને રાજી છે,—એવું જે તારામાં માલમ પડશે, તો તું કદી મિત્રો વિનાનો થનાર નથી. જરૂર બિજાઓ તારા ઉપર પ્રીતિ ન રાખે, તારે એમ ન ધારવું કે મારા માઠા નસીબથી એવું થયું છે, પણ એમ સમજ કે મારી ચૂકથી થયું છે. ખૂબસુરતીથી અથવા દોલતથી તને મિત્ર મળનાર નથી. જે તું તારી આસપાસનાઓથી પ્યાર તથા મમતા ૧૬૮૦ જૂહણ કરવાની ઇચ્છા રાખતો હોય, તો તારે તારું અંતઃકરણ કૃપાથી ભરેલું રાખવું જોઈએ.

૧૬૯ મિત્રક્રોધ, મહનતા, અને ક્ષમા.

આપણા સર્વ રાક્ષિતમાન ઉત્પન્નકર્તાએ આપણી ૫૯ પ્રકૃતિ એવી કીધી છે, કે આપણી ૧૦૦ વૃત્તિને કરાથી પણ સંતાપ લાગ્યો, તો તેથી આપણામાં ક્રોધ અથવા દ્વેષનું ૧૭૦ ઉત્તેજન થાય છે; અને જે કરાથી આપણી વૃત્તિને આનંદ થયો, તો આપણામાં પરોપકારચુદ્ધિનું તથા કૃપાનું ઉત્તેજન થાય છે. ૧૩૮૮ દૃષ્ટાંત, જે કાંઈ વાજબી અથવા ૩૮ પ્રમાણિક કર્મ આપણી નજરે પડે, તો આપણી સત્ય વૃત્તિને ખુશી ઉપજે છે, અને તેથી આપણામાં કૃપાળુ વૃત્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. પણ જે અતિ દુષ્ટ અને અન્યાય કર્મ આપણી દૃષ્ટીએ પડે, તો નિસ્વય આપણી સત્ય વૃત્તિમાં સંતાપ પેદા થાય છે, અને તેથી આપણને ક્રોધ ચઢે છે. એ ઉપરથી માલમ પડે છે કે, આપણી પ્રકૃતિમાં ક્રોધવૃત્તિ થકી કાંઈ ઉપયોગ થવો, માટે તે યોજી છે. જે કાંઈ ખોટું અથવા સંતાપકારક હોય, તેનો અટકાવ કરવાને એ વૃત્તિ કલ્પેલી છે. જે કાંઈ ઘાતકી અથવા ૧૭૧ અપકારી કર્મથી, અથવા જે રાક્ષસોને અને પદાર્થોને આપણે માન આપતા હોઈએ તેઓનું અપમાન થયાથી આપણને ક્રોધ ન લાગે એવું હોત, તો આપણે ઘણી દયા આણવા જોગ પ્રાણી શ્રાવ.

યોગ્ય પ્રસંગે ક્રોધ આણવો એવું છે ખરું, તોપણ આપણે આપણા ક્રોધને વિવેકની મર્યાદામાં રાખવો, તથા તેથી આપણે હાથે અવિચારી અને દ્વેષ ઉત્પન્ન કરવા-લોગ કર્યો ન થાય, માટે સાવધ રહેવું, એવો આપણો ધર્મ છે. સેંટ પાઉલે એવું કહ્યું છે કે “તું ગુસ્સો કર, પણ પાપ કરીશ નહીં; ગુસ્સે થઈને સૂર્ય ૧૭૨ અસ્ત થવા દર્શાવે નહીં;” એનો અર્થ એ છે, કે જો તેને યોગ્ય પ્રસંગે ક્રોધ આવે, તોપણ તેની અસરથી તારે દુષ્ટ કર્મ કરવું ન જોઈએ, તથા તે પ્રસંગ ગયા પછી તુરત તે ક્રોધને તારા મનમાંથી કાઢાડી નાખવો જોઈએ. ક્રોધના ઉપર ક્રોધ આણવો અને તે રાખી મુકવો, એ ઘણું કરીને તકસીરવાર જણાય છે. ક્રોધથી જે કર્યો કરવાં મૂઝ પડે છે, તે સઘળાં, માણસના સાધારણ લક્ષણ પ્રમાણે હોય છે. ૧૭૩ ઉન્મત્ત અને અનાડી પુસ્તકો ૨૮ તીક્ષ્ણ તથા મોટે શબ્દે બુદ્ધિ પાડીને અને હાથપગ પછાડીને પોતાનો ક્રોધ પ્રગટ કરે છે. ૯૯ સભ્ય ગૃહસ્થો તેમ કરતા નથી, પણ હજીને રહીને કડવા સખ્તન બોલે છે, અથવા નાખુશ કરનારને જીવલેનારા હથિઆરોથી લડવાને બોલાવે છે. ક્રોધ પ્રગટ કરવાની આ બેમાંથી એક પણ રીતી ખરી છે વા? ના; બંને એક સરખી જ પોઠી છે. ૧૭૩ ઉન્મત્તાઈ થી બોલવું, તીક્ષ્ણ શબ્દો વાપરવા તથા લડવું, એ કશાથી કાંઈ સાઈ થતું નથી; પણ ઉલટું વધારે માહું

થાય છે. વાજ્પતી ક્રોધને બાહાર બતાવવાની ખરી રીતિ તો એ જ કે તે પ્રસંગે જેથી આગળ વધારે ખરાખી ન થતાં સામાવાળાની ચૂક ભાગે એવા શાંત, પણ મલ્ખૂત શબ્દોથી આપણી ક્રોધવૃત્તિ પ્રગટ કરવી.

આપણાં સુખને માટે મોટી વાત એ છે કે, આપણે ક્રોધચુકત, ચીદભરેલો તથા દ્વેષી સ્વભાવ રાખવાને બદલે, શાંત તથા ૧૩૫ સહનશીળ સ્વભાવ રાખવો. આ જગતને એવી તરેહથી રચેલું છે કે આપણને સંતાપવા જોગ ઘણીએક વાતો આપણી જીંદગીમાં નિત્ય બને છે, એમાં કાંઈ સંરાય નહીં; અને જો એવી ૪૮ પ્રત્યેક વાતથી આપણે ચીઠીએ તથા ગુસ્સે થઈએ, તો ખરે આપણે પોતે પણ દુઃખી રહીશું, અને બિજાઓનાં પણ દુઃખનું કારણ થઈશું. સારો સ્વભાવ, અથવા શાંતિ અને ૧૭૪ ધૈર્ય, એઓથી સહન કરવાનું ૧૭૫ સામર્થ્ય, એ સઘળા ગુણોમાંનો એક અતિ ઘણો અમુલ્ય ગુણ છે.

૧૭૧ અપકારને મનમાં ન આણતાં તુરત જ ક્ષમા કરવી, એ પ્રિય સ્વભાવનું લક્ષણ છે. આપણે સઘળાઓને ચૂક તો સહજ પડે છે, તારે એવું જાણ્યા ઉપરથી જ માલમ પડે છે કે આપણે પરસ્પરની તકસીર સહજ માફ કરવી જોઈએ. દ્વેષથી અગાઉ કરતાં બમણી ખરાખી થાય છે; પણ ક્ષમા તેને મૂળગી જ કાઢાડી નાખે છે. એવા ઉપાયથી આપણે આપણા રાત્રીને મિત્ર કરી રાકીએ

હૈએ; બિજાઓ આપણી આલ જોઇને કૃપાળુ થાયછે
અને સહજમાં મિત્રભાવ રાખેછે; અને એ પ્રમાણે સારી
ધિક્ષા અને શાંતિ પૃથિવ ઉપર ફેલાયછે.

સોફ્ટીસ.

સોફ્ટીસ નામે એક યુવાની પંડિત હતો, તેની પ્ર-
કૃતિ જન્મથીજ ક્રોધી છતાં, તેને વરા રાખવાનું તે ધ-
ણીને સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થયું હતું, તેથી તે પ્રખ્યાત હતો.
તેણે પોતાના મિત્રોને કહી રાખ્યું હતું કે “જરે તમે મને
ગુસ્સે થતાં દેખો, તારે તુરત મને ચેતાવજો.” જેવા
તેઓ તેને ઇસારત કરતા, તેવોજ તે પોતાનો રાખ્દ ન-
રમ કરીને છાનો રહેતો. પોતે પોતાના એક દાસ ઉ-
પર ઘણોજ ગુસ્સામાં આવ્યો છે, એવું તેને માલમ
પડ્યાથી તેણે તેને કહ્યું, “જો હું ગુસ્સે ન હોત, તો
તને મારત.” તેના કાન ઉપર કોઇએ લપડાક મારી,
તારે તે લગાર હસ્યો, અને એટલુંજ બોલીને શાંત રહ્યો
કે “માથે ટોપ ક્યારે પહેરવો, એ નથી સમજાવતું એ ઠગ-
દેવ છે. સોફ્ટીસને રસ્તામાં કોઈ મોટો ગૃહસ્થ મળ્યો,
તેને તેણે સલામ કીધી, પણ તે ગૃહસ્થે તેની સલામ
ગણકારી નહીં. તે પંડિતની સાથે તેના મિત્રો હતા,
તેઓ એ જોઇને તેને કેહેવા લાગ્યા, “આ માણસના
અનાદર કરવાથી અમને એટલો સંતાપ થયો છે, કે એને

સારીપેઠે ડપકો દઇએ એવી અમારી પક્ષી મજા છે,”
પણ તેણે અતિ શાંતપણે ઉત્તર દીધો, “સારીરે તમારા
કરતાં નહારાં વચ્ચ પેહેરેલાં એવું કોઈ માણસ જો તમને
રસ્તામાં મળે, તો શું તમે એવું ધારશો, કે તેટ-
લા સાર તેની ઉપર ગુસ્સે થવું યોગ્ય છે? એ યોગ્ય
નથી, તો મેહેરવાની કરીને કોહો કે જે માણસના મ-
નની ટેવ તમારા કરતાં નહારી હોય, તેના ઉપર તેમ
ક્રોધ આણવાનું શું કારણ?” પણ બાહાર ન જતાં તેનું
ધર તેની ૧૩૫ સહનશીળતાની ૧૫૭ જોજના સારી રીતે કરવા-
ને તેને પુરું પેઠે એટલી જગો હતી. ઝાન્તિપી નામે તેની
વહુ હતી, તેના હડીલા, ક્રોધી, અને જીલમાત ભરેલા
સ્વભાવ થકી તે પુસ્પતી સહનશીળતાની અતિ મજબૂત
રીતે સાબેતી થઈ. એવી જોસ્સા ભરેલી, ૧૪૫ સ્વછંદી અને
પ્રશમ સ્વભાવની ખેરી કદીજ થઈ ન હતી. તેની પાસે-
થી તે પુસ્પે ૧૭૬ અપરાધો અથવા ૧૩૦ અપકારનો અનુભવ
લીધો તેમાં કાંઈ બાકી રહ્યું ન હતું. એક વાર તે તેની
ઉપર એટલી ગુસ્સે થઈ કે ખુલ્લા રસ્તામાં તેનો ડગલો
ફાડી નાખ્યો. તે ઉપરથી તેના મિત્રોએ તેને કહ્યું,
“આવી આલ કાંઈ સેહેવાય નહીં, માટે તમારે તેને સારી-
પેઠે મારીને શિક્ષા કરવી જોઈએ.” તેણે ઉત્તર દીધો,
“હા, ઘણોજ સારો તમારો! હું અને તે લડવા માંડી-
એ, એટલે તમે તમારી તરફથી લડાઇને ઉસકેરી આપો

તારે એક જણ કેહેશે કે “અલી કીધી રે સોફરીસ;”
 અને બિલ્લે કેહેશે કે “દીક માર્યો રે જાન્તિપી.” એક
 બિલ્લે સમયે તે સ્ત્રીના જોસ્સામાં જે જે અપમાનયુક્ત
 શબ્દો વ્યાપ્યા, તે સઘળા મનમાં ન આણતાં તે બિ-
 ચારો બાહાર જઠને ખારણા આગળ બેઠો. તેની સાંત
 અને ખેદિકરી ચાલથકી કાંઈજ થયું નહીં. પણ તે
 સ્ત્રીને અધિક ક્રોધ ચઢ્યો, અને અતિશય ગુસ્સામાં
 દોડતી દોડતી માળે જઠને, એક થાલીમાં ખસાખ પાણી
 હતું તે પેલાના માથા ઉપર રેડ્યું: તે ઉપરથી તે હસ્યો,
 અને એટલુંજ બોલ્યો કે આટલી બધી ગર્જનાને અંતે
 એક આપટું પડ્યું જોઈએ ખરું.

સારા સ્વભાવનો તરેહવાર ઘખલો.

મોસ્તુ આખારેટ નામે જિનીવાનો પંડિત હતો, તેને
 માટે એવું કેહેછે કે તેની રેખવૃત્તિ કદીજ કોઈયુક્ત થઈ ન
 હતી. એક દાસી તેના ઘરમાં ત્રીશ વરસસુધી રહી હતી,
 તે સઘળા વખતમાં તેણે એને કોઈ કાળે ગુસ્સામાં દીઠો
 ન હતો. કેટલાએક જણને ધણી આતુરતા થઈ
 કે આપણે એને ખરોખર કસી જોઈએ; તેથી તેઓએ
 તે ઐરીની સાથે કબૂલાત કીધી કે “તું એને ગુસ્સે
 કરવાનો પ્રયત્ન કરશે, તો તને કાંઈ પૈસા આપીશું.” તે
 શબ્દ થઈ; તેને માલમ હતું કે એને પોતાની પથારી

સારી રાખવી ધણી ગમેછે, તેથી તેણીએ એક ને-
 મલા દિવસે તેની પથારી કરવાની કાંઈ દરકાર રાખી
 નહીં. મોસ્તુ આખારેટ તે જોયું, અને બિલ્લે દાહોડે
 સવારમાં તે બિના તે સ્ત્રીનો આગળ કહી. તેણીએ
 જવાબ દીધો કે “હું બુધી ગઈ;” બિલ્લું કાંઈ બોલી
 નહીં, પરંતુ તે દાહોડે સાંજરે પણ પથારી પાથરી નહીં.
 સવારે તે પંડિતે તેની આગળ તેજ વાત કહી, અને
 તેણીએ અગાઉના કરતાં સાંત રીતીએ કાંઈ બહાતું બતા-
 વ્યું. ત્રિજ દિવસે તેણે તેને કહ્યું, “તે હજીસુધી મારી
 પથારી બિછાવી નહીં; તેમાં તને મેહેનત પડેછે એવું કાંઈ
 તને માલમ પડ્યું હશે, તેથી તે કાંઈ નિશ્ચય કીધો
 હોય એમ દિસેછે. તોપણ તેની કાંઈ ચિંતા નહીં; કે-
 મકે જેવું તે બિછાતું હાલ છે, તેવા ઉપર સુવાની મને
 પણ ટેવ પડતી જાયછે.” પછી તે તેને પગે લાગી, અને
 સઘણું તેની આગળ કબૂલ કીધું.

૮૪શાંતીથી એકહું રહેલું કુટુંબ.

એવું લખેલું છે કે ચીનનો એક બાદશાહ પોતાના
 રાજ્યના સંસ્થાનોમાં ફરતી હતો, તારે એક વખત એવું
 બન્યું કે તેને કોઈના ઘરમાં જમવું પડ્યું. તે ઘરનો
 ધણી તેની ઐરી, છોકરાં, વહુઓ, છોકરાંનાં છોકરાં, અને
 આકરો એ સઘળાં પૂર્ણ શાંતી તથા સંકૃતી એકઠાં રહેતાં હતાં.

એ તમારો જોઈને તે આદરાહને આશ્ચર્ય લાગ્યું, તેથી તેણે તે કુટુંબના વડાની વિનંતી કીધી, “આટલાં બધાં અને તરેહતરેહનાં માણસોમાં સફ રાખવાનો તમે કયો ઉપાય ૧૫ જ્યોજ્યો છે?” તે ઘરઘ માણસે કલમ કાઢાડીને આ ત્રણ શબ્દો લખ્યા “શાંતિ, શાંતિ, શાંતિ.”

૧૭૦ અપકારને બદલે ઉપકાર.

અત્તાન કાળમાં ઈતાલિ દેરામધ્યે ડુએનુઝામાં એક માણસ કોઈ સાથે વેર રાખીને તાકી રહ્યો હતો; તેના શરીરનો બાંધો મજબૂત હતો, તેથી પેલાને ઘણોજ માર મારીને તેની આંખો ખેચી કાઢાડીઓ. તે આંધળો પોતાના શેઠલા પેદા કરવાને ૧૭૭ અશક્ત થયાથી એક મઠમાં જઈ રહ્યો, અને તાંહાં પોતાથી જે બને તે ધર્મનાં કામો કરવામાં પોતાનો વખત ગુજારવા લાગ્યો. જે માણસે એની આંખો ખેચી કાઢાડી હતી, તે માણસ યોડેક વરસે એક ભારે આબરથી માંદો પડ્યો; અને તેને સારો કરવા માટે તેજ મઠમાં લઈ જ્યો જોઈએ, એવું અગત્ય જણાયું. તે પોતાના મનમાં બીધો કે, “જે માણસને મેં આંધળો કીધો છે, તે વેર રાખીને અપકારના બદલામાં મારી આંખો ફોડી નાખશે.” પણ એવું ન કરતાં તે આંધળાએ પેલા દુઃખિઆરાની આગળ હાજર રહેવાને પોતાના ઉપરીની રજા માગી; તેણે

તે ૧૭૮ કૃપાદાન એવી માતુરતાથી માગ્યું, કે જાણે તેમાં કાંઈ મોટી અગત્યની વાત હોય. રજા મળ્યાથી તે પેલા માંદાની સેવામાં સઘળો વખત કાઢાડવા લાગ્યો. તે તેની પથારી આગળ આખી રાત જાગતો, અને દાહડે તેનું દુઃખ મટાડવા સાર, તથા તેને જલદીથી આરામ થાય, માટે પોતાથી જે બનતું, તે તે કરતો. એવા ઉપાયથી તેને આરામ થયો. જરે તે માંદા માણસને માલમ પડ્યું હશે કે જે ઘણીની સાથે હું આટલી બધી ૧૩ કૂરતાથી ચાલ્યો હતો, તેણે ઉપકાર કરીને મારો જીવ બચાવ્યો, તારે તેના દિલમાં કેવું લાગ્યું હશે, તે સહજ આપણી કલ્પનામાં આવે છે.

સસુદ્રમાંનો એક ૧૭૯ આકસ્મિક પ્રસંગ.

ખ્રિસ્તિ ધર્મમાં એકર નામના લોકોનો એક પંથ છે, તેઓ લડાઈથી વેગજાનવેગજા રહે છે; અથવા તેમના ઉપર ગમે તેવો બળાકાર કીધો હોય, તોપણ તેનો અટકાવ કરતા નથી, તેથી તેઓ બિજા ખ્રિસ્તિ લોક-થકી જુદા માલમ પડી આવે છે. બિજા આદર્શના રાજમાં, લન્દન અને વેનીસ વચ્ચે સફરકરનારે એક ઈંગ્રેજ વેપારીનું વાહાણ હતું, તેનો નાકુદા એકર હતો, થોમાસ લર્ટિનૂગ નામે માલમ પણ તેજ પંથમાંનો હતો, પણ બાકીના ચાર ખલાસિઓ સાધારણ ખ્રિસ્તિઅન હતા.

वयनथी इरीने ते युध वात झोडी; अने स्थानिआड
 लोकोमां ते तुकींओने पकडवानो इराव थयो. पेला जे ज्वे-
 करोम्मे जे मनसुभो सांभणतांवर तुरत सड यदाप्या;
 अने पोताना अंदीवानोनी सहायताये शत्रूना हाथथकी
 निकणीने पार पडी गया. तेमना अंदीवानोने छोडी
 मुकवाने क्ये मार्गे जळुं, तेनो कांठ निश्चय न
 थतां तेमने कोठ पळु अिस्तित्यन देशमां उतारवा
 नहीं जेवो इराव राप्तिने, तेज्जो नव दिवस सुधी लू-
 मध्य समुद्रमां मथडया. जेक प्रसंगे ते तुकींओज्जे ते-
 वाहाणुनी हकुमत इरीथी पोताने हाथ करी जेवानो प्र-
 यत्न कीधो, पळु पेला ज्वेकरोम्मे तेमने नरम पाडी नाप्पा.
 तारे धंज्रेण अलासिज्जो पोताना सरदारो थकी संकरोमां
 आवी पड्याथी अडपडवा लाग्या, अने केहेवा लाग्या के
 “आपणु उपरीज्जो तुकींओनी जंजरीने आपणु जव
 करतां वधारे याहेछे.” जे सधला वप्पतमां पळु ते वा-
 हाणु कोठ भिज्ज तुकींओना हाथमां पडवाना लयमांवर
 हतुं. जे छतां पळु नाकुद्य अने मालम, १८१२तपात तथा
 युलामगिरीनो दोष रागवाना निर्धारनेवर वलगी रखा.
 आप्परे आप्परेना कितारा उपर पोहोंय्या; पळु ते तुकीं-
 ओने कितारा उपर केम उतारवा, जे वातनी लांवर-
 वड पडी. तेमने उतरी जवाने माटे मळवो आपे तो
 तेमां पळु संकट, केमके तेज्जो हथिआर लडने तेज्ज स-

छने पाछा आप्पनी वाहाणुने पड्डे. जे ते वाहाणुमांनो
 थोडा अलासिज्जोने तेमनी साथे मोकले, तो तेज्जो
 उपर हुमलो करीने तेमने दरिज्जामां नांभी हे.
 जे तेमनी जे शेणी करीने, जेक पछी जेक, जे प्र-
 माणु मोकले तो जेज्जो पेहेला जय, तेज्जो गामना
 लाकोने उमकेरीने ते मळवो भिज्ज वप्पत आवी पुण्याथी
 ते उपर हुमलो करे. आप्परे लठिंन्गे जे मालुम तथा
 जेक छोरानी मददथी ते सर्वेने काठे लड जवानो उ-
 द्योग कीधो, जे १८२२युक्ति उपर मालम राण थयो, अने
 तेथी कांठ पळु जेज्जो न पोहोंय्यतां काम सिद्ध थयुं.
 ते तुकींओने काठे उतारवा, तारे तेमने केद राप्पतार पु-
 रूपोना पंज्जोदार्थथी तेज्जोमां जेवो स्नेहभाव उत्पन्न
 थयो के तेज्जो जे तेमने पोतानी साथे पासेनां गाममां
 लड जवानी विनंति कीधी, अने तेमनी साथे उदा-
 रपणु आलवानुं वयन आप्पुं. पळु लठिंन्गे विचारयुं
 के तुरत पाछा इरवुं जेज्जो साहं.

पवन सारो लाग्याथी ते वाहाणु जलदीथी धंज्जान्द
 पोहोंतुं, अने तेनी आगमयथीवर ते तुकी अंदीवा-
 नोनी वात ते डेकाणु मालम पडी हती. ते ज्वेकरोनी
 सहनशीलतानी आलथकी लोकोने जेज्जुं आश्चर्य लागुं
 के धंज्जान्दनो आदशाह तथा योर्कनो १८३३युक्त अने धाणु-
 जेक अमीरो श्रीनिवय आगण ते आश्चर्यकारक

કામકરનારા પુરુષોને જીવને તે વાહાણમાં આળ્યા. એ આખત માળેકાંમાં પેલા ઈંગ્રેજ નાકુદાએ જે ૧૮૪૪ અનુમત આખું હતું તેવુંજ અનુમત રાજનું પણ માલમ પડ્યું. તેણે થોમાસ લઈતંગને કહ્યું, “તમારે તે તુકીઓને મારી આગળ આણવા હતા,” તેનો ઉત્તર માલમે નમ્રતાથી એટલોજ કીધો, કે “તેઓ પોતાના દેશમાં હોય, તે દુરસ્ત, એમ મેં વિચાર્યું.”

ઉમેરોની વાત.

જૂનઘ્ય સમુદ્રને કાંઠે જ્ઞેનોઆ નામે શહેર વ્યાપારનું સ્થળ થયાથી પૂર્વે પ્રસિદ્ધ હતું. ૧૮૫૫માં તેમાં અમીર લોકની મેંડળીવાળા હકુમત ચલાવતા હતા, પણ એક સમયે તેમનો અમલ ગયો, અને તે શહેરનો કારભાર તાંહાંના લોકોએ પસંદ કીધેલાં કેટલાંએક માણસોને હાથે થોડાએક દિવસ આદ્યો. એ ૧૮૬૬ પ્રજાસત્તાક રાજ્યમાં ૧૮૭૫ મનુષ્ય ઉમેરો નામે હતો તે અમલ તો ગરીબ હતો, પણ પોતાની ખુદી તથા ઉદ્યોગથી વધીને એક મોટો વેપારી થયો હતો.

આખરે તે અમીરોએ જુલમ ભરેલા પ્રયત્નથી તે પ્રજાસત્તાક રાજ્યને ભાગી પાડ્યું, અને તેમને અધિકાર ઉપરથી કાઢાડી મુકવાને આગળ કોઈ પ્રયત્ન કરે, તેને અટકાવ કરવાને તેઓએ જય મેળવતાંજ જુલમ કરવા

માંડ્યો. ઉમેરોને ફિતુરખોર જાણીને પકડ્યો; અને તેને જ્ઞેનોઆથકી દેશનિકાળ કરવાનો, તથા તેની પાસેથી તેની સઘળી માલ નિકલત છિનાવી લેવાનો ઈરાવ તે અમીરોએ કીધો; અને તેમાં તેઓએ એવું ધાર્યું કે આખણે એના ઉપર ઘણી રેહેમ કીધી છે. તે ઈરાવ તેને કહી સંભળાવવા સાર તેને આગેનો નામે મુખ્ય ન્યાયાધીશ પાસે લાવ્યાં; તે ન્યાયાધીશ કાંઈ ^{૩૬}ઉદારચુત્તિ વિનાનો ન હતો, પણ પોતાની ઉંચી પદવી જાણીને ૧૮૮૮ ગર્વિષ્ટ થયો હતો, તથા તે વખત જે તોફાન ઉઠ્યું હતું તેનો તેને ક્રોધ પણ હતો. તેણે ઉમેરો ઉપર રીસે ભરાઈને તે ઈરાવ ઘણા ૧૪૪ તિરસ્કાર ભરેલા શબ્દોથી પ્રગટ કીધો, અને એવું બોલ્યો “તું નીચ કારીગરનો છોકરો અને તે જ્ઞેનોઆના અમીરોને પગ નીચે રાખવાની હિમ્મત રાખી હતી;—જે ૧૮૯૧ ન્યુમાંથી તું નિકળ્યો હતો, તેમાંજ તારે પાછું ૪૫ સંકોચન પામ્યું, એટલુંજ તેમની દયાથી તારે સારું કર્યું છે.”

ઉમેરો કચેરીને મોટા માનથી નમ્યો, પણ તેણે આગેનોને કહ્યું, “જે ભાષણ તમે મારી આગળ હાળ બોલ્યા, તેનો ૧૯૦૫ શરૂઆત્તપ કરવાનું કારણ કદાચિત્ અત્યારપછી તમને પડશે.” એમ બોલીને તેણે નેપૂલ્સ તરફ વાહાણ હંકાર્યું; અને એવું બન્યું કે તાંહાંના થોડાએક વેપારીઓ પાસે એનું લેણું નિકળ્યું. તેઓએ તુરત પોતાનું કરજ

આપ્યું; અને એ પોતાની પદ્મસંપત્તીનો આક્રી રહેલો થોડો ભાગ લઈને તે વેનીસના રાજ્યને લગતા આર્પિપેલા-ગાના એક ખેટ તરફ ગયો. ત્યાં પેપારનાં કામમાં પોતાના ઉદ્યોગ તથા યુદ્ધના જ્ઞેરથી તે પાછો સંપત્તીએ વધ્યો.

તે વેપારી સરખો થઈને બિજા જગ્યાએ ગયો, તેમાં યુનિસ શહેર પણ હતું. એ શહેર તે સમયે વેનિસન લોકો સાથે તો મિત્રાચારીમાં હતું, પણ ઈતાલીનાં ઘણાં ખરાં બિજા સંસ્થાનો સાથે અને તેમાં વિરોધ કરીને જનોઆ સાથે એ શહેરને કળુઓ હતો. એ શહેરમાં મુસલમાન લોકો વસ્તા હતા તેઓમાં એવી ચાલ હતી કે જે કોઈ ખ્રિસ્તિઅન લગાઈમાં પકડાય, તેને યુલામ કરી રાખવા. તે શહેરના એક મોટા માણસને ઉબેટ્ટો મળવાને સાફ તેને ઘેર ગયો; ત્યાં તેણે એક જુવાન ખ્રિસ્તિઅનને ખેડીસહિત કામ કરતો ઢીકો, તેનું સ્વરૂપ જોઈને તેને દયા આવી. તે જુવાન પુરુષના તાજુ-ક શરીરને તે કષ્ટ ધણુંજ કઠણ લાગતું હોય એમ માલમ પડ્યું, થોડીથોડી વારે તે પોતાના પાવડા ઉપર અંગ ટેકવતો, તારે તેની છતીમાંથી નિશ્વાસ નિકળતો, અને તેના ગાલ ઉપર આંસુ પડતાં. ઉબેટ્ટો તેની સાથે ઈતાલિઅન ભાષામાં બોલ્યો, અને તે જુવાન પુરુષે પોતાની દેશ ભાષાનો આવાજ આતુરતાથી સમજી લીધો.

થોડાએક પ્રીતિધુક્ત રાજ્યે બોલવાથી ઉબેટ્ટોને તત્કાળ માલમ પડ્યું, કે એ જનોઆનો મુખ્ય ન્યાયાધીશ આડોર્તોનો છોકરો છે. તે દેશનિકાલ થયેલો વેપારી એ ખર સાંભળ્યાથી ૧૯૧ વિસ્મય પામ્યો; પણ એ વાત તેણે ઘાંપી રાખીને, જલદીથી ચાલતો થયો.

પછી જે લુટાર વાહાણનો માલમ, આડોર્તોના છોકરાને પકડી લાવ્યો હતો, તેને ઉબેટ્ટોએ પાકરો ખોળી કાઢ્યો; અને તેને પુછ્યું કે “એ જુવાનનો છુટકો કરવાના અવેજમાં તમે કેટલા પૈસાની આશા રાખી છે?” તેણે ઉત્તર દીધો કે એ કોઈ મોટો માણસ છે એવું જણાય છે, માટે પાંચ હજાર રૂપીઆથી ઓછું નહીં લઉં.” ઉબેટ્ટોએ તેટલી રકમ તુરત ભરી. પછી પોતાની સાથે એક આકર તથા સુંદર પોરાક લઈને પાછો તે જુવાન પુરુષની ખાસે ગયો; અને તેને કહ્યું કે “તું છુટ્યો.” તે પોતાને હાથે તેના પગમાંથી ખેડી કાઢાડવા તથા તેને કપડાં પહેરાવવા લાવ્યો. તે પુરુષને તે સર્વ સ્વમ્ન સરખું લાગ્યું, અને પેહેલાં તો તેને ઘણી ખેરે સમજાવ્યો; પણ તે માને નહીં કે ‘હવે હું ખરેખરો યુલામ નથી.’ પણ ઉબેટ્ટોએ તેને પોતાના મુકામ ઉપર લઈ જઈને મિત્રને ઘટે એ રીતે તેની પ્રીતીથી આકરી કીધી, તેથી તેની આતરજમા થઈ. જરે સારો લાગ આવ્યો, તારે તે ઉદાર વેપારીએ આડો-

નોના છોકરાને ઠતાલિ જનારા વાહાણમાં બેસાડ્યો ; અને તેને જ્ઞેનોઆ મુઠ્ઠી ખરસ પૂરો થાય, તેટલા પૈસા આપીને કહેવા લાગ્યો, “મારા પ્રિય તરુણ મિત્ર, તું પાછો તારા માઆપ પાસે જવાને ઉમેદવાર હહરાજ, એવો વિચાર જો ન હોત, તો હું તને અહિંયાં ઘણી ખુશીથી વધારે દિવસ રાખત. કૃપા કરીને આ ભાતું તારી સફરને માટે ૧૯૨અંગીકાર કર, અને આ પત્ર તારા પિતાને આપજે. હોમ કુરાલતાથી જલ્દે. હું તને નહીં વિસાઈ, અને મને આશા છે કે તું પણ મને નહીં વિસારે.” તે જીવાન પુરુષે પોતાના ઉપકાર કરનારને “હું તારો ઓશિંગણ છું” એવું ઘણીએક વાર કહ્યું; પછી આંસુ ધાડીને તથા એકબિબને ભેટીને જીવદા પડ્યા.

હવે આણીમર આડોનો અને તેની બૈરીએ તો એવું ધાર્યું હતું કે, જેમાં આપણો છોકરો બેસીને ગયો તે વાહાણુ દરિઆમાં ડુબી ગયું હશે, તેથી તે મરી ગયો; એવું જાણીને તેની આશા ઘણા દિવસ થયા છોડી બેઠાં હતાં. જરે તે તેમની દૃષ્ટીએ પડ્યો, તારે તેમને શોકને કેકાણે ઘણો આનંદ થયો. તેઓએ તેને પોતાના હૈયા સરસો આંખ્યો, અને કેટલીએક વાર તો તેમનાથી બોલાયુંજ નહીં. જરે તેમના આનંદનો ઉભરો સમાયો, તારે તે શી રીતે અલાયો હતો, અને ગુલામ થયો હતો, તે સઘળું તેમને કહી જાણાવ્યું. આડોનોએ પુછ્યું કે

“તને છોકરો, એ જે ૧૯૩અમુલ્ય લાભ મને થયો તે આખત હું કોનો ઓશિંગણ થયો છું!” છોકરો બોલ્યો કે “આ પત્રથકી તમને ખબર પડશે;” પછી તેણે તે પત્ર કોડીને નીચે લખ્યા પ્રમાણે વાંચ્યું:—

“જ્ઞેનો તમે ૧૪૪તિરસ્કાર કીધો હતો, અને જેણે તમને કહ્યું હતું, કે તમને તે તિરસ્કારનો કોઈ દાહોડે ૧૯૦પ-સ્થાત્તાપ થશે, તે નીચ કારીગરના છોકરાનું ભવિષ્ય વચન આજે પડ્યાથી તેને આનંદ થયો છે; કેમકે ૧૮૮ગવિષ્ટ અ-સીર, તમે જાણજો કે તમારા એકનાએક છોકરાને દાસપણાથી છોડવનાર, દેરાનિકાલ થયેલો ઉબેટો છે.”

આડોનોએ તે પત્ર હોં નાખીને મોહોડા ઉપર હાથ ઢાંક્યો; તેનો છોકરો તેને ઉબેટોના સદગુણ વિશે, અને તેના અનુભવમાં આવેલી જે કેવળ માઆપના સરખી તેની પ્રીતિનાં વખાણુ કરવા લાગ્યો. અને આવા કરજમાંથી છુટાય નહીં, માટે આડોનોએ ૧૯૪નિ-જીય કીધો કે અને તાંહાંસુધી તે વાળું. તેણે ઉબેટો ઉપર થએલા દરાવ રદ કરવા સાજ, જ્ઞેનોઆના અમીરો કમુલ થાય એવો ઉદ્યોગ ચલાવ્યો. ઘણા દાહોડા થઈ ગયા તેથી તેમનાં પરઅંતઃકરણુ નરમ પડ્યાં હતાં, માટે તેમણે તેની અરજ કમુલ કીધી, અને તેણે આનંદથી ઉબેટોને તુરત લખ્યું કે ‘તને પાછો જ્ઞેનોઆ શેહે-રમાં રહેવાની પરવાનગી થઈ છે.’ તેજ કાગળમાં તેણે

પોતાના છોકરાના છુટકા માટે ઉભેરોનો ઉપકાર માન્યો, તેની સાલની મોટાઇને માન આપ્યું, અને તેની સાથે મિત્રાઈ કરવાને વિનંતિ કીધી તારપછી ઉભેરો તુરત પોતાના વતનમાં આવ્યો, અને સર્વ પાસેથી સન્માન પામતાં પોતાની ઉમરના બાકી રહેલા દિવસ તાંહાં યુગ્મરચા.

ટોમે કાકા અને માખી.

“મારો કાકો ટોમે ઉપદ્રવ સહન કરતારો પુરુષ હતો.— હિમ્મત કરવાનો યોગ્ય પ્રસંગ આવે તારે તેનામાં હિમ્મત ન મળે તેથી, અથવા કાંઈ જડપણથી, અથવા પોતાની બુદ્ધીના મંદપણથી તે એવો હતો,—એમ નથી. તે શાંત અને કોમલ સ્વભાવનો હતો; એવી તરેહથી પ્રીતીનું રૂપમિશ્રણ થયું હતું કે તેમાં દ્રેષનું તત્ત્વ ન હતું. એક માખીઉપર પણ ક્રોધ આણવાને મારા કાકા ટોમેનું અંતઃકરણ થતું ન હતું. એક દાહાડે જમતી વેળાએ એક મોટી વધી ગમેલી માખી તેના નાકની આસપાસ ગણગણાટ કરતી હતી, અને સઘળી વાર તેને ધણો કાયર કીધો. તેને તેણે ધણાએક રૂપ્રયત્નો કરીને આખરે પોતાની પાસેથી ઉડતાં પકડી, અને ખુરસી ઉપરથી તે માખીને પોતાના હાથમાં રાખી, ઓરડાને આડે જતાં તેણે કહ્યું કે “તું જા, હું તને દુઃખ દેનાર નથી; અને

તારા માથાના એક વાળને પણ છેડનાર નથી.” વળી બારી ઉઘાડીને તેને ઉડાડી મેલવાને પોતાની મુઠી ઉઘાડતાં ઉઘાડતાં બોલ્યો. “ગરીબ પ્રાણી, જા, રસ્તો લે. હું તને શા માટે દુઃખ દઉં? તને તથા મને ધારણ કરવાને આ જગત્ બોહોળું છે.”

સઘળા દુષ્ટ તથા વેર ઉભું કરવાના વિચાર મનમાંથી કાઢી નાખ્ય; જો તારો દ્રેષ તૂટ થયો નહીં હશે, તો તને હમણા પીડા થશે; જો તે હમણા તૂટ થશે, તો આગળ જતાં તને ધણી પીડા કરશે. જો દુષ્ટ અને વેર લેનાર માણસ પોતાના સ્વભાવનું રૂપવિષ પોતાને જ લગાડે છે, તેના જેવો રૂપવિષપીડિત બિજાને કોઈ નથી. ખ્રિસ્તિ મતની એ વિશે આજ્ઞા છે કે “તારા ક્રોધ ઉપર સુર્ય અસ્ત થવા દર્શા નહીં.” અને ખુરાઈ એવું લખી ગયો છે કે એ આજ્ઞાનો અક્ષર પ્રમાણે અર્થ લઈને પિથાગોરસના પંથવાળાઓ સાલતા. તે એ પ્રમાણે, કે જો કોઈ વખત ક્રોધથી રૂપવિષ બોલાવું, તો સુર્ય અસ્ત થતાં પેલેલાં, તે પાછા એક થઈ જતા, અને તેજ વેળા સર્વ દુઃખની વાત છોડી દેતા; એ પ્રમાણે માંહોમાંહે સમાધાન કરી દોસ્તી બાંધીને છુટા પડતા.

એક માણસે ડિઓગિનીસને પુછ્યું કે “મારા રાત્રુ-

ઓનું વેર લેવાને હું કયો માર્ગ પકડું!" તે પંડિતે ઉત્તર દીધો કે "તું મારો માણસ થા."

કેટલાએક માણસોમાં ક્ષમા કરવાની એવી ૨૦૦૬૬૪ શીતિ છે, કે આપણે અપરાધીને ૧૯૯૯આલિંગન કરવાને તૈયાર છેએ, કેમકે તેણે એવી વર્તણૂક જોવાનો પ્રસંગ આપણી આગળ આણ્યો.

જે કોઈ બિજાઓને ક્ષમા કરતો નથી, તે જે પુલ ઉપર થઈને પોતાને જવાનું, તેજ પુલને ભાંગેછે એમ જાણવું; કેમકે ૪૮પ્રત્યેક માણસને ક્ષમા માગવાની ગરજ છેજ.

શેનસ્તોન કહેછે કે, મારો એવો નિયમ છે કે જે પોતાના દિલમાં દુષ્ટપણું ન છતાં અપરાધ કરે, તેની સાથે ફરીથી સ્નેહ કરવાને વાર ન લગાડું; પણ અંતઃકરણમાં દુષ્ટપણું છતાં તેવું થયું છે એમ જો મારી ખાતરજમા થાય તો, મારા પોતાના હિતને માટે હું વેર લેવાના સઘળા લાગ જવા દઉંછું; મારાથી જેમ અને તેમ કરીને મારા શત્રુઓને વિસારી મુકુંછું, અને તેમની જગોએ મારા મિત્રોને સંભારુંછું, અને તે ખ્યાલથી મને વિરોધ આનંદ થાયછે; મારી ખાતરજમા છે કે એ નિયમથી મને જે સુખનો અંશ મળ્યો છે, તે કાંઈ થોડો નથી.

કોઈ પણ નિષ્કપટ માણસના અંતઃકરણમાં ધણીજ લાગે એવી જે વાત છે; તે એ કે, જેને આપણે ૧૭૧૨અપકાર કીધો હોય, તેના હાથથી સુસ્વભાવનાં તથા ઉદાર કર્મો થાયછે; અને જેના ઉપર આપણે કૃપા તથા પ્રીતિ કીધી હોય, તેનાથકી કુસ્વભાવનાં તથા દુષ્ટ કર્મો અને છે. જો પહેલી વાતને માટે પુછશો, તો તેવા માણસનો દ્વેષ ખમવાને આપણી પાસે કાંઈ પણ કારણ છે, કેમકે તેવું થયું આપણને લાયક થઈ ચુક્યું છે: પણ તે માણસની પ્રીતિ આપણાથી સહન થઈ શકતી નથી; તેમાં આપણે ઘભરાટ તથા આસ્થર્ય લાગેછે.

ઘણેક પ્રસંગે આપણને માન મેળવવાને અને આપણી મતલબ સાધવાને કોર અથવા ગર્વિષ્ટ અથવા ધમકી આપવાની આલ શખ્યા કરતાં ભલા સ્વભાવે આલ્યાથી વિરોધ કરીને દુરસ્ત પડેછે. તેનું કારણ એ કે જારે આપણે આપણા ખરોખરીના માણસથી એકાદું કામ ૨૦૧૨પ્રાણે કરાવવા માંડીએ છેએ, તારે જાર તેઓમાં ૨૦૨૨પ્રતિકાર ૧૦૦૪વત્તિ ઉત્પન્ન થાયછે. તેમને પોતાને પીડા થાય એવું કામ કરવાનું કહીએ, તો તે વાત તેમને ગમતી નથી. તેના એવા હુકમથી તેઓમાં અભિમાનનો ઉ-

દય થાયછે, તેથી તે ૨૦૩માન્ય કરવા કરતાં નકાર કરવાને વધારે રૂપવૃત્ત થાયછે. જરે આસા માનવી પડેછે તારે નાપુરુશીથી તેઓ તે માનેછે, અને જે કરવાનું હોયછે, તે જેમ અરાબ થાય તેમ કરેછે; અથવા આસા કરનાર સાથે વેર વાળવાને તેઓ એવી રીતે કરેછે કે તેથી તેને માહું લાગેછે. પણ એવું ન કરતાં જે આપણે ભલા ઉપાય કરીએ, તો તેથી બિજા માણસના અભિમાનને દુઃખ પ્રાપ્ત થતું નથી, અથવા તેને વિશિ કાંઈ ૨૦૨પ્રતિકાર ૧૦૦વૃત્તિ ઉભી થતી નથી; અને આપણે જે કરાવવાનું હોયછે, તે ખરા દિલથી કરેછે તેથી તે કામ મરજી માફક થાયછે.

સૂર્ય, ઉત્તર વાયુ અને સુસાફર, એઓની વાત.

એક સમયે સૂર્ય અને ઉત્તર વાયુ એઓ વચ્ચે પોતાપોતાની શક્તીની મોટાઈ માટે વાદ થયો; અને તેઓ કબુલ થયા કે આપણે આપણી શક્તિ, રસેતેથી સુસાફર જાયછે, તેની કામળ પેહેલા કાલાડી નાખવામાં અજમાવી જોવી.

ઉત્તર વાયુ આગળ થયો, તથા ૨૨તીક્ષુ અને ભારે ઝડીનો ૧૬સમાગમ કરીને ઘણા ડંડા ઝપાટથી વાવા લાયકો. પણ એથી તથા બિજું જે જે તેનાથી થયું તેથી, તે માણસે કામળ છોડવાને બદલે ઉલટી જેમ

પોતાના શરીર ઉપર મજબુત લપેટાઈ, તેમ લપેટી પછી સૂર્ય આવ્યો; તેણે ૨૦૪સઘન પાણીનાં વાદળાંમાંથી નિકળીને આકાશમાં ઠાઠી વરાળને કોરે કરી, અને પોતાના ગરમ કિરાયુ બિચારા સુસાફરના ૧૧મસ્તક ઉપર પાડ્યા. પછી તે માણસ તાપથી અકળાયો, અને ઝાઝી વાર સહન ન થયું તારે, પેહેલાં પોતાની ભારે કામળ કાલાડી નાખી, અને પછી દોડીને પાસેના ઝાડેની ડુંબડા છાંયડા નીચે ગયો.

જેસેફ હોલ્ટ અને અપરાધી ફરેલા કેદી.

ખ્રિસ્તનાં અન્યાય ક્રીધાથી જે લોકોને ન્યુ-સૌથ-વેલ્સમાં દેશનિકાલ કરેછે, તેઓને તાંહાં સ્વતંત્રપણે વસનારાઓના એતરમાં બેઠી સહિત કામ કરવું પડેછે. તેમની મેહેનતને બદલે તેઓને ખોરાક માત્ર મળેછે, અને જરે તેઓ આગસુ અથવા ૧૨૭અવ્યવસ્થામાં માલમ પડેછે, તારે તેઓને પીક ઉપર ફટકા મારીને શિક્ષા કરેછે.

ફટલાએક વરસ ઉપર મિસ્તર કોક્સ નામે એક ખેતી કરનારે જે યુનેહગારો પોતાની મિલકત ઉપર કામે લાગતા હતા, તેની તપાસ કરવાને જેસેફ હોલ્ટ નામે એક પુરુષને ઉપરી ઠેરવ્યો. મિસ્તર હોલ્ટ સારો અકલવાળો અને ઘણો દયાળુ માણસ હતો; તેણે ફરાવ ક્રીધો

કે ફટકા મારવાના ધાકેને બદલે બિજો કાંઈ ઉપાય થાય તો ધણું સાઈ. માટે અગાઉ કરતાં કાંઈક સારી રીતે એ તેઓને અવગણવા લાગ્યો; અને તેઓમાં જે કોઈ ફરમાયા કરતાં અધિક કામ કરતા, તેઓને અધિક મજૂરી મળતી; અને જરે કોઈ ચોરી કરે તારે તે સર્વને બોલાવિને કહેતો કે “તમારામાં એક ચોર છે; જાંહાંગી તમે તેને શોધી નહીં કાઢાડો, તાંહાંસુધી તમને જે ઉપલેખ મળેછે, તે હું અટકાવીરા; માટે તેને શોધી કાઢાડવામાં તમને કાયદો છે; તે સાઈ તમે તેને શોધી કાઢાડો અને તેને તમારી મેળે શિક્ષા કરો, કેમકે મારી એવી ઈચ્છા નથી કે કોઈને પણ ફટકા મારવા.” અપરાધિઓને માલમ પડ્યું કે આ વાળખી છે, અને હોલત આપણી સારી અરદાસ્ત રાખવાને ઈચ્છેછે. માટે તેઓ ચોરને શોધી કાઢાડતા, અને તેને શિક્ષા પણ પોતેજ કરતા. તેથી એ અપરાધિઓનાં ઘોળાંમાં ચોરી અને બિજી અધઠિત ચાલ અંધ થઈ ગઈ. તારપછી તેમનામાં કોરડાનો અપ કદી પડ્યો નહીં, અને તેવી હાલતમાં માણસને સુખી રહેવાનું જેમ બની આવે, તેમ તેઓ સુખી અને ચેનમાં હતા.

સીસિલી અને નેપ્લ્સનો રાજા આલફ્રોન્સો ૨૦૫અર્વા-
મીત કાળના જે ઘણા બાગ્યવાન રાજા થઈ ગયા, તેમાંનો

એ એક હતો. એનું એવી દશામાં આવવું ધણું કરીને બલા અને પરોપકારી સ્વભાવથી થયું. જરે તે કત આરાગોનો રાજા હતો, તારે તે કેવળ પોતાની પ્રજાના હેત ઉપર વિશ્વાસ રાખતો, અને તેઓમાં એ ધામધુમ વિના અથવા રખેવાળ રાખ્યા વિના ફરતો. જરે કોઈ રાક્ષે તેને ૨૦૬સૂચના કીધી કે ‘તમે હાથે કરીને ભયમાં પડો, એવું કરોછો’; તારે તેણે કહ્યું કે “આપને કાંઈ છોકરાંનો ભો નથી,” તેનો અર્થ એ કે એણે પોતાની પ્રજાને કુટુંબ અરોગર ગણી, અને પોતે તે કુટુંબનો પિતા. અલાસી તથા કેટલાએક સિપાઈઓને એક હોડકામાં બુડતા બેઠને પોતે એક નાહાતા મહવામાં તેઓની મદદે જવા માટે કુદી પડ્યો, અને એવું બોલ્યો કે તેઓની વિપતિ જોવા કરતાં તેમાં ભાગિઆ થયું એ મને સાઈ લાગેછે. એ અપરાધિઓને ક્ષમા કરવાને ઘણેજ ૨૦૭તત્પર હતો. જે અમીરો એની ઉપર તરકટ રચતા હતા, તેઓની નામની યાદીનો એક કાગળ એના હાથમાં કોઈએ આપ્યો; એણે તેમાં જોયા વિના તત્કાળ ફાડી તાપ્યો. એનું પ્રમાણ વાજ્ય એ હતું કે, સારા લોક ન્યાયે કરીને સ્વાધીન થાયછે અને નહારા લોક દયાએ કરીને જીતાયછે. સીસિલી સહિત નેપ્લ્સનું રાજ્ય તેના આગલા રાજ્યકર્તાયકી એને મળ્યું; પણ એને તે દેશમાં પોતાની ૧૫૩સ્થાપના કીધા-

ની પૂર્વે એક ૨૦૮ પ્રતિસ્પર્ધી સાથે કજીઓ કરવો પડ્યો. એ ૨૦૯ કલહમાં તેના હથિઆરથી જેટલું કામ ન થાત તેટલું એના માયાણુ સ્વભાવથી થયું. એની ઉદારતાના કૃત્યથીજ એને ગાઈયા નામે મોટું શેહેર મળ્યું, એના રાત્રુ એના સામા થઈને તે શેહેર રાખી રહ્યા હતા. આવાનું વધારે દિવસ ચાલે માટે કિલામાંના રખેવાળ સિપાહીઓએ, ધરડા માણસ, બધરાં, અને છોકરાં, એઓને બાહાર કાઢાડી મેલ્યાં. એ બધાઓને શેહેરમાં પાછાં હાંકી લાવવાને આલફોન્સો રાક્તિમાન્ હતો, અને તેથી કરીને જલદીથી તેઓ તેને સ્વાધીન થયાં હોત. એ પ્રમાણે કરવાને એના સરદારોએ એને મસલહત આપી; પણ તેવું કીધાથી જે દુઃખનો ૫૮ પરિણામ થાત તેનો વિચાર તેનાથી બમાયો નહીં. તે ઓલ્યો કે “આટલા બધા મારા મનુષ્ય જાતિનાઓના બચાવનું મૂળ હું ગાઈયા જેવાં સો શેહેરો કરતાં વધારે ગણ્યું;” એણે તેઓને પોતાની ફોજમાંથી જવા દીધા. તેની એવી ચાલ જોઈને ૪૮ પ્રત્યેક જણુ ઓલવા લાગ્યા, કે એ ગાંડો થયો છે; પણ થોડીએક વારમાં એવું માલમ પડ્યું, કે એ તેનું કૃત્ય કેવળ પરોપકારનુંજ છે એટલુંજ નહીં, પણ ઘણા શાણપણનું કામ છે, એવું સાબીત થયું; કેમકે લોકોનાં મન તેના પરોપકારીપણથી પિગળી ગયાં, અને પોતાની મેળે તેને સ્વાધીન થયાં.

નેપ્લ્સની રાજ્યપદવી ૧૪૮ સંપાદન કરવાને આલફોન્સોનો ઇરાદો ઇસવી સન ૧૪૪૨ માં પાર પડ્યો, એ ધણી તે દિવસથી પોતાના મોતસુધી બિજનાં છવીસ વર્ષ સુધી ઇતાલીનો મોટો રાક્તિમાન્ અને ૨૧૦ પ્રતાપી રાજા કેહેવાતો હતો. ઇતિહાસમાં, ‘૨૧૧ મહાત્મા આલફોન્સો,’ એ નામ તે પ્રસિદ્ધ છે.

બિજના માલવિશે ૨૧૨ દયાનતદારી.

ઘણું કરીને સઘળા લોકો પાસે કાંઈ જનસો હોયછે, તેને તેઓ કીંમતદાર ગણેછે, તથા પોતાના ઉપયોગને માટે રાખવાને ચાહેછે. છોકરાપાસે પોતાનાં રમકડાં અને પુસ્તકો હોયછે, અને કોઈ કોઈ વેળાએ કાંઈ અરચવાને માટે નાણું પણ હોયછે. કોઈ માણસપાસે સારી પેઠે નાણું હોય, તેને સામાન સુદાં એકાદું ધર પણ હોય; અને તેની પાસે જમીન પણ હોય. હર કોઈ માણસે જે વાજખી રીતે મેળવ્યું હોય, તે તેની મિલકત, તે ઉપર બિજના કોઈનો દાવો નથી. જે કોઈ છોકરો બિજનાનું રમકડું અથવા હર કાંઈ બિજના જનસ તેની મરજી વિના લે, તો તેણે ઓરીનો અપરાધ કર્યો એમ જાણવું. તેમજ જે કોઈ માણસ બિજના પૈસા અથવા તેની હર કાંઈ બિજના ચીજ લે, તો તેણે પણ બાહેરાન ઓરીનો

અપરાધ કીધો એમ જાણવું. જે માલ આપણો નથી તે લીધામાં અપરાધ સાથી થાયછે! તેનું કારણ ૧૮૫૩ પ્રાયઃ એવું છે કે જેનો માલ ચોરાયછે તેણેકરીને તે દુઃખી થાયછે. તેણે જે પોતાની મહેનતથી વાળખી રીતે મેળવ્યું છે, તેજ કદાપિ ખોવાય, તો પછી તેણે જે મહેનત કરી તે મિથ્યા ગઈ; અને જેણે મહેનત નહીં કરી તે મેળવનારો થાયછે. પણ જે જનસ પોતાની નથી, તે કોઈએ કદી ન લેવી, એ સર્વને અગત્ય જાણવાનું છે. માણસ ઘણું કરીને પોતાની મહેનતનું ફળ પોતેજ મેળવે, માટે તેઓ મહેનત કરેછે. જે તેમને એમ માલમ પડે કે પોતે જે પેદા કરેછે, તેમાંનો ઘણોએક ભાગ ગેરવાળખી રીતે જાયછે, તો કામે લાગવાની તેમની મરજી ભાગી પડેછે; બિબ્લનો પણ બેફિકરા થાયછે; અને તેથી જગતમાં સુખ પણ ઓછું થાયછે. તેટલાસારે આપણને ઘટારત છે કે આપણા પગેસીની મિલકત ઉપર સારી દયાનત રાખવી. તેમાંનો એક કણ અથવા શેઠલીની કરમ પણ લેવી નહીં.

કોઈ જવાન શક્તને કદાપિ પેહેલાં બિજી તરેહથી જાણારો. તેને પારકી એકાદિ વસ્તુ પોતાને હાથ આપવા સરખી જોઈને એમ લાગરો, કે એ વસ્તુ લીધાથી કેટલો આનંદ થરો. તો તેણે એટલોજ વિચાર કરવો કે જે તે વસ્તુ મારી હોય, અને કોઈ છોકરો અ-

થવા છોકરી તેને એવી રીતે લઈ લે, તો મને કેવું લાગે. તેવી વાત બન્યાથી તેને એવું નહીં લાગરો, કે મને જુઝ્જાન પોહોંતું, અને વળી તે ચોરવિશે તેના મનમાં માહું નહીં આવે! માટે પારકો માલ લીધાથી, તે તેના ઘણીને જુઝ્જાન પોહોંચાડેછે; અને તેથી તે ચોર સરખો ધિક્કારવા લાયક થાયછે.

વળી, બિબ્લનો માલ લીધો, અને તે માલમ પડી આવ્યું, તો સજ લાયક થાયછે. જે માણસને ચોરવાનું મન થાયછે, તેના ધ્યાનમાં એમ આવેછે, કે હું પકડાઈશ નહીં, અને મને શિક્ષા પણ થરો નહીં. પણ એ વાતનો તેને કદી નિશ્ચય થતો નથી. અપરાધિઓના ખ્યાલમાં ન આવી હોય, એવી રીતે દરરોજ અપરાધ પ્રગટ થાયછે એમાટે જે પોતાનું નથી તે લીધાથી કોઈ ઝાઝા દિવસ સુખી થતો નથી. બધાઈ જે છે તેજ પરિણામે ૪૯ સર્વોત્કૃષ્ટ ચતુરાઈ છે, એવું માલમ પડેછે.

એક ચોરનો ચકલો.

એક નાહાની ચકલીએ ખારીના ઉપલા ખુણામાં પોતાને સારૂ એક મુંદર માળો બાંધ્યો હતો, અને બાહાર જવા આવવાનેસારૂ તેમાં એક બાકું રાખ્યું હતું. તે માળો બાંધવાને તે ચકલીએ ઘણી મહેનત લીધી હતી, માટે તે અદ્યત

તેની મિલકત હતી; તે માણે કોઈ બિબ્લ પક્ષીનો ન હતો, કેમકે તે પાંધવામાં બિબ્લ પક્ષીની મેહેનત ન હતી. તે ચકલી ખાહાર ગઈ હતી, તે વેળાએ તેના માળામાં ઉતાવળથી પેસવાને એક દુષ્ટ સ્વભાવના ચકલાને મન થયું અને જારે તે ચકલી ઘેર આવી, તારે તેને માલમ પડ્યું, કે મારી જગો કોઈ ચકલો કબજ કરી ખેડો છે; તે બાકોરામાંથી ઝેરું ખાહાર કાઢાડીને તેને જોરથી ચાંચ મારવા લાગ્યો; અને તેને કોઈ પણ પ્રકારે તેના ઘરમાં જવા દીધી નહીં. તે ચકલી ઘણા નરમ સ્વભાવનું પક્ષી હતું, તેણે જાણ્યું કે મારાથી એની સાથે પૂરું નહીં પડાય; પણ એવું ધારણામાં આવે છે કે એ વાત તેણીએ પોતાના મિત્રોને જાહેર કરી, કારણુ થોડાએક વખતમાં તે જગોએ ચકલિઓનું ઠોળું આવતું માલમ પડ્યું. જાણે કે 'તું નિસરી જ' એવી તે ચકલાને મસલહત આપવાનેજ આચાં હોયતી. એવું છતાં પણ તે પેસનારો તાંહાંનો તાંહાંજ રહ્યો, અને તેણે અધાઓ સાથે સામો થઈને સેહેજ પોતાનો અચાવ કીધો. પછી તેઓ સર્વ પાછાં ફર્યાં; અને પોતાની ચાંચોમાં જરીજરી કાદવ આણીને તે માળાનું રૂંદ દ્વાર ચણી લીધું; તેથી તે ચકલો ખોરાક અને વાયુ વિના રહ્યાથી જલદી મરણુ પામ્યો; એ પ્રમાણે તેને તેના હરામીપણાની તથા બનાતકારની શિક્ષા થઈ.

મિલાન શહેરમાંનો રૂંદ દ્વારપાલ.

જે કાંઈ હરકોઈનું હોય, તે પોતાની મરજીથી મુકે તાંહાંસુધી અથવા કાયદા પ્રમાણે ફરીને તે હંડ ઘાપલ થાય તાંહાંસુધી, સદાકાળ તે તેનુંજ છે. તેસારૂં આપણને બિબ્લ કોઈની ખોવાયલી જનસ જડે, તો તે આપણી મિલકત નહીં, જો ખોનાર ધણી આપણને માલમ પડે, તો તેનું તેને પાછું આપવું એ આપણો ધર્મ છે.

એક ગરીબ માણસ જે મિલાન શહેરમાં કોઈ ઉતરવાના ઘરના બારણાની રખેવાળી કરતો હતો, તેને પાંચ-સો રૂપીઆની એક થેલી જડી; અને તે કોથળી પોતાની પાસે રાખવાનો મનસુખો કાંઈજ ન કરતાં, તરત તેણે, પોતાને જડી છે એવું સર્વ લોકને માલમ પડે, માટે દેડેરો પોતાઓ. જે ગૃહસ્થે કોથળી ખોઈ હતી, તે એ દ્વારપાલ પાસે આવ્યો, અને તે થેલી પોતાની છે એવી સાબિતી આપી, તેથી તે કોથળી તેને પાછી મળી; પછી જેને તે જડી હતી તેનો ઉપકાર માનીને પેલા પુસ્ત્રે તેને પચાસ રૂપીઆ આપવા માંડ્યા; પણ તે દ્વારપાલે કહ્યું કે "મેં મારું કામ બજાવ્યું, એમાં તો કાંઈ ધનામની ઈચ્છા મેં રાખી નથી." તે ગૃહસ્થે કાલાવાલા કરીને દસ આપવા માંડ્યા, પછી પાંચ આપવા માંડ્યા; પણ તેને માલમ પડ્યું કે એણે જે ઘટનું કામ હતું તે કરવું, તેને

साइ अमे कांठि लेनार नथी. अमेथी ते कोथणीना मालिकने धाखुं दुःख लागुं, अने कोथणीने भोंअमे उपर ईंकी दधने जेरेथी ज्योख्यो, “ना ना, तारे आ कोथणी मारी न होय; अने तमे कांठि पणु लेवाने ना पाजेजे माटे मारे अनेनी साथे कांठि करवानुं नथी.” अमे उपरथी ते लया द्वारपालने आग्रहने लीधे साजपार इपीआ लेवा पड्या; अने तेणे ते तरत गरीपाने वेंहेंची आया.

लेनड.

लेनड पार वरसनो હતો, तारे ज्योश नसीअथी अनेनो आप भरलु पाव्यो. अने माटे मेहेनत मज्जुरी करवाने अनेनी मा १७७ अराइत होती, अने अनेनुं भरलुपोपणु यक्षवि अनेनो अनेनो कोठ मित्र पणु न હતો. कोठने ભારે ન પડતાં પોતાની મજે દુનિઆમાં રોટલા પેદા કરવા, અવો તેણે નિश्चय કીધો. તેણે પોતાના મનમાં વિચારયું કે “મને થોડું ધણું વાંચતાં આવડેછે, તથા થોડું એક લખતાં પણ આવડેછે, અને હિસાબ પણ ગણી જાણું છું; જે હું ભલો અને ઉદ્યોગી છું, તો શું છે કે મને રોટલા જોડવાં પણ નહીં મળે?” માટે તે પોતાની માની આજ્ઞા લઈને પાસેનાં એક રોહરમાં ગયો, અને તાંહાં કોઈ વેપારી પોતાના આપનો મિત્ર હતો તેની જ્યોગ કાહાડી, તે વેપારીનું નામ બેન્સન હતું; તેની અણે વિનંતિ કીધી

કે “જે તમે મને તમારે તાંહાં કામે રાખરો, તો હું મન દધને તથા નિમકહલાલીથી તમારી ચાકરી ખજવીરા.” તે વેળાએ તે વેપારીને શિખાઉ રાખવાની ગરજ હતી, માટે તેને લેનડને જુશીથી ચાકરીએ રાખ્યો, અને તેનાથી જેમ ખની તેમ તેણે પોતાના ધણીને રાજી કરવાને ચાકરી કીધી. જે તે કદી કાંઈ કામ કરવાને ભુલી જતો, અથવા તેને લખવામાં કાંઈ ચુક પડતી, તો તે જુલ્લી રીતે કહી દેતો; અને ચાલતાલગણુ તે પેહેલાં કરતાં દુસ્ત કરવાને વધારે મન લગાડતો. નિસ્તર બેન્સન એવા નિમકહલાલ શિખાઉ ઉપર જુશ થયા વિના રહ્યો નહીં, અને જલદીથી તેના ઉપર ધણેજ વિશ્વાસ રાખવા માંડ્યો.

બેન્સનનું ઘર સંભાળનારી જૈરી હતી તેના દૂપની ઉશવણી કરવાવિશે જે લેનડ દૈવયોગથી કારણ થયો ન હોત, તો એ રાક્ષ કેવળ સુખી હોત. તે એ જૈરીને એવું લાગું કે “હું જે જે લુચ્યાઈના કામ કરું છું, તે એ જોતો રહેછે.” તેને કાહાડી મુકે એવી ઉમેદે તેણીએ પોતાના ધણીની આગળ જોઈ ખનાવટની વાતો કહી. પણ લેનડની સર્વ ચાલચલગત એવીતો સારી હતી, કે આવા પાણપણાના ઉસકરવા ઉપર નિસ્તર બેન્સને વિશ્વાસ આવ્યો નહીં. તે છોકરાની સાચાઈ ખાખત પોતાની ખાતરજમા કરવાને તેણે તેનું ખરેખર પારખું જોવાનો નિ-

શ્ચય ક્રીધો. એ કારણસર એણે કાંઈ ખરોદી કરવા સાફ લેનડને ફરમાવ્યું, અને જોઈએ તે કરતાં તેને વધારે નાણું આપ્યું; પણ લેનડને ખરચ થતાં જ વધું તે દમડીએ દમડી તેને તેણે પાછી આપી, તેથી તેને ઘણો આનંદ થયો. એક દિવસ તે શિલકની ઓરડીનાં એક સોનાની મોહોર સુકતો ગયો, તે લેનડને પેલી ઘર સંભાળનારીના હેખતાં જડી. તેણીએ એને વિનંતિ કરી કે આપણે વેંહેંચી લઈએ; પરંતુ એક પણ પણ આનાકાની ન કરતાં તેણે સાફ કહ્યું કે “એ મોહોર મારા રોકની છે, માટે તેનેજ હું આપીશ;” એમ કહીને તરત તે તેને આપવાને ગયો. મિસ્તર બેન્સન એ ઓકરાની ચાલ જોઈને એવો તો ખુશ થયો કે તેણે તે નાણું તેને બક્ષિસ આપ્યું; અને પોતાને ઓકરાં ન હતાં, તેથી થોડા દિવસમાં લેનડને પોતાનો ઓકરો કરી લીધો, અને પોતાની સર્વ પદ્ધતિ તેને આપી.

મોસેસ રોથસચ્ચેડ.

ફ્રેચ રાજ્યની ઉચલપાથલ થઈ તે વેળાએ જેર્માની દેશમાં મેન નદીને કીનારે ક્રાન્કફોર્ટ શહેરમાં મોસેસ રોથસચ્ચેડ નામિ એક ચાહુદિ સરાફ રહેતો હતો, તેની પાસે પૈસા તો ઝાઝા ન હતા, પણ તેની આખરે સારી હતી.

જારે ફ્રેચ લોકે જેર્માની ઉપર ચલાઈ કરી, તારે હેસ્સ

કાસ્સેલના રાજને પોતાના ર૧૪ સંસ્થાનમાંથી નાસવું પડ્યું. જારે એ રાજ ક્રાન્કફોર્ટમાંથી જતો હતો, તારે મોસેસ રોથસચ્ચેડને કહ્યું કે “મારી પાસે નાણાની મોટી રકમ અને ક્રીમતદાર જવાહીર છે, તે તમારા હવાલામાં રાખો;” નહીં તો કદાપિ તે સઘળું રાતૂના હાથમાં જરો. એવું તેને ભય લાગ્યું. એટલું બધું ભારે જોખમ માથે લેવાને તે ચાહુદીએ ના કહી હોત, પણ રાજ પોતાનાં પૈસા બચાવવાને એટલો બધો ઘભરાટમાં પડ્યો હતો, કે તેથી આખરે મોસેસે તે રાખવાને હા કહી. તોપણ તેણે પોહોંચ આવવાની ના કહી; કેમકે આવા ભયના વખતમાં તે દ્રવ્ય સલામત પાછું અપારો કે નહીં, એ વાતનો જવાબ કાંઈ તેનાથી દેવાય નહીં.

રોકડ અને તે જવાહીર મલીને તેની ક્રીમત કેટલાએક લાખ રૂપીઆ હતી, તે સઘળું ક્રાન્કફોર્ટમાં પોહોંચવું કીધું. રોથસચ્ચેડ તે દ્રવ્ય પોતાની વાડીની એક આજુએ ઘાટી રહ્યો એટલામાં ફ્રેચ લોકો તે શહેરમાં પેહા પોતાનો માલ સાડ હજાર રૂપીઆનો માવ હતો તે સંતાડવાને કાંઈ પ્રયત્ન કીધો નહીં. તેની પાસે બિબ્લ કાંઈ વધારે પૈસા છે, એવું ન ધારતાં ફ્રેચ લોકો તે પૈસા લઈ ગયા. પણ જો તેણે એવું આનું કીધું હોત, કે મારી પાસે કાંઈ નથી, તો બિબ્લ કેટલેક કેકાણે થયું તે પ્રમાણે એના ઘરનો પણ નિશ્ચય ઝાડો લેવાત, અને પછી

તે સઘળું દ્રવ્ય તેમને જડત, તે તેઓ લઈ જત. જરે તે લોકો શહેર છોડીને ગયા, તારે શેઠસંઘે તે રાજનો પૈસો ખોદી કાઢાડ્યો, અને તેમાંથી થોડાએકનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યો. પછી પેપારમાંથી તેની ખટતી થઈ, અને તેણે ઘણીએક દોલત મેળવી.

થોડાએક વરસ પછી જરે ૨૧૫સ્વસ્થતા થઈ, તારે હેસસ કાસેલનો રાજ પાછો પોતાના ૨૧૪સંસ્થાનમાં આપ્યો, તેને નાણું તથા જવાહિર મોસેસ પાસે માગવાને ઘણી બીક લાગી, કેમકે તેણે વિચાર કીધો કે “જે ફ્રેચ લોકોએ તે લઈ લીધાં નહીં હોય, તોપણ મોસેસ પાનું કરારો કે તેઓએ સર્વે લઈ લીધું, અને એવું કહીને ખોતે બધું બચાવી પડશે.” એવું છતાં પણ શેઠસંઘે તેને ખબર આપી કે “તમારો સર્વ માલ ખર્યો છે, અને સેંકડે પાંચ ટકા પ્રમાણે તમારા રૂપીઆ વ્યાજ સુદાં આપવાને હું તૈઆર છું;” આ વાતથી તેને ઘણું આસ્થર્થ લાગ્યું; અને તેજ વખતે તે સરાફે, તે પૈસો શી રીતે જળવ્યો, તેનો એહવાલ તેની આગળ કહ્યો, અને કહ્યું કે “તમારો જે પૈસો મેં વહિવાટમાં આપ્યો તેની મને માફ કરવી.”—તમારો પૈસો બચાવવાને મારે મારું સઘળું ખોવું પડ્યું—એવું પણ તેણે તેને જણાવ્યું. આ સરાફના ૩૮પ્રમાણિકપણાને લીધે તેના ઉપર તે રાજનો એટલો બધો વિશ્વાસ ખેડો, કે થોડે વ્યાજે તેણે દ્રવ્ય તેની પાસેજ

રહેવા દીધું. તે રાજએ પોતાની ૨૧૬ઉપકારજતા ખતાવવા સાર, તે બલો યાહુદિ પૈસા ધીરનાર માણસ છે, એવી શિક્ષરશ યુરોપના ઘણાએક રાજઓ આગળ કીધી, તેણે કરીને મોસેસે પૈસા વધારવાનાં કેટલાએક ભારે કામો કીધાં, તેમાં તેને ઘણો નફો મળ્યો. પછી તે કાળે કરીને અત્યંત પૈસાવાળો થયો; અને તેણે પોતાના ગણે છોકરાઓને તેવાજ કામમાં નાખવાને યુરોપ ખંડના ત્રણ મુખ્ય શહેરો, લન્ડન, પારીસ અને વિએન, અહિઆં મોકલ્યા. તે સર્વ ૧૪૭સમૃદ્ધીવાનું થયા. પૃથ્વી ઉપર એવી અવસ્થામાં તાલેવન થયેલાં માણસોમાં એઓ અધિક તાલેવન થયા. જે છોકરો લન્ડનમાં રહ્યો હતો તેની મરતી વખત તેણે સાત કરોડ રૂપીઆની ૫૬સંપત્તિ મુકી. બિબ્લ એને ૨૧૭આરનપદ મળ્યાં, અને તેઓ પણ કાંઈ કમી પૈસાવાળા ન હતા. એ પ્રમાણે જેની કોથળીના યોગે લઠાઈ ચાલી, અને ૨૧૫સ્વસ્થતા પણ થઈ એવું જે આ કુટુંબ, તેને આ સઘળી મોટાઈ, એક ૨૧૮અલૌકિક પ્રમાણિકપણાનું કામ કીધાથી પ્રાપ્ત થઈ.

બિબ્લની આખરવિરો દયાનતદારી.

માણસ જે જનસોને કીંમતદાર ગણે છે એવી જનસો મિલકત સિવાય બિજા ઘણી છે. તેઓમાં સાફે નામ

પણ એક ઘણી અગત્યની વસ્તુ છે. લોકોના જાણનામાં એવું આવે, કે કલાણો સાઈ માણસ છે, એજ સારા નામનો અર્થ. જરે કોઈ પણ માણસવિશે એવું સમજ્યામાં આવેછે, તારે તે માણસ પોતાની જાતીવાળાઓથી માન પામેછે; તેઓ એનો વિશ્વાસ રાખેછે; તેઓ એને ચાકરીએ રાખેછે; તેઓ એને વિશે હસ-સાં સાઈ બોલેછે; અને એના સારા નામથી એ ઘણી-એક રીતે આગળ પડેછે. તે માટે જે માણસ સારો છે તેને એ નામ મળવું ઘટારત છે. એ એના હકની એક વસ્તુ છે. તેને જે એ નામ મળે, તો તેના સદ્ગુણને એ ઠનામ દાખલ છે; અને તેવું થયાથી સારી રીતે રહેવાની એને હોંસ થાયછે. પણ એ નામ જે એને ન મળે અથવા કાંઈ કારણ વિના તે નામ નિકળી જાય, તો તેને હાની થાયછે; ૧૦^૧ વસ્તુતઃ સારા થવાનો દિલાસો તેને મળતો નથી, તારે તેના સદ્ગુણ કદાપિ ૨૧^૬ નષ્ટ થાય; અને સારાપણનો કેટલો ખલો મળેછે, એ જોઈને બિબ્લ-ઓ પણ સારા કેહેવડાવાની ખટપટમાં ન પડે.

માટે આપણને માલમ પડેછે કે દરએક માણસના ગુણ પ્રમાણે તેનેવિશે ખરોખર બોલવું અથવા માન આપવું એ કેવું અગત્યનું છે.

બિબ્લઓની આખર હીણ કરવાના બે રસ્તા છે. એક રસ્તો એ કે પડોસી વિશે ૨૨^૦ પરિસ્થિતિ માહું બોલવું—

એટલે એમ કેહેવું કે તેણે કાંઈ ખરેખાત દુષ્ટ કર્મ કીધું છે, અથવા ઘણી ખરી વાર તે કાંઈ મોટું કામ કરવાનું તે ન કરવાની ટેવ પડી છે, એમ નિશ્ચય કેહેવું. એનું નામ ૨૨^૧ અપવાદ. બિબ્લે રસ્તો એ કે તેની યોગ્યતાવિશે ધિક્કારથી બોલવું, અથવા ખરેખાત જે તે સાઈ કરતો હોય, તે ઉપર ખોટાં બાનાં કાહાડવાં, એને ૨૨^૨ અસૂચા કેહેછે. આપણા મનુષ્ય જાતીનાનો કાંઈ માલ ખુંચી લેવામાં જેવું દુષ્ટપણું છે તેવુંજ એ બેમાંથી ગમે તે રસ્તે તેના સારા નામનો નાશ કરવો તેમાં પણ છે. તે માટે આપણા પડોસી વિશે જે કાંઈ આપણે બોલીએ તેમાં ઘણોજ સંભાળ લેવો જોઈએ; અને તેનું વિરોધ કારણ તો એજ કે જે આપણે એક વાર તેની આખરને હાણી પોહોંચાડીએ, તો ફરીથી તે પાછી આણતી નથી. જે રાખ્દો એક વાર આપણા મુખમાંથી નિકળ્યા, તે પાછા ઘલાતા નથી. તે રાખ્દો એકને મોહોંડેથી બિબ્લને એ પ્રમાણે જાહેર થતા જાયછે; અને જેમ જેમ આગળ વધતા જાયછે, તેમ તેમ એકના અનેક થાયછે; અને અસલ જેટલું ધારવું હોયછે, તેના કરતાં આખરે વધારે અનર્થ ફરેછે. એ પ્રમાણે આપણા પડોસીને દુઃખ સહન કરવું પ્રાપ્ત થાયછે; અને કોઈ વેળાએ તેને તેનું કારણ પણ સમજાવું નથી. જે માણસ પોતાના મનુષ્ય જાતીનાની આખરવિશે દયાનતદારીથી ચાલવાને ઈચ્છેછે, તે

कोहने कदी आपवादे अथवा अ सूयाथी ओलरो नहीं, तथा पोते कोहने अेवी रीते ओलतां सांभजेछे पणु ते वात पोताने मेहोडे पाछी ओलरो नहीं.

सोक्रुडीसने भारवाविरो छानी मसलहत.

युनानी लोकोमां सोक्रुडीस नामे अेक ६३३तत्ववेत्ता हतो, ते अे सर्व अत्यंत शाणु अने सारा पुरुषो धर्म ग-या, तेओमांनो अेक हतो. जेनेकोन लजेछे के अे अेवो १४१मस्तिमान् हतो के कांछपणु काम देवताओने मसलहत पुछ्याविना माथे लेतो नहीं; अेवो ३६प्रमाणिक हतो के अे कदी हर कोहने नरापणु नुस्सान करतो नहीं, पणु धणुअे-कनेअगत्यनी मदद आपतो: ते अेवो १११मिताहारी हतो के २२३सदाचार छोडीने कदी मोन शोअ पसंद करतो नहीं; अने ते अेवो अछो हतो के कोछ अति धणु कइणु प्रकरणुमां पणु जिन्न कोहनी मसलहत न लेतां, अे धरात अने अइ होय तेनो न्याय करी सकतो." अेणु पोतानो अधो न-नारो पोताना मनुष्य जतीनाने सुधारवाना तथा ते-मने सुणी करवाना १७प्रयत्नमां काहाओ. अेवी सर्व तेनी योग्यता छतां पणु अे राअ २२१अपवादथी छुठ्यो नहीं.

आथेन्स रोहेरमां शिक्षकोनी अेक मंडणी हती; ते-ओनां वण्णालु लायक लापणुथी तेओने धणु प्रतिष्ठा अने सत्ता मणी हती, जेपणु तेओनो लक्ष सायाध

तरइ न हतो, तोपणु पोतानी होशिआरो अताववानो मात्र तेओनो धरिदो हतो. अे पुरुषो, अेओने २३५सूकी डेहेता हता, तेओअे सोक्रुडीसनो धिक्कार डीधो, करणु तेओनी सुक पुहली पाडवाने तथा गुवान पुरुषोने बुलावाथी अयाववा मटे ते कांछ योडी मेहेनत लेतो न हतो, वणी राज्यमां डेहलीअेक वातो मिगडी हती, तेथी तेने विरुइ अे द्विलोअनथी ओलतो तेणु करीने अे अ-राणीधकी नके मणवनारा डेहलाअेक नणु अेनो कंठा-णो करवा लाग्या. सारांरो के, अे, अे समये अने अे लो-कोमां रेहेतो, तेओमां अे अधिक ३६प्रमाणिक हतो.

सोक्रुडीसना शत्रुओअे अेनो नारा करवानो छानी मस-लहत डीधी, अने पोतानी मतलय सिद्ध करवाने तेओअे अपवादना साधननी १५ओनना डीधी. धणुअेक ६२प्रा-चीन लोकोनी पेडे आथेन्सना लोको पणु नाना प्रकारना देवो-नी पूज करता हता; पणु सर्व वस्तुनो कर्ता अे साओ ध-स्वर ते अेकन छे, तेना उपर विश्वास राणवो, अेवी सोक्रुडीसनी मरणु हती; तोपणु अहापणुना नेरथी अे तेने उत्तम लागुं, डेहुं पोतानी जतीनां लोकनां देवलोण-पणुने २३६अनुसरीने छुं, अेवुं देआडुं, तथा पोतानुं अइ मत छुपाववुं. अेना शत्रुओने सारीपेडे मालम हवुं, डे मूर्ध लोकांनो शोणांनी अेक वार आतरनमा डीधी होय, डे तभारा देवोने अे मानतो नथी, अथवा तेओनो धि-

કાર ફરેછે, તો તેથી તેમને એને વિશે કેવું લાગેરો. તે-
ઓએ તેટલા માટે જાહેરન ઉમકેરવા માંડ્યું, કે જે દે-
વતાઓને રાજ્યના લોકો માનેછે તેમને સોફ્ટીસ મા-
નતો નથી, તથા જીવાન પુસ્પોને એણે પોતાનાં દુષ્ટ મ-
તોથી બિગાડ્યા છે. તારે આવા ૨૨૧ અપવાદના ૫૮ પરિણા-
મયકી તેનું રક્ષણ કરવાને તેનું શુદ્ધ ૧૨૬ આચરણ તથા
મત્ય માન એ કરામાં શક્તિ રહી નહીં. એ માપી છે,
એવી લોકોની આતરજમા થઈ, તેથી તેઓ તેનું આગળ-
નું માન વિસરી ગયા; અને આજુ કે એને શિક્ષા થવી
જોઈએ. એ પ્રમાણે જરે તેની આખરને હાની પોહોંચી
તારે એના શત્રુઓ જાહેરન ઉઘાડા પડ્યા, અને ન્યાયા-
ધીશ આગળ આવીને તેઓએ એની ઉપર તોહોમત મુક્યું
અને જો તે ખરૂં હોત, તોપણ અપરાધમાં ગણાત એવું ન
હતું. સોફ્ટીસે જારે જરેથી પોતાનું ૨૨૪ સ્વપક્ષ પડેસ્થાપન
કીધું; પણ ન્યાયાધિશોને એને વિરો ૨૨૫ દુરાગ્રહ હતો, માટે
તેમણે એને શુનેહગાર કર્યો; અને તેને જરે આહને મર-
વાની સજા આપી. એ પ્રમાણે દુનિઆમાં જે ૪૯ સર્વોત્કૃષ્ટ
સાધુઓ થયા, તેમાંના આ એક સાધુનો નીચ અપ-
વાદના યોગથી પ્રાણ ગયો.

હેલન પ્રેમ.

પોતાનાં ઓળખિતાંની યોગ્યતાને હીણ કરવાના સ્વભાવથી

હેલન પ્રેમ નામીથી છે. જેઓ જો, ગુણે અને સંસારમા-
ર્ગમાં પોતાથી ખચીત ઉતરતાં હોય, તેમનીજ તે સ્તુતિ
કરતી. જેમની ૧૮૫ પ્રાયઃ સ્તુતિ થાયછે, તેઓને હેંકે પાડ-
વાને તે હરેક ઉપાય શોધેછે, તે ઉપરથી જાણે એવું
લાગેછે કે તેઓની મોટાઇનું જ્ઞાન જે તેને થાયછે,
તે તેનાથી ખમાતું નથી.

જરે તે ફલાણા ૨૨૬ સર્વસંમત પરોપકારી પુસ્પની સ્તુતિ
કરતાં સાંભળેછે, તારે તે કેહેછે કે “નિશચ્ય તે પરોપકારી
તો છે, પણ હું ધારું કે તેનો જમણો હાથ જે ફરેછે, તે
સર્વ તેનો ડાબો હાથ જાણેજ છે. માટે કોઈ મને એના
યુક્ત પરોપકારવિરો કહી શકરો?”

હેલન પ્રેમ કેહેછે કે “મારિઆ હાલના સર્વ સારા
ગુણો દેખાયછે; પણ મારે મતે તો લોકો જેવા હોય, તે-
વાજ દેખાય તો મારે. જે ફળ બાહારથી સુંદર અને અંદ-
રથી પોલું હોય, તેનો હું ધિક્કાર કરુંછું.

હેલન કેહેછે કે “લિઝી પ્રેક્ષ પોતાના ધનવાન, ધ-
રડા અને ખેડોળ કાકાની સેવામાં ૨૦૭ તરપરેહેછે;—પણ
જેની સેવામાં તે છે, તે ધરડો, ખેડોળ, અને તાલેવાન છે.”

હેલન એવું ધારેછે, કે જેનો જવાબ મળ્યો નહીં, તે
વાત સાબિત થઈ ચુકી.” ફલાણા ફલાણાના યુક્ત પરો-
પકાર કહી ખતાવવા એ કહણ કામ છે, મારિઆ હા-
લના સારા ગુણો સર્વેને માલમ છે; પણ તે પેલા અ-

નની છે એ કેહેવું ૨૬ પાડવું કાંઈ સેહેલ નથી. બિઝી પ્રેરનો કાકો તાલેવાન છે; એ ના કેહેવાવું નથી, પણ એજ કારણથી તે તેની સેવામાં અધિક તત્પર રહે- છે, એવું કેહેવાને હેલન પ્રેમ સિવાય કોઈની હિમ્મત આવી નહીં.

માટે જો આપણે હેલન પ્રેમની એવી દુષ્ટ ચાલ સુકી દેવા આહીએ, તો આપણે આપણા વિચારનો ઝરો નિર્મળ રાખવો જોઈએ—આપણે મનમાં કાંઈ ભુલું આ- ણવું ન જોઈએ. બિજ્જ ઉપર ૫^{મો} ઐદાર્યથી વિશ્વાસ રા- ખવો, એના કરતાં બિજ્જ કરાથી ૭^{મો} હૃદયની મોટાઈ વ- ધતી નથી.

સાધારણ લોકોને જે ખોડ માલમ પડતી નથી, તે ૨૮તી- કણ યુદ્ધિવાળાને માલમ પડે છે, તેથી તેઓને અહંકાર થઈ આવે એવું બને છે. એવી ૨૮તી કણુતાએ યુદ્ધિ ૬૬તી વ્ર થાય છે ખરી, પણ તેથી કરીને હૃદયપણ કહણુ થાય છે; અને નમ્રતા નામે જે સારો સદ્ગુણ તેના વધવાને ૨૨^{મો} પ્ર- તિબંધ કરે છે. સારા ગુણ, સારાં કામ, અને પ્રીતિ ભરે- લા શબ્દો એઓ ઉપર જેમ તીવ્ર દૃષ્ટિ રખાય, તેમ રાખો પણ સૂર્ય પ્રકારાનો અનુભવ ન કરતાં, જેઓ તેના ૨૨^{મો} બાહ્ય અંગ ઉપરનાં ૨૨^{મો} લાંછન જોવાને અધિક આહ- છે, તેવું તમે કરતા નહીં.

જે લોકો પોતાને પોતાની તીવ્ર દૃષ્ટિ ઉપરથી મોટા મા- ને છે તે લોકો હમેશાં આરે તરફ જોતા રહે છે, એવું વિ- ચારીને કે 'રખેને હમે ડગાઈએ, અથવા ચપેટીમાં આવી જઈએ. આપણા મનુષ્ય જાતીના વિરો વેહેમ અને અધીર રાખ્યા કરતાં આખો જન્મારો ભોળપણમાં કાહા- ડવો એ બેહેતર છે. જે ભોળપણનો વિશ્વાસ સારાપણા ઉ- પર હોય છે, તે ભોળપણને એક સારાપણાનું લક્ષણ જાણવું.

બિજ્જના કુદરતી હકવિરો દયાનતદારી.

પ્રત્યેક માણસને પોતાના સ્વતંત્રપણા ઉપર ૨૩^{મો} કુદરતી હક છે. જે બિજ્જને ૧^{મો} અપકારક અથવા દુઃખદાયક ન હોય, તે કરવાને તે સુખિઆર છે. તેમજ પોતાની મ- રજી માફક વિચાર કરવાને તથા પોતાના વિચાર જાહેર કરવાને તે સુખિઆર છે, પણ એટલુંજ, કે તેથી લોકોની ૨૧^{મો} સ્વસ્થતાને ભય પહોંચવું ન જોઈએ. તે માટે કોઈ માણસે બિજ્જને સુલામ કરવો, અથવા તેના જે કરવાથી અથવા તેની જે કલ્પનાથી બિજ્જ કોઈને નુક્સાન થતું નથી, તેને અટકાવવાનો ૧^{મો} પ્રયત્ન કરવો, એ તેની જમી- ન લઈ લેવી અથવા તેની કોઈની ચોરવી, તેજ પ્રમા- ãુ દયાનતદારીથી ઉલટું છે.

ફ્રાન્સ દેશમાં જાકેરી લોકનું હુલ્લડ.

રાજ્યો, અમીરો, અને બિળ સર્વે જેઓના હાથમાં પોતાની મનુષ્ય જાતીના ઉપર ઘણી સત્તા અને અધિકાર હોય છે, તેઓને ઘટારત છે કે પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ નમ્રતા અને નીતીથી કરવો, અને જાંહાં-સુધી અને, તાંહાંસુધી પોતાથી ઉતરતાઓને હિતકારક થાય, તેમ કરવું. જારે તેઓ વિકૃષ્ટ કરે છે, તારે તેનો પરિણામ વારંવાર ભયંકર હોય છે. કેમકે જે લોકોનો સ્વભાવ ૧૮૫૫ પ્રાયઃ નીતીથી ચાલનાર તથા હિતકારક ધારાને નમીને ચાલવાનો હોય છે, તોપણ બળાત્કાર અને અનીતિ થયાથી તેઓ ઘણા કૌપાયમાન થાય છે. આવાતની યાદી રાખવા જોગ દાખલો યૌદ્ધમા સહિકામાં ફ્રાન્સ દેશમાં જાકેરીની જે લડાઈ થઈ, તેથી માલમ પડે છે; તેનું નીચે પ્રમાણે સર વાલ્ટર સ્કોટે વર્ણન કીધું છે.

“આ લડાઈને જાકેરીની, અથવા ગામડિઆઓની લડાઈ કરીને કહેવાનું કારણ એ કે ગૃહસ્થ લોકોએ ધિકારથી તેઓને જાક પોણેમ, અથવા સારો માણસ જાક નામ આપ્યું. એ લડાઈથી બારે નારા થયે, અને એવો નારા ફ્રાન્સમાં કદી થયો ન હતો. અમીરો અને મધ્યમ ^{૩૫}સ્થિતીના લોકોથી ગામડીઆ અથવા એડુતો ઉપર જે જુલમ, ^{૩૬}ઉપદ્રવ અને ૧૪૪૮ તિરસ્કાર થયો, તેથી એ લડાઈ ઉભી થઈ. એ અમીરો અને

મધ્યમ સ્થિતીના લોકો ગામડિઆઓને પોતાથી ઘણા જ નીચી જાતના માણસ ગણતા. અને તેઓની માલમિલકત તથા તેઓ પોતે પણ અમારા અભિમારમાં છે એમ સમજતા. રાજા કેદમાં પડ્યો, તથા રાજ્યમાં સર્વ ગડબડ થઈ તેથી સાધારણ લોકોને જે થોડી ઘણી નદદ રાજ્યથી મળતી હતી, તે પણ બંદ પડી. એવા દુઃખના દિવસમાં ૪૮ પ્રાયેક અમીર, પોતપોતાની જે મિલકત હતી, તેના બારે જુલમગાર રાજા થઈ પડ્યા. અને તેઓમાંના ઘણાએક ૧૨ સ્વેચ્છા અધિકારના ૧૭૨૭ નમતપણથી પોતાને જે હક હતો, તેનો ઘણી જુલમી અને કકલુ રીતે ઉપયોગ કરવા લાગ્યા; અને દર એક પોતાની સત્તા નીચેના લોકો ઉપર અમર્યાદ બળાત્કાર કરવા લાગ્યા. એવા ૨૩૧ નિરંકુશ અધિકારનો ૫૮ પરિણામ એ થયો કે આખરે ગામડિઆ નિરાશ થઈ ગયા; અને પોતે જે વેળાએ ભુખે મરતા હતા, તે વેળાએ એવું બન્યું કે તેઓના ઘણી અતિરાય એમાં પડ્યા, અને ૨૩૨ અકાલિક ઉડાઉપણું કરવા લાગ્યા; તેથી તેઓનાં દુઃખમાં વધારે બનાવા ઉઠી. કશ્મીરી, દાતરડાં, સોરા તથા કાપણી કરવાની આંકડિઓ, એવાં ગામડીઆં હથિઆર લીધાં, અને ટોળે ટોળાં એકઠાં થઈને સર્વ અમીર તથા મધ્યમ ^{૩૫}સ્થિતીના લોકોનો નારા કરવાને તેઓ બારે ક્રોધથી ઉઠ્યા.

આ ભતનું હુલ્લડ ઘણાંએક પ્રાંતોમાં થયું, એવા પ્રકારની લડાઈમાં ઘણીએક વાર એવું બને છે કે જે ઉપર બળાત્કાર થયો હોય છે, અને જે આજ્ઞાની લોક એકાએક અંધનમાંથી છુટીને બાહાર પડે છે, તેઓને આજ્ઞાન તથા વેરથી જે જે કરવાનું સુઝે છે તે તે તેઓ અમર્યાદપણે કરે છે. તે પ્રમાણે તેઓએ કીધું, અને અમીરોનાં ઘર બાબ્યાં; કેટલાએકનાં ઘર પાડી નાખ્યાં; મોટા બળે તેઓના કિલાઓ ઉપર હુમલા કીધા, તથા તેઓની છોકરિઓ અને સ્ત્રિઓ સાથે અમર્યાદપણે આદ્યા અને ૧૩ કૂરતાથી તથા ઘણીએક વાર તેઓના હાલહવાલ કરીને અનેક રીતે તેઓને મારો નાખ્યા. સારાંશ એ કે પોતાની સાંકળથી ૧૭૯૯ સુધીના તે બિહામણા કુતરા હોય છે, તેમની પેઠે તેઓ કરવા લાગ્યા, વિચાર અને દયા, એ વિશે તેઓના મનમાં જગા રહી નહીં. વાર એ બચકર વાતો ઠંકાઈ રહે તે સાઈ; માટે હમે તે વાત બહુ જોઈને વિસરી જઈએ છેએ, એ વિશે એટલું જ કહીએ છેએ કે યુલામગિરી અને બળાત્કાર એઓથી બેવડુ ૨૩૩ અનિષ્ટ એવું થાય છે કે જેઓ ઉપર તેના જીલમ થયેલા હોય છે, તેઓને પોતાનાં અંધન છોડવાનો ઉદ્યોગ સિદ્ધ થયો, એટલે કાંઈ કાળસુધી તેઓ માણસના સરખા વિચાર કરવાને અશક્ત રહે છે.

પશ્ચિમ હિંદી એઓમાં યુલામો રાખવા, અથવા આફ્રિકા અંડમાંથી હબરોને તાંહાં ચઢાવવા, એ કામ યોગ્ય છે કે નહીં! તે વિષયનો પ્રસિદ્ધ રીતે ઈસવી સન ૧૭૮૫ ના સાલ પૂર્વે કોઈએ વિચાર કર્યો ન હતો. તે સાલમાં કેમ્બ્રિજની માડલીન નામે પાઠશાળાના ગુરૂએ એક ઈનામને માટે તાંહાંના વિદ્યાર્થીઓને એક ૧૫૬ વિષય ઉપર પોતાપોતાનો વિચાર લખવાને કહ્યું; તે વિષય એ હતો કે, “કોઈને પોતાની ઈચ્છાવિના બિજો કોઈ યુલામ કરે, તે ઘટારત છે!” તેઓમાંના યોમસ ક્લાર્કસન નામે એક વિદ્યાર્થીએ એ વિષયનો શોધ કરવાને ઘણી મહેનત કીધી, અને તેને ૨૩૪ નિબંધના લખ્યાથી ઈનામ મળ્યું. તે નિબંધ લોકોમાં વાંચ્યા પછી બિજો દિવસે ઘોડા ઉપર બેસીને તે લન્દન જવાને નિસર્યો. તે સમયે તેના સઘળા વિચાર તેના નિબંધમાં ભરાયા હતા. રસ્તે ચાલતાં તેના મનમાં કોઈ કોઈ વાર બળબળાટ થવા લાગ્યો. આપરે પોતાનો ઘોડો ચોભાવીને પોતાને રસ્તાની એક કોરે બેઠો. પોતાના નિબંધમાં લખેલું અર્થ ન હતું, એમ તેણે પોતાના મનને સમજાવવાને ઘણો પ્રયત્ન કીધો; પણ તેના પ્રમાણે એવાં હતાં, કે તેમ થઈ સક્યું નહીં. પછી, અંગરેજ લોકો ગરીબ કાફ્રિઓ ઉપર આવી તરેહનું ઘાતકીપણું કરે છે, એવી

પોતાની આતરજ્ઞતા થયાથી, લોકોનું મન આ વાત ઉપર જગતું કરવાને હર કોઈએ મેહેનત લેવાનું માથે લેવું ખસુએ છે, એવું તેના દિલમાં આપ્યાવિના રહ્યું નહીં. ભારે ધભરાટમાં તે લન્દન પોહોતો પછી જલદીથી તેણે પોતાનો નિબંધ પ્રસિદ્ધ કીધો. તેણે ઘણાએક લોકોનાં મન ખેંચ્યાં. તોપણ તેણે જોયું, કે હજી કાંઈક વધારે કરવું જોઈએ. યુલામનો રોજગાર બંધ કરાવવાને માટે એકલો એક રૂઝનિબંધ છપાયાથી બસ થનાર નથી. તેની આતરનિશાં થઈ, કે હરકોઈ માણસે પોતે સારીપેટે એકલા આ કામમાંજ રૂઝતપર રહેવાની જરૂર છે. પછી, મારે પોતેજ તેમ કરવાની જરૂર છે કે નહીં? એ પ્રશ્ન નિકળ્યો. તેના મનના સમાધાનને માટે તે પ્રશ્નનો છેલ્લો જવાબ તેણેજ આપવો જોઈએ. એનો ઉત્તર આપવાને તે પોતે ઘણીએક વાર એકાંત જગોએ ગયો. પકો વિચાર કીધાથી તેનો પરિણામ એ નિકળ્યો કે આ કારણસર જો અગત્ય હોય, તો મારો આખો જન્મારો કાઢાડવો; એવો તેણે નિશ્ચય કીધો.

યુલામનો આપાર બંધ પાડવાને સ્વાર્કસને એક મંડળી ઉભી કીધી; અને ઘણાએક વજનદાર લોકો તે મંડળીના હોદિદાર થયા. મંડળીઓ મળ્યાથી, તથા યુલામગિરીનો એહવાલ અને ધંધોબંધ કરવાના કારણે ખતાવીને પ્રસિદ્ધ કીધાથી, આ મંડળીએ, યુલામનો વ્યા-

પાર ન કરવો, માટે ઘણાએક લોકોનાં મન જગૃત કીધાં. મિસ્તર સ્વાર્કસન દ્વંતરદાર હતો, તેથી તેને ઘણી મેહેનત પડી. પોતાના કામ ઉપર એણે છ વરસ સુધી એટલી કઠણ મેહેનત કીધી કે આખરે તેનું શરીર ચાલે નહીં એમ દેખાયું. તેનું સાંભલયું, તેનો સ્વર અને તેની રૂઝસ્મૃતિ ઘણું ફરીને નહીં સરખાં થઈ ગયાં. માટે તેના જીવને સાર તેને પોતાનો ઉદ્યોગ નરમ પાડવાની જરૂર પડી. આઠ વરસ પછી પોતાનું શરીર આગળ પ્રમાણે સારીપેટે ૧૦૯ આરોગ્ય થયાથી તે પાછો પોતાની રૂઝદાર ૧૦૦ વૃત્તીના ઉદ્યોગમાં પડ્યો. એ પ્રમાણે એનો ઉદ્યોગ ચાલતો હતો તે વેળાએ જ લોકોને યુલામના ધંધાથી હિત થતું હતું, તેઓનો એના ઉપર ઘણો ધિક્કાર થવા માંડ્યો; તથા ઘણેક પ્રસંગે એ જીવ ખોવાના ભયમાં પડ્યો હતો. ઇસવી સન ૧૮૦૭ માં રૂઝપાર્લિમેન્ટ સભામાં યુલામનો આપાર બંધ કરવાનો કાએનો થયો, તાંહાંસુધી એણે એક સરખો ઉદ્યોગ કીધો, આ વાતનું વીરા વરસ અગાઉ જો કોઈએ ભવિષ્ય કહ્યું હોત, તો તેની ગણતી વેહેમી પુરુષમાં થાત.

ખ્રિષ્ટન દેશનો દાખલો જોઈને થોડાંએક વરસમાં યુરોપનાં બિલાં ઘણાંએક રાજ્યોમાં તેજ પ્રમાણે થયું; અને વીશ કરોડ રૂપીઆ ખરચીને સર્વે ખ્રિષ્ટિરા રાજ્યમાં ઇસવી સન ૧૮૩૪ માં યુલામના આપારનું મૂળ કાઢાડી

નાખ્યું. જેણે કરીને સાધારણ મનના સર્વ રાક્ષો ઈપસં-
કોચ પામ્યા હોત, એવું જ આ કામ, તે કરવામાં તે એક
પુરુષ માત્ર પોતાના મનુષ્ય જાતીનાની પ્રીતીને સાર, અને
નીતિવિરો પક્ષી સમજ પડ્યાથી પોતે ૨૦૭૮૫૨ થયો, તેથી
જે મોટા ૫૮૫૨િણામો નિકળ્યા, અને જેથી માણસનું આ-
ર્યું બધું દુઃખ મટ્યું, તે સધળાનું કારણ એની પરોપ-
કારણિકિ છે.

આપણે જે કર્તવ્ય તે કરવાવિરો દયાનતદારી.

બરે કોઈ માણસ બિબ્બ કોઈનું કામ, પછી તેના ધ-
રમાં આકરી કરવાનું કે તેનું ખેતર ખોદવાનું, અથવા તેની
દુકાનનું કે કારખાનાનું, અથવા તેની સુખાકારી માટે
હાલર રેહેવાનું અથવા તેનું હિત ધાય એવી રીતે દરબારમાં
લડવાનું કામ, કાંઈ પૈસા અથવા ધનામને માટે કપૂલ ક-
રેછે; તારે તે કામ સોંપનાર, તે સારી રીતે બળવરો,
એવો ભરોસો રાખે. જે તે કામ કપૂલ કરનારો નિ-
મકહલાલીથી ન કરે, તો તે પોતાના ધણીને ડંગેછે
તથા ગેરવાળખી રીતે પૈસા લેછે—તે ચોરી કરીને મેળ-
વ્યા માફકજ જાણ્યું. જે દર રોજ કેટલોએક વખ-
ત સુધી—એવું ધારો કે દર રોજ દશ અવર—કામ કર-
વું અને તેને માટે અમુક પૈસા લેવા, એવી શરતથી

કોઈ રાક્ષ બિબ્બનું કામ કરવાને રેહે; અને જે તેમાંનો
એક અવર આજસમાં કાહોડે, તો જેટલા પૈસા તેને મ-
ળ્યા હોય, તેમાંનો એક દશાંસ તેણે ચોર્યો એમ જાણ્યું.

૪૮૫૨એક માણસે માન મેળવવા માટે તેને જેનું કામ
માથે લીધું હોય, તે નિમકહલાલી તથા સંભાળ લઈને કરવું
જોઈએ. જે વખતની બોલી કીધી હોય, તો એક જા-
ણ પણ નકામી આલસમાં ગાળવી નહીં.

કેટલાએક કામો એવાં છે કે તે ઘણા માણસને વા-
સ્તે અથવા આપણા આપ્યા દેરાના લોકોને માટે કર-
વાના હોયછે; અને એ પ્રસંગે જેણે આપણા ઉપર વિશ્વા-
સ રાખ્યા હોય, તે વિરો આપણે ૩૮૫૨માણિકપણે રેહેવું
અને એ માટે નિમકહલાલીથી ચાલવું, એવો આપણો
ધર્મ છે. સરકારી ચાકરની અથવા અમલદારની ને-
માણુક કરવી હોય, તો જેઓને તેવાં માણસો રાખવાનો
અધિકાર છે, તેઓએ એજ વિચાર કરવો કે ઉમેદવાર-
ને જે કામ બળવડું પડશે તે કામ તે સારી રીતે બળવી
શકે, એવો છે, કે નહીં. કોતવાલ અથવા હરકોઈ બિ-
બ્બ હાકેમે, લોકોનું ભણું ધાય તેજ કરવું. ન્યાયાધીશો
માણસનો વાળખી ધનસાફ કરવાને બની આવે, તેઠ-
લો ૧૭૫૨વત્ન કરવો. બય અથવા મોહખતને માટે એવાં
સરકારી કામના ચુકાદા કરવામાં આપણે નિમકહલાલી-
પણું છોડવું નહીં.

જો કોઈ મિત્ર આપણી મસજહત પુછે, તો જ્યેથી તેનું ઉત્તમપણે હિત થવાનું આપણા અન્તઃકરણને લાગે, તેજ રસ્તો તેને બતાવવો, એવો ૨૩૬ પૂર્વોક્ત પ્રમાણે આપણો ધર્મ છે. તે હરકોઈ નાણુસને આકર રાખવાને અથવા તેને કાંઈ ધીરવાને ધારતો હોએ, અને તે વિશે આપણું ૧૮૪મત જણાવાને ઠકિછે, તો સાચાઈથી આપણે આપણું અનુમત આપવું જોઈએ. જેને વિશે આપણને સાઈ લાગતું ન હોય, તો આપણે સારા સ્વભાવથી અથવા તેને નાખુશી ઉપજે એવા ભયથી, તેની સીકારસ કરવી નહીં. તેવું કીધાથી આપણે આપણા મિત્રને ઠગ્યો અને જે માણસ કદાપિ તેને વધારે ઠગશે, એવા ઉપર તેનો ભરોસો રખાવ્યો, એમ કહેવાશે. એવું કરવાને ગમે તેવું દુઃખદાયક હોય, તોપણ આપણને ધરાવત છે કે તેને સઘળી સાચી વાતજ કહેવી.

આંધળો ભિખારી અને તેનો કુતરો.

જરે કોઈ ગરીબ આંધળા માણુસને ભીખ માગીને પોતાનું યુજ્જાન કરવું પડેછે, તારે તેને બાહાર દોરી જવાને કોઈ સમયે તે કુતરો પાળેછે, તે રાક્ષ દોરીથી તે જનાવરને ગ્રાહી રેહેછે; અને જે ઠેકાણે એનો જીવ સંકટમાં પડે, એવાં જે ઉંડાં પાણીનાં સ્થળ અથવા ઉંચી ટેકરીઓ, તે ઠેકાણે તેને નહીં લઈ જાય, એ-

વો વિશ્વાસ તેની નિમકહલાલ જુહીને લીધે તે પુરુષ તેના ઉપર રાખેછે. રૂમ શેહેરમાં કોઈએક સમયે એક આંધળો ભિખારી હતો; તેને કુતરો દોરી લઈ જતો હતો. તે કુતરો અતિરાય ચતુરાધવાળો તથા ઘણો માયાણુ અને પોતાના ધણીનાં સર્વ કામોમાં વાજબી રીતે ચાલનાર પ્રાણી હતો. તે ધરડો માણુસ દર અડવાડિએ એ વાર કેટલીએક શેરીઓમાં જતો, અને જે ૧૧૦નિયમિત ધરોમાંથી તેને ભીખ મળવાની આરાહ હતી, તાંહાં તાંહાં તે જતો. જે મોઢામાં થકને પોતાના ધણીને દોરવો પડતો, તે સર્વે મોઢાઓથી તે કુતરો વાઢેખ થઈ રહ્યો હતો; તથા ઘણું કરીને તેના ધણીને જે ધરમાંથી કાંઈક ભીખ મધતી, તે ધરોનાં બારણાં પણ તેને માલમ હતાં. જરે તે ડોસો બારણું ઠોકતો, અને ભીખ માગતો, તે વારે તે કુતરો થાક ખાવાસાજ એસી જતો. તેને ભીખ આપે, અથવા ના કહે, એટલે તે કુતરો તુરત ઉઠી ઉભો થતો; અને તે ધર સુક્યા પછી જે બિલે ઘેર તેનો ધણી ભીખ માગતો, તાંહાં તેને લઈ જતો. જરે બારીમાંથી કોઈ પૈસો ફેંકે, તારે તે ભિખારી તો આંધળો, તેથી તેને જડે નહીં; પણ તે ખોળી કાઢાડવાને તે કુતરો કદી જુલતો ન હતો. તે હનેસાં પહસાને મોહોડેવતી ઉપાડી લઈ જઈને તે આંધળાની ટોપીમાં નાખતો. કોઈ કોઈ વાર બારીમાંથી કોઈ રો-

૧૯૮ આપણે જે કર્તવ્ય તે કરવાવિશે ધ્યાનવહારી.

ટલી નાખતા; હવે આ ઉપરથી કોઈ સહજ એવું સમ-
જે કે તે કુતરાને ધર આગળ સારી પેઠે ખાવાનું મળતું
નહીં હોય, માટે તે કડકો પોતે ખાઈ જતો હશે. પરં-
તુ તે ગમે તેવો ભુખ્યો હોય, તોપણ તેના ધણીના
આખ્યા સિવાય તેમાંથી તે એકે કડકો ખાતો નહીં.

એવી ચાલ કોઈ માણસની હોય, અને અન્તઃકરણથી
૨૪૦૫થાર્થ ૨૪૧૬તુએ ચાલતો હોય, તો તે ધણી સ્તુતી
કરવા લાયક છે.

સેનાપતિ વારિંગ્ઠન.

અમેરીકાના ^૭સ્વતંત્ર ૨૧૪સંસ્થાનના મુખ્ય અધિકારી
વારિંગ્ઠનનો એક મિત્ર હતો; તે ખ્રિસ્તી લોકો સાથે
લડાઈ થઈ, તારે તેની સાથે હતો, અને સલાહની વે-
ળાએ તેનો રોજનો સોખતી હતો. આ મિત્ર ખુરા
મિલજનો તથા મિલનસાર માણસ હતો; તેની ચાલ
આગળ પડવાની ન હતી, પણ કારભારવિશેના ગુ-
ણોનો તેનામાં અભાવ હતો. એ અધિકારીની સત્તામાં
એક પેદારાની જગ્યા હતી, તે દૈવયોગે ખાલી પડી. તારે
ધણાએકે વિચાર્યું કે આ પુરુષને તે જગ્યા મળ-
વાને કાંઈ દિક્કત પડશે નહીં; કેમકે તેઓએ ધાર્યું,
કે એણે સિપાઈગિરીના કામથીજ સંસ્થાનની ચાકરી
કીધી છે, એટલુંજ નહીં, પણ વરિંગ્ઠનના ધરના

સેનાપતિ વારિંગ્ઠન.

૧૯૯

મુખને માટે પણ એ પડઆવશ્યક છે, તેથી એની ઉ-
પર એટલી મોહરખાની કરવાને નકાર કરશે નહીં.

તે જગોને માટે એક બિજો ઉમેદવાર ઉભો થયો;
તે રાજનીતિ પ્રકરણમાં વારિંગ્ઠનનો ૨૪૨પ્રતિપક્ષી હતો,
પણ તેનામાં નિખાલસ ^{૩૮}પ્રમાણિકપણું અને કારભારવિશે
મોટી બુદ્ધિ હતી. સર્વ લોકોની એવી ધારણા પાંહોંચી કે
એ બિજા ઉમેદવારની અરજ પાર નહીં પડે. વારિંગ-
ગ્ઠનને દેખાડવાને એની યોગ્યતાનું એક પણ મળકતું
પત્ર તેની પાસે ન હતું; ૧૮૭પ્રમુખના ડરાવથી ઉલટું ક-
રવાને એણે ધણી તદખીરો કીધી હતી, અને વારિંગ-
ઠન જેને અત્યંત ખારો મિત્ર ગણતો હતો, તે પણ એને
વિરુદ્ધ હતો. પણ ૫૮પરિણામ શો થયો? તે જગો તો વા-
રિંગ્ઠનના રાત્રીને મળી.

આ કામમાં જેને સ્વાર્થ હતો, એવો તે એઉનો એક
મિત્ર હતો, તેણે તે પ્રમુખ આગળ, તે ડરાવ ગેરવા-
જ્ખી થયો, એવું હિમ્મતથી કહ્યું. તે મોટા માણસે આ-
ગળ કહ્યા પ્રમાણે જવાબ દીધો: “હું મારા મિત્રોને અંતઃ
કરણથી આહુંછું, અને મારું ધર પણ તેમનુંજ છે, તથા
અંતઃકરણથી ૨૪૩આગતસ્વાગત કરવાને પણ તેઆર છું;
પરંતુ તેના સર્વ સારા ગુણો છતાં પણ તે કારભાર લા-
યક માણસ નથી. તેના પ્રતિપક્ષીની રાજનીતિ પ્રકર-
ણમાં મારી સાથે દુસ્મનાઈ છેતે પણ તે કારભાર ચલા-

૨૦૦ આપણે જે કર્તવ્ય તે કરવાવિશે દયાનતદારી.

વવા લાયક માણસ છે. આ પ્રકરણમાં મારા ખાનગી મનોભાવને કાંઈ તેનો સંબંધ નથી. હું જોઈ વારિ-ગૃહન નથી, પણ સ્વતંત્ર રાજનો ૧૮૭ પ્રમુખ છું; જોઈ વારિગૃહનની અસ્થિતીમાં મારાથી તેના ઉપર જે મહે-રખાની થશે, તે કરીશ; પણ સ્વતંત્ર રાજના પ્રમુખની સ્થિતીમાં હું તેને માટે કાંઈ કરી શકતો નથી.”

ગાસ્કોયિન ન્યાયાધીશ.

ઈંગ્લાન્દ દેશના ચોથા હેનરી રાજનો છોકરો કાંઈ વા-જખી સમજવાને અયોગ્ય ન હતો, પણ તે તીખા સ્વ-ભાવનો તથા ઉડાઉઓની સોખતમાં હતો. તેની સો-ખતમાંના એક રાજસનો કુળનો સર વિલ્લયમ ગા-સ્કોયિનની આગળ આવ્યો, તેના ખચાવને માટે રાજ-પુત્રે ગમે એટલી વગ લગાડી, તથાપિ તે યુનેહગાર કર્યો-ન્યાયાધીશે તેના મીત્રને દંડ્યો, તેથી તે રાજપુત્રને એટ-લો તો ગુસ્સો આવ્યો, કે તે ન્યાયાધીશ ન્યાયાસન ઉપર બેઠો હતો, તાંહાં તેને ડોડ્યો. આ ખજાતદારી અને દુષ્ટ કામ હતું, તોપણ ધણાએક લોકે રાજપુત્રની અથવા રાજની ખીછીકથી તેને શિક્ષા કરવાને અથવા તેની રાવ ખાવાને ખીધા હોત. પણ સર વિલ્લયમ ગાસ્કોયિને પોતાનો ધર્મ જાણ્યો, અને ગમે તેવું જોખમ લાગે, તોપણ પો-

ગાસ્કોયિન ન્યાયાધીશ.

૨૦૧

તાની ધારણા માફક કરવાનો નિશ્ચય કીધો. તુરત તેણે રાજપુત્રને કેદમાં નાખવાનો હુકમ કીધો.

હવે એ યુનેહગારને પોતાની બૂલ માલમ પડી; તેથી તેના હુકમને તે તાપે થયો; કેમકે પદવી ઉપર નજર રાખીને ઈન્સાફ વખત કાંઈપણ તરફદારી કરવી નહીં, એ સમજવાને તેને સારીપેઠે યુદ્ધિ હતી.

આ વાતની ખબર રાજને થયા પછી, તે જે ચાલ ચાલ્યો, તે કાંઈ ઓછી આસ્પર્ય પામવા જોગ નથી. તે બોલ્યો “હું ધણેજ મુખી છું કે કાયદા માફક કરવાને જે સારીપેઠે હિમ્મત રાખેછે એવો મારે અમલદાર છે; પણ વધારે મુખી તો એથી છું કે એવી શિક્ષા કયુલ રાખે એવો મારે છોકરો છે.”

દયાનતદારીથી નેમણુકકરનાર.

સ્કોટલાન્દમાં રાજસંબંધી નગરો હોયછે; તેમાંથી ૨૩૮ પા-ર્લમેન્ટ સભામાં ૨૪૪ પ્રતિનીધીની નેમણુક કરવાને માટે ચારચાર પાંચપાંચ શહેરો એકત્ર થાયછે; અને દરએક ચાર અથવા પાંચ નગરો એક એક પ્રતિનિધિ પસંદ કરીને નેમેછે. અગાઉ દરએક નગરમાં પસંદ કરીને ને-માણુક કરનારા અથવા ૧૮૪ અનુમત આપનારા નગર સભાઓમાંના પુરુષો હતા; અને તેઓની સંખ્યા સોળ અથવા અઠાર હતી. જારે નેમણુક કરનારાં નગરો ચાર

હોય, અને તેઓમાંના બે એકને, અને બિલ બે બિલ ઉમેદવારને માટે અનુમત આપે, તારે તેઓમાંના એકના બે અનુમત ગણીને નેમણુક કરતા હતા, અને એ બેવડું અનુમત આપવાનો હક વારાકરતી તેઓ ચારેને મળતો.

ઇસવી સન ૧૮૦૭ માં પાર્લિમેન્ટની સભાના ૨૪૪ પ્રતિનિધિ ઠરાવવાની સાધારણ નેમણુક થવા લાગી, તે વેળાએ એવું બન્યું કે જે નગરનો બેવડાં અનુમત આપવાનો અધિકાર હતો, તે સભામાં ઉમેદવાર વિશે તે સભામાં બેસનારાના અરોબર બે ભાગ થયા; માટે તે બેમાંથી કોના અનુમત પ્રમાણે ચાલવું, તે એક માણસના અનુમત ઉપર રહ્યું; તે માણસ એક ગરીબ લુહાર હતો. તેમાંના એક ઉમેદવારના આડતિઆઓ પોતાની તરફવાળાઓનું મત ૧૪૮ સંપાદન કરવાને તે ગરીબ કારીગરને તાંહાં ગયા; પણ તેણે નિષ્કપટથી તેમને અબર આપી કે “મારું મનતો બિજાને માટે અનુમત આપવા ઉપર છે.” તેનો ઠરાવ બદલાય, માટે તેમના વિચારમાં જે જે દલીલો આવી, તે તેને કહી, પણ તે સર્વ બિથ્યા. પછી તેઓએ તેને ૨૦૬ સૂચના કીધી કે “જે તમે હમારા મિત્રવીરો સંમતી આપશો, તો ધનિામમાં તમને સારો ઓધો અપાવીશું; તે સિવાયે તમારાં છોકરાંનું પાલણુપોષણ કરીશું;” તો પણ તે પોતાના અનુમતમાં દૃઢ રહ્યો. “મારા ગામના

લોકોનું સાંરું થાય, તે પ્રમાણે કરવાને આ અધિકાર મને મળ્યો છે; માટે તેઓના કાયદા સર જેથી ઉત્તમ માર્ગ મને મારું અંતઃકરણ બતાવે, તે પ્રમાણે મારે ચાલવું ઘટારત છે. એ જનસ મારા પોતાના કાયદા સર આપવાની અથવા કોઈ બિલ એકજ માણસને ખુશ કરવાની નથી; તેટલા વાસ્તે હું તેવી રીતે કરનાર નથી.” આડતિઆઓ વર્ગી આગ્રહ કરવા લાગ્યા, તથા આગળ મેહુરમાની રાખવાનાં વચન આપ્યાં હતાં, તે ઉપરાંત તેને કેટલાએક શેંકડો પૈસા આપવા માંડ્યા. તેથી પણ કાંઈ વળ્યું નહીં. તેઓ પાંચ હજારથી દશ હજાર અને દશ હજાર ઉપરથી પંદર હજાર રૂપીઆ ઉપર આવ્યા, પણ તે સર્વ બિથ્યા. અરૂં જોતાં તો તેની આપ્તી છુંદગીમાં તે ગરીબ માણસ ૩૯ પ્રમાણીકપણે ઉદ્યોગથી કમાત, તો તેના કરતાં તેમાંનો નાહાનો ભાગપણ અધિક હતો. પછી તેઓ તેની રજ લઈને ગયા; અને બિલ દિવસે તેણે બિલ ઉમેદવારને માટે અનુમત આપ્યું; અને તે રાક્ષ એને લાંચ આપવાને પોતાના અંતઃકરણથીજ અટકી રહ્યો હતો.

જે કોઈ માણસ પ્રમાણિક, તેજ જ્ઞાની અથવા નિર્ભય, એ મોટી સત્ય વાતનો જે માણસ વિચાર કરશે, તો પોતાને તથા લોકને ધણુંજ હિત થશે. મારા સર્વ

દશિદાની મતલબ એ છે કે મારા સ્વદેશમાં ૨૧૫ સ્વસ્થતા થાય, તથા મારે ભાગે મારી રાખ કરતાં પણ વધારે રહે નહીં, તારે પણ પરમેશ્વર કરે, ને તે કલ્યાણ ઇન્ડિયાન્ડ અનુભવે.

કરજવિશે દયાનતદારી.

બરે કોઈએક માણસ બિલ પાસે આકરી કરાવે છે, અથવા તેની હરેક જનમ ખરીદ કરે છે, અને તરત પૈસા આપતો નથી, તારે જે રકમ તેને દેવી હોય છે, તેનું નામ કરજ; અને જે ઘણી આકરી કરાવે છે અથવા ખરીદી કરે છે, તેનું નામ દેણુદાર, અને પેલો સામે આસામી લેણુદાર થાય છે.

વ્યાપારમાં જે ઉ આસામીને ૨૪૫ મુગમ પડવાને માટે એક આસામીને બિલનો કરજદાર વારંવાર થવાને જરૂર પડે છે. સંસારનો ખટલો ચલાવવાને પણ લોકોને એક બિલના લેણુદાર અને દેણુદાર થવાની જરૂર પડે છે. પરસ્પરને સુગમ પડતું હોએ, તથા દેણુદાર મુદત ઉપરાંત દાહાડ કાહાડશે નહીં, એ વિશે શક આણુવાને કાંઈ કારણ ન હોય, તો યોગ્ય અને વાજબી છે કે એક માણસે બિલને કરજ આપવું તથા બિલએ કરજ લેવું. પણ જે માણસ કરજ કરે છે, અને તે ફીટાડવાને તેને થોડી ઘણી પણ આશા હોતી નથી, તે માણસે કરજ કાહાડવું એ ઘણું ખોટું

છે. એ પ્રમાણે કીધાથી એક માણસ પોતાના ફાયદાને માટે બિલના પૈસાનો ઉપયોગ કરે છે, તે માણસ બિલની મેહેનત ઉપર છુવે છે. ૧૪૬ વાર્ષતિક બેનાતે એક નીસ પ્રકારની ચોરી છે.

બલો માણસ, બરે ઘણી અડચણ આવી પડે છે, અને ધારે છે કે મારાથી કરજ અપારો, તારે જે દેવું કરે છે. તે પોતાનાં દેવાંને વિસરતો નથી. તે ઘણો સંભાળ લઈને પોતાનું દેવું યાદ રાખે છે; અને તે ફિટાડવામાં એકાએક તેના ઉપર કાંઈ અડચણ આવી પડે, તો તે માટે તે પાતાના મનમાં દિલગિર થાય છે, અને બંહાંસુધી દોકડે દોકડે આપી ચુકે તાંહાંસુધી તે દેવું ફિટાડવા સાર પોતાના ૧૭ પ્રયત્નમાં કાંઈ ચુકતો નથી.

બૌરિયનો મારગ્રેવ.

મારીય નામે જેમાં નિ દેશમાં એક નાહાનું સરખું ૨૧૪ સંસ્થાન છે, તાંહાં મુમ્બરે સો વરસ અગાઉ મારગ્રેવ, એટલે ૨૧૪ સંસ્થાનિક રાજા બ્યોર્ન લુઈસ હતો, તેને ઘણું કરજ થયું, અને તેનો ખજાનો પણ ખાલી થઈ ગયો. તેને કોઈએ ૨૦૬ સૂચના કીધી, જે આ અડચણથી છુટવાનો યોગ્ય ઉપાય એ છે કે રૈયત ઉપર કર વધારવો. એનાથી કમ દયાનતદાર રાજા હોત, તો તે આ ૧૮૨ સુક્રિતનો સ્વિકાર કરવામાં આનાકાની કરત નહીં, પોતાની પદવી

અને સુખને ૨૩૬ અનુસરીને કરવાને આજ માત્ર તેને એક
 યુક્તિ સુચી હોત. પણ મારૂં પ્રેયે વિચાર કીધો કે તે દે-
 વાનું કારણ કાંઈ મારી રૈયત નથી; માટે તેણે નિશ્ચ-
 ય કીધો કે તે વાળવા સાર તેઓને માથે બાર નાખવો
 ન બોધ્યું તેથી તેણે તરત નિરુપયોગી અને બારે અ-
 સ્યને કારણ થાય, એવા ઘોડા અને આકરો હતા, તે-
 મને રજા આપી; અને કસરથી રહેવાય માટે તે જી-
 નિવામાં રહેવા ગયો, અને એ પ્રમાણે જે તેણે રોજના
 અરમમાંથી ખચાવ્યું, તેની ૧૫ થોજના પોતાનું દેવું કિ-
 યાડવામાં કીધી. બરે સઘળું કરલ વાળી રહ્યો, તોરે પો-
 તાની પૂર્વ ઉપસ્થિતીનો ૧૧૩ હપભોગ કરવાને તથા પોતાની
 પ્રજાનાં અધિક થયેલા હેતનો અનુભવ કરવાને તે પાછો
 પોતાના દેશમાં ગયો.

૩૯મ નામે ૩૯ પ્રમાણિક દેણુદાર.

કોઈ સમયે એવું બને છે કે રોજગારમાં નુકસાન પો-
 હોતાથી અને આશાભંગ થયાથી, વ્યાપારી અથવા ઉ-
 ઘમીને જે દેવું હોય છે, તેના જેટલી પુંજ તેની પાસે
 રહેતી નથી; અને કોઈ દિવસ પણ હું મારું દેવું વાળી
 શકીશ નહીં, એવું ધારીને પોતાના માગનારોએને બો-
 લાવે છે, અને પોતાની પાસે જે હોય છે તે કાળા પડતું તે-
 ઓને વહેંચી આપે છે. અને તેટલું લઈને તેઓ પોતા-

ના આખા માગતાની શીખુરીથી ફારગતી આપે છે.
 જે વ્યાપારી એ પ્રમાણે કરે છે તેણે દેવાનું કાહાણું, એમ
 કહે છે; અને પ્રમાણિક દેવાળીઓને દોષ દીધા કરતાં તેની
 દયા આણવી એ યોગ્ય છે. જે કાયદા પ્રમાણે તેનું દેવું
 વળી ચુકવું તોપણ પોતાથી બની આવે, તો દોડે દો-
 કડો ચુકવી આપવો, એ પ્રમાણે અંતઃકરણથી ધાર-
 વાને તેનો ધર્મ છે. એવું કરવાને સમર્થ થનાર દૈવવા-
 ન યોગ્ય છે, અને એવું જેણે કીધું છે તે તો તેથી
 ઓછા છે; પણ જેઓએ તે પ્રમાણે કીધું છે તેઓ તે-
 મની આવી ચાલને માટે ઘણીજ આપર પામવા લા-
 ચક છે.

૩૯મ નામે એક અમેરિકાના વ્યાપારીની વાત એક-
 તર કાન્કુલીને નીચે પ્રમાણે લખી જણાવી છે: “એ
 ઘણી અગાઉ ખ્રિસ્તલ રોહરમાં વ્યાપાર કરતો હતો; ઘ-
 ણુએક લોકોનું તે દેવું આપી શક્યો નહીં; પછી તે થો-
 ડુંઘણું આપીને પતાવીને અમેરિકા ગયો. ત્યાં થોડાં
 વરસમાં વ્યાપારના કામમાં ઘણી મહેનત લીધાથી તેણે
 પુષ્કળ પૈસો મેળવ્યો. પછી તે મારી સાથે વાહાણમાં બે-
 સીને ઇંગ્લાન્ડ પાછો આવીને પોતાના જે અગાઉના મા-
 ગનાર હતા, તેઓને એણે મિલખાનીમાં બોલાવ્યા; અને
 તેઓને કહ્યું કે “તને મારી ઉપર મહેરમાની કરીને થો-
 ડામાં મારા દેવાનો છુટકો કર્યો તેથી હું તમારો ઓશિ-

ગણ થયો છું મિજબાની સિવાય તેઓને બિજા કરાણી આશા નહતી, પણ પ્રત્યેક પેઢેલી ફેરે રકાબી ઉઘાડતાં જ તેઓનાં બાકી રહેલાં નાણાં વ્યાજ સાથે લેવાની એક સરાફ ઉપર લખેલી ચિઠ્ઠી મળી.”

માર્કિસ વેલ્કસ્લી.

માર્કિસ વેલ્કસ્લી અને વેલ્કિંગ્ટનનો ઝૂક, એઓનો બાપ, મોર્નિંગ્ટનનો એર્લ, પોતાના ઉપર ફેટલાએક લાખનું દેવું મુકીને મરી ગયો. એક ૧૧૭વિલક્ષણ કાયદાના બેરથી તેના વડા છોકરા માર્કિસ આવ વેલ્કિંગ્ટનને તેની સર્વ દોલત મળી; અને તેનું કરજ આપવાનું કાંઈ તેને માથે આપ્યું નહીં. પણ માર્કિસે અંતઃકરણથી ઈરાવ કીધો કે એ સંવળું કરજ વાળ્યાવિના મારા કુટુંબની મિલકતનો મારે પૂરું ઉપબોગ કરવો નહીં. થોડાંએક વરસ મુઠી તેણે ઘણીજ કસરથી ખર્ચ ચલાવ્યો, તેથી તેના બાપે જે કરજ કીધું હતું તેના દોકડે દોકડે ચુકવી આપવા જેટલા તેણે પૈસા એકઠા કીધા.

તે મરનાર એર્લના લેણદારમાં એક આસામી હતો, તેણે ૩ ૧૫૦૦) અંકે પંદરસોનો દાયો કીધો. તપાસ કીધાથી તે જવાન લોર્ડને માલમ પડ્યું, કે અસલ આ લેણું એક ગરીબ ડોસાનું છે, તેની પાસે એ ધણી

૩૫૦૦) અંકે પાંચસો માગતો હશે તેટલી રકમને સારૂ તેણે અને પોતાના લેણાની આખી રકમનો હવાલો પાડી આપ્યો છે. તે લોર્ડ બોલ્યો “હું તમારી સાથે ન્યાયવિના બિજા કોઈ પણ રીતે ચાલનાર નથી. તમારા આપેલા ૩૫૦૦) અને સુદન ગણીને કાયદા પ્રમાણે જે તેનું વ્યાજ થાય, તે લો.” તે હવલો પડાવનારે બહુ ડું કે વાસ્તવિક જોતાં તો એનાં ઉપર એક રૂપીઆનો પણ મારો દાયો નથી, માટે જે મળ્યું અને કાંઈ ખોયું નહીં, તેથી તે તૃપ્ત થયો. પણ તે મહાન્ લોર્ડ, જેણે તારપછી મોઝ વિસ્વાસુ ઓફાઓ ઉપર પ્રતિષ્ઠા તથા પ્રમાણિકપણું ખતાવ્યું હતું, તેનો આ દાખલો આપીને જ થોખ્યો નહીં; તેણે તે અસલ ચિઠ્ઠીના ધણીને ખોળી કાઢાડ્યો, તે ગરીબ માનમ પડ્યો, તેથી તેને જીુના વ્યાજની મોટી બાકી સુધાં આખી રકમ આપી.

નીચ રીતે પોતાનું હિત કરી લેવું નહીં તે વિશે દયાનતદારી.

વારંવાર એવું બને છે, કે જે ઉપાય કાયદાથી વિરુદ્ધ હોતા નથી, પરંતુ જેઓ તે છતાં પણ આપણા માણસ જાતીનાની ૧૦૦૦૦૦૦) રીતે અથવા તેના હિતને ૧૭૧૨અપકાર કરનારા હોય, અથવા જેઓ નીચ અને અયોગ્ય હોય,

એવા ઉપાયોથી આપણને પૈસા મળી શકે છે, આપણને કાંઈ વધારો થાય છે, અથવા હરેક આપતમાં આપણને કાંઈ થઈ શકે છે. બિન્ને પોતા માથે અમુક રીતે ચાલે, એવું જે ધણી ધરે છે, અને તેજ પ્રમાણે બિન્ને સાથે ચાલવાને પોતે અંતઃકરણથી માહે છે; અથવા જે ધણી કાંઈ પણ પોતાનું માન રાખતો હોય, તેને આવી આપતોમાં પોતે શું કરવું, તે સુઝ નહીં પડે, એમ બનનાર નથી. ખોટી રીતે પોતાનું હિત કરવાના ઈશિદાથી તે ધણી તરત વેગળો રહેશે.

—
બ્યોર્ન ડેડ.

બ્યોર્ન ડેડ નામે નારિંહામરોરનો એક નાદાર છોકરો હતો, તેણે એક ધરડી કુળવંતી સ્ત્રીના ધર્મદાયથી વિદ્યાભ્યાસ કીધો હતો. તે એક ગૃહસ્થને તાંહાં અદ્ભુતગાર હતો. તેણે આકરો એવી સારો રીતે બળવી કે તાંહાંથી તેને ધરના કારભારીની જગો મળવાની સિદ્ધારસ પાંહોતી. એ ભારે વિશ્વાસના ડેકાણામાં અતિ ૩૮ પ્રમાણિકપણાથી આદ્યાને લીધે તથા લક્ષ દીધાથી, એ રાખસ પોતાના ધણીનો માનીતો થયો. તેમજ તેના ખુશાનુમા દેખાવ તથા ચાલથી તેના શેઠની એક કુંવારી બેહેનનો તેનાથી પણ વધારે માનીતો થયો; તેણીએ પોતાનો મનોબાવ તેને એવી રીતે બતાવ્યો કે તેમાં સમજણ પડ્યાવિના રેહેજ નહીં.

જો મિસ્તર ડેડ એ જીવાન સ્ત્રીના કુવિચારને દિલ્સો આપીને યુદ્ધ રીતે તેની સાથે લગ્ન કીધું હોત, તો તેને ધણો કાંઈ થાત. તે સ્ત્રીના ગુણોનું જે એને જ્ઞાન થયું હતું તેથી તથા દુનિઆમાં આગળ પડવાનો ઈચ્છાથી તેવું કરવાની એને લાલચ તો લાગી પણ તેણે ફરીથી વિચાર કીધો કે “દુનિઆમાં આગળ પડવાનો આ વાજબી રસ્તો નથી; તથા આ કુળવંતી સ્ત્રીની સાથે પણવાથી મારા શેઠને તથા તેનાં સર્વ સગાને ધણું માડું લાગશે; કેમકે એ કામ થયાથી તેમને એવો વિચાર થશે, કે આપણા માનને બહો લાગ્યો. મારે મારો ધર્મ છે કે એ વાતની મારા ધણીને જાણ કરવી, અને તેની વિનંતી કરવી કે તે કુલીનનું મન મારા જેવા તેની મમતાને અયોગ્ય માણસ ઉપરથી ખસેડવાના ઉપાય કરે;” એ પ્રમાણે તેને તેની રેરેદયાનતદારીથી માલમ પડ્યું. એવું તેનું મહાન મન મારડું તથા પ્રમાણિકપણું જોયાથી તે ગૃહસ્થે પોતાની બેહેનને દૂર મોકલી; અને પછી જેમ ઉતાવળે બની આવ્યું તેમ ડેડને એક પ્રસિદ્ધ કારખાનામાં જગો આપાવી. આ કારખાનામાં તે પુરુષ પોતાની અક્કલ અને ઉદ્યોગના જોરથી ધણો જલદી વધી ગયો, અને થોડાં વરસમાં પોતે નીચો નથી અને તે સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરવાનો અપસ્થિતીમાં છે, એમ તેના મનમાં આવ્યું; તે બંને જણાંની સગાઈને મારે

તે સ્ત્રીનો ભાઈ પણ રાજી થયો, અને તે થયાથી સર્વને ખુશી ઉપજી.

ચો:પ્રો અવધાર રાખવાવિશે
દયાનતદારી.

ખરીદ કરવામાં તથા વેચવામાં અને બિલ સર્વ જાતના ધંધામાં કોઈપણ પ્રકારે આપણે એક બિલ સાથે ડગાઈ કરવી નહીં, અથવા છેતરવું નહીં.

વેપારીઓ કાટલાં અને માપ વાપરતા હોય તે કાટલાં તોલમાં એક ચોખ્ખા પૂર પણ ઓછાં ન જોઈએ, અને માપમાં એક વાળ જોઈતી પણ કસર રાખવી ન જોઈએ, માલની જે ખરી જાત, તે છુપાવવી જોઈએ નહીં. માલની ખરી જાત પ્રમાણેજ તેની કીમત લેવી, તે કરતાં કાંઈ ઓછું લેવું નહીં.

તેમજ ખરીદદારને એમ માલમ પડે, કે વેચનાર ખુલથી ઘણું આપે છે, અથવા જોને માટે કશર કીધો હતો, તેના કરતાં સારો વસ્તુ આપે છે, તો તે વાતની તેણે તે વેચનારને જાણ કરવી. જો સામાન ઘેર આણ્યા પછી તેને તેની ચુક માલમ પડે, તો જોઈવું જાસ્તી હોય તેટલું પાંચું મોકલવું અથવા હરેક તરેહથી તે ચુક સુધારે તેમ કરવું.

કેટલા એક લોક એમ જાણે છે કે સાટું કરતી વખતે બિલને ડગી રાકાય, તો તેને ડગવામાં કાંઈ ઓછું નથી. એવી ધારણા કરે કે (અ) અને (બ) અથવા બે જાણુ વેપાર કરનાર ધણી છે. (અ) એવી ધારણા કરે છે, કે માલની જાતનો તપાસ કરવાનો, તથા તોલમાં તે માત્ર ખરાબ છે, કે નહીં, અથવા હરકાંઈ જનસ સાથા સુજળ જેવી જોઈએ તેવી છે કે નહીં, તે જાણવાનો ધર્મ (બ) નો છે. તેટલા માટે તે એવું ધારે છે કે (બ) ને ડગવાને હું સુખાર છું; કેમકે (બ) જો એવી રીતે ડગાયો, તો તે ચુક તેનીજ છે. અને વળી તે તેને ડગવાને વાજબી ધારવાનું વધારે મન એટલા માટે કરે છે, કે જો (બ) નું માલે, તો તે પણ એ પ્રમાણે કરીને નફો મેળવશે. આવી જાતની દલિલો કરવી, એ દુષ્ટપણું છે, હરકોઈ માણસ પોતાના પડોશીને કાંદામાં નાખે, તેને ડગે, અથવા તેની પાસેથી વધારે લે, તે કાંઈ વાજબી નથી. અને જો (બ) (અ) ને ડગે તો (અ) એ (બ) ને પાછો ડગવા કરતાં પોતે ડગાવું, એ બહુ સારું. હરકોઈ જનસની કીમત ખરાબ કરે, તાંહાંસુધી માત્ર સાટાં ખાખત જાંજઘડ કરવી એ વાજબી છે.

ડગવાથી કોઈ માણસ નિહાલ થયો નથી. જો કાયદાથી તેને દેખીતી શિક્ષા મળતી નથી, તથાપિ તેના પડો-

શિશ્નોયક્રી તેને શિક્ષા થાયછે; જે શાખ્સે એક વાર તેમ-
ને કહ્યા, તેની સાથે ફરીથી કામ પાડવાને તેઓ બી-
એછે. તેને સર્વ છોડી દેછે; તેનો ધિક્કાર થાયછે; અને
આખરે તેને માલમ પડેછે કે પાર પડવાનો રસ્તો પ્રમા-
ણિકપણાવિના બિલ્લે કાંઈ નથી.

દુકાન ઉપરનો એક પ્રમાણિક છોકરો.

ન્યુ યૉર્કના એક કાપડિઆને તાંહાં ગામડામાંના એક
ગૃહસ્થે પોતાના છોકરાને સુક્રો. યોડાએક દિવસ સુધી
સર્વ બગેબર ચાલ્યા કીધું. આખરે એક કુળવંતી સ્ત્રી
તેની વખારે રેશ્મી પોશાક વેચાતો લેવાને આવી; તેને
તે છોકરાએ સોદો બતાવ્યો. માગ્યા સુજબ કામત કબૂલ
કીધી, તેથી તેને માટે તે કાપડની ઘડી કરતો હતો. તે
પુરી ઘડી કરી રહ્યો નહીં, એટલામાં તેને તે કપડાંમાં એક
કાતરો માલમ પડ્યો, અને તે સ્ત્રીને દેખાડીને બોલ્યો,
“બાઈ, આ કાપડમાં એક ચરિ છે, તે તમને કેહેવું બે-
ધએ એવો હું મારો ધર્મ બાલું છું.” પછી સહજજ તે-
ણીએ તે કીધું નહીં.

તેનું બોલવું તે વેપારીના સાંભળ્યામાં આવ્યું, તેથી
તેણે તેના બાપને તરત લખી વાળ્યું, કે “તમે આવી-
ને તમારા છોકરાને ઘેર લઈ લાવ્યો; કેમકે એ વેપારી-
નું કામ કદી શિખનાર નથી.”

તેના બાપનો તેના ઉપર હમેશાં વિરવાસ હતો, તેથી
તેને ઘણો પરચાતાપ થયો; અને તેનામાં શી શી ખોડ
છે તે બાલુવા સારૂ ઉતાવળે તે રોહરમાં આવ્યો. “તે-
ણુ પુછ્યું કે એ વેપારનું કામ કેમ નહીં શિખરો!”

તેણે જવાબ દીધો, “કેમકે એનામાં કાંઈ પોંહોંચ નથી.
એકાદ એ દાહાડા ઉપર એક કુળવંતી સ્ત્રી એની પાસે-
થી એક રેશ્મી કપડું ખરીદ કરતી હતી, તેને એણે બ-
ણી બેઠને કહ્યું કે માલમાં ગુસ્સાન છે; તેથી ફરીને
મેં મારું સાટું ખોડું. પારીદદારીએ પોતાની મળે તપા-
સ કરવી બેધએ. બે તેમને માલમાં ગુસ્સાન માલ-
મ ન પડે, તો મારે તેમને બતાવી આપવું એ મારું મૂ-
ર્ખપણું.”

તેના બાપે તેને પુછ્યું, “આજ તેની ચુક!” તે
વેપારીએ જવાબ દીધો, “હા; બાકી બિજા વાતે તો
એ ઘણો સારો છે.”

તારે તો હું મારા છોકરાને હમેશ કરતાં વધારે ચા-
હીશ; તમે મને આ વાત બાલુવી, માટે હું તમારો ઉ-
પકાર માનું છું, આખી દુનીઆનું રાજ એને મળે તો-
પણ એને હું તમારે તાંહાં એક દિવસ શખનાર નથી.”

મિરસૂરી નદીની પાસે રહેતા હતા, અને જરે તેમને યુરોપના લોકો સાથે ધણોજ યોગે વ્યવહાર હતો, તારે એક વેપારી તેમના દેશમાં ગયો, અને તેઓને ૨૪૯અગ્યાજ્ઞથી વાકફ કીધા, તથા અંદુક અને ખાસ્ત તેમને વેચાતો આપીને તેને બદલે તેણે ૨૪૭પરમી આમડાં ખરીદ કીધાં. યોડએક કાળે એક ફ્રાંસીસ ખાસ્ત લઈને તેજ કામ સાર તાંહાં ગયો, પણ તેમની પાસે અગાઉનો દાર ધણો છે એવું તેને માલમ પડ્યું, તેથી પોતાનો દાર તેઓ પાસે ખરીદ કરાવી નહીં શક્યો. એવી દિકતને લીધે ગરીબ ઇન્દિઅનો સાથે ઠગાઈ કરવાને તેનું મન લલચાઈ. તેઓને એણે ભમાગ્યા કે દાર એક જાતનાં ખીયાં છે, માટે જમીનમાં વાગ્યાથી ખાલરીની પેડે ઉગે. તેથી તેઓ પાસે જ્યેલો દાર હતો તેજો તેઓએ વાગ્યો; અને તેની પાસેથી મિલે ખરીદ કીધો તેને બદલે તેઓએ આમડાં અને ૨૪૭પરમી આમડાં આપ્યાં.

વનનાં પશુઓ તે ખેતોને જુક્સાન ન કરે, માટે ઈન્દિઅન લોકે રખેવાળ મુક્યા; અને દાર ઉગ્યો, કે નહીં, તે જ્વેનાને વારવારે તાંહાં જવા લાગ્યા. તેઓ સાથે જે આ દગલખાણ કરવામાં આવી હતી, તે ઉપર તેમના વેહેમ આવવાને કાંઈ ઘણા દાહાડ થયા નહીં, અને મોસમ પુરી થતામાં કાંઈજ પાક્યું નહીં, તેથી

નિઃસંશય તેમના મનમાં આણું કે તે અમને ઠગી ગયો. તથાપિ ઇન્દિઅનો પણ મિલ લોકોની પેઠે એકથી મિલ જ વાર ઠગાનાર નહીં. યોડએક દિવસ પછી તે ઠગાઈ કરનાર ધણીએ પોતે તો જવા ન ચાલું, પણ તોડા અને સારી રીતે ગોઠવણી કીધીલો માલ આપીને પોતાના એક ભાગીઆને ૨૪૮મિરસૂરી મોકલ્યો. કોઈક રીતે ઇન્દિઅનોને માલમ પડ્યું કે આપણને ઠગી ગયો, તેને અને આને કાંઈ સંબંધ છે ખરો. તોપણ તેના મિત્રની દગલખાણ વિશે એને કાંઈ કહું નહીં. તેઓએ ગામ વચ્ચે એક સર્વ સત્તાની ઝુંપડી હતી, તાંહાં તેની ગાંસડીઓ મુકવાને જગો આપી; અને તાંહાં તેણે તે સઘળા સામાનનો બદલો બદલો કરવાને મોઠા ડોળથી ગોઠવાણ કીધી. હવે જેઓ દાર વાવવાના કામમાં ઠગાયા હતા, તેઓ એકઠા થઈને તે ફ્રાન્સીસની વખાસ્તમાં ધાંધલ કરતા પેઠા; જે જેની નજરમાં આણું તે લઈને ચાલ્યા ગયા, અને આંખના એક પલકારામાં તેનો સઘળો સામાન ગેમ થઈ ગયો. એથી તે ફ્રાન્સીસ ધણોજ કકળવા લાગ્યો, અને તેમના સરદાર પાસે ફરિઆદ કરવાને ગયો. તે સરદારે મોઠા ગંભીરપણાથી ઉત્તર આપ્યું કે “તારા ઇન્સાફને માટે દારનો પાક આવે તાંહાંમુઠી તારે યોગ્યું જોઈએ, એનો પાક આવ્યો કે તારો તુરત ઇનસાફ થરો. એક ફ્રાન્સીસે મારી

રૈયતને દારૂ વાવવાને કહ્યું છે; તે દારૂ પાક્યો એટલે તુ-
રત તેઓ એક મોટા શિકારને જવાના છે, અને તારા
સામાનને બદલે તથા તારા દેશીની મસ્લહતને બદલે તે-
ઓને જે સામડાં મળશે તે તને આપશે.” તે ઉપરથી
તે ફ્રાન્સીસ નિશ્ચયથી બોલવા લાગ્યો, કે “દારૂ ફ્રાન્સ-
ની ધરતીમાં પાકે છે એ વાત તો ખરી પણ તેના પાકને
૨૪૮ મિલિયનની ધરતી માફક નથી, માટે આ દેશમાં કદી
તેનો પાક થનાર નથી.” પણ સઘળી તેની દલીલો નિ-
ર્ધક ગઈ; પછી તે આવ્યો હતો, તેના કરતાં ઘણું
હલકો થઈને પાછો ગયો; અને નીતિ પ્રમાણે જેવી તેને
કરવી ઘટારત હતી તેવી શિક્ષા જંગલીઓયકી મળ્યા-
ને કીધે તેને ભારે લાજ લાગી.

તે ફ્રાન્સીસના ૩૯મ પ્રમાણિક પાણાનો ૫૯ પરિણામ એટ-
લાથી જ થયો નહીં. તાર પછી ઇન્દિઅનોએ ફરીથી તે દેશ-
ના લોકો સાથે વેપાર કીધો નહીં; અને તેઓનો સ-
ઘળો વ્યવહાર ફ્રાન્સ સાથે બંધ પડ્યો. લુઆનાનો વ્ય-
વહાર રાખ્યાથી ઘણીએક વાર એવા પરિણામ થાય છે.
ઇંગ્લાન્ડના કોઈએક પરગણામાં એક બતની કિનારી
બનાવતા હતા, તે કામ થોડાંએક વરસ ઉપર બંધ પડ્યું;
કેમકે તે જનસ દેખેતી તો સારી પણ ખરેખર જેતાં વગર
કીમતની, એવી સેહેજમાં કરતાં આવડતી માટે ઘણું ક-
રીને તેની જ કરતા. ઘણીએક વાર લોકો ડગાયાથી તે

જનસ આખરે પેહેરવી મુકી દીધી. હાઉસ આવ કોમન્સ
નામની સભામાં થોડાંએક વરસ ઉપર એવું બાપણ થયું
હતું, કે આખા બ્રિટન દેશમાં જેટલો સાણુનો ખપ હતો
તેટલું ખણું અયર્લાન્ડમાં પેદા થઈ શકતું; તેણું છતાં પણ
બાહારનું સાણુ ઘણું આવતું હતું, અને તેની કીમત
પણ અયર્લાન્ડના સાણુ કરતાં વધારે આખ્યામાં આવતી
હતી. તેનું કારણ એ હતું, કે તોલમાં વધે, એટલા
માટે અયર્લાન્ડના સાણુને પાણીથી ભીજવતા હતા, અ-
થવા તેની અંદર કાદવ ભરતા હતા; તેને ભીનું રાખ્યા-
થી એવું બનતું કે જરે તે ઉનું થતું તારે તેને જુક્સાન
પોહોંચતું. જરે એકાદા ધંધા પછવાડે લાગેલાં થોડાંએક
માણુઓ એ પ્રમાણે ૩૯મ પ્રમાણિક પાણે આવે છે, તારે ખ-
રીદદારોને ખરીદ કીધા આગમ્ય સારીપેડે તપાસ કરવા-
ની જરૂર પડે છે. તપાસ કરવામાં મેહેનત પડે છે તથા વ-
ખત જાય છે, તે વેપારમાં પૈસા જાય તેની બરોબર જ છે.
માટે જે માલવિરો વેપારીની આતરજમા થાય કે આ સારો
અને યોગ્યો નિકળશે, તેને માટે જેટલી કીમત તે આ-
પશે, તેટલી કીમત જે માલવિરો શક આવે તેને માટે
તે આપનાર નહીં; જે તેને વેપારી પસંદ કરવો હશે, તો
જે પ્રમાણિક હશે તેની સાથે તે વધારે ખુશીથી કામ
પાડશે. કિનારીના ધંધાની પેટે કેટલાએક રોજગાર-
માં ડગાણનો મોદો એટલો હોય છે કે તથા તે રોજગાર

બિલકુલ જોડી દીધામાં આપ્યો છે. એ ઉપરથી આપણને સેહેજ માલમ પડે છે, કે સઘળાં વેપારમાં વાજખીપણે ચાલવું, એ કેવી મોટી વાત છે.

તમે તમારા બારણા બાહાર જુઓ—પેલા માણસની ખખર લો; જુઓ તે કેવો ધાલમેલ, કાવાદાવા અને ઉધાચતાં કરે છે; લોકોના મનમાં એવું આવે, કે એ માણસ પોતાના કામમાં ચોખ્ખો છે, માટે તે એટલું બધું કરીને તૃપ્ત થાય છે. ^{૩૮} પ્રમાણિકપણાનો જરા અંશ હોય તો એ સર્વ એનો અમ ઠળી જાય.

જગતમાંહેની બિજી સર્વ સુધગાહઓ કરતાં ઉદાર મનના સાચા સ્નેહમાં સુંદરપણું તથા મોહની વધારે છે; અને પ્રમાણિકપણાના તથા સ્વભાવીક લાયકીના એક કણની કીંમત, દેવયોગે મળે એવાં સર્વ રહસ્યો, માલમિલકતો તથા ખેતાખોની કીંમત કરતાં વધારે છે. એ સઘળાંને સારૂ કેટલાંએક સારાં માણસો પણ વારંવાર દાંડ થાય છે; તથા જે દેખેતીજ સારી, એવી નીચ, ખીકણ અને ફરતી રૂપ દાસસ્થિતીને સારૂ પોતાની અસલ ચાલ જોડી દર્શને પોતાની પ્રતિષ્ઠા તથા સ્વતંત્રતાનો ત્યાગ કરે છે.

ધણું કરીને સર્વદા એવું બને છે કે જરૂર કોઈ શખ્સ વચન આપે છે, તારે તે પાળવામાં બિલકુલ કોઈ એકનો અથવા અનેકનો સંબંધ હોય છે. એ ધણી પોતાનું વચન પાળશે. એવા જરૂર સા ઉપરથી બિલકુલ માણસો ધણું કરીને પોતાના કામની રૂપચોળના તે પ્રમાણે કરે છે. માટે, તેઓને જે પ્રમાણે ધારવાનું તે ધણી કારણ બતાવે છે, તે પ્રમાણે તે ન કરે, તો નિરમય તેઓ આસાબંગ થાય છે, અને કદાચિત્ તેઓનું કામ ધણુંએક બિગડે છે. નાહાનપણામાં એવા થવું જોઈએ કે આપણે જે કરાર કીધો હોય, તે જો ભુંડાં કામ બાબતનો ન હોય, અને તે કરાર આપણને આણુપાલવતો હોય, તોપણ કાલજીથી તેને પાર પાડવો; કેમકે એકાદું વચન ગમે તેવી હલકી વાતવિશે હોય, તોપણ જે આપણી જીવાનીમાંથીજ તેને તુચ્છ માનતા ગયા, તો આગળ જતાં મોટાં મોટાં વચનો તોડવાને આપણે રેપ્રવૃત્ત થઈશું; એ પ્રમાણે યથાથી આપણને જે આગળજતા હશે, તે સર્વે આપણો ધિક્કાર કરશે અને આપણી ઉપર ગુસ્સે થશે.

મૂર અને સ્પાનિઆડ.

ધણાએક સેંકડો વરસ ઉપર મૂર એટલે મોરોકો દેશના

લોકના હાથમાં સ્પેનનો કાંઈક ભાગ હતો, તારે એક નાહાની ઉમ્મરનો મૂર, એક સ્પાનિશ ગૃહસ્થને હાથે એકાએક કજીઓ થયાથી માર્યો ગયો. તે ગૃહસ્થ તુરત નાશી ગયો; અને તેની મછવાડે તેને પકડવાને દોડનારા તેને ન દેખે, તેમ એક વાડી બોધને તેની ભીત ઉપરથી અંદર કુદી પડ્યો. તે વાડીનો ઘણી એક મૂર હતો, તેને બોધને તેણે પોતે સંતાવા સાથે તેની વિનંતિ કરી.

મૂર લોકમાં એવો ધારો હતો, કે જે ઘણીએ એક વાર તેમની બેડે બેસીને ખાંડું હોય, તો તેનું રક્ષણ કરવું. તે સ્પાનિઆર્ડ પોતાના જીવને માટે નિર્ભય રહે, માટે તેની ખાતરજમા કરવા સાથે તે મૂરે એક પીચ કરીને ફળ ધાયછે તે તેને ખાવાને આપ્યું: અને અંધાઈ થશે એટલે વિશેષ નિર્ભયસ્થાને નસાડવાને હું તદખીર કરીશ, એમ કહીને તેને વાડીમાંના નાહાના ઘરમાં ધાલીને તાણું મારવું. પછી તે બલો મૂર પોતાને ઘેર ગયો, અને તે બેઠો નહીં એટલામાં એક મોટું ઘોળું રડતું કુટુંબ એના છોકરાને કોઈ સ્પાનિઆર્ડે મારી નાખેલો, તેની લોથને લઈને એ ખારણે આપ્યું. એને તુરત માલમ પડ્યું કે જે માણસના ખાવાને સાથે મેં વચન આપ્યું છે, તેજ ઘણીએ મારા છોકરાને માર્યો છે. તથાપિ એણે પોતાનો બોલ ફેરવ્યો નહીં. તે વખતે એણે કોઈને કાંઈ કહ્યું નહીં; સાંચે

પોતાની વાડીમાંના ઘરતરફ ગયો, અને પેલા સ્પાનિઆર્ડને ખાહાર કાઢાડીને તેને પોતાના એક ચાલાક ઘોડા ઉપર સ્વાર કીધો. પછી પોતે બોલ્યો, “અરે ખ્રિસ્તિઆન, જે માણસને તેં મારી નાખ્યો, તે મારો છોકરો છે, તેને બદલે તને મારવો તો બોધએ; પણ તેં મારી સાથે ખાંડું છે, માટે મારે માંહે વચન પાળવું બોધએ. તારા ઉપર જ્યાં સુધી રાવનું રખાઆવરણ છે, ત્યાં સુધીમાં તું નાસી જા, એટલે સવાર પડતાં પહેલાં તું નિર્ભય થઈશ. તારી ઉપર મારા છોકરાની હત્યા એકી છે, તોપણ તારી હત્યાવિરો હું નિર્દોષ છું, તેથી. તથા જે પ્રમાણે મારાથી વચન પળાયું, તેથી હું ઈશ્વરનો પાડ માનું છું.”

ફ્રાન્સ દેશનો બોહન રાજ.

ફ્રાન્સ દેશના બોહન રાજને બલાક પ્રિન્સ એડુઆર્ડે લગાઈમાં પકડી કેદ કરીને ઇંગ્લાન્ડમાં આણ્યો. ત્યાં ચાર વરસ સુધી કેદમાં રહ્યા પછી એવું થયું, કે ઇંગ્લાન્ડના રાજના કલ્યા પ્રમાણે સલાહ કરવાને તેની પ્રજા રાજ થાય, એમ તેઓને કબૂલ કરવા સાથે મહેનત લેવાને તેને પાછો પોતાને દેશ જવા દીધો. ઇંગ્લાન્ડના રાજની કેટલીએક કલમો હતી, તેમાં એક એવી હતી કે ફ્રાન્સના રાજએ છુટવાસાથે આળીસ લાખ મહારો

આપવી જોઈએ; પણ એ કલમો ફ્રાન્સ દેશમાં પસંદ ન પડ્યાથી સલાહ થઈ નહીં.

જારે જોહન રાજને માલમ પડ્યું કે મારી રૈયત મને સ્વ-તંત્ર થવા જોઈશે પૈસો આપસે નહીં, તારે, કોઈ બિજા હોત તો તે ફ્રાન્સમાં જ રહી પડત પણ આ રાજ્યને તેવું કરવાનો ઇરાવ ફીધો નહીં. તેણે તુરત ઈંગ્લાન્દ જવાનો તથા ફરીથી પોતે એડુઆર્ડ રાજને શરણુ થવાનો નિ-શ્ચય ફીધો. એ પ્રમાણે ન કરવાને એના કેટલાએક મસ્લહતિઆએ એને સલાહ આપી પણ તેમની મ-સ્લહતની એને કાંઈ અશર લાગી નહીં. તેણે કહ્યું કે “જો વિશ્વાસ અને રખરવામિભક્તિ દુનિઆમાં બિલ્લ સર્વના દિલમાંથી ગયાં હોય, તથાપિ તેઓએ રાજઓના દિલમાં ચુકામ કરીને રહેવું જોઈએ.”

પછી તે પોતાના ઇરાવ પ્રમાણે પાછો ઈંગ્લાન્દ ગયો,—તાંહાં ફરીને કેદી બન્યો અને થોડા દિવસ પછી લન્દન-માં જ મરણુ પામ્યો.

સ્વૈચ્છિક અપકારનો ત્યાગ કરવા

વિશે દયાનતદારી.

કેટલાંએક માણસો પોતાના હલકા અથવા રૂપસ્વચ્છંદી સ્વભાવને લીધે એવાં કામો કરેછે, કે જરાએક વિચાર

કોઠાથી તે મોટું દુષ્ટ કામ છે, એવું માલમ પડી આવે. એક સારી વાડ તેઓના દીકામાં આવે, તો તેમાંથી એક કડકો ભાંજી નાખવાને તેઓ આનાકાની કરે નહીં. એકાદી નવી ચિત્રેલી નીરાંતી તેઓની ‘જુદ-છીએ પડે અને તે ઉપર પોતાનો હાથ પાંહોંચે, તો તેને આંગળિઓ લગાડીને બિગાડે. જો તેમને કોઈ ગૃ-હસ્થના બગીચામાં આવવા દીધા, તો તેઓ ઝાડ તથા બેઠકોને ભાંગ્યાવિના અથવા તેઓ ઉપર ખોતરચાવિના રહેશે નહીં; અથવા કોઈ ઘરમાં જ્યાં સારાં ચિત્રો અથવા કાંઈ નવાઈની ચીજો જોવાની હોય; તાંહાં પેસવા દીધા તો પોતે ભોંય ખરાય કરે અને સામાન વ-ખેરી નાખે, તેમાં કાંઈ ખીક રાખશે નહીં. જો સારો બાગ જોવા જાય, તાંહાં તેની સારી રીતે ચોક-સી થતી ન હોય, તો તેઓ ખેંડેલી જમીન ઉપર આ-લવાને અને ફુલ તથા ફળ તોડવાને કાંઈ ચુકસે નહીં. એ પ્રમાણે જો બિલ્લની વસ્તુ છે, તથા જેથી બિલ્લને દર રોજ સુખ પ્રાપ્ત થાયછે, તેને બિગાડવી, એ ઘણું નીચ અને દુષ્ટ કામ છે. જારે ધર્મશાળામાં રખડવિશ્રાંતીને માટે જાયછે, તારે કેટલોએક ખોરાક મળવામાં ભરવો અને કેટલોએક બિગાડવો, એવું ઘણી વાર બનેછે.

પણ આ જેઉ જાતનાં કામ કોઈને ગમે તેવાં હલકાં હાગે, તોપણ તે એક જાતની ચોરી છે; કેમકે તે

ધર્મશાળા રાખનાર, તાંહાંના આવનારને નીતિ પ્રમાણે તે વેળાએ ભુખને માટે જોઈએ, તે પુરૂં પાડવાને માત્ર સાથે લેછે.

આપણે અથવા આપણા પડોસીનો જે માલ બિગડ્યો, તેથી તેટલું સર્વ લોકની પુંજમાંથી ખુટતું એમ જાણવું, કેમકે જે જનસૌનો બિગાડ થયો, તેથી હર કોઈને મુખ પ્રાપ્ત થવું હોત. કાંઈએક વસ્તુ ૧૪૫સ્વછંદપણાએ બાહાર નાખી દઈએ, એટલું આ જગત ૧૨૩ઉપયોગથી બરિલું નથી.

બિજા જાતનો એક ૧૨સૈચ્છિક ૧૭૧અપકાર છે; તે એ કે માંહોમાંહે એકબિજાની અથવા ૧નિરપકારી પશુઓની દુષ્ટ શીતે મશકરી કરવી. ૧૨૪ઉદારણ, કેટલાએક છોકરાઓ પોતાના કોઈ સોપતીને અંધારામાં બિવાડવાને મસ્લહત કરેછે; એ વાત તેઓ રમતમાં ગણેછે ખરા; પણ એ ઘણી દુષ્ટ મશકરી છે, કેમકે જે છોકરાની મશકરી કરવી ધારી હોયછે, તેથી તેને ઘણું દુઃખ અને વિદના પ્રાપ્ત થાયછે. કેટલેક કેટલાણે છોકરાઓ એવી શીતે બિધાયી અક્કલ ખોઈ ખેડા છે. કોઈ સમય કોઈ ભોળા છોકરાને બિલકુલ જીવું કહીને તેને ઠગવો, એ વાતને કેટલાએક જણ ઠગામાં ગણેછે; પરંતુ એ પણ એક ખોટી જાતની ગમત છે. જે આપણે પોંતે બિજાથી ઠગાવાને અથવા ખીવાને સાહાતા ન હોઈએ,

તો આપણે બિજાને તે પ્રમાણે કરવા સાહ્યું એ યોગ્ય નથી. કુતરાની પુંજડીએ કાંઈ બાંધવું, અથવા ખીલાડીને દુઃખ દેવા સાથે તેની પાછળ કુતરાં દોડાવવાં, અથવા પક્ષિઓને પથરા મારવા, એ સર્વ ખોટા પ્રકારની રમત છે; કારણ, તેથી ૧નિરપકારી જીવને દુઃખ થાયછે, અને આપણું કાંઈ ૧૪૬વાસ્તવીક ૨૫૪હિત થતું નથી.

વળી એક ઘણાજ નડારા પ્રકારનો ૧૨સૈચ્છિક અપકાર છે, પરંતુ તે પ્રમાણે ચાલનારા દુષ્ટ ઘણાજ થોડા હોયછે. ઘણીએક વાર એવું બનેછે, કે કોઈ માણસ એક બિજા માણસ સાથે ઘણોજ વેરી થઈ પડેછે. તે તેની વાડીમાં રાત્રે જઈને કુમળાં ઝાડો કાપી નાખેછે; અથવા તેનાં ખેતરમાં જઈને તેના ઘેરને અથવા ઘોડાને ધાયલ કરેછે; અથવા તેની ગેડેલી જમીનને ખોદી નાખેછે. એવાં ૨૫૫દુષ્ટકર્મો જેઓ કરેછે, તેમનો સર્વ સજજનો કંરાળો આણેછે તથા તેમનો ધિક્કાર કરેછે.

મધમાખી અને ભમરીની વાત.

એક ભમરી એક મધમાખીને મળી અને બોલી, કે “લોકો તમને આવા સાહેછે અને મારી તરફ આટલો દુષ્ટ સ્વભાવ રાખેછે તેનું કારણ શું, તે મહેરબાની કરીને કહેશો? આપણે બંને જણુ ધણું કરીને એક સ-

રખાં છેવે, ફરક માત્ર એટલોજ કે મારા શરીર ઉપર સો-
નેરી લહેરો છે, તેથી હું તમારા કરતાં અધિક સુંદર છું;
આપણે બંને પાંખવાળા જીવ હોઈએ; એઉ જીવ મધને ચા-
હીએ છીએ; તથા ક્રોધ આવેછે તારે બંને જીવ લોકોને
ચઠકા મારીએ છીએ; વળી તમારા કરતાં હું લોકો સાથે
વધારે હળી ગઈ છું; હમેશાં હું તેમના ધરમાં તેમની
ચાહા પીવાની મેજ આગળ તથા તેમનાં સર્વ ભોજન
વખત તેમની મુલાકાત લેવાને જાઉંછું; તેપણુ તે-
ઓ હમેશાં મને ધિકારેછે, તથા મારવાને ૧૦૨૫૯ ફરેછે:
પણુ તમે તો ઘણાં સરમાળ છો, તથા ક્રોધક વાર તેઓ પાસે
જાઓછો; તથાપિ તેઓ તમારે સાહ ધાસનાં નવાઈ
લેવાં ધરો બાંધેછે, તથા શીઆળામાં ઘણીએક વાર ત-
મને ખવડાવવાનો સંભાળ લેછે:—એનું કારણ કોણુ જાણે
શું હશે!”

મધમાખીએ જવાબ દીધો; તું કદી તેમને સુખ દે-
લી નથી; પણુ ઉલટી તેમને દુઃખદાયક અને નુકસા-
ન પોહોંચાડનારી છે; તેજ કારણસર તેઓ તને જો-
વાને ચાહાતા નથી. પણુ તેઓને માલમ છે કે તેમને સાહ
મધ તૈયાર કરવાને હું આખો દિવસ કામે વળગુંછું. તે
મને પસંદ નહીં પડે, એવી મુલાકાત આપીને વખત
યુમાચ્યા કરતાં તેમને માટે કાંઈ કામની જનસ કરવા પછ-
વાડે યત્ન કરવાને તું વધારે વખત યુજારે, તો તે ઠીક છે.

હાથી અને દરજી.

હિંદુસ્થાનમાં કોઈએક દરજી નાહાનું સરખું છાપરું
નાખીને રસ્તા તરફની ખારી ઉઘાડી રાખીને તેમાં પોતાનું
કામ ચલાવતો. તે એક દિવસે ઘણાં કીમતી લુગડાં
સીવવાના કામમાં મંડ્યો હતો, એવામાં એક હાથી તે રસ્તે
પાણી પીવાને જતો હતો; તેણે કાંઈ ૧૦૧ અપકાર કરવાના
બાવ મનમાં ન આણતાં તે દરજીની ખારીમાં પોતાની
સુંડ ધાલી. એટલામાં તે દરજીએ ક્રેવળ પોતાને ૧૨૨૧૧-
ચિહ્નપણે તેની સુંડમાં સોય ઘોચી; તેથી તે હાથીએ
પાતાની સુંડ જલદી ખારીમાંથી કાઢી લઈને ઉતાવ-
ળો જળમાર્ગ તરફ ગયો. તે દરજીએ ધાતકી કર્મ
વગરવાકિ કીધું; અને તેને શી રીતે શિક્ષા થઈ, તે તમે
જોરો. પેલો હાથી પોતાની સુંડમાં અને મોહોમાં પુષ્ક-
ળ પાણી લઈને તુરત તે દરજીની ખારી પાસે આચ્યો, અને
તે સઘળું પાણી તેની ઉપર ઉઘાડીને તેને તમામ ભીંજ-
વી નાખ્યો; તે જ સારાં લુગડાં સીવતો હતો, તેપણુ
ખરાબ કીધાં; તેથી તેનાં સર્વ પડોસિઓ હસવા લાગ્યા.

સત્ય.

સર્વ ૨૫૧ પ્રસંગે અને સર્વ ૨૫૭ પ્રકરણે સત્ય પાળવું અને
તેને ૨૧૬૬૮ વળગી રહેવું, એ એક મોટી જરૂરિયાત છે.

જે કોઈ માણસ રસ્તે આપ્નો દિવસ ચાલતાં થાકી ગયો હોય, અને તેથી કોઈ ગામમાં એક છોકરો મળે, તેને તે પુછે, કે ક્યાંયું ગામ અહિંયાંથી કેટલે છેટે છે; અને જે ત્રણ કોસ દૂર હોય, પણ તે છોકરો એક કોસ કેહે, તો એવી અખર સાંભળીને તે માણસ હિમ્મત પકડીને અઠ્યાવિના આગળ ચાલશે; નહીં તો તે જગામાં યોભીને સુકામ કરત; એ ઉપરથી સ્પષ્ટ દિસેછે કે પેલા છોકરાથી તે માણસને દુઃખ થશે. કદાપિ તે બિચારો સુસાફર બિજા કસબામાં પોહોંચતા પેહેલાં થાકીને લોથ થઈ જશે; અથવા જેમાંથી આરામ થયો કહણુ એવા મંદવાડમાં વધારે મેહેનત કીધાને લીધે તે પડશે. તારે જે વાત જુકી હતી, તે કેહેવાને લીધે ક્ષત પેલો છોકરો એ ૧૭૧ અપકારનું કારણુ થયો એમ જાણવું.

એવું મનમાં આણુ કે, જગો અને કારી નામે જે છોકરાઓ પાસે જે દડિઓ છે; પણ જગાની દડી કારીના કરતાં જરા સારી છે. હવે જે કારી એમ ગણે પડે કે જગાવાળી દડી તો મારી છે; અને તે વાતની સાચાઈને માટે, જેને એ છોકરો કોઈક વાર મારતો હોય, એવો જે ત્રિજે નાહાનો છોકરો હરી, તેની સાક્ષી પુરાવે, હવે તે હરીને માલમ તો હોય કે એ દડી જગાની છે, તેપણુ મારની ખીકથી એમ કેહે કે એ તો કારીની છે; તારે તે દડીનો ખરો ધણી જે જગો તેનું

એથી ધણું માંડું થશે. એવી વખતે પણ ધણું કરીને જગો પોતાની દડી રાખવાને ૧૭ પ્રયત્ન કરશે; અને કારી જોરજુલમથી તેની પાસેથી તે દડી લઈ લેવાને ૧૦૨ પ્રયત્ન કરશે. કદાપિ કારી જગાને મારશે, અને તેથી તેઓ લડી પડશે. હવે જે એવામાં મેતાજી બાહાર આવે, અને પુછે, કે લડાઈ કોણે શિર કીધી, તારે હરી મારના બચથી ફરીને પણ એમ કેહે, જગાએ કીધી, તો તે ધણુંજ દુષ્ટ કામ છે; કેમકે મેતાજી જગા ઉપર બારે ગુસ્સે થશે અથવા તેને કાંઈ શિક્ષા પણ કરશે. એ પ્રમાણે કજીઆપોરે માણસથી બચવાને તે જે વાર જુકું બોલશે, અને તેથી ધણાંએક ગુફ્સાનનું કારણુ થશે.

લોકોને દુનિઆદારીના કામકાજમાં અસત્યથી ધણું માંડું થાયછે. ધણાંએક લોકોના જીવ, પડોસિએ તેમની સામે ખોટી સાહેલી આપ્યાથી ગયા છે. હાલ તેવાં કાંમો ધણાં થતાં નથી; પણ કપટી અને માંડું ઠચ્છનારા લોકોના જુદા બોલવાથી હજી સુધી ધણાંએકનાં સારાં નામને, તેઓની મિલકતને તથા તેમનાં બિજાં ધણાં હિતને ગુફ્સાન થાયછે. એટલા માટે જે કોઈ આ જગતમાં માંડું કરવા કરતાં સાઈ કરવાની ઠચ્છા રાખે, તેણે બાળપણુ થકી સાચું બોલવાની ટેવ પાડવી, એ કેવી મોટી વાત છે, તે સહજ આપણી નજરમાં આવશે.

જીવું બોલવું ઘણા પ્રકારનું છે; તે સઘળાં એક સરખાં દુષ્ટ તથા ૧૭૧ અપેક્ષાક નથી, તોપણ તે સઘળાંનો ધિક્કાર કરીને ત્યાગ કરવો. ૧૮૫ પ્રાયઃ બંને કોઈ નાહાના છોકરાએ કાંઈ અયોગ્ય કીધું હોય, અથવા તે એવું ધારતો હોય, કે મેં જે કીધું છે તેથી મારાં માઆપ નામુશ થરો, માટે બંને તેને માથે એ વાતનો કોઈ દોષ ચુકે છે તારે તે નામુકર જાય છે. એવું કરવાનું કારણ તો એજ કે તે ઇપકાથી અને શિક્ષાથી બચી જાય. પણ જો તે વિચાર કરશે, તો થોડું ઘણું નુકસાન થાય, તોપણ સાચું બોલવું એ ઉત્તમ છે, તે તેને માલમ પડી આવશે;—કેમકે એક વાર જીવું બોલ્યાથી શરીને બોલાય છે—ઘણી વાર જીવું બોલેથી ટેવ પડી જાય છે—અને જીવું બોલવાની ટેવથી, જીવું બોલનારનો સર્વ લોક ધિક્કાર કરે છે, અને પછી તેના એક શબ્દ ઉપર પણ તેઓ વિશ્વાસ રાખત નથી.

પોતાના માથા ઉપરનો ઇપકો ઉડાડવાને જીવું બોલવું જેવું માહું છે, તેજ પ્રમાણે કાંઈ વસ્તુ મેળવવાને જીવું બોલવું તે પણ છે. જેમકે એક નાહાનો છોકરો, જેને ઘણું કરીને, દર રાત્રિવારે પોતાની માપાસેથી એક પૈસો મળતો હોય, અને તેની પાસેથી તે લીધા પછી બિલ્લે પૈસો મળે; એવા ઇશિદાથી તે પોતાના આપ પાસે જઈને જીવું બોલવા લાગે, કે “મારી માની પાસે એક પણ નથી,

તેથી મારો પૈસો તેનાથી આપી શકાયો નહીં.” તારે તે છોકરો ફરતે થવાબેગ જીવું બોલ્યો, તથા તેણે બિલ્લ પૈસાની કેવળ ચોરી કીધી એમ થરો.

આપણો બચાવ કરવા સાર, અથવા આપણા પડોસિના ઉપર ૨૫૮ દ્રેષને લીધે તેને વિરો જીવું બોલવું, એ કર્મ ઉપર કહ્યા કરતાં પણ વધારે દુષ્ટ તથા સરમ ભરેલું છે.

લોકો ઇચ્છાથી જીવું બોલે છે તે સિવાય એક જાતનું જીવું છે, તે ગફલત, ઉતાવળ અથવા ૨૫૬ આતુર ૨૬૦ કલ્પનાથી ઉત્પન્ન થાય છે. ઝેડતર સામ્યુએલ બ્યોન્સનનું એવું મત હતું, કે ઇગવાની ઇચ્છા કરતાં સાચું બોલવાવિરો લોકોનો ૨૬૧ અનાદર, તેથી જીવું વધારે થાય છે. ૧૪૬ વાસ્તવિક બોલવાવિરો લોકો બરોબર ચિંતા રાખતા નથી. તેઓ જે વાત કહે છે તે બરોબર ખરી છે કે નહીં, તે વિરો વિચાર્યાવિના, તેઓના મનમાં જે વાત ઉભળી આવે છે અથવા લોકોને જે ખુશ લાગવા જેવું તેમને જણાય છે, તે તેઓ બોલે છે. કારીગર લોકોની આ એક સાધારણ ચુક છે, કે આ કામ ફલાણી વખતે મારાથી થઈ શકશે કે નહીં; એ વાતનો નિશ્ચય ન હોય, અથવા પોતાને નક્કી માલમ હોય કે મારાથી તે વખતે પુરું ન થાય, તોપણ બિજાઓને ખુશ કરવા સાર અથવા તે કરતાં પણ નકારાં કારણ સર, તેઓ તે કરવાનું વચન આપે છે.

ફલાણું ખોલવાથી અમત્કાર લાગશે એમ સમજીને ધણીએક માણસો ગફલતથી અથવા ભણી જોઈને તે ખોલે છે; પણ એમ મનમાં આણતા નથી કે એણે કરીને અમારાથી કાંઈ નુક્કાન થશે. કદાપિ તેઓ જે કહે છે તેમાં કાંઈ સત્ય હોય છે, પણ તે નવાઈ જેવું લાગે એવી આશાથી તેને એટલું બધું વિસ્તારી નાખે છે અથવા તેની એટલી તો ૨૬૨ અતિશયોક્તિ કરે છે કે તેને અસત્યનું ૨૬૩ સ્વરૂપ તથા ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. એવા લોકો સેહેલા અર્થના શબ્દો વાપરવા જોઈએ તાંહાં, અતિશય, અપાર, મહાન, ૨૬૪ દેદીઅમાન, મહાભારત, ૨૬૫ સર્વોત્તમ, ૨૬૬ અતિભયંકર અને એવાજ બિજા શબ્દો વાપરવાની ટેવમાં પડે છે.

એક દિવસે એક છોકરાએ પોતાના આપને કહ્યું, “આપા, ગઈ શત્રે મેં કુતરાઓનું એક અગણિત ટોળું રસ્તામાં જોયું; મને અચીત લાગે છે કે તેઓની સંખ્યા પાંચસે હશે.” તેનો આપ ખોલ્યો, “ના, ના; એટલાવો ન હોય.” “પણ મારી આતરનિશાં છે કે એકસો તો હતાજ.” તેનો આપ ખોલ્યો “એમ બને નહીં; કેમકે મને લાગે છે કે આપા ગામમાં પણ સો કુતરા નથી.” “આપા, દસથી તો ઓછા નહીંજ હશે, એતો મારી આતરજમા છે.” તેનો આપ ખોલ્યો, “તેં તેટલા પણ જોયા, એ હું માનનાર નહીં; કારણ, પાંચસેને માટે જેટલી છાતી ઠોકીને તું ખોલ્યો હતો, તેજ પ્રમાણે આ થોડી સંખ્યાને માટે

પણ ખોલે છે. તારા ખોલવાનું તેજ એ વાર ખંડન કીધું માટે હવે તારા ઉપર હું કેમ વિશ્વાસ રાખી શકું.” પછી તે છોકરો ધભરાઈને ખોલ્યો, “આપા, મેં આપણો મોતિઓ અને એક બિજો કુતરો જોયો, તેમાં તો કાંઈજ શક નથી.” ૨૫૯ આતુરતાથી આશ્ચર્યકારક બિના બનાવીને ખપ્પર આપવાનો આ એક દાખલો છે. તેમજ એક અન્તાન પુરુષ વેસ્ટ ઇન્ડિઆમાં જઈ આવ્યો હતો, તેને જરે કોઈએ કહ્યું, કે ભર ઉનાળામાં અહિં સૂર્યનો ૨૬૭ ઉદય સવારમાં ચાર વાગતે થાય છે, તારે તે ખોલ્યો, “જામકામાં એનો ઉદય જેટલો જલદીથી થાય છે, તેની આગળતો એ કાંઈજ નથી. મેં તાંહાં સૂર્યનો ઉદય એ ત્રણ વાગતે જોયો છે.” તે માણસને માલમ ન હતું કે એ અશક્ય છે; અને સૂર્યને ઘણો વેહેલો ઉગતો જોવાને ૨૭૪ અપનયુત ભણી ગયા કરતાં ઉત્તર અથવા દક્ષિણ ૨૬૮ ધ્રુવતરફ જવું જોઈએ. અમારો આખી જીંદગીમાં આવી ગરમી કદી પડી ન હતી,—ફલાણાનો ઝભો એવો તો સુંદર છે કે અમે તેવો અગાઉ જોયો ન હતો,—ફલાણી સ્ત્રીને તાંહાં મેજવાની થઈ, તાંહાં જેવી મઝા પડી તેવી મઝા અમને કદી પડી ન હતી,—એવું લોકો ઘણીએક વાર ખોલે છે પણ ખુલ્લું દિસે છે કે જે વિશે તેઓની સારીપિંડે આતરજમા થવી કેવળ અશક્ય, એવી જાતનું તેઓ નિશ્ચય પૂર્વક ખોલે છે. આપણામાં સત્ય વિશે જરીએક

૧૪૬વાસ્તવિક આદર હોય અને ખોલવાના શબ્દોના અર્થનો થોડોએક વિચાર કરીને તેની સહાયતાથી સર્વકાળ સત્ય પ્રમાણે ચાલવાની ઇચ્છા હોય, તો એવા પ્રકારનાં અસત્ય-થકી આપણું રક્ષણ થશે.

હજી એક બતનું જુઠાણું છે, તે એ કે ખોલવું કાંઈ અને મનમાં ભાવ જુદોજ રાખવો; નરાતાલ જુઠાની પેઠેજ એનો પણ ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે. જે લોકો એવી ટેવ રાખેછે, તેઓ એવું ધારેછે, કે આપણે જે શબ્દો ખોલીએછેએ તેમાં તો જુઠું ખોલતા નથી, માટે આપણે કાંઈ વાસ્તવિક પાપ અથવા અપરાધ કરતા નથી. પણ એ કેવળ ડગાઈ છે. ડગવાના ઇશિદાથી, ખોટો અ-થવા જુઠો અર્થ સમજાય, એવું કેહેવું એજ જુઠાઈ છે; તેટલા માટે એવી ખોલવાની રીતી ડગાઈ અને પાપ બરેલી છે.

દુનિઆદારીનાં સર્વ કામોમાં સારું ખાલવું એ મોટું અગત્યનું છે. આપણને અને આપણા પડોસીને લગ-લી જે કાંઈ વાત હોય, તેમાંજ સત્ય તરફ લક્ષ રાખવું એમ નથી, પણ સર્વ વાતોમાં સત્યનો ૧૬૪નિર્ણય કરવા માટે ધ્યાન રાખવું અને તેને ૨૬૬ટકરીત વળગી રહેવું. જે આપણે ઇતિહાસનું ૨૭૦અધ્યયન કરતા હોઈએ, તો અતિ સારી સત્તાવાળાં પુસ્તકો મેળવવાનો ૧૭પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, જે આપણે વિદ્યાનો સુધારો કરવા ચાહતા હોઈએ તો

જે વાતો ૫૪૫થાસ્થિત સિદ્ધ થઈ નથી તેઓનો ૨૭૧સ્વ-કાર ન કરવો એવી આપણી આતરજ્ઞતા રાખવી. કોઈ પણ બિનાની, સાચાઈ સારા પ્રમાણ વિના બિજા કરાથી સિદ્ધ થતી નથી; તેમજ ૨૭૨પ્રયોગ તથા સંભાળ લઈને કીધેલાં ૨૨અવલોકન વિના બિજા કરાથી વિદ્યામાં કોઈ પણ વાતની સાચાઈ સિદ્ધ થતી નથી. બંહાંલગી આપણી આતરનિરાં થાય અને તે વાત ખરી છે, એમ આપણા પરમંતઃકરણમાં વસે, તાંહાંલગી તે ખરી છે અને તેમાં કાંઈ ચુક નથી, એવું મત આપણા મનમાં ડસી જવા દેવું નહીં. પ્રત્યેક ખોટાં મનથી, અથવા જે જુઠી હોય, એવી વાતની ૨૬૦કલ્પના કીધાથી ૨૭૩સૂત્રીમાં ચુક-સાન પોહોંચે. પણ જે કાંઈ આપણાથી સારું સમજાયછે તેથી તથા ૪૮પ્રત્યેક મત અને કલ્પના જે આપણને બરોબર આધાર સહિત જણાયછે તેથી માણસજાતીના સારાની ૪૨પ્રવૃત્તિ થાયછે.

દીપડું દીપડું કરીને જુમ પાડનાર

એક બરવાડનો છોકરો.

એક બરવાડના છોકરાએ પોતાના ગામડાના લોકોને મહેનત આપીને તેથી પોતે રમુજ કરવાને ચાહું. એક દિવસ તે દોડતો દોડતો આવીને, જાણે એકાંડું જુઆણું દીપડું તેના ઘેટાંના યોગ ઉપર ટુટી પડ્યું હોય, એવી

રીતે દીપડું! દીપડું! કરી જુમો પાડવા લાગ્યો. લોકો ઘેરાં-
ને બચાવવાને ૨૦૭૫૨૫૨ થઈને દોડી ગયા; પણ જરે તે-
ઓ તે ડેકાણે ચાલ્યા, તારે તેઓને કાંઈ દીપડું માલમ
પડ્યું નહીં. માટે તેઓ તે જીવાન ભરવાડને ગાળો દઈને
પાછા ઘેર ગયા. થોડાએક દિવસ પછી ખરેખાર એક
દીપડાએ તે છોકરાના ટોળા ઉપર હુમલો ફીધો માટે તે
દીપડું! દીપડું! એમ જુમો પાડતો પાડતો ગામભણી ગયો.
લોકોએ તેને કહ્યું કે એમ બિજા વાર ડગાવાના નહીં. મા-
ટે એને તારી જુમોને ગણકારનાર નહીં. “એ વેળાએ
હું મશકરી કરતો નથી” એમ તેણે નિશ્ચયથી કહ્યું પણ તે
ફોકટ; એના એકે શબ્દ ઉપર તેઓએ કાન દીધો નહીં.
૫૮૫૨૫૨૫૨ એ થયો કે તે દીપડાએ કેટલાંએક ઘેરાંને મારી
નાખ્યાં; એને તે માટે તે છોકરાના ઘણાંએ તુરત તેને
રજા આપી. એ પ્રમાણે મશકરીમાં જીવું બોલ્યાથી એ
એનાડીએ પોતાની ચાકરી ખોઈ.

રામો અને કારી.

રામાએ કારીને કહ્યું, “વસ્તેવ પાસે આપણો મોતિએ
સુતેલો છે; ચાલ, આપણે જઈને તેને જગાડીએ, તે
આપણી સાથે રમશે.” કારી બોલ્યો, “હા, હા, તારે
ચાલો.” એમ કહીને તે બંને જણા સુલા પાસે કુતરાને જ-
માડવા ગયા.

સુલા ઉપર એક દુધનું વાસણ સુકેલું હતું તે વાસણ
કાંઠાં છે તેની તે છોકરાઓને ખબર ન હતી. તે બંને
જણા કુતરા સાથે રમતા હતા, તેવામાં તેમની લાત તે
વાસણને વાગી, તેથી વાસણ પડી ગયું, એને તે બા-
ળીને બંધું દુધ ઢોળાઈ ગયું, તે નાહાના છોકરાઓએ પોતાથી
જે થયું તે જોયું; તેથી તેઓ ધણા ધિલગીર થયા, તથા
બીધા. રામો પેહેલો બોલી ઉઠ્યો, “હવે આજ રાત્રે વા-
ણ વખત આપણને કાંઈ દુધ મળશે નહીં,” એમ બોલીને
ડુસ્કાં ભરવા લાગ્યો. કારી બોલ્યો, “વાણને માટે કાંઈ
દુધ નહીં મળશે! રામાટે નહીં! શું ધરમાં કાંઈ દુધ
નથી?” “એ તો ખરું પણ આપણને તેમાંથી કાંઈ મળનાર
નથી. તને સાંભરતું નથી, કે ગયે સોમવારે જરે આ-
પણે દુધ ઢોળી નાખ્યું, તારે મા બોલી કે તમે ધણા બેકિંક-
રા છો, એને જો ફરીથી એમ કરશો તો હું તમને વાણ વખ-
ત દુધ આપનાર નથી.” કારી બોલ્યો, “વાર, તારે આ-
પણે તે વગર ચલાવીશું, એટલે થયું; હવેથી ધણા, સં-
ભાળીને ચાલીશું. ચાલ જઈને આપણે માને કહીએ.
તને માલમજ છે તો, કે તેણીએ આપણને કહી સુચ્યું છે,
કે જરે તમે હરકાંઈ જનસ બાંગો, તારે આવીને તરત મ-
ને કેહેજો.” રામો બોલ્યો, “હું હમણાં આવીશું. કારી,
એટલી બધી ઉતાવળ કેમ કરે છે. એક પલ પણ તારા-
થી થોભાતું નથી!” કારીએ સખર ફીધો; એને પછી ક-

હું; “રામા ચાલ;” પણ રામાએ જવાબ દીધો કે “જરા-
એક વધારે થોભ; કેમકે તેની આગળ જવાને હજી મારી
હિમ્મત ચાલતી નથી; મને ખીક લાગે છે.”

નાહાના છોકરાઓ, હું તમને શિખામણ દઉં છું, કે સાચું
ખોલવાને કદી ખીતા ના; કોઈ વાર એક પળ થોભ,
જરા વધારે થોભ, એ પ્રમાણે કેહેતા ના; પણ તુરત જઈને
જે તમે ખોટું કીધું હોય, તે કેહેજો. જેમ જેમ તમે વધારે
થોભશો તેમ તેમ તમે વધારે ખીશો; અને આખરે ત-
મને સાચું કેહેવાની ખિલકુલ હિમ્મત રહેશે નહીં. રામાને
શું થયું તે તમે સાંભળો. વધારે થોભ્યાથી, પોતાની મા
આગળ જઈને “મારાથી દુધ ઢોળાયું છે” એટલું કેહેવાની
તેને વતી આનાકાની થતી ગઈ; અને આખરે કાશી
એકલો પોતાની માને ખોળવા ગયો.

હવે કાશી ગયો, તેથી રામો પોતેજ ઓરડામાં રહ્યો,
અને જોઈથી વાર સુધી તે એકલો હતો, ત્યાં સુધી પોતાની
મા આગળ કાંઈ બહાનું બતાવવાનો વિચાર કરતો હતો.
તેણે પોતાના મનમાં વિચાર્યું કે “જો હું અને કાશી માને
એમ કહીએ કે અમે કાંઈ વાસણ નાખી દીધું નથી, તો
તે ખરું માનશે, અને અમને વાળને માટે દુધ મળશે.
જો કાશી તેને એ વાત કેહેશે, તો હું દિલગીર છું.” એ
પ્રમાણે તે મનસુખો કરતો હતો, એટલામાં તેણે પોતાની
માને ઘર ઉપરથી ઉતરતાં સાંભળી. તેણે પોતાના મ-

નમાં કહ્યું, “ઓ હો, કાશી તો કાંઈ તેને મળ્યો નથી; તેથી
તેને કહ્યું પણ નહીં હશે; માટે મારી નજરમાં આવશે તેમ
હું તેને કહીશ.” પછી એ ખીકણુ છોકરાએ પોતાની
માને જીવું કેહેવાનો ડરાવ કીધો.

તે ઓરડામાં આવી; પણ જરે તેણીએ ડુટું વા-
સણુ અને ઢોળાયું દુધ જોયું, તારે તે દૂર ઉભી રહીને
ખોલી, “વા! અહિયાં કેવી રચના બની રહી છે. રામા,
આ કોણે કીધું?” તારે રામો ઘણો હળવે રહીને બોલ્યો,
“મા, મને કાંઈ માલમ નથી.” અલ્યા, એ શું તને
માલમ નથી? મને સાચું કેહે; હું તારા ઉપર ગુસ્સો નહીં
કરું. કદી તું મારાં સઘળાં વાસણુ ભાંગી નાખીશ તો કાંઈ
ચિંતા નહીં; પણ તું જીવું ન બોલીશ. રામા, હું તને
પુછું છું, બોલ, “આ વાસણુ તેં ભાંગ્યું?” રામો બોલ્યો,
“ના, મા; મેં તે ભાંગ્યું નથી;” એમ બોલ્યા પછી તેનું
મોહોડું લાલ અનોઠી જેવું થઈ ગયું. “વાર, કાશી કાંઈ
છે? તેણે ભાંગ્યું?” રામાને આશા હતી કે જરે કાશી
આવશે તારે હું તેને ના કેહેવાને શિખવીશ; એવું ધારીને
તે બોલ્યો, મા, તેણે નથી ભાંગ્યું. તેની મા ખોલી, તેં
કેમ જાણ્યું કે તેણે નથી ભાંગ્યું. જીડાઓ ખાનાં બતા-
વવાને જેમ અચકતા અચકતા બોલે છે, તેમ રામો બો-
લ્યો, “છેતે-છેતે-છેતે મા ઓરડામાં હું આખો દિવસ
હતો; અને કાશીને તે કોડતાં મેં દીઠો નથી. તારે વાસણુ

પડી કેમ ગયું? જરે તું સઘળો વખત અંદર હતો, તારે વાસણ કોણે ભાંગ્યું, તે તને માલમ પડ્યું જોઈએ.” પછી રામો જુદાપર જુદું બનાવીને બોલ્યો, “હું ધાઈંછું કે કુતરાએ તેમ કીધું હશે.” તે કુતરાને તેમ કરતાં ઘેરો છે? એ દુષ્ટ છોકરાએ હા કહી. જુમ પાડતી પાછળ ફરીને તેની મા બોલી “મોતિઆ, મોતિઆ; ઘી; ઘી; મોતિઆ! રામા, વાડીમાંથી એક સોટી લાવ. મોતિઆને મારવો જોઈએ.” રામો સોટી લેવાને વાડીમાં દોડતો ગયો; તાંહાં એનો ભાઈ મળ્યો; એણે તેને ઉભો રાખીને પોતે જે પોતાની માને કહ્યું હતું, તે તેને ઉતાવળથી કહ્યું; તથા સાચું ન બોલવાને તેના કાલાવાલા કીધા; એને પોતાની માફક તેને કહેવાને કહ્યું. કાચી બોલ્યો, “ના, હું જુદું બોલનાર નહીં; ઠીક, શું મોતિઆ માર આપ? તેણે કાંઈ દુધ લેખ્યું નથી, માટે તેને માર પડે તે દુરસ્ત નહીં. મને મારી મા પાસે જવા દે.” તેઓ બંને જણા ધરભણી દોડ્યા; રામો આગળ ગયો; એને કાચી અંદર ન આવે માટે આરણ્યની કળ ફેરવી. તેણે તે સોટી પોતાની માને આપી. બિચારા ગરીબ મોતિઆ ઉપર સોટી ઉંચકી, એટલે તરત તેણે હંચુ જોયું; પણ તે બિચારાને વાચા ન હતી, કે સાચું હોય, તે કહે. તેને જેવી નેતર પડતી હતી, એટલામાં ખારી આગળ કાચીનો સાદ સંભળાયો. જેમ તાંણીને તેનાથી બોલાયું

તમ બોલીને તેણે જુમ પાડી;—“મારી વાહાવી મા, ઉભી રહે; મોતિઆએ તે કીધું નથી; મેં એને રામાએ કીધું છે; પણ રામાને મારતી ના.” “આરણ્ય ઉઘાડ, આરણ્ય ઉઘાડ;” એવો એક મિલે સાદ નિકળ્યો, એને રામાએ જણ્યું કે આ મારા બાપનો સાદ છે; કેમકે જરે તે જુદું બોલતો તારે હમેશાં તેનો બાપ તેને આપકનો માર મારતો. તેની માએ દરવાજા આગળ જઈને કળ ઉઘાડી. તેનો બાપ અંદર આવતાંજ જુમ પાડી ઉઠ્યો કે આ શું છે? તારે જે બચ્યું હતું તે સઘળું તેની માએ તેના બાપને કહ્યું. તેનો બાપ બોલ્યો, “મોતિને મારતી હતી તે સોટી કાંઈ છે?” રામાએ જોયું કે મારો બાપ મને મારવાને આવે છે; તેથી તેને પગે લાગ્યો; એને બોલ્યો કે “આ વખત મને માફ કરો; હવેથી કદી હું જુદું બોલીશ નહીં.” પણ તેના બાપે તેનો હાથ અડ્યો, એને કહ્યું, “હમણાં હું તને માઈંછું, એટલે મને લાગે છે કે તું ફરીથી તેમ નહીં કરીશ.” પછી સર્વ પડોસિઆ સાંભળે એવી વેદનાએ તે મોટેથી જુમો પાડવા લાગ્યો, તાંહાંલગી તેના બાપે તેને માર્યો. મારી રહ્યા પછી તે બોલ્યો, હવે વાણ કીધાવિના રહે; તને આજ રાત્રે દુધ મળનાર નથી, એને શિક્ષા પણ થઈ. “જુઓ જુદાઓની કેવી સેવા થાય છે,” પછી તે કાચી તરફ ફરીને કહેવા લાગ્યો, “આવ; મને ભેટ; તને વાણ વખત દુધ તો મળશે નહીં; પણ તેની કાંઈ ફિકર

નહીં; તું સાચું બોલ્યો છે; તને કાંઈ શિક્ષા થઈ નથી, અને સર્વ બોકો તારી ઉપર ખુશ છે. તારે માટે હવે હું શું કરીશ તે હું તને કહું છું. નાહાનો મોતિઓ હું તારો જ કરીને તને આપું છું; તેં એને મારથી ઉગાર્યો, તેથી મારી આતરનિશા છે કે તારા જેવો ધણી એને દુરસ્ત પડશે. કાલે હું કંસારાને તાંહાં જઈને એક નવો પથો કરાવીશ; તારે નામે હવેથી એને કાશી કહીને બોલાવીશું: અને હે સ્ત્રી, જરે પડોશીનાં હર કોઈ છોકરાં પુછે કે એનું નામ કાશી શામાટે પાડ્યું છે, તારે તેમને આપણા બેઉ છોકરાઓની વાત કહેજે, કે તેથી તેમને જુદા અને સાચા છોકરા વચ્ચે તફાવત માલમ પડે.

આમીલિઆ બર્ફોર્ડ.

જેમ્સ બર્ફોર્ડ નામે એક ખ્રિસ્તીલનો વેપારી હતો, તેને ઓચિતી ખોટ આવી તેથી તેણે દેવાળું કાઢાડ્યું; પછી તેનો કુડ્યો થવા આવત અંદોખસ્ત થવાનું કામ ચાલતું હતું, તે વેળાએ તે વેલ્સ પ્રાંતમાં જઈ રહ્યો; અને પોતાના માગનારાયકી છુટ મળી, એટલે લન્દનનો વેપારી સર જેમ્સ આમ્પેરિ, પોતાને તેનો પંત્યાળો કરશે, એવી આશા રાખીને પોતાની આયડીની પુછાની જે કાંઈ થોડીએક પેદારા હતી, તેના ઉપર તે તાંહાં કાંઈક કાળ સુધી અતિ ધણી કસરથી પોતાનું યુજરાન ચલાવતો

હતો. આમીલિઆ નામે તેની એક છોકરી હતી, તેની ઉંમર સોળ વરસની હતી. ઘણા લાડથી તેની વડિઆ-ધના હાથનીચે તે ઉછરી હતી, માટે હવે મારો આપ તથા સગાં ગરીબ થઈ ગયાં છે, એ વાત તેનાથી ખમાતી ન હતી. ત્રણ ગૃહસ્થોત્રી સાથે ઝકની ગાડીમાં એસીને તે પોતાના આપને ઘેર જતી હતી. તે પોતા વિશે એવી તરેહથી બોલી, કે જાણે હજી પણ પોતે મોઘધી રહેતી હોય. તેણીએ પોતાની દાસી, નાહાની ગાડી, અને જે સારા ધરમાં પોતાનો આપ રહેતો હતો, તે સર્વ વિશે વાતચિત કીધી. દૈવયોગથી એવું બન્યું કે તેમાંના બે ગૃહસ્થો તેના આપવાસે માગનારા હતા; તેઓને અસલથી એવો શક હતો, કે એ પોતાના અગાઉના પૈસા દાખી બેઠો છે. તેટલા માટે એનો કુડ્યો કરવાની સહી આપવાને તેઓ ના પાડ્યા કરતા હતા. તેની છોકરીને એ પ્રમાણે બોલતાં સાંભળી, તેથી તેઓનો વેહેમ પુરો બેઠો; પણ વધારે આતરજમા કરવાને તેઓએ તેને પુછ્યું કે જેણે દેવાળું કાઢાડ્યું, તેજ બર્ફોર્ડ તમારો આપ કે; અને તમે બોલો છો તેજ પ્રમાણે તે પોતાનો ઋનિર્વાહ ચલાવે છે કે શું?" પોતે શેખીખોર અને જુદી છોકરી છે, એવું કબૂલ કીધાવિના જે તેનાથી બંધ હોત, તો તેણે જે અગાઉ કહ્યું હતું, તેની ના કહેત; પણ તેના મનમાં નિષ્કપટીપણું ન હતું તેથી

પોતાનું અગાઉનું કહેલું ફરીથી પણ કહીને સઘળી વા-
તની હા કહી. તે ગૃહસ્થોની એના આપના અપ્રમાણિક-
પણા ઉપર એવીતો પુરી ખાતરજમા થઈ કે તેનો ફડ-
ઓ કરવાને ના કહી, એટલુંજ નહીં, પણ જે તેઓએ
સાબળ્યું તે સઘળું સર જેમ્સ આંખેરીને કહ્યું; તેણે મિસ્તર
અર્ફોર્ડને લખ્યું કે “મારે તમને પંત્યાળા કરવાની મરજી
નથી; એક બિજા સાણસને હું તમારા કરતાં વધારે પ્ર-
માણિક ધાંધું, તેને મેં પસંદ કીધો છે.”

એ પ્રકારે એ અભિમાની છોકરીએ શેખી તથા અ-
સત્યથી પોતાના આપની આશાનો ભંગ કીધો. મિસ્તર
અર્ફોર્ડના જીવને સુખ ન હતું પણ તે પોતાની આપર
રાખવાને તુરત લલ્લન ગયો; ડાકની ગાડીમાં બાકું ક-
રવાનું ગજું ન હતું, માટે તેને ચાલતાં જવું પડ્યું. થા-
કથી તેની માંદગીમાં વધારો થયો; અને રસ્તાની એક
બાજુએ ધર્મશાળા હતી, તાંહાં બારે તાવથી પછડાવાને
લીધે તેને પડી રહેલું પડ્યું. એવામાં સર જેમ્સ આ-
ખેરી, તથા તેની વહુ વેલ્સ જવાને નિકળ્યાં હતાં; તે-
ઓએ પણ તે રાત્રે તાંહાંજ ઉતારો કીધો. એક ગ-
રીબ સુસાફર માંદો પડેલો છે, એવું સાંભળીને તેઓ
પરોપકાર બુધ્ધીથી તેને જોવા ગયાં. સર જેમ્સને
માલમ પડ્યું કે આતો ૧૯૩૩ દેવહીન અર્ફોર્ડ છે, તેથી તેને
ધણું આશ્ચર્ય લાગ્યું, અને વિશેષ આશ્ચર્ય તો એથી

લાગ્યું, કે તેની છોકરી ડાકની ગાડીમાં જે બોલી હતી
અને તેથી જે તેની આવી દશા થઈ, તે વિશે તે લ-
વતો હતો, સારાંરા એ કે એથી તેઓને સઘળી સમ-
જ પડી. તેના નિરપરાધીપણા વિશે સર જેમ્સની ખા-
તરનિશા થઈ. તેણે તેને સારો કરવાના અરમ્ય તરફ આધું-
પાધું જોયું નહીં. પછી અર્ફોર્ડ સારો થઈને તરત પો-
તાના કુટુંબમાં જઈ રહ્યો. પણ વેપારી પ્રમાણે ફરીથી
ધંધો કરવાનો લાગ તેની દુષ્ટ છોકરીને લીધે જતો રહ્યો
હતો; માટે તારપછી એક કમી પેદાસના ધંધાથી સંતો-
ષ પામીને તેને રહેલું પડ્યું.

એ પ્રમાણે સત્ય થકી જરીએક દૂર ગયાથી, આ-
પણી પાછલ કેટલાં ૨૭ મંકરો ભમે છે, તે જોવામાં
આવે છે.

હેલ્લેન વાકર.

હેલ્લેન વાકર નામે સ્ત્રી ડમિત્રસ પાસે રહેલી હતી,
અને પોતાના રોજના ઝરનિર્વાહને માટે એતરમાં મહેનત
કરતી હતી. સ્કોટલાન્ડના બિજા ઘણાએક લોકોની
પેડે તેને વાંચવાની ટેવ હતી, તેમાં વિશેષે કરીને ખ્રિ-
સ્તિ ધર્મશાસ્ત્ર અને ધર્મ તથા નીતિ સંબંધી પોતાની
ફરજ વિશે તેનું ધ્યાન દિલ હતું. તેના માખાપ મરી
ગયાથી તેની નાહાની એહેનનો સર્વ સંભાળ તેને લેવો

પડતો હતો. એણે તેનું ગુજરાન ચલાવ્યું, એટલુંજ નહીં પણ તેને પણ પોતાના જેવી સારી કરવાનો પ્રયત્ન કરીધો. આટલી બધી તેની સંભાળ છતાં પણ એ નાહાની છોકરીએ એક અન્યાય કરીધો; અને એણે પોતાના ગુનાહની વાત કોઈને સંભળાવી છે, એવું જો માન્યિત ન થાય, તો ઘણું કરીને એના દેશના ધારા પ્રમાણે એને જીવ જવાની શિક્ષા થાય. “મારી બહેને એ છાની વાત મને કહી હતી,” એવું કહેવું હેલ્સેનને કાંઈ કહણુ પડત નહીં, પણ તેની નાહાની બહેને કાંઈ કહ્યું ન હતું, માટે તેવું બોલવું જીવું હતું. ૪૮ પ્રત્યેક સત્યના ભંગથકી હેલ્સેન વાકર દૂર રહેતી હતી; પોતાની વાહાલી બહેનનો જીવ અચાવવાને પણ જીવું બોલવાને તેનાથી તેનું મન રૂપવૃત્ત કરી શકાયું નહીં. તેટલા માટે તપાસ કરતી વખત તેને પુછ્યું, તારે તે કબૂલ થઈ કે મારી બહેને પોતાની ચુક બાબત મને કાંઈજ કહ્યું નથી. તેથી તે દૈવહીન છોકરીને મરવાની સજા કરી.

હમણાં કોઈ એમ કહેશે કે હેલ્સેનને પોતાની બહેનના જીવ વિશે કાંઈ રૂબરૂ અનાસ્થા હશે, માટે તેણે જીવું બોલીને તેનો જીવ અચાવવાનો નકાર કરીધો, પણ તેમ ન હતું, તે તેણીએ બતાવ્યું. સરકાર પાસેથી પોતાની બહેનને જીવતદાન મળે માટે તે આલીને લન્ડન રહેર ગઈ. આ વાણસેથી વધારે જૈલની મુસાફરીથી, તથા

રાણીને સાચી રીતે પોતાની વાત કહાથી તેની ઉમદ પાર પડી: તેની બહેનને ક્ષમા મલી.

સર વાલ્ટર સ્કોટે હેલ્સેન વાકરની વાત સાંભળી; અને તેનું સત્ય ઉપર આટલું લક્ષ તથા પોતાની બહેનનો અચાવ કરવાની આટલી બધી મહેનત જોઈને એને એટલું બધું આશ્ચર્ય લાગ્યું, કે એણે તે શૂરી સ્ત્રી ઉપર એક ૨૬૦ કલ્પિત ગ્રંથ બેડ્યો. કિક્કુપ્પીના જીલ્લામાં અચર્ન ગ્રેના દેવળમાં તેની ઘોર હતી, તે શોધી કાઢાડી; અને તેના સદ્ગુણ પ્રસિદ્ધ કરીને તેના ઉપર એક સુંદર ૧૬૪ સ્તંભ ચણાવ્યો. મોટી બુદ્ધિવાળો અને જગતમાં જેની ઉંચી પદવી, એવો આ માણસ થઈને ખેતરમાં મજૂરી કરનારી ગરીબ સ્ત્રીના ગુણને આદરભાવથી માન આપે છે, તે જોયાથી નિશ્ચય કરીને આનંદ ધાય છે.

૨૧૧ મહાત્મતા.

કેટલાએક લોકને હલકા મનના કરી કહે છે. તેઓ હમણાં સહજ બાબતમાં ચુક કાઢાડે છે; ખોટું કર્યું એવું મનમાં ન રાખતાં પણ જો ૨૭૭ અતિઅલ્પ ખોટું થયું, તો તે ઉપરથી તેઓ મનમાં માહું આણે છે. પોતે જે રોજગાર અથવા ધંધો કરે છે તે કરનારા જો બિલ્લ હોય, તો તેમના ઉપર તેઓ ઘણી અદેખાઈ રાખે છે;

બે કોઈ કાંઈ વાતમાં પાર પડ્યો, તો તેઓ તેની અ-
 દેખાઈ કરે છે; કોઈના સહજ વાંકને માટે તેઓ ઘણા
 દિવસ સુધી દ્રેષ રાખે છે; અને બિજાઓ તે વાંક વિ-
 શે ભુલી ગયા હોય, તારપછી પણ ઘણે દાડો બે તે-
 ઓને યોગ્ય ૨૫૬ પ્રસંગ મળે, તો તે વાંકને તેઓ પ્રગટ ક-
 રે છે. પણ મોટા મનના માણસોની વાત ઘણી જુ-
 ઘી છે. તેઓ સહજમાં કોઈનો વાંક કાઢાડતા નથી;
 ગુસ્સાને જલદીથી છોડી દે છે; અને પોતે કાંઈ વાતમાં
 પાર પડતા ન હોય, તો પણ બિજાઓને પાર પાડતા બે-
 ધને આનંદ પામે છે. તેઓ પોતાના પડોસીની બરોબર
 થવાને ૨૭૮ સ્પર્ધા અથવા ૧૦૨૨૫૫ કરે ખરા, પણ તેમનું
 તે કરવું સાફ દિલથી હોય છે. જે વિચારથી બિજા-
 ઓનું કાર્ય સિધ્ધ થાય, તે વિચારને તેઓ કબૂલ રા-
 ખે છે; અને જ્યાં પોતાને ધણું જ નુકસાન પોહોંતું હોય
 એવી ગફલતથી થયેલી સુકને પણ તેઓ માફ કરવાને
 આનાકાની કરતા નથી. એકાદ ૨૪૧ હેતુને સિધ્ધ કરવા
 સાથે એવા રાક્ષો કાવતરું, કપટ અથવા હરેક નીચ ક-
 મ્મ કદી કરતા નથી. ગમે તેવો કોઈ ગરીબ હોય,
 પણ જો તે ૩૮ પ્રમાણિક હોય, તો તેને તેઓ ધિકારતા
 નથી. ૨૫૮ દ્રેષ તો તેઓ રાખતા જ નથી. જ્યાં બિજા-
 ઓને ૭૦ અનર્થ અથવા નુકસાન થાય, એવા વિચારને
 વરા ન થવાને પોતે મારીપેઠે પોતાના મનનું સમાધાન

રાખે છે. જો ૨૧૧ મહાત્મતા કરી કેહે છે, તે એવી છે; સા-
 ધારણ લોકોમાં એવા ગુણની ઘણી અછત છે, પણ તે
 એવો છે કે તેને જોયાથી અતિ ઘણું આશ્ચર્ય લાગ્યા-
 વિના રહેતું નથી.

મસિડોનિઆનો ફિલિપ અને તેનો અપમાન
 કરનારા.

મસિડોનિઆના ફિલિપ રાજાને ખબર પડી કે મારે
 વિશે અથે-સના ભાણુ કર્તાઓએ કેટલાંએક જુઠાં
 કલંક લોકોમાં પ્રગટ કીધાં છે. પણ તે એવો તો
 મોટા મનનો હતો, કે તેના અપમાન કર્તાઓને વિ-
 રુદ્ધ ધિકારથી પોતે કાંઈ જ બોલ્યો નહીં. તેણે એ-
 ઠલું જ કહ્યું, કે “મારી ચાલચલાણનો તથા હું જે કામ
 કરું, તેનો સંભાળ લઈશ એટલે તેઓ જુઠા પડશે.”

એની પ્રજામાંના એક જણે એની નિંદા કીધા
 ઉપરથી કોઈએ તેને દેશનિકાલ કરવાની એ રાજાને
 સલાહ આપી, તારે એણે, કહ્યું “અને એવું બોલવાનું
 મારી તરફથી કાંઈ કારણ મળી આવ્યું છે કે નહીં, તે
 આપણે પ્રથમ જોઈએ.” તપાસ કીધા ઉપરથી માલ-
 મ પડ્યું, કે તે માણસે તેની કાંઈ આકરી કીધી હતી,
 પણ તેના બદલામાં તેને કાંઈ ધનામ મળ્યું નહીં; તે
 ઉપરથી પોતે પુરત કબૂલ કીધું, કે એ જૂલ મારી

પોતાની છે; અને તરત તેને યોગ્ય ધન્યામ આપવાનો હુકમ કીધો.

વિલ્લયમ રાજા અને એલ્ડ્રિચ ગોડોલ્ફિન.

લંડાનમાં બિલ્ડે ૨૭૯૨નાજાણ્ય થયો, અને બિલ્ડે વિલ્લયમ ગાદીએ બેઠો, એ ફેરફાર થયા પછી તે દેશનિકાલ કીધેલા રાજા સાથે કાગળપત્રનો વ્યવહાર રાખ્યો એ સરકારની મોટી શુનહગારી ગણાતી હતી. તે પછી ઘણાએક અમીરો અને બિલ્ડે લોકોએ એ સાથે વ્યવહાર રાખ્યો તેમાં એલ્ડ્રિચ ગોડોલ્ફિન, જે ઘણે સાથે માણસ, તે પછી હતો. તે એલ્ડ્રિચે શિક્ષા કરવા સાથે વિલ્લયમ રાજાએ મહાત્મતા ગુણનો રસ્તો પકડ્યો. તેને પોતાના એકાંત ઓરડામાં બોલાવીને જે કાગળો પકડાએલાં હતાં, તે દેખાડ્યાં; તેના આગલ ઘણીને માટે જે તેનું હેતુ; તેના વખાણ કીધાં, પછી તે ગમે તેવું અધટિત હોય; તે એલ્ડ્રિચે પોતાનો મિત્ર કરવાની ઇચ્છા બતાવી; અને તેજ વખતે પેલાં કાગળોને અગ્નિમાં સુક્યાં, કે પેલા એલ્ડ્રિચે કાંઈ હરકત ન રહે. તે એલ્ડ્રિચ રાજાની ઉદ્દેશરતાને વરા થઈ જઈને તેનો એક ૨૬૬અતિદૃઢ મિત્ર થયો, અને તારપછી સર્વ કાળ તેવોજ રહ્યો.

માઝમ વિલ્લાસેઈ નામિ ફ્રાન્સ દેશની એક જુવાન સુંદર સ્ત્રી તથા ફેરતો નામિ પારિસનો એક નામીયો ૨૮૦શસ્ત્રવૈદ્ય, એ બંને જણાએકબિબ્બને માનથી આહતાં હતાં; પણ તેમની પદવીમાં અંતર પડ્યાથી તેમનું લાભ થવામાં હરકત પડી. ઘણાએક વરસ સુધી તે પુરુષે તેની સંગત છોડી દીધી, અને પોતાના મનનો વિચાર જુલી જવાનો અભ્યાસ કીધો. કાંઈ સહજ દરદને લીધે તે સ્ત્રીને રગ ખોલાવવી પડી; અને તે કામ કરવા સાથે ફેરતોને ડેરવ્યો. તેણે ધબરાયને મને તેની પાસે આવીને રગને બદલે એક ૨૮૧ધમની ખોલી; એવી બિના બન્યાથી જીવ જોખમમાં પડેછે.—તે સ્ત્રી ૮૪શાંત પડી રહી. ત્રણ દિવસમાં તેનો હાથ કાપી નાખવાની જરૂર માલમ પડી, તે વખતે પેલા ૨૮૦શસ્ત્રવૈદ્ય વિશે કાંઈપણ કહોરપણે ન બોલતાં, તેણીએ તે વૈદ્યને અરજ કીધી કે જે જરૂર હોય, તો તમે પોતાની મદદ તથા સલાહ આપવાને હાજર રહેજો. તારપછી એવાં બંધિત તુરત માલમ પડ્યાં, કે તેથી ફેરતોની આતરજમા થઈ કે માઝમ વિલ્લાસેઈ ચોવીસ અવરથી વધારે વાર જીવશે નહીં. તે વૈદ્યના એહેશ ઉપરથી પોતે પોતાના દૈવ વિશે ચેતી ગઈ. તે વૈદ્યનું મન ઘણી સંતાપ બરેલી ૨૫૫તીથી કરવા લાગ્યું તોપણ તે સ્ત્રી શાંત તથા સાવધ રહી, અને તુરત પોતાનું ૨૮૨મૃત્યુપત્ર કરવાના કામમાં મંડી.

ते वेणाम्मे पोतान्नी म्मागजनां भिन्नं भाणुसोने वेणणां
 प्पसेडीने इस्सोने पोतान्नी पासो ओलाप्पो, म्मने तेने कळुं
 “हवे हुं म्मा दुनिम्मा छोऽवानी तैम्पारीमां छुं, तेथी ले-
 म्पो म्मा दुनिम्मा पापद साधारणु २५वृत्तीम्पोने छोडी द्धने
 लेवी वृत्ति राप्पेछे तेवी मारे पणु राप्पवी नेधम्मे. तमारी
 सुक विरो हुं तमारी उपर न्जरा पणु युस्सो लावती
 नथी. उलडी हुं प्पुरा छुं के म्पेवुं पन्नुं; केमके तेथी
 हुं न्जलदीथी म्माना करतां सारी दुनिम्मां दाम्पल थ-
 धरी. पणु नेम हुं तमारे सार विचार करेछुं, तेम भि-
 न्मो कदाचित् नहीं करे. कदापि तमारी सुक, तमारा
 रोन्जगारन्नी उन्नेदो लंग थवानुं कारणु थरो. माटे म्मे
 कारणुथी तमने कसी पांतीन्नी पणु द्दहेराद न रेहे, ते-
 थला सार में मारा २८२भूत्तुपत्रमां पंदोपस्त कीधो छे; सा-
 हेम सलामत.”

म्पेवुं मालम पडुं, के वगरवांके पेदी खीना मो-
 तनुं कारणु थयो हतो, म्पेवो ले म्मा भियारो पुरुष,
 तेने सार ते प्पुणीवती खीम्मे पोतान्नी दौलतनो म्मेक
 मोथो भाग प्परेप्पात नेमी राप्पो हतो.

त्रणु णुवान चितारा.

धितालि देशमां म्मेक नामीन्नी चित्रविद्यान्नी नि-
 शाणमां गीजोत्तो नामि म्मेक णुवान पुरुषे म्मेक चित्र

म्पेवुं तो सारि चितरीने तैम्पार कीधुं, के ते कणामां ले
 मोथा वाकङ्गार युसु हला, तेम्पो पणु तेथी म्माश्चर्यं
 पाभ्या; म्मने सधणांम्पोने पोतानुं मत न्जणावुं, के
 म्मे धणुम्मे लेवो म्मारंभ कीधो छे, तेमन्ज म्मागण या-
 लरो तो पोताना धंधाने २२शिम्परे यद्दयाविना रेहेरो नहीं.

म्मे काम उपर तेना मे निशाणना सोपतिम्मे धणु
 णुदी णुदी नन्ज राप्पी. प्पुनेद्वो नामि मोथो हतो ते-
 णु पोताना म्मभ्यासथी कांठके म्माभर भेणवी हती, तेने
 गीजोत्तोनी यदवी जेयाथी धणुं दुःप्प लाणुं; म्मने पोताना
 २८३हमसायाम्मे लेठुं मान भेणवुं तेठुं पोतानामांथी
 ओछुं थयुं, म्मेम समणुने तेणु तेनी उपर धणुन २५८द्वेष
 जरेली नन्ज राप्पी; म्मने ले नाम तेणु भेणवुं हतुं
 ते पाछुं जय, म्मेविना भिणुं कांठन्ज म्माहुं नहीं.
 उत्तम २८४परीक्षकोने पम्पेद पडुं म्पेवुं ले म्मा काम, तेना
 गुणुने न्जहेरमां धिक्कारवाने ते पीधो, तेथी तेणु छान्नी
 म्मेवी वात यदावी के गीजोत्तोने म्मा काममां म्मेना कोठ
 पणु शिक्के मद्द कीधो छे; म्मने वणी म्पेवुं पनाववा
 लाणो के दैवन्नेगे, म्मा सारो लाज म्माव्यो, म्मेना लेवुं
 भिणुं काम म्मे २८५कीर्तिमान् कामकरनारना हाथथी धणुं
 करीने कदी पन्जरो नहीं.

लोरेन्जोम्मे तेम कीधुं नहीं. ते म्मे हुनरमां धणु
 नयो निशाणिम्पो हतो, तोपणु गीजोत्तोना चित्रन्नी प्पु-

भी सारीपेडे तेनी सभलभां आनी; अने भिन्नभोनी पेडे अंतःकरण्युथी तेनी स्तुतीकरनार थयो. तेनां सधणी तरक्युथी ले वप्याणु थयां, ते सांभल्याथी १७० उतेलन पाभीने अणु २५६ आतुरताथी आहुं, के अेकाद दिससेहुं पणु अेवां वप्याणुने लायक थाडे. तेने हठाववाने तो अणु ६७ सुधी अराफ्य जणुं, तेथी पोतानी नलर आगण अेक उत्तम नमुनो सुकेलो होय, अे प्रमाणे तेने गणुने तेनी अरोअरी करवानी मोठी हांस राणी. नरि अे तेने विरो ओले, तारे आनंदथी; अने पुनेदलो तेनी निंदा करे ते अेनाथी अमाय नहीं.

पणु लोरेनुओ अेठला शरद ओलीनेज संतोष पाभ्यो, अेम नहीं. सुधारो करवाना कामां अणु पोतानुं सधणुं अित्त धावुं. अने ले ओरअमां अित्त काहाडता हता, तांहां अे सर्व विद्यार्थीओ करतां पेहेलो जतो अने तांहांथी छेदलो उकतो; भिज छोकराओ ले वप्यत घेर आगल रमतमां काहाडे, तेथलो वप्यत पणु अे अल्यास पछवाडे काहाडतो. धणु दिस थध गया, तांहां लगी अेने पोतानुं काम नलरमां अेसतुं न हतुं. अे पोताना २८६ कृत्यो विरो वारेवारे अेम ओलतो, “आहा! आ गीजेतोना करतां केथुं उतरतुं छे!” तोपणु धणुके दिससे तेने पोताना अल्यासमां कांछक वधारो मालम पज्यो, तेथी तेने आनंद थयो; अने तेना अेक अित्त

उपरथी तेने धणु शाभारी मणी लेथी ते हिम्मत राअीने पोताना मनमां ओल्यो, “हुं गीजेतोनी अरोअर पणु शा भाटे न थाडुं?”

आणुगम गीजेतो पणु पोताना २८३ हभसायाओ उपर २८७ न्यजेण्य करतो हतो. पुनेदलोअे तेनी अरोअरी करवा साइ कांछक काणसुधी १७ प्रयत्न कीधो, पणु आअरे तेणु अे वात छोडी दीधी, अने कुस्यभावना २८८ छलना अरेला सपुनो ओलीने तथा १२ स्वैच्छिक गुणुधोपथी पोतानी नीन्नी पदवीमांज समाधान पाभीने रह्यो. लोरेनुओअे छानो पोतानो उद्योग अलाय्या कीधो; अने गीजेतोनां २८६ कृत्य साथे अेनुं अेकाहुं कृत्य अेक नलरे पाडुं, अे वात अेनी ललमनसाधने लीधे धणु दिसस सुधी अनी नहीं.

वरस दाहाडे अेक दिसस सुकरर कीधेलो हतो, ते दिससे अेवो अाल हतो के सधणा निशाणिआ पोतपोतानां उत्तम अित्तो अेक अिसिद्ध ठेकाणु देअ्याडे, अने तांहां नेमला परीक्षको तेमनी लायकी विरो गंभीरपणुथी अित्तार करीने तेमांथी ले सरस पेडे तेने ओडुं धनाम आपे. अे दिससने भाटे गीजेतोअे अेक अित्त तैआर कीधुं हतुं, ते तेनां अगाड कीधेलां सधणां अित्तोने हठावे तेधुं हतुं. ते तेणु परीक्षाने आगले दाहाडे सांनरेज पुइं कीधुं हतुं, अने रंगने पुदलो करवा साइ तेमां नीतरा रोगार २२॥

નનો એક હાથ માત્ર દેવાનો હતો. તે પણ ગીડોત્તો-
એ કરી લીધું, અને સવારે પરીક્ષામાં દેખાડવા સાથે તે
ચિત્રને મોટા હર્ષથી દિવાનખાનામાં ઠાંધું. પણ તે ગયા
પછી અદેખો ખુનેલ્લો ઓરડામાં પેઠો, અને પેલા ચિત્ર
ઉપર કાંઈ ૨૯૯ નારાક પદાર્થનો હાથ દીધો. તેથી એવું બન્યું
કે તેના દેખાવનો ધણો ખરો નારા થયો.

આભીગમ લોરેન્ઝો પણ એ દિવસને સાથે તૈઆર થયો
હતો. અતિશય મહેનતથી એણે એક ચિત્ર પુરું કરીધું
હતું; તેને માટે એણે નમ્રતાથી એટલીજ આરા રાખી
હતી, કે તે ગીડોત્તોના અગાઉનાં બિલ્ડ કેટલાંએક
ચિત્રોથી ઘણું ઉતરતું માલમ નહીં પડે.

તે મોટો દિવસ હવે આવી પુગ્યો. તે મંડળી મળી
અને સઘળા જણ તે ઓરડામાં ભેળા થયા; તાંહાં પડ-
દો ઉચ્ચો, તેથી સારીપેઠે અજવાણું પડ્યું, સઘળાઓ
મોટી આરાથી ગીડોત્તોના ચિત્ર આગળ ગયા; પણ શું
કહ્યું! જે ૨૯૦ સતેજ સુંદરતા તેઓએ ધારી હતી, તેને
અહલે બિજું તો કાંઈ દીઠું નહીં, પણ ડાઘાથી ચુંચા-
ઈ ગયેલો અને મંદ દેખાવ નજર આપ્યો. તેઓ પો-
કારીને બોલવા લાગ્યા:—“ખરે, આ ગીડોત્તોનું ન હોય!”
પછી તે ૧૬૩ દૈવહીન છોકરો પોતે ઉપર આપ્યો, અને પો-
તાના ખ્યારા ચિત્રનો આવો નકારો ફેરફાર જોઈને ધણો
૨૬૬ કલાન્ત કરવા લાગ્યો. અને તેણે યુમ પાડીને કહ્યું કે

કોઈએ મારા ઉપર દગો કરીને મને ધૂળ મળવ્યો છે.
કુલ ખુનેલ્લો એક ખુણામાંથી તેનું દુઃખ જોઈને ખુરા થતો
હતો. પણ જેટલું ગીડોત્તોને દુઃખ લાગ્યું, તેથી લોરેન્-
ઝોને કાંઈકજ એણું લાગ્યું. તેણે તાણીને કહ્યું “આ દગ-
લખાજી અને કપટ છે! ગૃહસ્થો, ખરે, આ કામ કાંઈ
ગીડોત્તોનું ન હોય. જરે ફક્ત અર્ધું થઈ રહ્યું હતું, તારે
એ મારા દીકામાં આણું હતું, તે વેળાએ પણ એ ૧૦ અ-
ત્યંત સુંદર હતું. એની ૬૧ મર્યાદાની લીટિઓ જીઓ, અને
વિચાર કરો કે આ પ્રમાણે ભુંડાઈથી ખરાબ થયાની અ-
ગાઉ એ કેવું હશે.”

તે જોનારા લોકને લોરેન્ઝોના ૩૬ ઉદારપણાનો ૨૬૨ આ-
વેશ જોઈને આશ્ચર્ય લાગ્યું; અને ગીડોત્તોની નામોરી તે-
પર તેઓને ઘણી દયા આવી. પણ જે અવસ્થામાં તે-
ઓએ તેનું ચિત્ર દીઠું, તે ઉપરથી ઈનામનો ઠરાવ કરવો
એ તો દેમ બને, બિલ્ડ સઘળાં તેઓએ લક્ષ દઈને ત-
પાસી જોયાં, અને તારસુધી કોઈને જાણીતો નહીં એવો
જે ફારીગર લોરેન્ઝો તેનાં ચિત્ર વિરો ધણા જણાના મતો
એક મળ્યાં, તેથી તે ઈનામ તેને મળ્યું; પણ તે મ-
ળતાં વારજ લોરેન્ઝો ગીડોત્તોની પાસે ગયો, અને તેને
તે નજર કરીને કહ્યું, “આ લે; અતિશય ભુંડાઈ ભ-
રેલા ફીનાથી અને અદેખાઈથી તારા ઉપર દગો થયો
ન હોત, તો તને તારી લાયકોથી એ મળત, એમાં

રાક નહીં. તારાથી ઉતરતો હું ગણાયો, એટલું જ માન મને બસ છે. જો હવે પછી હું તારો બરોબરિઓ થવાની ઉમેદ રાખીશ, તો તે વાજબી હરીફાઈથી રાખીશ, કાંઈ દગાની સહાયતાથી નહીં રાખું.”

લોરેન્ઝોની ચાલનું ઉચ્ચપણું જોઈને તે ૨૮૪પરીક્ષકો ધણી તારીફ કરવા લાગ્યા; અને આખરે તેઓએ એવો ઠરાવ કીધો કે આ વખત એ સરખાં ધનામ વેહેંચવાં જોઈએ; કેમકે ગીડોતો તેનાં ચિત્રને લીધે ધનામ લાયક છે, તેમ લોરેન્ઝો પોતાના સદ્ગુણને માટે છે.

શેખીખોર.

ફ્રાન્સિસ નામે છોકરો તથા તેનો શિક્ષક એક ગામડામાં થઈને ચાલ્યા જતા હતા, તેમને એ ત્રણ નાહાના કુતરાઓએ હેરાન કર્યા; તે કુતરાઓ મોટા ૨૬૬બયંકર દેખાવથી ધુરતા અને બસતા, જાણે આંગઉપર આવી પોહોંચશે, એમ તેમની પછવાડે પડ્યા. ફ્રાન્સિસ ઘડીએ ઘડીએ ઉભો રહે, અને તેમની તરફ પોતાની લાકડી હલાવે, નહીં તો વાંકો વળીને પથરો ઉંચકે તેથી તે કુતરા જેવા આપ્યા હોય, તેવાજ દોડીને પાછા હડે; પણ જેવો તે પાછો ફરે તેવાજ તેઓ તેના પગ પછવાડે દોડે. એક ખગામાં થઈને જવાનો રસ્તો હતો તાંહાં, તેઓ આવી પોહોંચ્યા, તાંહાં સુધી એ પ્રમાણે ચાલ્યું. એક મોટો કુતરો

તે ખગામાં આરામથી તડકે ખેડો હતો. ફ્રાન્સિસ તેની આગળથી જતાં ધણું કરીને ખીંધો; અને જેમ તેમ કરતાં તેના શિક્ષકની સોડમાં થઈને ચાલ્યો. તોપણ તે કુતરાએ તેમની તરફ જરા નજર કીધી નહીં.

થોડી વારમાં તેઓ એક ઘાસના ખેતરમાં આવ્યા, તાંહાં એક હંસનું યોગું હતું, તેઓ તેમની ઉપર કલબલ કરતાં આવી પોહોંચ્યા, અને ફેટલેક લગી તેમની પાછળ પડ્યાં; તેમણે પોતાની ગરદન લાંબી કરીને એક હસવા જેવું ઝોળ ધાલ્યું. ફ્રાન્સિસને આગલા હંસની ગરદન ઉપર લાકડી મારવાની મરજી થઈ; પણ પછી તેમના સાચું જોઈને તેને હસ્યું માત્ર આવ્યું, તાંહાંથી થોડેક આગળ ચાલ્યા, તાંહાં એક સાંઠ સુકાં ગાયનું યોગું હતું, તેની તરફ ફ્રાન્સિસે જરા ખીંકથી નજર કીધી, પણ તેઓ છાનામાના ચરચા કીધાં; અને એ જતા હતા, તે વેળાએ તેઓએ જમીન ઉપરથી પોતાની ઝોક પણ ઉંચી કરી નહીં.

તારે ફ્રાન્સિસે પોતાના શિક્ષકને કહ્યું, “આ ભાગ્યની વાત છે કે મોટા કુતરા તથા સાંઠ, નાહાના કુતરા અને હંસના જેવા કજીઆખોર નથી. વાર એનું કારણ શું હશે?”

શિક્ષકે ઉત્તર કીધો, એનું કારણ એ છે કે હલકા અને રંગુચ્છ પ્રાણિઓમાં પોતાના જાતબળની તથા ધીર-

બની આતરનિશા હોતી નથી. અને પોતાનો ભ્રમો સાથે
 મેલાપ થાયછે, તેઓમાંથી ઘણાએકના ઉપદ્રવને પોતે
 ૧૪પાત્ર હોય, એવું તેઓ જાણેછે; તેટલામાટે શેખીખોરની
 ખેડે ચાલવું, અને ભ્રમોથી તેઓ પોતે ખીએછે, તેઓ-
 ના આંગ ઉપર તુટી પડવાનું ઝોળ ધાલવું, એથીજ તે-
 ઓ પોતાનો બચાવ જાણેછે. પણ, પોતાના રક્ષણ કરવા
 જેટલું પોતાનામાં ૧૭૫ સામર્થ્ય છે. એવા જે આતરજમાવાળા
 પ્રાણિઓ હોયછે, તેઓ બિભ્રમોમાં દુષ્ટ યુદ્ધિ છે, એવો
 શક રાખતા નથી, તથા પોતે તેવી યુદ્ધિ પણ રાખતા
 નથી. પરંતુ ૨૯૩ પ્રૌઠ જે ૮૪ શાંતાવસ્થા, તે ધારણુ કરેછે.”

“એવુંજ તને માણસ જાતીમાં માલમ પડશે. નમ-
 ણા, નીચ અને હલકી આબરવાળા, -વેહેમી, કચકચાટ
 બરેલા અને ૧૨૨૨૨૨૨૨૨ હોયછે, તેઓ પોતાના કરતાં જે-
 ઓ યુદ્ધિએ અને પ્રતિજ્ઞાએ મોટા હોયછે, અને જેમ-
 નાથી તેઓ ખીએછે, તેમને વિશે યુમાટા ઉશરેછે, અને
 કેવળ ખીકણુપણુથી પોતાનો બચાવ કરવાનું તથા લુ-
 ચ્યાઈનું ઝોળ ધાલેછે. પણ જેઓ ખરેખરા મોટા હો-
 યછે, તેઓ ૮૪ શાંત તથા ઉપદ્રવરહિત હોયછે. તેઓ કોઈ
 પણ ૧૭૧ અપકારથી ખીતા નથી, અને કોઈ જાતનો અપ-
 કાર કરતા પણ નથી. પોતાની સત્તા પોતાની પાસે લેવાને
 જે પ્રસંગે તેમને જરૂર દિસશે, તે પ્રસંગે તેવું કરવાનું તે-
 મને સામર્થ્ય છે, એવી આતરનિશા તેઓ પોતાના મનમાં

શખીને, કોઈ કાંઈ જરાતરા ચલાવો કરે, તેને તેઓ ગ-
 લુકારતા નથી.

હાવાનાનો હકિમ.

જરે જે દેશ વચ્ચે લડાઈ થાયછે, તારે એક મિજા-
 ને જેટલું દુઃખ દેવાય, તેટલું દેવાની આપણને સત્તા છે
 એવું ૪૮ પ્રત્યેકને લાગેછે. તેઓ એકમિજાના મુલકમાં
 લડાઈ તથા લૂટ કરવાને કોઈ મોકલેછે. તેઓ લડાયક
 વાહાણો સમુદ્રમાં મોકલેછે, અને શત્રૂનાં જે વાહાણો મ-
 ણેછે, તેનો નાશ કરાવેછે. એ પ્રમાણે જરે અને તરફવા-
 ણાઓના દુષ્ટભાવને ૧૭૦ ઉત્તેજન થયું હોય; તારે જે ઘણી
 શત્રૂ સાથે નીતીથી અથવા મમતાથી ચાલવાનો વિચાર
 કરે, તેને ૧૪૬ વાસ્તવિક ૨૧૧ મહાત્મા પુસ્પ જાણવો.

ઈસવી સન ૧૭૪૬ માં ખ્રિષ્ટન દેશને સ્પેન દેશ સાથે
 લડાઈ ચાલતી હતી, તથા પરસ્પરનાં ઘણાંએક વાહા-
 ણોનો પ્રત્યેક દેશવાળા નાશ કરતા હતા, તારે લન્દનના
 કોઈએક વેપારીનું ઇલિઝાબેથ નામે એક વાહાણ કિમ-
 તી માલથી જરેલું સફરે જતાં જમિકા તથા ઝુખા ખેટો
 વચ્ચે આવ્યું. તાંહાં તેનું ગાખું નિકળ્યું; તારે તેમાંનાં
 માણસોએ પોતાના જીવ બચાવવા માટે તે વાહાણને હા-
 વાનાના અંદરમાં ધાલ્યું; તે અંદર સ્પેનને તાપે હતું, માટે
 તેઓએ એવું ધાર્યું કે આ ઠેકાણે આપણે લડાઈમાંના

કેદિઓને ઠેકાણે ગણાઇશું, તથા આપણા વાહાણને લૂ-
ટનો માલ જાણીને લઈ બેસે. પછી તેમાંનો સુખ્ય માલ-
મ તે વાહાણ સ્પેનના હાકેમને સ્વાધીન કરવા સાર, તથા
પોતાની અને પોતાના માણસોની અંદીવાનોને જેવી નહારી
હાલત ન કરે, એવી તેની વિનંતિ કરવા સાર કાઠે ઉત-
ર્યો. તારે એને ચમત્કાર લાગ્યો. તે હાકેમ તે માણ-
સો અથવા વાહાણ એમાંથી કાંઈ પણ પકડવા વિશે ના ક-
હીને બોલ્યો; “જે તમો દુશ્મનગિરીને ધરિદે આવ્યા
હોત, તો તમને લુટવું વાજ્જી થાત; પણ તમે અહિંમાં
ફક્ત કષ્ટ પામેલા ખલાસિઓ સરખા આવ્યા છે, માટે
તમને પીડા ન કરતાં તમને સહાય થવું, એવું માણસાઈથી
મને લાગે છે. તમે અમારા અંદરમાં તમારે વાહાણ સમું
કરો; તેમાં તમને ખરચ થાય, તે વળે તાંહાંસુધી બે-
લારાક કાંઈ વેપાર કરો; પછી જેમ અમારાં વાહાણો જા-
વે છે, તેમ તમે પણ પોતાની મેજે જાવો, એ વાતની
તમને છુટી છે.”

તે ખ્રિષ્ટિશ માલમને કહ્યા પ્રમાણે તેણે પોતાનું વાહા-
ણ સમું કીધું; અને તે હંકારવાને તૈયાર થયો, તારે તે
મોટા મનવાળા હાકેમે બેર્મુડાની પેઠી તરફ જાય તાંહાં
સુધી સ્પેનનાં લડાઈનાં વાહાણો થકી તેનું રક્ષણ થવા
માટે તેને એક પરવાનગીની ત્વીડી આપી. પછી ઇલિઝા-
બેથ વાહાણને નિશ્ચિંતાઈથી હંકારવું, તે યોગ્ય અઠ-

વાડિઆમાં માલ મુદ્દાં થેમ્સ નદીમાં સલામત પોહોંતું.
પોતાના રાત્રીને કચેરી નાખવાનો લાગ પોતાના હાથમાં
આવ્યો હોય, તેને જે પુરુષ મોટા મને કરીને જવા
દે છે, તે કોઈ ૨૮૭ જયકર્તા થવાને જાણ્યો છે; એમ
જાણવું.

૨૬૪ શૌર્ય.

જે કોઈ આહાદુરી કરીને ૨૭૫ સંકટની સામો થાય છે, તેને
શૂરો કહે છે. કોઈપણ સારા પરિણામ સાર હિમ્મત રાખીને
સંકટની સામે થવું યોગ્ય છે; એનો દાખલો,—આપણી
માણસજાતીને દુઃખ અથવા મરણથી બચાવવા સાર,
ચોરને હાથે જવાથકી આપણા જીવનું અને મા-
લનું રક્ષણ કરવા સાર, તથા આપણા પોતાના દેસને
રાત્રીના હુમલા થકી સંભાળવા સાર. પરંતુ કોઈપણ
માઠા પરિણામ સાર આહાદુરી કરવી કાંઈ લાએક નથી.
કોઈ ચોર કદાચિત્ આહાદુર હોય; તથા એક દેરાના લોક
બિજા દેરાના લોકને ફક્ત ઇબ દેવાના કારણસર તેમ-
ના ઉપર હુમલો કરવામાં ઘણી આહાદુરી કરે; પણ એવી
બાબતોમાં જે આહાદુરી, તે કાંઈ શૌર્ય નથી. સેનાપતિઓને
શૂરાનું નામ લાયક ન છતાં પણ તેમને ઘણી ખરી વાર
શૂરા કરી કહે છે. તેઓ પોતાની લડાઈઓમાં ઘણી વાર

इतेह पाग्या हरो, पणु जे तेज्यो सारा परिणाम भट्टे लड्या
वही होय, तो तेज्यो अरा शूरा नहीं.

ग्रेस अखिग.

धिसिनी सन १८३८ ना सप्तेम्बर महिनामां कोइरीर
नामे अेक अगनमोटने हल्लथकी उन्दी जतां नोर्थ-
अम्लान्दना किनारा उपर कांठ तोडान नउं. ते वा-
हाणु मल्लभूत न हतुं, तथा तेना बंभमां कांठ कसर
हती, तेथी इर्न जेरोमांना अेक टापुने छेउे ग्रेट हाईर्स
नामे अराया उपर ते भागुं. धलुअेक अलाशि-
ज्यो अने उताइज्यो ते उपरथी धसजअ नउने कुपवा
सांज्या; अेवा मोठा संकटनी अररथामां कोइने अय-
वानी आशा रही नहीं.

नोर्थअम्लान्दना २६५दीपगृहमां अेक कुटुंअ रेहेतुं हतुं,
तेज्योअे सवारने पोहार आणुयाणुअे नवर करतां पेहेलां-
न वाहाणुने अराया उपर पेहेलुं; तथा दरीअानी छेज ते
उपर भर जेरमां वागती हती, तेथी तेनो छेक नारा थरो
अेवुं दीकुं. अखिग नामे ते दीपगृहनो रजेवाण हतो,
ते पेला थोअअेक दुग्धी उतासअेनो जव अयाववाने
पोताना मछनामां जेरीने अुशीथी गयो होत; पणु तेखे
पोतानी नाहानी सरअी होडीने अ्यावा भारे दरिआ-
मां लई जवानी आशा छोडी दीधी. आअरे ग्रेस

नामे तेनी आदीरा परसनी छोडरीअे तेने १७५-
बन करवनी हिम्मत आपी, तेथीअे तेनी साथे जवा-
ने तथा अेक हेलुं पोते जेअवाने कभूज कीधुं. तेज्यो
निकण्या, अने पेला वाहाणु पासे नउं पोहोअ्यां; नव जखे
ते होडीने पोताना जव सांज्या; अने ते समुद्रमां धलुं
तोडान हतुं, तेपणु ते आभी मंडणी सही सवामत
ते दीपगृह पासे आनी पोहोअ्यां; तांहां ते अयेला माणु-
सोनी न्देअेअे अेवी अरदारा थई. ते भागेलां वाहा-
णुमांथी कोइ अिअुं अरअुं नहीं, ते उपरथी धारणु
पोहोअेछे, हे ग्रेस अखिग आउता अंभ पोताना माणुस-
जतीना पक्षमां कांजिअु अेउतत करवाविना तेमने
पोतानी नवर आगण दुग्धी सरवा देवा करतां पोताना
जवने २७५संकटमां नाअवाने कखिअुं—अेनी आहादुरी जे
तेथीअे कीधी न होत, तो ते नव जखु पणु सरणु पा-
आ होत.

अे नाहानी उमरनी शीनी उदार माल उपर जो-
कोनुं धलुं ८१५ लरुं. डेटनाअेक वअत सुधीते-
नां वआणु दर अेक जखुने मोहोउे थवा लाग्यां. तेनी
छणी उतरवाने तथा जे काममां ते मंडी हती ते अि-
तरवाने तेना अेकंत धर आगण अिताराअोनां शे-
जे शेणा मज्यां. छे हज्जर इपीआ करतां वधरे रकम
उधरावीने तेने नवर कीधी; अने तांहांना डेटनाअेक

मोटा नाभीया पुरुषोऽपि तेनी उपर मान बरेलां वाऽप्योनां पत्रो लभ्यां. अमुं लागेछे के तेना नाम-ने अने तेना आहादुरी बरेला कामने जलदीथी कोर्ध लुकी जनार नथी; केमके हजरो वरस उपर अनेलां अने वणी अेना करतां मोछां आश्चर्यकारक कामो पणु हणु लगणु याद रहेलां छे. तथापि अे अुष्ठी बरेली छोकरी लेनी आहादुर हती, तेनी लकी पणु हती; ते अेवुं केहेती के जे भिन्नअो मारी याल विशे अेवुं अणुं न ओलत, तो में कांछि आश्चर्य-कारक काम कीधुं अेवुं हुं कही धारत नहीं.

शेभ, नामे अेक कडिआनो छोकरो.

मान्येस्तरनो ओउतर अेकेन नाथे कहेली पोताना जे-यामां आवेथी भिना लभेछे.—

“आ शेहेरमां अेक रोणुंदा कडिआो हतो; ते १७५सा-मर्थवान कारीगर हतो पणु धणु छोकरो हतो, अने ध-णुं करीने लेवुं रणतो, ते सधणुं पीडामां गभाव-तो तथा तेणुं पोतानां स्त्री छोकरोनां निभाव लेम अने तेम तेअोने माथे नाप्यो हतो. माडा जाग्यथी आ-वी दशा लोकामां धणुअेकनी होयछे, अने अेना लेवां धिकारवा जेग २५५दुधमो योडांज हरो. तेनो वडो छोकरो न होत तो ते कुटुंम लुभे मरत; ते छोकरोने तेणुं ना-

हानपणुमांथी पोताना काममां मदद करवाने शिप्युं; अने ते छोकरो अेवो तो उद्योगी तथा सावध हतो, के तेर अउद वरसनी उमरमांथी सारो रोज लाववा लाग्यो. तेमां ते पोताना आपना हाथमां जवाथकी ले कांछि अ-यावी रडि ते अदामे अदाम पोतानी माने लावी आपतो. अने तेनो आप जरे छकरो थछने आप तथा गाणो हेतो आवे, तारे तेनी मा तथा भिन्नं छोकरों मार आधाना धाकनी तेनी पासे जवाने जीअे, अेवो तो तेनो नहरो स्वभाव, पणु आ शेभ नामे सारो छे-करो तेनी पासे जछने तेने पटावीने छानोमानो पथा-री उपर आयुतो. माटे तेनी मा वाज्यपीपणु शेभने कुटुंमनो आधार करी मानती, तथा तेने ममताथी आहाती.

अेवुं अणुं के अेक दिवसे शेभ पोताना माथा उपर कोलनो ओले लभने अेक उंसी निसरणी उपर अहतां दोरुं आलवुं सुकी गयो, तेथी ते हेकण कंठ तथा काटना हगला उपर आशी पज्यो. तांहां उभा रहेला लोको दोडीने तेनी पासे आव्या; अने जेधुं तो तेने छेक लोडीलोहाणु थ-अेलो दीछे; अने तेनी जंग जागीने तेना शरीर नाथे डेवण मरगर्ध गअेथी मालम पडी. पछी ते-अोअे तेने जेको कीयो; अने ते १६५मूर्छा पाअ्यो हतो तेमांथी तेने शुद्धीमां आयुवाने तेना भेहोडा उपर पाणु छांथुं. जरे तेनाथी ओलाधुं, तारे आसपास नजरे

કરીને ૨૯૬ એકકારક સ્વરથી બોલ્યો, “અરે બિચારી મારી માની શી વળે થરો!”

તેને ઘેર લાચ્યા. બરે ૨૮૦ રાસવૈદ્ય તેની બંગ ચકાવતો હતો, તારે હું હાબર હતો. તેની મા અધી ઘેલી થઈ બંધને તેની ઉપર બાણે ઈંગાઈ રહી હતી. તે બોલ્યો:— “મા તું રોઈશી નહીં! હું થોડા દાહાડમાં પાછો સારો થઈશી.” તે ૨૯૭ ઉપચાર થયો, તાંહાંમુઠી તેના મોહાડામાંથી એકપણ બિજો શબ્દ અથવા કુસકું નિકળ્યું નહીં.

યોમ છોકરો ૨૯૮ સ્ત્રીથરેહાલ હતો, તથા તેને કાંઈ વાંચતાં લખતાં આવડતું ન હતું તોપણ યોમનું નામ મારી શૂર પુસ્પોત્તી યદીમાં સદા રખેલું છે.”

૨૯૯ સ્વદેશપ્રીતિ.

જે દેશમાં આપણે જન્મ્યા હોઈએ, તથા જેમાં આપણે મોટા થયા હોઈએ, તે દેશની પ્રીતિ, એ, આપણી સ્વાભાવિક મમતામાંની એક મમતા છે. એ પ્રીતિ ધણું કરીને ૪૮ પ્રયેક દેશના લોકમાં હોઈ, પછી તે લોક ગમે તેવા હલકા હોય, અથવા તે દેશ બિજાઓની નજરમાં ગમે એવો ૨૦ તુચ્છ માલમ પડે. એ મમતાને વિવેકની ૯૧ મર્યાદામાં રાખીએ તો એ કામની છે. એ મમતથી પ્રતેક દેશના લોકો પોતાની સાધારણ બુદ્ધિ

ઉપર આસ્થા બેસાડે છે; અને તે જમીનનું બિજા દેશના લોકના હુમલાયકી રક્ષણ કરવાને, તેના સામાન્ય કલ્યાણનો વધારો કરવાને તથા તેમાંના સઘળા દેશીઓ ઉપર પ્રીતિ રાખવા સાથે તેઓ રે પ્રવૃત્ત થાય છે. એનો દાખલો, કોઈપણ ઉચ્ચ, હોલ્લાન્દને તથા ઉચ્ચ લોકોને બિજા દેશો તથા લોકો કરતાં વધારે વ્યાહાએ છે: હોલ્લાન્દને રાત્રૂના હુમલાયકી અચાવવા સાથે તે પોતાનો જીવ હાબર કરે છે; હોલ્લાન્દમાં ઉદ્યોગની ચઢતી કળા બેવાને તથા પોતાના દેશીઓનું બહુ થતું બેવાને તે ઈચ્છે છે: તાંહાંની તે સરકાર ઉપર સારી નજર રાખે છે, કેમકે તે પોતાના દેશની સરકાર છે; નીતિ ચલાવવાના તથા ધર્મને આધાર આપનારા, તથા વ્યવહારના અટલાને ચલાવવાના કાયદાઓને તે પસંદ કરે છે, કેમકે તે કાયદા પોતાના દેશના છે. એ પ્રમાણે તે આત્માપાલક પ્રજા તથા સલાહસંપ બરેલો રહેવાસી થાય છે. અને તે દેશનો વ્યવહાર તાંહાંના લોકેના સંપત્તિ તથા તેમની એક બિજા ઉપર સારી ઈચ્છાથી આપાદાની પામે છે; પણ જો હોલ્લાન્દ પરદેશી રાજકારને તથા પારકા ધારાને સ્વાધીન હોત, તો એવું કાંઈ થાત નહીં. પછી તે સરકાર તથા ધારા પોતાના દેશને ગમે તેવા અનુકૂળ હોય.

પણ ૨૯૯ સ્વદેશપ્રીતિ મધ્યમ પણે સારી છે, તોપણ જો અતિરાય કીધો, અથવા વિવેકના નિયમથી ન ચલાવી

તો તે ૩૦૦ નિરનુકૂળ તથા અપકારક થાયછે. દેશી સંબંધી જે આપણી ખોડો, અથવા જેઓને સુધારવી ઘટે એવી વ્યવહાર સંબંધી જે આપણી ચુકો, એઓવિરો આપણને તે આંધળા કરે, એવું આપણે બનવા દેવું નહીં. આપણે આપણા સ્વદેશને ચાહિએએ, માટે પરદેશનાં અને તાં-હાંના રહેવાસિઓનો દ્વેષ અથવા ધિક્કાર કરવો ન જોઈએ. ૪૮૫૨૯૬ જલ પોતાને માટે એવો અભિમાન રાખે કે મારી બરોબર કોઈને માન અથવા સદ્કૃતિ નથી, તે જેવું માહું છે, તેવુંજ એ પણ થશે. વળી ગેરવાજબી કજીઆમાં પડવાથી આપણા દેશનું રક્ષણ કરવાને તૈઆર થઈએ, તારે પણ આપણે સાવધ રહેવું જોઈએ, કે પાસેના દેશવાળાઓએ આપણને સારીપડે સંતાપ્યાવિના રખેને આપણું મન હથિઆરનો ઉપયોગ કરવા ઉપર થાય; કેમકે લડાઈ મોટી ઘોર ખરાબી છે; તેની ૧૫૭૦ જોજના અતિશય ગરજની વખત સિવાય કદાપિ કરવી નહીં. કસમ તથા વેપારમાં આપણા દેશના કલ્યાણનો વધારો થવા માટે આપણે ૧૭૫૨૯૬ કરતા હોઈએ, તો બિજા દેશને નુક્સાન ક્રીધાથી આપણા દેશનું હિત થશે એવી ધારણા કદી કરવી નહીં. ઉલટું એમ છે કે બિજા દેશની આઆદાનીથી પ્રત્યેક દેશનું કલ્યાણ થાયછે; કેમકે જે દેશ આઆદ હોયછે, તે બિજા દેશમાં જે વેચવાનું હોય તેને ખરીદ કરવાને સામર્થ્યવાન થાયછે. સા-

રાંશ હરએક મનુષ્યની વર્તણૂક વિશે જે ધારા છે, તે સઘળા આઆ દેશને લાયુ પડેછે. વાજબી સાધને કરીને આપણા કલ્યાણનો વધારો કરવા સારૂ આપણું ચાલે તાંહાં સુધી આપણે પોતા ઉપર પ્રીતિ રાખવી, પરંતુ આપણે આપણી માણસજાતીના ઉપર પણ પ્રીતિ રાખવી, અને આપણાથી બને તેટલું તેમનું સારૂ કરવું. તેજ પ્રમાણે વાજબી સાધને કરીને પોતાના કલ્યાણનો વધારો કરવા સારૂ પોતાનું ૧૦૨૫૨૯૬ ચાલે તાંહાંસુધી આઆ દેશના લોકે પણ પોતાના ઉપર પ્રીતિ રાખવી; પણ તેમણે તેમની પાસેના દેશવાળાઓને પણ ચાહવા, તથા બને તેટલું તેમનું સારૂ કરવું; અને ખરે, માહું તો નહીંજ. એવી બને ૨૫૭૩૨૯૬ સમાન ચાલ બેઉ મંડળીને સારી છે; કારણ, જેમ આપણા પડોસિઓ વધારે સુખી, આનંદ ભરેલા તથા સારા હોયછે, તેમ તેઓની વચ્ચે રહેવામાં આપણને વિરોધ આનંદ તથા વિરોધ લાભ છે; અને જેમ જેમ બિજા દેશો વિરોધ આઆદ, સંતોષી અને સંપી હોયછે, તેમ તેમ આપણા દેશમાં આઆદાની તથા સંપ થવામાં વધારે દુરસ્ત પડેછે.

થિમીસ્તક્લીસ અને લાસિડીમોનના

લોકનાં વાહાણોનો કાફનો.

થિમીસ્તક્લીસ નામે આથેન્સનો સેનાપતિ શૂરો સિપાઈ

હતો, પણ તે ૨૧૨૨વાનનદાર માણસ ન હતો. તેણે પોતાના દેરા ઉપર અતિશય મમતા રાખીને તેને પડેસના અને બરાબરીઆ લાસિડીમોન દેરાનાં ૨૧૪સંસ્થાનનો નાશ કરવાને ૨૫૬આતુરત થી ચાલું. એક દિવસે તેણે એક પ્રસિક્ક સમામાં પોતાના દેશિઓને કહી જણાવ્યું કે “તમને લાસિડીમોનના લોક થકી સદાકાળ સઠતા રાખવાને એક ૧૮૨ચુક્તિ કાલાડી છે; પણ તેમાં પાર પડવાને એટલી અગત્ય છે કે તેને ઘણીજ છની રીતે અધાવતી, માટે તે યુક્તિ હું તમારી આગળ પ્રગટ કરી શકતો નથી.” વળી તેણે તેમને કહ્યું કે “તમે એક રાક્ષસને શુકરર કરો, તેને હું તે યુક્તિ સમજાવું; પછી તે પ્રમાણે તમે ચાલવા દો કે નહીં, તે વાતનો તેણે વિચાર કરવો.” તેઓમાં આરિસૈડીસ નામે એક પુરુષ હતો, તેની ભલમનસાઈ તથા આતુરગણનો તેમને અતિ ઘણો ભરોસો હતો; તેને તેમણે એક મતના થઈને એ કારણ માટે ડેર્યો. પછી થિમીસ્તક્ષીસ આરિસૈડીસને એક યાજ્ઞુએ લઈ ગયે, અને તેને કહ્યું કે “મેં જે મનસુખો ધાર્યો છે, તે એ કે પાસેના અંદરમાં લાસિડીમોન તથા બિલ્લં યુનાની મંસ્થાનોનાં વહણોનો કાક્રો છે, તેને પાળી નાખવું, એ ઉપાયથી આયેન્સ આપ્પા ગ્રીસને માથે ૩૦૧નિર્વિનાદ સ્થાન થયાવિના રહેનાર નથી.” તે સાંભળીને આરિસૈડીસ મંડળી પાસે પાછો ગયો, અને

થિમીસ્તક્ષીસ અને લાસિડીમોનનાં વાહાણો. ૨૭૫

તેમને એટલુંજ કહ્યું કે “આયેન્સના કલ્યાણને કાલે થિમીસ્તક્ષીસની હુક્તિ સરખું કાલેદેવેન્દ બિજ્યું કાંઈ નથી, પરંતુ તેના જેવું અન્યાય કર્મ પણ કાંઈ નથી. લોકોએ બિલ્લે રાખ્દ ન સાંભળતાં તાલ્લાળ એથી આત્મા કીધી કે થિમીસ્તક્ષીસે પોતાનો મનસુખો પડતો મુક્યો.

સેલિમ નામે ઇતિહાસ લખનાર આયેન્સના લોકની એ આપ્પા વિશે એવું કહેછે:—“મને નથી જણાતું કે આપ્પા ઇતિહાસમાંથી એ વાત કરતાં વધારે વખાણવા લાયક બિજ્ય વાત જરો. એ પ્રસંગે જેઓએ એવો ઠરાવ કીધો, કે ૩૮પ્રમાણિક તથા વાજખી વાત ઉપર લાભ અથવા ફાયદાની વાતનું બળ કદાપિ ચાલવા દેવું ન બેઠાએ, તેઓ કોણ હતા એ બે પુછરો, તે જેઓને નીતિના સારા નિયમોની ૧૫૩સ્થાપના કરવાને કાંઈજ મેહેનત પડતી નથી એવા પંડિતોની મંડળી ન હતી. તેઓ તો આપ્પા દેશના લોક હતા; તેમની આગળ જે ૨૦૬ સૂચના થઈ, તેમાં તે સંઘળાઓને ભારે ફાયદો હતો, તથા તેમની ખાતરનિશા થઈ હતી કે આપ્પા ૨૧૪સંસ્થાનના કલ્યાણ સાર એ સૂચના અતિ ઘણી ઉપયોગી છે; તથાપિ તેઓએ પોતાના એક મતથી એક પણ પળ ન થોભતાં તે ઠરાવ કરવાને તાલ્લાલ ના પાડી; તેમાં કારણ માત્ર એટલુંજ કે તે મનસુખો અ્યાયથી વિરુદ્ધ હતો.”

कालेसमाना ३०२स्वदेशीपकारी पुरुषो.

ईशान्दे देशना त्रिज्ज अेडवई राज्जमे कालेस रोहेरनी
आसपास अेक वरस करतां वधारे दिवस सुधी घेरो धावी
राप्पी, तेमां तेना धण्णाम्मेक सिपाधम्मो मरएणु पाय्या,
तेथी ते पेक्षा रोहेरना लोको उपर धण्णोण रीरो लरायो
हतो. पोरकनी तंगीने लीधे नरे ते लोकोथी वधारे दि-
वस रेहेवायुं नही, तारे तेने कुहेवउण्युं के अे न्णो
तमने ३०३हस्तगत करी आपवानी हमारी मरएणु छे. तेण्णे
तेमने अेवुं न्णुण्युं के तमे तमारा एव अथवा मा-
ल संभंधी करी कोलकर करी लीधविना लरोसो राप्पी-
ने न्हंहांसुधी मारे स्वाधीन थाय्यो, तांहांसुधी तमारे
शरएणु आवयुं हुं कणूय राप्पनार नथी. अेना पोताना
सरदेशीअे पणु आना शक्त न्णवाममां हरकत लीधी,
तोपणु अेडवई अा आगण लपेली कृपा करतां वधारे
दया देयाडवाने कणूय न थयो;—तेण्णे अेठयुं कहुं के
“त रोहेरना सुप्य गृहस्थीमांना छ न्णुणु उधोडे साथे
अने उधोडे पगे, पमीरा पेहेरीने पोताना गणामां कांसा
नाप्पीने कालेस रोहेरनी तथा तेना किलानी कुंमिअो लक्ष-
ने आवे, अने नचताथी ते मारे स्वाधीन करे, ते मारी
मरएणुने तापे थाय, पछी ते मरएणु गमे तेवी कडएणु
होय, तथा तेथी एवनी पणु अ्वाव थतो होय के नही.”
अेम कहीने ते णुल्लमी इतेहमं दे नाप्पुरीथी वचन आय्युं,

के ते छ न्णुणु तेवुं कीधुं, अेठले कालेसना पाडो रहे-
ला रेहेवासिअो उपर रेहेम कीधामां आवरो.

अेवी कलमा लप्पीने ते रोहेरमां माकली अने ते
रोहेरना लोको अेकदा थया हता तेअोनी आगण वांम्यी
संलणानी. ते अ्पर सांलणीने सधणा लोको रोक क-
रवा लाग्या; अने आवी ४४विमित्र तापेदारी पोताना
उपर अेअी लेवाने शएणु थाय, अेवां माणुस रोधी
काहाडवानी मुशेकी विशेषे विचार करीअे, तो अे रोक
कीधामां कांछ अ्णय न्णुं नथी. ते रोहेरनी अेक
गृहस्थ अे सर्वथी मातपर हतो, ते थोडोअेक विचार
करीने ते मंडणीनी आगण ओलवा लाग्यो. तेनुं ना-
म पुस्तेस दी सेंट पीअेर हतुं; न्हंहांसुधी ३०४अपक्ष-
पाती ३०२स्वदेशीपकारी माणुसोमां किमती गणुय, तांहां
सुधी ते नामने लुकी न्णुं न न्णोअे. अे पाहादुर
पुइय ओदयो:—“अे धण्णु अा सारा रोहेरनुं लूट-
कांठथी रक्षणु करवामां सहाय थरो अने पोतानुं मायुं आ-
पयुं पेडे तो ते पणु आपरो, ते धण्णु धशिवरथी तथा पो-
ताना स्वदेशीअोथकी आशिर्वाद जेणववाने लायक छे, अेमां
कांछ राक नही. कालेस रोहेरना छुटका साइ हुं तो माइं
मायुं ईशान्देना राज्जने अर्पणु कइंछुं.” अे लापणु
सांलणीने ते मंडणीना धण्णु अरा लोकोने आंसु आय्यां,
अने तेअोअे साप्यारीना आवान्ण कीधा. पिज्ज पांय

ગૃહસ્થોએ યુક્તેસ દી સેંટ પીઅરની ૩૦૫સ્વાર્થસંબંધરહિત
 ૩૦૨સ્વદેશોપકારશુદ્ધિ ભેદને ૨૭૮સ્પર્ધાપણું રાખ્યું, અને
 એ સંમાન લાયક સંકટ જે તેણે માયે લીધું હતું તેમાં
 સાચિલ થવાને કપૂલ થયા. પછી, એડવર્ડે જે વેપે તે-
 મને હાજર થવાનું કેહેવડાવ્યું હતું, તે હલકો પોશાક
 તેઓએ તુરત પેહેર્યો; પણ તે રાજ્યએ તેના થોડા
 દિવસ આગમજ ગાર્ટર નામે એક પોશાક પેહેરવાની આલ
 કાહાડી હતી, તેના કરતાં એ નીચ પોશાક આવા કારણ
 સર પેહેર્યાથી વધારે માન પામવા ભોગ હતો. તેઓ
 ખમીરાપેહેરીને ઉઘાડે પગે અને ગજામાં ફાંસામુકાંતે રાજ
 પાસે ગયા; અને તેમના શેહેરના રેહેવાસિઓનો અ-
 પરાધ માફ થાય માટે ડેરવેલા દંડને બદલે તેઓ પોતે
 આવ્યા છે, એવું જણાવીને તે રાજને આધીન થયા.
 તે રાજ્યએ તેમના ઉપર શીશ ભરેલી નજર કરીને તેમ-
 ની હકથકી જે તેને નુકસાન થયું હતું, તે વિશે તેમને
 ગાળો દીધી, અને તેઓને તાલકાલ ગરદન મારવા-
 નો હુકમ કીધો. સર વાલ્ટર માન્નિ તથા બિન્ન અતિ
 શરા અમીરો અને સુદ્ધકરનારાઓ ગરદન મારવાનું કામ
 બંધ કરાવવાની ભાંજઘડમાં પડ્યા; તથા તેમની છંદ-
 ગીને માટે રાજનો પાટથી કુંવર પણ વચ્ચે પડ્યો, પરંતુ
 તે સઘળું સ્વર્થ ગયું.

એ માઠા ભાગ્યનાં માણસોનો છેલ્લો ઉપાય ક્લિલ-

ખ્યા રાણી માન હતી. એડવર્ડને રાજપણથી સંતોષ-
 કારક, તથા પતિપણથી આનંદકારક, એવી અવસ્થા-
 માં તે તુરતજ પોતાના સ્વામીની છાવણીમાં આવી પોહોંચી
 હતી. નેવિલ્લિસ કોસની કૃતેહ, ઈંગ્લાન્દમાં એ રાણીની
 હકુમત આલતી વખતે થઈ હતી, તથા સ્કોટલાન્દનો
 બિન્ને ડેવીદ એનીજ હિમ્મતથી કેદ થયો હતો; એ સ-
 મયે તે રાણી ગર્ભવતી પણ હતી, અને એ પ્રકારે પો-
 તાના રાજપતીયકી અતિ ઘણું માન પામવામાં સર્વ
 પ્રકારે એની સત્તા હતી. એણીએ ભોયું કે એડવર્ડને મારી
 વિનંતી વિના દયા આપશે નહીં, માટે જલદીથી પોતા-
 ના તન્ન ઉપરથી ઉઠી, અને રાજને પગે લાગી, આં-
 ખમાં આંસુ આણીને બોલી, “અરે મારા સ્વામી અ-
 ને પતિ! હું દરીઆમાં થઈને આટલા બધા સંકટ-
 માંથી તમારી આકરીમાં હાજર રેહેવાને આવી, માટે
 તમારી પાસેથી એક બક્ષીસ માગવાને શું મને હક નથી?
 માટે આપણા ઉદ્ધારકર્તાના માન ભરેલા નામથી અને
 મારી ઉપરની પ્રીતીને વારસે તમારી વિનંતી કરુંછું કે,
 આ છ બંધીવાનો ઉપર દયા કરો.”

એડવર્ડે રાણીની તરફ સંરાય ભરેલી નજરથી ભોયું,
 અને કાંઈકે વાર મનમાં આનાકાની કીધી, પણ આ-
 ખરે બોલ્યો, “અરે રાણી, આજ તું કોઈ બિજા જગો-
 એ હોત તો ઘણુંજ સારું; પણ જે તું મારી પાસે માગે-

છે તે મજથી નાં કેમ કહેવાય? લે, આ માણસોને, તારે ગમે તે કર.”

પછી તે દયાળુ રાણીએ પોતાની અરજ કબૂલ થયાથી આનંદ પામીને પેલા ગૃહસ્થોનો અપમાન ભરેલો વેપ કાઢાડી નાખાવીને તેમને નવાં કપડાં પહેરાવ્યાં; અને એક એક જાણને તુરત અરમને વાસ્તે વીશવીશ રૂપિયા આપ્યા; અને ઇંગ્રેજ લશ્કરમાંથી તેઓને સહી સલામત પોહોંચાવીને છુટા કર્યા.

આ ગ્રંથમાં જે અપ્રસિદ્ધ શબ્દો આપ્યા છે તેમની પાસે આંકડા મુક્યા છે, તેઓના અર્થ નીચે પ્રમાણે જાણવા.

૧. નિરપરાધી, કોઈને દુઃખ ન દે તે.	૧૩. કૂરતા, નિર્દયપણું.
૨. પ્રવૃત્ત, તૈઆર.	૧૪. પાત્ર, જે કામને લાયક તે.
૩. ઉપદ્રવ, પીડા.	૧૫. ઈતરાજ, ગરજેહેરવાની.
૪. સૂક્ષ્મદર્શક, ઝીણીચી જ દેખાડનાર.	૧૬. સમાગમ, મોહામત સંગત.
૫. પરાક્રમ, ભારે કામ.	૧૭. પ્રયત્ન, મેહેનત.
૬. વ્યર્થ, મિથ્યા.	૧૮. મનોવૃત્તિ, મનની ધારણા.
૭. સ્વતંત્ર, -તા, -પણું, આપમ્પત્તિઆર. આપમ્પત્તિઆરી.	૧૯. લોકવિરુદ્ધ, લોકથી ઉલટી.
૮. વેદના, દુઃખ.	૨૦. તુચ્છ, હલકા. નીચ.
૯. ચિન્હ, ઈસારત.	૨૧. પુત્રભક્તિ, છોકરાંનો પોતાના મામાપ ઉપર આર.
૧૦. અત્યંત, ઘણું. ખેહદ.	૨૨. શિખર, ટોચ.
૧૧. મસ્તક, માથું.	૨૩. પ્રજ્વલિત, ઉનો, ખ.
૧૨. સ્વૈચ્છિક, -પણું, સ્વેચ્છા; પોતાનું ધારણું. પોતાની ધારણા.	

- जतो.
 २४. वातावरण, पृथ्वीनी
 आसपास हवानो
 घेरे.
 २५. वृत्ति, धारणा. धर्मिणा-
 २६. क्षेत्र, प्नेतर. जगा.
 २७. संस्कार, -युक्त, आह-
 रमान. मानसहित.
 २८. तीक्ष्ण, -ता, सप्त. ते-
 जहार. सप्ती.
 २९. प्रत्युत्तर, सवालनो ज-
 वाप.
 ३०. क्रेडरिक्-नि-प्रेटे, मोथो
 क्रेडरिक्.
 ३१. रुदन, रड्डुं.
 ३२. निद्रा, उंघ.
 ३३. धर्मोपदेशक, धर्मनो
 उपदेश करनार.
 ३४. होकायंन, ल्हे क्रीने
 दिशा समजयछे ते.
 ३५. स्थिति, हालत. हाल.
 ३६. उदार, -ता, -पण्युं, -वृत्ति,

- सप्ती. सप्पावत.
 ३७. सधिर, लोही.
 ३८. प्रमासिक्क, -पण्युं, सा-
 यो. सायवट. अग्र-
 मासिक्क, ग्हुठो.
 ३९. कनिष्ठ, नाहनो.
 ४०. श्रेष्ठ, मोथो.
 ४१. अमवश्यता, जइरिआत.
 ४२. प्रवृत्ति, आल. रेवाज.
 ४३. दुर्देव, कमपत्ति.
 ४४. प्रप्यात, नामीयो.
 ४५. संकोच, -ता, -न, सूभय-
 ल्युं. कंठ्यसाध.
 ४६. प्रवास, मुसाकरी.
 ४७. त्रिकोणकार, लेने त्रणु
 पुण्णा तथा त्रणु पा-
 न्णुओ छे ते.
 ४८. प्रत्येक, हरमेक, दर-
 मेक.
 ४९. उत्कृष्ट, सर्वोत्कृष्ट, उम-
 दा. सर्वथी सरस.
 ५०. औदार्य, -पूर्वक, सप्पा-

- वत, सप्पावतप्रणा-
 थी.
 ५१. स्वार्पण, पुण्ड कुरपा-
 नी.
 ५२. अंतःकरण, दिल. मन.
 ५३. आवश्यक, जरनुं. प-
 पनुं.
 ५४. यथास्थित, सारीपेडे.
 ज्येष्ठमे तेम.
 ५५. कृतिओ, काम. असर.
 ५६. संपत्ति, होलत.
 ५७. उपलुविका, गुजरान.
 गुजरओ.
 ५८. परिणाम, कृण. हांसल.
 ५९. प्रकृति, तमिअेत. मि-
 जल.
 ६०. अेकत्र, अेकहा.
 ६१. अनुमान, अटकण.
 ६२. प्राचीन, कहीम. अ-
 सली.
 ६३. अीन्स कौन्ती, लुबला-
 नुं नाम छे.
 ६४. विचित्र, तरेहवार. अ-
 ल्प तरेह.
 ६५. कसुर, आलस. ओ-
 थार.
 ६६. तीव्र, जलद. अंत्यल.
 ६७. उपेथी पोस्त-भास्तर,
 डाकना अधिकारीनो
 नाम्मेअ.
 ६८. ध्विजिलसिटि, विजणी.
 ६९. आसुष्य, -वृद्धि, उभर.
 उभरदराल.
 ७०. अनर्थ, नुअसान. हा-
 ल्यु.
 ७१. प्रतिपालनकर्ता, परवर-
 दिगार.
 ७२. निर्वाह, गुजरओ. नि-
 लाव.
 ७३. सरे, इंग्लान्दमां अेक
 प्रांत छे.
 ७४. धारिष्ठ, हरिआरी. हि-
 अमत.
 ७५. केईसां, केईडां. दम.

७६. लक्षारथ, पाणीजुं डे-
काळुं.
७७. हृदय, छाती. काणजुं.
७८. संहार, नारा. प्पराणी.
७९. क्षण, पलक.
८०. स्थावर, जमीन. धर.
आड वगेरे.
८१. लक्ष, पूर्वक, यिच. हु-
शिआरीथी.
८२. अवलोकन, जेवुं. वि-
चारकुं.
८३. समय सूचकता, छला-
ज. उपाय.
८४. शांत, शांति, शांताव-
स्था; आमोरी. पु-
नकी.
८५. संस्कार, तरभिअेत. डे-
णवणी.
८६. उपपादन, वाज डेहे-
वुं. उपदेश करवो.
८७. दृष्टिगोचर, दृष्टि, नज-
रे हेअेतुं, नजर.

८८. छन्दमन, अमेरिका-
नो वतनी.
८९. कैशिर, छंग्लान्दमां
अेक प्रांत छे.
९०. वनस्पति, आड, वेण
वगेरे.
९१. मर्यादशीलता, मर्यादा,
अदम. अंदणे.
९२. स्थितिदृष्ट, डेकाणुथी
गयेलां.
९३. तत्वज्ञानी, किलसुक,
तत्ववेत्ता, हकीम.
९४. आकर्षण, अयवानुं
जेर. ताणु.
९५. गुरुत्वाकर्षण, भारनुं
ताणु, अथवा अयवा-
णु.
९६. गुरुत्व, भार. वजन.
भारेपणुं.
९७. प्रतीक, छकितियास. अं-
थनुं वयन.
९८. प्रत, छापेली अोपडी.

९९. सव्य, ता, मिलनसा-
र, नी. छनसानिअत.
१००. वृत्ति, मिलन. ओ.
रेव.
१०१. वस्तुतः, आसुआ.
जाली जेधने.
१०२. यज्ञ, जेहेनत. तज-
वीज.
१०३. नकीण, सुसाहित्य.
अोपहार.
१०४. राजसंघडीन, जे.
राजकाजमां नही ते.
१०५. प्रीतिपात्र, वाहालो.
आरो.
१०६. समुदाय, जेणुं. जयो.
१०७. दुर्जनता, जेसुरवत-
पाळुं.
१०८. मिताहार, माकक ओ-
राक.
१०९. आरोग्य, ता, तनदुर-
स्त, तनदुरस्ती.
११०. नियमित, प्पराणर.

- धारामाकक.
१११. मिताहारी, माकक आ-
नारो.
११२. छन्द्रियजन्य, छन्द्र-
योथी थयेला.
११३. उपभोग, मोज. म-
ज.
११४. सखि, मन. भाव.
११५. अमिताहार, अदपर-
हेणु. जेमाकक ओराक.
११६. क्रोमजरसप्रधान ना-
डको, धणु सरस त-
मासा.
११७. विलक्षण, अजण.
११८. व्याप्यान, जयान.
टीका.
११९. संरक्षण, अयाव. सं-
भाण.
१२०. छन्द्रिय, आंण, का-
न, हाथ, पग वगेरे.
१२१. अन्नाशय, शरीरमां
ओराक पयवानुं डे-

- कायुं-
 १२२. त्वया, यामडी.
 १२३. अथयव, अंग. श-
 शीरना भागो.
 १२४. उदाहरण, दापलो.
 १२५. छिद्र, कायुं. छेद.
 १२६. आचरण, आल. य-
 लणु. दंग.
 १२७. अव्यवस्था, गैरअंशो-
 अस्त. जेताली.
 १२८. स्वविषयक, पौताना
 कामनो.
 १२९. उष्ण कठिबंध, लू-
 गोल उपर कुर्वृत्त-
 थी मकरवृत्तसुधी ले
 डेकायुं ४७ अंश छे
 तेनुं नाम.
 १३०. पायक, हजम करना-
 र. पयावनारा.
 १३१. व्यवस्था, अंशोअस्त.
 डीकडाक. परापर.
 १३२. क्षुधा, लुप.
१३३. नाटकशाला, नायक-
 भासानी जगा.
 १३४. विद्वति, दुःख. दरद.
 १३५. सहनशील, -ता, सभ-
 रवालो. धीरज.
 १३६. उद्वेग, उदास. जे-
 जेन.
 १३७. निश्चित, कायम. स-
 लामत.
 १३८. दृष्टांत, मिसल. दा-
 पलो.
 १३९. वैभव, सुख. आ-
 राम.
 १४०. शिक्षागृह, गिराती
 मकान.
 १४१. भक्तिमान, अंदगी-
 धर.
 १४२. सानंदारथ्ययुक्त, अ-
 यथायी.
 १४३. अहस्पति, देवतानुं
 नाम छे.
 १४४. तिरस्कार, द्विंदकार.

- धिकार.
 १४५. स्वच्छंद, -ी, -पणुं, ह-
 रदम प्याल, प्याली.
 १४६. वास्तविक, अरेपर.
 १४७. समृद्धि, -वान, अलो-
 तात. अहु.
 १४८. संपादन, हांसील.
 भणवतुं.
 १४९. शंका, वेहेम. शक.
 १५०. संतुष्ट, राज. पुशरा.
 १५१. मितव्यय, -ी, -ता,
 किंशम्येत. किंशम्येती.
 कम अरथ.
 १५२. दानपान, आपवा
 लायक. सजवर.
 १५३. स्थापन, स्थापना,
 कायम करुं, मंडालु.
 १५४. असुअकारक, नापु-
 रा. जेआराम.
 १५५. आद्यकवि, असल
 कवी.
 १५६. साक्षात्, साक्ष. पु-
- हली. जहिर.
 १५७. योजना, योजनुं, गो-
 इपणु. रम्युं.
 १५८. पद्धति, क्रानुन. रीत.
 १५९. विषय, आपत. आप.
 १६०. व्यापक, असरवाणुं.
 १६१. विघ्न, हरकत. अठ-
 काव.
 १६२. मोरलोक, मोरको दे-
 राभां रेहेनारा.
 १६३. दैवछीन, कमनशीम.
 अभाग्य.
 १६४. स्तंभ, थांपलो.
 १६५. मूर्छा, जेहोशी.
 १६६. प्रतिष्ठित, आपरनुं.
 १६७. धर्मद्वार, गिरात त-
 रीके.
 १६८. गृहणु, लेवानी. जे-
 जववानी.
 १६९. मितक्रीध, कमगुस्सो.
 समर.
 १७०. उत्तेजन, मयावणु.

डिवावणी.	१८१. रक्तपात, लोहीवेहवुं.
१७१. अपकार, -नी, अपका-	पुनपउवुं.
२६, नुस्सान. नु-	१८२. युक्ति, तदप्पीर. ध-
स्सानी.	दान.
१७२. अस्त, आथमयुं,	१८३. उयुक, अमीर लोको-
नयुं.	नो अेड्काय छे.
१७३. उन्मत्त, उन्मत्ताध,	१८४. अनुमत, मनसुयो.
मस्त. मस्ती.	वित्थार.
१७४. धैर्य, सपर-हिम्मत.	१८५. प्रायः, अकसर. ध-
१७५. सामर्थ्य, -वान, जेरे.	खुंकरीने.
जेरावर.	१८६. प्रलसत्ताक, जेभां रै
१७६. अपशब्द, पदसपु-	अतनी सत्ता होयते.
न, पाराय सयुक.	१८७. प्रसुअ, पओ. उपरी.
१७७. अरास्त, कमजेर, न-	१८८. गर्विष्ठ, मगरर. अ-
पणो.	भिमानी.
१७८. कृपादान, मेहेरपानी,	१८९. शन्य, कांछि नहीं, ना-
कैर.	सीर.
१७९. आकस्मिक, आक-	१९०. पश्यानाप, पस्तावो.
स्मात, अेकअेक, अ-	१९१. विस्मय, अलम.
खुचिंतुं.	आशय्य.
१८०. डेपनीन, उयुसो. को-	१९२. अंगिकार, कपूल.
रडी.	१९३. अमुदय, पेकीमत.

१९४. निखुंय, डराव. सुक-	२०८. प्रतिस्पर्धी, हरीक. सा-
रार.	भावाणो.
१९५. मिश्रयु, आमिळ. मे-	२०९. कुलह, कुण्णो.
लवल. जेग.	२१०. प्रतापी, सत्तावाणो.
१९६. विष, जेहेर.	२११. महात्मा, महात्मता,
१९७. स्वपीडित, जते दुः-	न्यांमर्द. मोरामन-
प्पी.	नो. मोराध.
१९८. दुर्भाषणु, अदल्पान.	२१२. दयानतदारी, साकदि-
१९९. आसिंगन, जेठुं.	ल. धमानदार.
मणयुं.	२१३. द्वार, -द्वारपाल, आ-
२००. दिव्य, धिलाडी. पु-	रखुं. दरवाजे. दर-
दाध.	वान.
२०१. प्राणु, जपरदस्तीथी.	२१४. संस्थान, -संस्थानिक,
२०२. प्रतिकार, अटकाव.	शान्य. अमलदारी.
रोकाव.	अमलदारीवाणो.
२०३. शान्य, कपूल.	२१५. स्वस्थ, -स्वस्थता,
२०४. सधन, धट. नकर.	आराम. येन.
२०५. अर्वाचीन, हुमणु-	२१६. उपकारसती, अेहसा-
नुं. हालनुं.	नमंठी, सुकराना.
२०६. सूचना, धसिरत. ये-	२१७. पारनपद, अमीरने
तवणी.	अेक अधिकार छे.
२०७. तपर, तैआर.	२१८. अलौकिक, अलम.

तरिहनुं.	लुम्भटकाव.
२१६. नष्ट, नहीं सरभ्युं.	२३२. अकालिक, भेव अत.
२२०. परिच्छिन्न, जलणी- लेखने.	२३३. अनिष्ट, द्योयो. नु- स्मान.
२२१. अपवाद, तोहमत. पोतानुं.	२३४. निबंध, रिसालो. पा- मद.
२२२. असूया, निंदा. अ- दगोर्ध.	२३५. सूक्ष्म, निर्गुणो. सोक्ष्मी.
२२३. सदाचार, सारी आल.	२३६. अनुसरणुं, कपूल क- रुं.
२२४. स्वपक्ष, पोतानुं मत.	२३७. स्मृति, याद. संभारपुं.
२२५. दुराग्रह, ओठी हठ.	२३८. पार्लमेल, मन्त्रसि- सभा.
२२६. सर्वसंमत, सर्वने क- पूल.	२३९. पूर्वोक्त, आगण कक्षा
२२७. प्रतिबंध, अटकाव. हरकत.	२४०. यथार्थ, धरातर. अ- रापर.
२२८. आल, आहारनुं. पु- द्वुं.	२४१. हेतु, मतलप. आ- म्येस.
२२९. लांछन, अधो. क- लंक.	२४२. प्रतिपक्षी, मुहाड. दा- वादार.
२३०. कुदरती, स्वाभाविक. आदती.	२४३. आगत स्वागत, प- रोक्षागत. मेहेमान-
२३१. निरंकुश, भेयंद. अ-	

दारी.	२५५. दुष्कर्म, अदकाम. श्रुं- कुं कर्म.
२४४. प्रतिनिधि, वकील. कारभारी.	२५६. प्रसंग, वपमत. से- भय.
२४५. सुगम, सेखेपुं.	२५७. प्रकरणु, आभ. पा- मत.
२४६. अग्न्यस्त्र, अंक, तो- प, वगेरे कोडवानां हथिआर.	२५८. द्वेष, अंनस. दाव.
२४७. पश्मी आमडां, उन- वाणां आमडां.	२५९. आतुर, -ता, आरगु- मंद, मंदी.
२४८. मिस्सुरी, उत्तर अ- मेरिकाभां नदी छे.	२६०. कल्पना, कल्पित, आल. धरिपुं.
२४९. जूषणु, शोभा. सणु- गार.	२६१. अनादर, अपरवा- भेदिल.
२५०. दासस्थिति, गुलामी. तामेदारी.	२६२. अतिशयोक्ति, धलुं पोलपुं.
२५१. आवरणु, हांकणु. आड. ओथ.	२६३. स्वइप, पोतानुं इप. पोतापणुं.
२५२. स्वामिभक्ति, निभ- कहलाली. वडादारी.	२६४. देदीप्यमान शोभी- तुं. देआवकुं.
२५३. विश्रान्ति, विश्राम, मुकाम. आराम.	२६५. सर्वोत्तम, सर्व कर्ती साईं.
२५४. हित, कल्याणु. भापुं.	२६६. अतिभयंकर, धलुं

जीआमशुं.	री. सासुं थयुं.
२६७. उदय, उगयुं. अठयुं.	२७६. राजभष्ट, अतप्त.
२६८. ध्रुव, छेजे. भिंदु.	गादी उपरथी निक-
२६९. दृढ, अतिदृढ. मन्-	जयुं.
भूत. धासुं कायम.	२८०. शस्त्रवैद्य, वाढकुटि-
२७०. अय्ययन, अय्ययास.	म्यो.
महापरो.	२८१. धमनी, घोरीनस.
२७१. स्विकार, कयूल, अ-	२८२. मृत्युपत्र, वसियत-
प्तिम्मार.	नासुं.
२७२. प्रयोग, दाअलो. द-	२८३. हससाया, हरीक. अ-
लील.	रोअरिअ्यो.
२७३. सृष्टि, दुनिआ. न-	२८४. परीक्षक, परीक्षा कर-
गत.	नार.
२७४. अयनवृत्त, मध्यवृत्त-	२८५. कीर्तिमान, तारीक
थी रजा अंशसुधीनुं	लायक. आअइहार.
टेकासुं.	२८६. कृत्य, काम. अनापट.
२७५. संकट, आइत. दुःअ.	२८७. नय, नयकती, इतेह-
२७६. अनास्था, अेदिली.	अत. इतेहसंद.
अभाव.	२८८. छलना, कपट. दगा-
२७७. अतिअव्य, छेक	आअ.
थोडुं.	२८९. नाराक, अराम कर-
२७८. स्पर्धा, पयसुं, अराम-	नार.

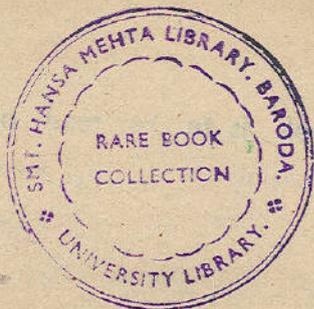
२९०. सतेज, तेजवाणुं.	२९६. स्वदेशप्रीति, पोता-
उजणुं.	ना देशउपर अ्यार.
२९१. कल्पान्त, दिक्षगिरी.	३००. निरनुकूल, वांकुं. ना-
अइसोस.	मयसर.
२९२. आवेश, जेर. जे-	३०१. निर्विवाद, अतकरीर.
सो.	३०२. स्वदेशोपकार, नी, -अ-
२९३. प्रौढ, मोडुं. बारि.	द्धि, पोताना देशने
२९४. शौर्य, आहादुरी.	उपकार, -करनार.
२९५. दीपगृह, दीवो सुक-	३०३. हस्तगत, हवाले कर-
वानी धभारत.	जुं. सौपयुं.
२९६. अदकारक, दिक्षगीर	३०४. अयक्षपाती, जेने त-
करनारिं.	रइदारी नहीं ते.
२९७. उपचार, दिलाज.	३०५. स्वार्थसंघर्षहित,
२९८. अथरेहाल, अथरी-	पोतानी मतलय व-
म्यो पेहेरवास.	गरनुं.

जोडाक्षरानुं कोष्टक.

क	ख	ग	घ	च	छ	ज	झ	ट	ठ	ड	ण	त	थ	द	ध	न	प	फ	भ	म	य	र	ल	व	श	स	ह	क	
क	क											क								क	क								क
ख		ख										ख									ख	ख							ख
ग			ग									ग		ग	ग	ग					ग	ग	ग	ग	ग				ग
घ				घ								घ									घ	घ	घ	घ	घ				घ
च					च	च						च									च	च	च	च	च				च
छ						छ						छ									छ	छ	छ	छ	छ				छ
ज							ज					ज									ज	ज	ज	ज	ज				ज
झ								झ				झ									झ	झ	झ	झ	झ				झ
ट									ट			ट									ट	ट	ट	ट	ट				ट
ठ										ठ		ठ									ठ	ठ	ठ	ठ	ठ				ठ
ड												ड									ड	ड	ड	ड	ड				ड
ण												ण									ण	ण	ण	ण	ण				ण
त	त											त	त								त	त	त	त	त				त
थ												थ	थ								थ	थ	थ	थ	थ				थ
द												द	द								द	द	द	द	द				द
ध												ध	ध								ध	ध	ध	ध	ध				ध
न				न	न		न	न				न	न	न	न	न					न	न	न	न	न				न
प												प	प	प	प	प	प				प	प	प	प	प				प
फ												फ	फ	फ	फ	फ	फ				फ	फ	फ	फ	फ				फ
भ												भ	भ	भ	भ	भ	भ				भ	भ	भ	भ	भ				भ
म												म	म	म	म	म	म				म	म	म	म	म				म
य												य	य	य	य	य	य				य	य	य	य	य				य
र*												र	र	र	र	र	र				र	र	र	र	र				र
ल	ल	ल	ल									ल	ल	ल	ल	ल	ल				ल	ल	ल	ल	ल				ल

NOT TO BE ISSUED.

NOT TO BE ISSUED

NOT TO BE ISSUED

7BJ
1185
G8K2
S4

G. 26571.
Dh

G. 26571